

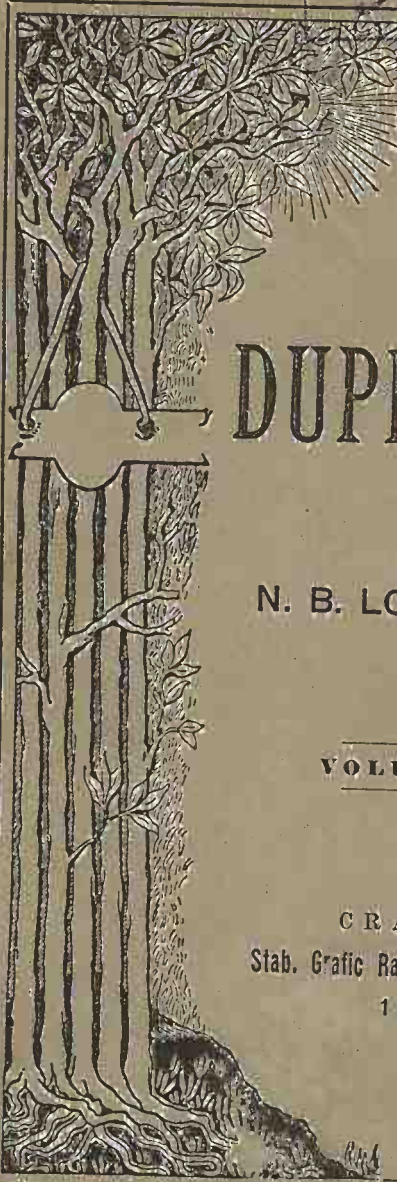
Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA 59125

Dublet

INVENTAR 156882

17727 D

DUPE EXIL

DE

N. B. LOCUSTÉNU

VOLUMUL I.

CRAIOVA

Stab. Grafic Rallan și Iureț Samitca

1898.

BIBLIOTECA PEAGHEDA
No. 14727 I

DUPE EXIL

DE

N. B. LOCUSTÉNU

VOLUMUL I

CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA

1898.

37,741.

156882

1956

DUPE EXID

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota *59125 Dublet*
Inventar *156882*

Ex. 2 2210/02

B.C.U. Bucuresti

C156882

Memoriei nemuritorului

Jon Heliade Rădulescu

ilustrul meu maiestru

dedic acéastă scriere.

Autorul.

PREFAȚA

Exilat în urma evenimentelor de la 1848 la care am luat parte, după întorcerea mea în patrie, am scris și publicat în mai multe ziare, de la 1857 pînă la 1895, articole politice și religioase, apărând, ca Român și ca reprezentant al Națiunii în Parlament, drepturile țerei în contra impunerilor și poftelor din afară, și libertățile ei în contra încălcărilor și arbitrariului din întru; sculându-mă în potriua Cosmopolitismului care e negarea Patriei, și Atheismului care e tăgăduirea lui Dumnezeu, și stigmatizând vițiul, cu convingerea că'mă implinesc o datorie sântă către țeră și neam.

Astă-dî adun în acest ântăiul volum o parte din scrierile publicate, și public pe unele din cele inedite, după care va urma imprimarea volumelor viitoare.

Cele ce am scris de la 1849 pînă la 1857 afară

din țară, se vor reimprima, formând un volum, sub titlul: *Din Exil*.

Producțiile unui scriitor--colecționate în volum--obiceiuit se imprimă saū în rîndul chronologic, adică după data în care ele aū eșit din pana autorului, saū clasate pe materii. Eu am cređut că mē pot abate de la acēstă regulă, fără inconvenient, dānd preferință scrierilor, nu celor ce aū apărut maī întāiū, ci celor ce presintă un interes maī imediat, destul ca ele să aibă data ca să se scie timpul în care s'aū scris. Afară de acēsta, prin modul adoptat, am avut cāmpul liber să variez materia, spre a evita monotonia.

O carte ca să fie utilă, trebuie să împlinēscă douē calități: să *învețe* și să *placă*. Cititoriī vor judeca dacā scrierea ce public are aceste însușiri. Numāi avēndu-le ea póte fi folositóre.

AUTORUL.

1898, Iulie 9.

DE SECOLI OMUL SUFERE*)

De secolî omul suferă.

El suferă de rebel: de rebelul intern de individ la individ, de familie la familie, de clasă la clasă care a adus ruinarea și aservirea; de rebelul extern de trib la trib, de popor la popor, de stirpe la stirpe, ale cărui urmări au fost: în societățile antice sclavagiul, la națiunile moderne desmembrarea și une-ori desființarea statelor.

El suferă de bóle, care fac din viața sa un supliciū.

Suferă de lipsă, care'l expune să péră de fόμε saū să se têrască, să mendice, să mintă să înșele, să ucidă ca să trăiască.

*) Lucrare publicată în *Albumul Macedono-Român* din 1880

*

De unde vin aceste rele, care chinuiesc omenirea?

De întrebăm pe filosofi ne spun că ele sunt o lege a naturii la care omul cată să se supună fatalmente.

De ne adresăm la preoți, ne răspund că ele vin de la Dumnezeu, pentru pedepsirea celor răi și încercarea celor buni.

De cercetăm, însă, cu luare-aminte faptele, ele ne arată că *isvorul suferințelor noastre se află în necunoștința legilor creațiunii; că cauza răului este ignoranța despre Dumnezeu și despre ceea ce el voiesce.*

*

Filosofii au cunoscut multe lucruri, afară de Dumnezeu. Dintre ei, cei ce nu l'au priceput l'au negat; cei ce nu l'au tăgăduit, nu l'au înțeles de cât incomplet.

Preoții, aprópe ca și sélbaticii, nu l'au cunoscut de cât după manifestațiile exterióre.

Dupé cei dintâii, Dumnezeu e numai spirit, sau numai materie, sau nici una, nici alta. Universul e o faptă a Hasardului sau o iluziune.

Dupé cei d'al doilea, Dumnezeüă, exist însă

este reprezentat când ca un rege absolut, crud, caprițios, fantase, înconjurat de temnițe și de sbiri, pedepsind pe necredincioși din vindictă și pe fideli din fantase, când ca o ființă nepricepută, misterioasă ale căreia arcaue nu se pot pătrunde și a cărei voință nu se pôte sci.

*

Aceste idei eronate ale preceptorilor omenirii despre Creator și despre destinata creaturilor, aũ rătăcit pe ómenii și i-aũ condus pe nefericita cale de sfășierii, de lupte și de miserie în care se află astăzi, cale din care nu vor eși de cât cunoscând ceea ce Dumneđeũ vrea, ca să scie ceea ce ei trebuie să facă.

Insă cum să cunóscă voința lui Dumneđeũ?

—Citind în marea carte a Naturei în care acésta voință este scrisă în litere indelebile.

Autorul lumii exprimându'și cugetarea în operele sale, a făcut'o inteligibilă tuturor ómenilor fără deosebire de barbar sau de civilisat, de opulent sau de indigent, de mare sau de mic, numai să studieze legile creației prin care acésta cugetare se revelă.

Acția și reacția, cauza și efectul, dreptul și datoria, ordinea și libertatea, sunt unele din

aceste legi ale universului, de la ale căror prescripții omul dacă nu s'ar fi depărtat, societățile n'ar fi aceea ce se află astăzi: nisce formidabile laboratorii în care se făuresc catene ómenilor și instrumente de distrucțiune statelor.

Să vedem învățămintele ce ne dau aceste legi.

*

Dacă observăm faptele ce se petrec în lume, vedem că *orî-ce acție are reacția sa*, orî-ce faptă răsfapta sa : bună dacă acția, dacă fapta a fost bună, rea dacă fapta, dacă acția a fost rea. Și în acésta, fatalitatea saú voința arbitrară a lui Dumnezeu nu sunt amestecate întru nimic Dumnezeu a permis omului tóte, dar l'a însciințat că nu tóte îi sunt de folos ; el i-a dat liberul arbitru pentru a usa, iér rațiunea spre a'l consilia d'a nu abusa. Mâncarea e indispensabilă existenței, dar mâncarea peste măsură aduce indigestiune. Indigestiunea este reacția, este răspata excesului de mâncare ; e pedépsa intemperenței, abuzului, necumpătării. Indigestiunea este un rău : dar acest rău, ca tóte cele-lalte, nu vine de la Dumnezeu, nu e consecuența vre-

unei legi fatale a creațiunii; răul vine de la noi înșine prin ne-ascultare, prin imprudență, prin disprețul către consiliurile rațiunii, minții, judecății sănătoase de care omul nu e lipsit, dar de care el se lipsesce prin educațiune, prin deprinderi, prin învățătura ce a primit de la aceea care atribuie tot ce devine, lui Dumnezeu sau fatalității, Provedinței divine sau Destinului orb. Autorul răului este omul. *Răul e consecuența contravențiunii la legea echilibrului.* Voim să evităm răul?— Să evităm abusul, să observăm în toate cumpăna, să ne conformăm legilor stabilite de natură; în alți termeni, să ne conformăm voinței lui Dumnezeu tradusă într'aceste legi, pe care nu le putem călca fără a fi pedepsiți.

*

În univers, nimic nu e arbitrar sau întâmplător; *orî-ce efect are o cauză*, și totă cauza produce un efect. Revoluțiunile sociale resbelele de concuistă, sunt efectele funeste ale unor cause nefericite: *injustiția și lăcomia.*

Omul culege ceea ce sémănă; și indiviđii, castele, popórele care au semănat vînt, n'au putut să adune de cât tempestă.

S'a ȃis: Pîna cînd comoȃiuni sociale, pîna cînd resbele, pîna cînd miserie?

— Pîna cînd cauzele care le produc vor exista.

Pîna cînd, însă, cauzele nu vor înceta, pîna cînd forȃa va prima dreptul, pîna cînd viȃiul va fi onorat și virtutea persecutată, efectele nu se vor extinge, în pisma legilor represive, a temniȃelor și carneficilor. Prin măsuri violente ele se vor putea amâna, dar nu se vor desfiinȃa pîna cînd legea cauzelor și efectelor va governa mundul, pîna cînd rîul nu se va stîrpi de la origine în autori mai înainte de cît în unelte, în cauze mai 'nainte de cît în efecte. Armarea sclavului în contra societăȃii este o crimă, dar răpirea libertăȃii lui nu este și ea o crimă și încă o crimă mamă?

*

Ceea ce lipsește stabilităȃii societăȃilor este armonia, și *prima condiȃiune a armoniei este ordinea, a doua condiȃie e libertatea.*

Cînd guvernaȃii și guvernăȃii vor seȃi că ordinea cea mai perfectă se conciliază cu libertatea cea mai absolută, cei dintăiū nu vor mai avea o repulsiune pentru ordine, și cei d'al doilea nu se vor mai teme de libertate.

Ordinea e indispensabilă libertății, libertatea e necesară ordinei. Una pe alta nu se exclud, ci se ajută; una fără alta nu pot să existe.

Ordinea și libertatea sunt cele două mari legi pe care se repausă mundul.

Libertatea fără ordine e anarhie; ordinea fără libertate e despotism.

Și anarhia a adus tot-d'a-una uciderea libertăților, iar despotismul căderea monarhiilor

*

După legile conservatrice ale creațiunii, *cei tari au datorii către cei debili; cei debili au drepturi asupra celor tari.*

Copii se nutresc de părinții lor; și această regulă a naturei, pe care o vedem la oameni se observă și la animale și la ființele neanimale.

Când, dar, cel puternic își arogă drepturi asupra celui nevoiaș, calcă legea protectoare a universului care a făcut din debilitate un drept și din forță o datorie; și la această călcare s'a răspuns tot-d'a-una de indiviși prin crime, de popóre prin revoluții.

Dar dreptul ar fi nedrept când n'ar avé și datorii. Și Justiția supremă a voit ca tot drep-

tul să fie supus la datorii, tótă datoria să aibă drepturi.

Dreptul fără datorie e tiranie; datoria fără drepturi e sclavagiū.

Aceia care pentru dênșii și-au făcut partea exclusiv de drepturi și au lăsat altora numai datorii, au violat o lege a naturei, și acéstă violare a avut urmări funeste pentru societate.

*

O altă lege importantă a naturei e **solidaritatea**.

Oamenii fac parte dintr'un tot ce se numesce umanitate, dintr'un întreg ce se ȕice corpul social. Ca atom al acéstui tot, ca parte a acéstui întreg, individul nu pôte să nu sufere când întregul din care face parte sufere.

«Dacă noi, oricare ne-ar fi pozițiunea, suferim—ȕice un distins cugetător—când semenii noștri sufăr, când societatea sufere; dacă nu ne este dat a fi fericiți unii fără alții, este pentru că toți membrii ai aceleiași familii ce se numesce societate, suntem legați într'un singur mănunchiū, printr'o lege divină: *solidaritatea*.»

Societatea e solidară de faptele individului

și când observăm că nu e nici o crimă individuală, nici o durere privată de care societatea să nu fie complice, vedem că legea solidarității, care resfrânge pedepsa sau durerea individului și asupra societății, este o lege justă. Actele individului depind în mare parte de circumstanțele vieții, pe care societatea l'a constrâns s'o accepte. Ignoranța, împilarea și miseria sunt cauzele mai generale ale crimelor. Cine a ținut pe om în ignoranță? Cui se datorește miseria de care el suferă? Societatea care n'a instruit pe om, care n'a îngrijit de bunul lui trai, e marea culpabilă, și cu dreptul împărtășește responsabilitatea. Dați ómenilor pâinea intelectuală, procurați-le pâinea materială, ușurați-le sarcinile, asigurați-le minimum existenței, și atunci crimele individuale și revoltele sociale nu se vor mai produce.

Societatea are o datorie sacră: datoria de a lumina pe ómenii și de a le asigura existența. Societatea, însă, adesea uită această datorie; solidaritatea i-o amintesc și o îndemnă s'o împlinască. Solidaritatea, dar, e sântă.

Aceia care dic: «individul face, individul are să dea séma de faptele sale, el se pedepsește, societatea nu e responsabilă, nu e solidară, nu

sufere», se înșală. Este adevărat că solidaritatea nu exclude responsabilitatea individuală; acela care turbură societatea prin crime, se pedepsește; dar responsabilitatea individuală nu înlătură responsabilitatea colectivă, nu scutesce solidaritatea.

Christ — omul colectiv — a ȳis: «Ceea-ce faceți unuia dintre voi, mie faceți», adică societății întregi faceți. Un om omórá pe alt om; societatea suferé de doué ori; suferé în omorítor, căci el este unul din membrii corpului social, și când un membru suferé, tot corpul suferé: ea suferé în omorít, căci ce se face unui individ, omului colectiv se face.

Omul fiind solidar, interesul lui personal nu e de a lucra în detrimentul interesului public. Nu i se cere să sacrifice binele său binelui comun, dar să nu sacrifice binele comun binelui său. Interesul privat este réu înțeles când nu se caută în interesul general, când se caută afară din interesul general.

Interesele ómenilor fiind legate între ele, omul nu póte să obțină salvarea sa singurá; el trebuie să caute a salva societatea pentru a se salva pe sine. Calea fericirii generale este singura cale a mântuirii.

*

Acestea, între altele, sunt legile naturei.

Cum s'aũ conformat ómenii prescripþiunei lor?

Faptele omului n'aũ fost de cât diamentralmente opuse acestor ordonanþe ale Cerului, acestor prescripþiuni divine al cãror scop e fericirea fiinþelor.

Câte-va exemple de rebeliunea inconscientã în care creatura s'a pus cu Creatorul.

Dumnezeũ guvernã universul prin atracþie. — Oamenii conducând societãþile prin violenþã, s'aũ depãrtat de modul de guvernare stabilit de legiuitorul suprem.

Provedinþa divinã a fãcut din forþã o datorie. — Omul a contravenit scopului ei conservator, transformând puterea în drept.

156882
Suferinþele sunt efectul rãu al unei cauze rele; ele se pot înlãtura, înlãturându-se cauzele care le produc. — Omul le-a legitimat alegând cã ele sunt urmarea legilor fatale ale naturei, sau voinþei arbitrare a Creatorului.

Fundamentul ordinei este libertatea; scutul libertãþei este ordinea. — Guvernanþii aũ fãcut din distrugerea libertãþii basa ordinei; guvernanþii n'aũ vedut conservarea libertãþii de cât în nimicirea ordinei.

Prin legea solidarității, fericirea individului este legată de fericirea societății.—Omul a căutat fericirea individuală în nenorocirea generală.

Tot astfel și cele-lalte legi ale universului au fost, sau uitate, sau greșit interpretate și invers aplicate.

De aci, stricarea machinei sociale și exploziunile aducătoare de nefericiri, care au sfărâmat de atâtea ori existența statelor.

*

Incheiem :

Un tragic antic, Eschyl, a scris o trilogie : *Prometheu răpind focul ceresc*; *Prometheu încatenat*; *Prometheu liberat*.

Prometheu e umanitatea, e omul colectiv.

Incatenat de cei două inamici ai omenirii; de falsă credință și de falsă știință; de falsă credință care propagă un Dumnezeu injust pedepsitor al celui inoncent ca să încerce fidelitatea lui, iar al celui drept ca să pună la probă paciența lui, și de falsă știință, de știința așa disă înaltă a fatalismului, care rădică omului ori-ce speranță de ameliorare a stării sale abjecte și 'l condamnă la imobilismul oriental, știință care nu seie de cât ce vede, mumă a materialismului *transcendental*, dacă putem să ne exprimăm astfel, atât de lă-

adat, care stinge în om ori-ce simțiminte nobile de devotament și de abnegație, de just și de injust, de onest și de malonest, de adorațiunea de Dumneșeu, de iubirea de patrie, și'l cobără în starea brutei. Pironit de aceste institutóre ale căror învățături, răspândite de pe amvon și de pe catedră, au resculat pe om în contra omului, au făcut tirani și sclavi, spoliatori și spoliați, carnefici și victime, omul va fi liberat în ziua în care va uita tot ce a învățat de la propagatorii credințelor mincinoșe și sciințelor neexacte, și se va conforma legilor creațiunei falsificate și ascunse de acești apostoli, pe care principele Jeronim Napoleon îi numesce sectarii teocrației care învață o religiune netolerantă și aservitoare, și sectarii discordiei care urmăresc organisarea societății fără Dumneșeu și fără legile moralității; el va rupe catenele în ora în care se va decide să *împlinască voința lui Dumneșeu*, manifestată prin legile ce el a pus în natură, care (voință) de va fi practică, va da societății pacea și ómenilor fericirea, mult dorite și îndelung așteptate *).

*) Distinsul scriitor d-nul G. I. Ionoscu (Gion) numesce această lucrare «Un studiu clocuent» în darea de sémă ce face articolelor din «Albumul Macedono-Român».

INSTRUCȚIE și EDUCAȚIE*)

I

Omul, după natura sa este întreit: corp, suflet și inteligență.

Învățămîntul său trebuie să fie și el întreit: fizic, intelectual și moral.

Se numește învățămînt fizic, gimnastica corpului: *învățătura măiestricilor*.

Se numește învățămînt intelectual, gimnastica inteligenței: *învățătura științelor*.

Se numește învățămînt moral, gimnastica sufletului: *învățătura bunelor moravuri*, și prin bune moravuri înțelegem: amórea de Dumnezeu și de patrie, respectul către părinți, stima de noi înșine, simțimîntul justului, iubirea de labóre, simțimîntul uman.

*) Scriere publicată în ziarul *Românul*, din 1872 Martie 13.

Învățătura măiestriilor și științelor ne-o dă *instrucțiunea*, care coprinde: învățămîntul fizic și intelectual.

Învățătura bunelor moravuri ne-o dă *educațiunea*, care coprinde învățămîntul moral.

Ast-fel instrucțiunea este cultura fizică și intelectuală, educațiunea e cultura morală.

Un învățămînt conform cu natura omului se cuvine dar să fie: fizic, intelectual și moral.

Acésta se numește învățămîntul integral.

Ne bucurăm de un asemenea învățămînt?

Din nefericire nu.

Lipsește din învățămîntul nostru public partea cea mai esențială: *educațiunea*, cultura morală, învățătura bunelor moravuri.

Acésta însemnată lacună e cauza că învățămîntul, în loc de a fi pentru societate un bine, a devenit un pericol, o amenințare.

Misiunea instrucțiunii este de a dezvolta talentele; a educațiunii de a forma caracterele.

Și experiența a dovedit cât este de vătămător societății omul intalentat fără caracter, câte dezastre au adus geniurile, când au fost geniuri rele.

Educațiunea este superioară instrucțiunii, printr'acésta că instrucțiunea procură societății *omeni*

de meserie: juriconsulți, medici, arhitecți, pictori, istorici, oratori, ómeni de spadă la dispozițiunea tuturor cauzelor bune sau rele, drepte sau nedrepte numai talentul sau serviciile lor se fie bine recompensate. Educațiunea dă patriei *bărbați de inimă*: cetățeni desinteresați și probi, patrioți fervenți și devotați, apărători curagioși ai dreptului, semănători infatigabili ai verbului, la serviciul numai al cauzelor celor drepte, al cauzelor celor mari, chiar când recompensa lor este ingratitudea, temnița, esilul.

Educațiunea dar este fundamentul pe care instrucțiunea ar trebui să edifice.

Fără educațiune, știința nasce monștri ca Neron, ca Eliogobal, sau geniuri rele ca Machiavel, ca Loiola.

De educațiune dar s'ar fi cuvenit să ne ocupăm cu asiduitate.

Cu toate acestea, pe când instrucțiunea a progresat într'un mod care a desceptat mai mult îngrijirea, pe când ea ne-a dat advocați cari vînd procesele, magistrați cari vînd justiția, miniștrii cari vînd țera, reprezentanți ai națiunii cari 'și vînd consciința, publiciști cari 'și vînd péna, educațiunea cari dă atleti ai

adevărului, campionii ai justiției, apostolii ai umanității, este proscrisă din învățămînt.

Dacă omul ar fi numai o ființă materială și intelectuală, ca orî-ce brută; dacă ar fi făcut numai să consume și să distrugă ca tigrul, am înțelege sistema acésta de învățămînt, suficiență a rafina inteligența ca să seducă, să înșele, să tragă în cursă, să desvolte mușchii ca să se lupte să învingă, să estermine. Dar el e și ființă morală și, ca ast-fel, are misiunea, nu d'a induce în eróre ființele viețuitoare, nu d'a despopora pămîntul, ci d'a lumina, d'a multiplica, d'a ameliora; și un învățămînt cum este astă-đi, pur material, pur mecanic, abrutisă pe cel mai instruit om, pentru că omul nu se distînge de brută de cît prin ideea morală, pentru că fără cultura morală, omul nu e de cît cel mai inteliginte, cel mai astuț și cel mai erud din animale.

Dar nu numai atît; chiar acestei instrucțiunii, care, de și necomplete, dă cu tóte-astea și mulți cetățeni buni în tóte ramurile, pentru că cultura morală o au de acasă, din căminul patern, și chiar acestei instrucțiuni đic, i-s'a pus călușul, s'a înconjurat de obstacole, s'aun destituit din învățămîntul secundar

profesorii cei mai buni, s'aũ vedut catedre de bărbați distinși, candidaților de învățatori, cari es din școlele normale. nu li se mai dă diplome, și din causa acésta aceste școle nu mai sunt căutate, se deșertă din ȕi în ȕi; învățămîntul, primar rural s'a lăsat în sarcina preoților de prin comune, cari mai întâiu ei înseși aũ trebuința de învățatură, și cari n'aũ timp nici măcar să tóce la biserică, se citéscă *vecernia* și *utrenia*, ocupați cu afaceri private și îndeletniciri mai lucrative.

Am vedut noi însine, cu profundă durere, pe la mai multe comune rurale, junii țerani întorcându-se cu teșilele de gât de la școlă, unde perduseră un timp fórte prețios pentru țerani, fără a schimba lecțiunile mai multe ȕile consecutive, din causă că popa-'nvățător a fost reținut la cutare prasníc, la cutare pomană, la cutare parastas, la cutare îngropăciune, la cutare maslu, saũ a eșit cu crucele se plouē ori să numai plouē, se ningă ori se numai ningă, să facă cald saũ frig — după ordinile ministru-lui—saũ pentru c'a fost la secerat saũ la co-sit, la strîns, ori pentru că n'are plăcere se mérgă în unele ȕile la școlă, pe care o privesce ca o angara. Preoții noștri sunt cetățeni, sunt

părinți de familie, și, ca se trăiescă, au nevoie să lucreze. Fără remunerariu, și chiar cu remunerariu de opt-spre-zece lei pe lună, nu se pot ținea.

Nu vorbim de preoții-profesori de prin urbe, a căroră instrucțiune e necontestată și cari și împlinesc datoriile cu sanctitate.

Ast-fel învățămîntul este organizat ca să nu se învețe; și instrucțiunea, în loc să se completeze, se paralisează, pentru că așa se cere de străin.

Cât pentru educațiune, pentru cultura morală, ea e condamnată a nu avea nici o dată, ființă, pentru două motive: 1). pentru că lucrul după care alérgă mulțimea, este inavuțirea și mărirea, și prin bune moravuri nu se înavuțese cine-va mult și repede; și 2). pentru că cultura morală, în loc se ne dea curtesană adulatori, cari sunt și la modă și în stimă, face ómenii de omenie, și omul de omenie este pus la index, nu póte fi nici o dată bine vădut la curte, și nu póte fi suferit în afacerile țerei. Dacă ocupă vre-o funcțiune, orî ca profesor, orî ca judecător, orî ca administrator, mai curînd sau mai târziu este destituit, și dacă e ministru i se retrage încrederea; dacă

e în consiliul comunal, în consiliul județian, în Adunarea legiuitoare, consiliul și Adunarea se disolv; dacă e publicist, e taxt de perturbator și întemnițat; dacă stă retras, e inculpat că suflă cu foile focul revoluțiunii și e aruncat în pușcărie. Omul de bine nu e lăsat în pace nici un moment din viața lui: descept, el conspiră; adormit, se aduc în contra'î probe c'a visat răsturnări.

Vanitatea părinților ține ca copiii lor să fie în lumea mare—cum se numesce lumea avută în limbajul celor ce dau avuției și puterei numele impropriu de mărire — și omul prob nu e invitat la mascaradele și la prasnicele unei asemenea lumi, la balurile și la mesele oficiali. Imprejurul unor asemenea mese dau târcóle numai corbii, numai paserile de pradă, numai copoii domesticiți sau de domesticit, numai ómenii fără simțimîntul demnității, renegații cari nu se roșesc să 'nchine astăzi în sănătatea aceluia pe care l'a blastemat ieri; să'i laude virtuțile pe cari nu le are, să'i prea înalțe calitățile care'i lipsesc, să'i admire actele cele mari pe cari nu le-a făcut și n'are de gând să le facă! să adere la tóte despo-

erile, se încuviințeze toate fără-de-legile, se încuragieze toate crimele.

Un învățămînt dar, care rădică omului calitatea d'a sci cum se fure spre a se înavuți, și ambițiunea d'a deveni slugă, ca să'i dîcă cei mai mici de cât el *stăpîne*, un învățămînt care nu lasă nici o perspectivă de înaintare nu e de gustul părinților epocii; și de aceea educațiunea e neîngrijită.

Odată cultura morală lăsată la o parte ca un vestmînt vechiū a căruī modă a trecut învățămîntul nostru public rămîne curat animal, învățămînt de pînțece.

Acésta o cere și epoca.

Și apoi.

Dacă din lipsa de cultură morală n'avem moravuri, avem *năravuri*, și acestea riméză împreună.

Și cu *năravurile* din pădurile negre, o ducem de patru ani, și carul statului merge ca drumul lui Bleichröder, este adevărat, când oprindu-se subitamente, când sărind din vogașie, dar merge.

Lipsindu-ne educațiunea, nu suntem tocmai un popor, dar avem tot ce trebuie unui *nored*: dinastie, căi ferate, monopoluri, timbre, taxe,

pușcării—despre care mesagiile domnesc, vorbesc cu multă sollicitudine,—și alte asemenea faceri de bine ale regimului.

Acestea d'o-cam dată ca daruri dinaintea nunții. Zestrea cea mare are să vină pe urmă: coloniile germane și indigenarea Jidovilor.

Tot părându-i-se că mergem înainte, am retogradat. Ne aflăm cu vre-o câte-va sute de ani înapoi, și dacă vom merge tot ast-fel. avem s'ajungem bine, căci avem s'ajungem la cucuiata.

Popóarele mai întâiu au fost guvernate de patriarhii, apoi de regi, apoi de consuli. Așia a mers societățile: către apogeu.

Noi înaintăm în sens contrariu, de la vîrf către basă; de la cer către pămînt, de la viață spre mórte, de la guvernul electiv al popórelor virile, vigurose, la guvernul ereditar al națiunilor odorogite, caduce.

Guvernul electiv fiind ultimul grad de perfecționare al societăților, părinții noștri cari se guverna de sine, cari nu erau proprietatea nici unei dinastii, erau mai înaintați de cât noi.

Cine ar putea crede acésta?

Și cu tóte astea, acesta este esactul adevăr.

Ei nu erau de cât nisce ceaslovari cari se

pricepeau se mânuiască mai bine spada de cât péna. Ei nu învățau de cât până la psaltire inclusiv. Ceaslovul coprindea învățămîntul primar, psaltirea pe cel secundar. Dar prima lecțiune ce li se da intrînd în catisme — clasele liceale de pe acel timp — era un imn la virtute, o amenințare făcută vițiului, care începea precum urmază :

«Fericit bărbatul care în calea (bătută de) păcătoși n'a stat și pe scaunul perđătorilor n'a ședut, ci în legea Domnului (ș'aũ pus) voia lui, și în legea sa a cugetat ziua și noptea. El va fi ca un arbore răsădit lângă fântănele apelor, care va da fructul la timp și frunđa lui nu va cădea.

«Nu așa (va fi și pentru voi) păcătoșilor, nu așa; ci ca pulberea ce o suflă vîntul de pe fața pămîntului (așa vă veți stinge).»

«Ast-fel vor peri păcătoșii.»

Din acestea vedem că ceea-ce părinții noștri învățau în scólă era mai mult cultura morală, lauda și admirațiunea virtuții, stigmatizarea vițiului.

Ei cari drept tóte cărțile de studiũ n'aveau de cât biblia și evangelia, dar cari în aceste cărți învățau morala, sciaũ să fie independenți.

Noi, cari nu mai suntem ceaslovări; noi cari citim în stele și în sóre; noi, laureații, licențiații, doctorii în drept, în filosofie, în teologie, în medicină, în matematici; noi, cu vastele noastre cunoscințe, ne-am băgat la stăpân, am alienat suveranitatea națiunii în favórea unei familie, nu mai avem libertăți de cât nominali: bandele de ucigași s'aú subtituit națiunei: un regim de umilire și de jafuri, o tovăroșie de exploatatori, de storcători, daú legi, administră, judecă. execută.

Acésta probéză până la evidență că cultura intelectuală este inferióră culturei morale.

Cultura morală a avut tot-dauna rolul cel mai mare în independența și libertatea popórelor, în mărirea, prosperitatea și durata statelor.

Istoria ne arată că, prin puritatea moravurilor, popórele mici aú fondat state putinte; pe când, prin depravarea lor, imperiuri mări aú cădut din vechia lor mărire în debilitate și umilire.

Care fu óre misterul puterii părinților noștri cari, puțin numeroși, smeriră mai multe sute de ani orgoliul Ungurilor și Polonilor, și înfruntară ferocitatea Turcilor și Tătarilor, cari la Călugăreni, opt mii numai, resistară la doué

sute de mii de sectari fanatici ai lui Mahomet si remaseră domni pe câmpul de bătăie, silind pe vizirul Sinan se retrăcă podul Neajlovului; cari cuceriră Dobrogea și uniră pentru cât-va țările române sub un sceptru, cari prin neconținute lupte conservară autonomia țerei lor într'un timp în care Bizantinii, Bulgarii, Sărbii, Grecii și Ungurii cădeaă sub dominațiunea mulsumană ?

Instrucțiunea?

Nu, căci nu puteaă să existe școli într'o epocă în care deseale incursiuni ale barbarilor și necurmatele resbele de apărare nu lăsaă părinților noștri nici un moment de repaus.

Secretul puterei lui era: *amorea de patrie*, cuvânt magic care stingea tôte urele, lega tôte inimile, una pe toți Români în ziua pericolului, le fortifica brațul și le asigura victoria.

Acest simțimânt puternic, din nefericire, la noi nu mai există.

Eată de ce noi, mai instruiți și mai numeroși de cât străbunii noștri, suntem mai debili, mai nepotenți.

Suntem căduți din gloria străbună.

Și acésta e o pedépsă a cerului-pré-drept.

Renască-se în noi amórea de țără, și ne vom rădica.

Acusările reciproce vor tăcea, aversiunile se vor stinge, inimile românesci se vor căuta și se vor iubi, toți românii vor fi un suflet în mai multe milióne de corpuri, și acésta le va face forța.

Dar ca acest simțimînt să se renască, trebuie să se dea națiunei cultura morală.

Studiind istoria, vedem cu mirare că la tóte popórele și în toți timpii progresul depravărei moravurilor a mers în paralel cu progresul sciințelor.

În Babilonia, în Egipt, la Atena, la Roma, corupțiunea, care a adus căderea, n'a fost mai mare de cât în timpul în care sciințele și artele aũ fost mai înflorite.

Instrucțiunea să fie óre cauza depravărei moravurilor ?

Nu ; acésta nu póte fi, pentru că instrucțiunea este lumina, și lumina nu póte să nască iadul.

Causa depravărei moravurilor nu este dar instrucțiunea, nu e cultura intelectuală, ci lipsa de cultură morală.

Dar, dacã cultura intelectuală nu corupe bu-

nele moravuri, ea nu e 'n stare să reziste pasiunilor degradante, dacă nu e completată prin educațiune. Cu tótă învățătura sea, omul răucrescut nu e mai pre sus de omul ordinar, și e mai pre jos de omul simplu cu un rest de pudóre, și avënd o consciință.

Câte fapte vinovate n'am vëdut comițëndu-se de mulți din acei bărbați eșiți din universități, cari umplu barourile și magistratura țerei. Și cât bine n'am putea spune de mulți magistrați, mulți apărători, fără multă instrucțiune, fără titluri academice, fără nume mare, cari aū preferit se vegeteze, se îndure privațiunile de cât sē se vîndă saū se trădeze!

Cultura intelectuală, fără cultura morală, este un foc, nu care încălțesce, ci care consumă, este o lumină care nu lucește în cer, ci care se stinge pe pămînt.

Învățătura, fără moravuri, este ca o frumusețe fără pudóre.

Ea este tentată de cei ce vor s'o përdă.

Și ea se cumpără, se vinde.

Pentru o decorațiune, pentru un ministeriū, ea se desonorază. Pentru o funcțiune, pentru o deputăție, devine Mesalină.

Voī, cari ați numit opiniunea publică fe-

meie de uliță iată prostituata. Femeia de uliță e 'nvătătura vóstră impudică. Ea a produs ómenī ca voi, și ómenī ca voi aũ perdut națiuni.

Dar Dumneđeũ, în marea'ı îngrijire, din când în când a trãmis câte unul din acele flagele cari scapã societãțile de luminãtori ca voi, și statele de conducători ca voi.

Moisi pentru Jidovi, pentru noi Vlad Tepeș, pentru Francesi Revoluțiunea cea mare, aũ fost un bine: aũ fost asemenea uraganelor de primãvarã, care curãță aerul de miasme, aũ fost focuri purificãtore. Moisi, Tepeș, Revoluțiunea a curãțit pe Israel, România și Francia de ómenī ca voi, de strigoī ca voi.

Acésta o ñicem în privința persónelor.

Cãt despre ceea ce s'atinge de învătămînt, stãruiesc s'el complectãm prin cultura moralã.

Se punem cultura moralã în tóte scólele, iar mai ales în facultatea de drept, de unde es atãția ómenī nedreptī, ca sã dea dreptatea.

Trebuie se scie odatã țera cã n'are sã ascepte nimic de la ómenīi instruiți de cât când ei vor fi și virtoși. Și sã se convingã cã prosperitatea națiunilor n'a venit de cât de la ómenīi de bine, de la bărbați devotați binelui public pãnã la sacrificiul vieței lor.

Atena și Roma nu s'a înălțat de Pisistrati și de Eliogabali la acel grad de putere și de splendore la care n'a ajuns nici una din cetățile antice, ci de Aristidi, de Catoni, și nu s'aū putut conserva de Demosteni și de Ciceroni.

Demostene, ca mare orator, pronunță în contra lui Filip al macedoniei acele faimose Filipice ca care'l făcură nemuritor.

Cicerone ca avocat își apăară bine amicii și clienții; scrise frumose pledoarii, și fu numit *al doilea salvator al patriei*, pentru că salvă oligarchia care apăsa Roma de peirea ce o amenința conspirația lui Catilina, bunióră precum Catargiu s'ar numi *al doilea fondator al dinastiei* pentru că a salvat'o de revoluția de copii de la sala Slătinenu.

Insă, când monarchia se ridică formidabilă contra guvernului poporaru, când veniră zile de tribulațiuni și de adversități pentru cele două republice, ce făcu Demostene pentru Atena și Cicerone pentru Roma cu a lor elocință admirabilă, cu al lor talent incomparabil? In fața marilor nenorociri, care fu conduita acestor două mari glori de tribuni cu cari se mândria lumea romană și lumea elenă?

Cel d'întâiu se vându regelui Macedoniei, inamicul țerei sale, și cel d'al doilea, abandonând pe Pompeiu, care ducea cu sine republica, se făcu cūrtesanul învingătorului de la Farsala ucidătorului republicei care 'l făcuse pe el, pe Cicerone plebeul, primul cetățean al universului, pe când Catone și Brutu preferiră mórtea peirei republicei și muriră ca nisce eroi împreună cu dînsa, apărând-o până la ultima lor respirare.

Posteritatea admiră pe Demostene și pe Cicerone ca talente, ca maiestrii de stil, dar numai înaintea statuelor Leonișilor și Brușilor se înclină cu respect și cu venerațiune, numai lor le dă onori divine ca caractere, ca modele de devotament, ca tipuri de imitat.

Oratorul atenian și oratorul roman, unul cumpărat și cel-lalt măgulit, lăsară să móră Atena și Roma, la ale căror preparative de funerarii asistară ca spectatori indiferenți.

Se presupunem că tot poporul elen ar fi fost compus de Demosteni, și tot poporul roman de Ciceroni: s'ar fi putut óre întimpina căderea celor două republice? Credem că nu. Ar fi avut aceiași sórtă, cu acéstă singură diferență că Filip ar fi fost nevoit să cumpere mai mulți

Demosteni în loc de unul, și Cesar să măgulască mai mulți Ciceroni.

Au n'avem noi exemple și exemplare?

Ceea ce trebuia dar Atenei amenințate de despotismul din afară, și Romei sugrumate de tirania din întru, nu era un popor de Demosteni și de Ciceroni, ci un popor de Lioniți, de Scipioni, de Scevoli.

Și acest popor nu mai exista.

Sofistii și ambițioșii îl uciseseră ou scepticismul și cu mesele lor luxoase.

Spiritul cel drept al Elenilor și inima cea mare a Romanilor se stinsese, se pălise.

Atena se sfârși în discursuri, și Roma în circuri.

Noi vom espira în necredință.

Ca un popor să existe politicesce trebuie să aibă credință în sine, credință în patria sea, credință în Creator. Trebuie să aibă stima de sine, iubirea de patrie, cunoscința de Dumnezeu, de ce este *El* și de ce vrea *El*.

Noi n'avem nici una dintr'acestea.

In materie de religiune, bătrânii sunt superstițioși și junii athei.

Cât întru ceea ce privesce simțimîntul de patrie, el nu există nici la unii, nici la cei-lalți.

Pentru cei bătrîni, sacrificiile pe cari cineva le face pentru dînsa sunt o nebunie. Ei nu pricep cum individul pôte să afle interesul său privat în interesul patriei. Ca să 'l pricepă, ar trebui să 'l pipăie. Dacă patria le-ar aduce cel puțin o sută la dece, în numerariu, și imediat atunci ar mai înțelege-o și s'ar grăbi să se scrie între cei ce o iubesc, căci ar avea înainte-le patria pozitivă în numerar. Dar dacă ea n'aduce nimic, pentru nimic nu pot să se facă partisanii ei: o asemenea patrie e ideală, poetică, și d-lor nu mai sunt copiii să le placă poeziile. Pentru o astfel de patrie nu se pot d-lor strica cu guvernul.

Și dacă le spui că părinții noștri făceau pentru dînsa sacrificiul nu numai al averii lor, dar chiar ș'al vieții, răspund că străbunii noștri erau nisce smintiți și nisce bătăioși, cari aveau mîncărimea de luptă și cari simțiau o nespusă plăcere să nu móră cu capul pe căpătâi, cum mor toți ómenii cu minte. Ei adaug că nu le intră în minte cum acești străbuni puteau să se exalte la vorbele: *religiune și patrie*, până într'atât în cât să se bată cu lumea întrégă, când lor le e frică se încruciseze, nu două spade—să 'i ferescă Dumnezeu!

—dar nici măcar două vorbe cu unul din guvernanți într'o luptă, fie măcar electorale. A se exalta cineva pentru o concesiune, un monopol, tot mai merge, dar pentru patrie!! E ridicul! Atât de mult ómenii aceştia au perdut simţul ideielor morale.

Pentru cei junî, cari şi au făcut studiile în străinătate, simţimîntul de patrie e mai mult de cât necunoscut, e despreţuit. Cu capul plin de idei cosmopolite, pe care le au învăţat din catechismul *Alianţei israelite*, ei dic că, simţimîntul de patrie e un simţimînt strîmt, egoist, inobil; că patria omului e globul întreg.

Ast-fel a ţine cine-va la familia sa, la patria sa, la limba sa, la religiunea părinţilor săi, la patrimoniul său, la instituţiunile ţerei sale; a avea străbuni şi a 'şi aduce aminte de ei cu veneraţiune şi cu respect, a avea un trecut glorios al némului său şi a se mândri cu el, a ne regenera sufletul şi inima când, citind istoria patriei, vedem pe Mihai curăţând pămîntul românesc de păgâni, pe Vlađi trăgînd în ţepă pe trădători, pe Ştefani victorioşi în patru-deci de bătălii, pe Tudori alungînd străinii de pe tronul României; pe un Brutu răsturnînd monarchia, pe alt Brutu murind

pentru apărarea republicei, pe Scevolî ardându-și mâna care n'a nemerit pe inamicul patriei, a ne simți măguliți și fericiți că suntem strănepoții unor asemenea străbuni și a ne sili se 'i imităm, ridicându-ne din căderea în care ne aflăm ca să ne facem demni de dînșii, acésta, după dînșii, este egoism inobil.

Dar să vedem pe acești mari umanitari, aū ei convicțiunea ideilor ce susțin? Aū ei fanatismul, abnegațiunea ce se cere pentru o nouă religione? Să vedem dacă ceea ce fac este rezultatul cugetărei lor.

Nici de cum, și probă despre acésta este că n'aū dat exemplul de abnegațiune, că ei, cari ne dic să deschidem porțile țerei străinilor n'aū deschis ei mai întâi ușile și casele lor pelerinilor Germani vagabonșilor jidani trență-roși și lutoși, ce cutreră țera, nu le aū deschis cufărilor și nu i'aū pus în posesiunea gratuită a moșielor d-lor, conform principiilor cosmopolite.

Și dacă n'aū făcut acésta și n'o fac, ei nu sunt alt ceva de cât nișce automați cari să mișcă după propaganda jidovéscă, nișce ecouri palide ale ideilor cosmopolite, o harpă eoliană a cărei vibrațiune i-o dă vântul care suflă din

alianța israelită, în fine nise fanfaroni cari, nesciind să facă ceva mai bun, susțin *negațiunea*; negațiunea individului, negațiunea familiei, negațiunea patriei, ca să facă să se ocupe lumea de dînșii.

Étă unde duce lipsa de cultură morală: la smintirea unor junii cari de altmintrelea n'ar fi fără intiligență și la indiferentismul unor bărbați maturi, cari de alt-sel s'ar părea ómenii de omenie.

Cei maturi, ne înțelegând ideiele abstracte, și cei junii făcând abstracțiune de patrie, ajung la acelaș lucru: renegarea țerei lor.

Educațiunea exercită o mare influență asupra actelor, moravurilor, deprinderilor, gusturilor, limbei, simțimîntelor, ideilor unui om sau unui popol; ea modifică naturele cele mai perverse, caracterele cele mai neîmblândite, sufletele cele mai rebele, aplecările cele mai urîte. Prin educațiune se pôte face dintr'un om: un cetățen onest sau un scelerat, un amic al libertății sau un tiran, un bun patriot sau un cosmopolit, un deist sau un atheu, un stoicu sau un epicurian, un Marcu-Aureliu sau un Heliogabal. Créscă-se copilul unei familii creștine într'o hordă idolatră și el va adora stelele

saŭ se va prosterna înaintea unei pisici. Fără o Agripină de mamă, Neron, care către începutul domniei sale fu bun, n'ar fi devenit, pôte. un monstru. Alexandru Ghica, care 'și făcuse educațiunea în patria sa natală guvernată de instituțiunii democratice, edifică scoli în totă țera și începutu desființarea sclavagiului dând libertatea sclavilor mânăstiresci; când Știrbei și Bibescu, crescuți în străinătate în mijlocul popórelor la care a existat bastile și aristocrațiunii de nascere, cel dintâiu construi închisórea politică de la Arnota, imitând pe regii absoluți ai Franței, și cel de al doilea voi să facă o nobilime de nascere ca în Anglia, și făcu legi restrictive învățămîntului primar ca să nu se instruiască de cât fii nobililor. Tot prin influența educațiunei, junii români care 'și fac universitatea în țeră, rămân pentru tot déuna români cu inima, și orî când, saŭ onórea, saŭ demnitatea, saŭ existența patriei este amenințată, ei fac cu generositate, cu amor, cu devotament tóte sacrificiile ce le permite mica lor etate și mica lor pozițiune; ei își expun pentru patrie, pentru bine-făcătorii ei, pentru eroii ei, libertatea lor, cum s'a vëdut cu ocaziunea banchetului Nemților din sala

Slătinénul și cu sfâșierea lincoului în care regimul ținea învăluit pe marele erou român Mihai Bravul, învățînd de mică să se martiriseze pentru onórea patriei lor amate și chiar să móră spre a trăii dilecta lor mamă România, pe când aceia ce'și fac studiile în universitățile din Europa vin, cei mai mulți, sau Muscali, sau Germani, sau Francesi, sau Jidani, îmbuibăți de idei cosmopolite și ne mai plăcându-le nimic în țera lor, nici moravuri, nici limbă, nici datine, nici instituțiuni, dacă ele nu se asemănă cu cele ce ei au văzut și au învățat în țările unde 'și au făcut educațiunea. De aci, de la crescerea luată afară din pămîntul României, acea lipsă de stimă pentru țera lor, acel dispreț către tot ce e românesc, acea indiferență de tot ce se atinge de prosperitatea și mărirea patriei, acea horóre de instituțiunile liberali ale țerei lor, acea înclinare către despotism, acea aversiune pentru popol, acea sete de a se afla la putere cu orî-ce preț.

Instrucțiua numai atunci póte fi folositóre când merge în paralel cu educațiua.

Voi, cari, prin pozițiunea vóstră, puteți să faceți ceva pentru învățămînt și sunteți datorî să faceți, complectati învățămîntul; puneți

cultura morală, cultura sufletului, de la prima clasă primară până la ultima liceală, faceți să se înrădăcinește în inima copiilor amórea de patrie.

Căci numai amórea de patrie ține statele, precum atracțiunea ține universul, și amórea de patrie o face educația.

Filosofie, atheie și religione

Domnului D. N. R., student la facultatea de drept din Paris),*

Amicul meu,

Nu 'mi aduc aminte să 'ți fi scris nici făcând laude religiunei, nici criticând filosofia. Prin urmare am fost surprins citind în epistola d-tale de la 19 Septembrie, prin care pare că ai avea aerul a sfida credința mea spunându-mi așa din chiar sânin cele ce urmază:

«Filosofia e inițiativa și demnitate; religia impersonalitate și abrutire. Filosofia a produs individualități robuste și state gloriose; religionea unități numerice și națiuni desnervate. De o parte, la lumina filosofiei, ved strălucind în totă splendorea Belgia și Olanda, Anglia și America; de cea-laltă parte, ca producțiuni

*) Scrisóre publicată în *Trompeta Carpaților* din 1870 Octombrie.

monstruoase ale religiunii, vęd apărënd ca cadavre ambulante Turcia și China, Spania și Italia....»

Apropos de ce această defaimă a religiunii?

Cum și de unde acest resbel ne provocat și fără nici un rost credinței care scii că este și a țerei d-tale?

Strămoșii noștrii pentru a conserva această credință ce e nedespărțită de iubirea de patrie, s'aũ luptat în contra celor de alt neam și de altă lege și ne aũ transmis o țeră liberă și independentă; și d-ta nu te incomodezi a dice că popóarele religioase sunt abrutite, că națiunile ne luminate de filosofia Hobbilor care 'și bat joc de simțul moral, și a epicurienilor care pune supremul bine în satisfacția poftelor celor mai degradante—sunt națiuni desnervate! D-ta voesci fericirea ómenilor, și crezi că la acesta popóarele pot să ajungă numai tăgăduind pe Dumnezeu, fără muncă, fără ostenelă, fără ca aceia ce aũ pretenția a le conduce să 'și dea averea lor și sângele lor; crezi că este de ajuns omul intelectual fără omul moral ca să facă statele înfloritoare?

Cât de înșelat esci, amicul meu!

Nu prin irreligiune se fac popoli fericiti;

nici prin negarea Divinității cineva se poate recomanda de învățat.

A nega pe Dumnezeu, este lucrul cel mai ușor ; cineva n'are de cât să închidă ochii la marele spectacul al naturei, la armonia și la ordinea care e în univers, și să dică : «Nu este Dumnezeu».

A afirma Divinitatea, a o proba, iată ce este greu ; iată unde se cere erudițiune, universalitate de știință, sau o natură simplă, o judecată neperversită, o minte nerătăcită prin demi-știință.

A susține, precum faci d-ta, că religiunea face pe om să descindă în starea brutei, această nu e vorbă de om instruit. Aș nu este cunoscut pînă și minților celor mai vulgare că tocmai sentimentul religios distinge pe om de animal ?

Nu religiunea face din oameni brute, inspirându-le sentimentul de Dumnezeu, căci nu putem admite că brutele ar avea sentimentul de o inteligență supremă, de un Creator al universului, ci filosofia atheiă abrutisă, fiindcă este cunoscut că brutele nu au religiune.

S'a șis că rațiunea deosebesce pe om de animalul necuvîntător.

Acésta nu e adevărat.

Pentru că s'a vădut că și animalele aũ rațiune, și ele cugetă, și ele judecă.

Ceea ce distinge pe om de vită este religiunea, e acel sentiment singur pe care urangutangul nu 'l împărtășesce.

Un mare erudit, d. Ernan, dice, că omul îndată ce se distinse de animal, fu religios; adică el vădu în natură ceva dincolo de realitate, și în el ceva dincolo de mórte.

Care este deosebirea între fondatorii religiunilor și între întemeietorii scólelor filosofice, ca să condamni religiunea? Nică una. Scopul și al unora și al altora a fost binele ómenilor. Filosofia a voit a lumina pe om, religiunea a'l moralisa. Una trebuie să întregéscă pe cealaltă, iar nu una pe alta să se distrugă.

Este adevărat că depositarii religiunilor, aũ întors religiunile din scopul lor, și aũ făcut să curgă torente de sânge în numele Dumneđeului păcii, iertării și bunătății, pe care ei l'aũ numit Dumneđeul rebelului și al vindicetei; dar ce are de amestec religiunea cu acesti impostori?

Ce fac enoriașii unei biserice când preotul ei este stricat, vițios, immoral? Il alungă, dar

nu se pun cu securile să sfărâme biserica. De ce și noi, cari ne numim instruiți, să nu avem nici atâta bun simț, cât aș simplii țărani, spre a nu condamna religiunea, ci pe cei ce aș întors'o de la menirea ei sacră ?

Dacă sentimentul umanității suferinde vă indignă în contra abuzurilor ce s'a făcut cu religiunea, condamnați pe mișei, confrății d-vostă în cărturarie, cari aș speculat cu religiunea. Dumneșul universului nu e Dumneșul armatelor, nici al traficului, nici al sclaviei, ci Dumneșul păcii și al justiției.

Isus a uns pe tot omul suveran, a răsturnat mesele speculatorilor de ómeni, și a dis lui Petru să'și pună sabia în tēcă, că cine trage sabia de sabie va muri ; apoi el s'a pus pe Calvariù, spre a cimentă aceste învătături și a desființa mórtea prin mórte. Dacă aceia ce s'aș numit vicarii lui aș urmat contrariul acestor precepte și marelui exemplu ce el a dat, acésta privesce pe acei amăgitori și monstri, dar nici de cum o religiune ale cării principii sunt divine, pentru că ele sunt umane. Fundatorul acestei religiuni de jertfă și de devotament, întemeie învătătura sa și o făcu durabilă printr'aceea că el, pe lângă vorbe, a

unit și fapte. La cine se mai vede o abnegațiune atât de sublimă ? El a făcut sacrificiul vieții sale pentru omenire. Iată Dumneșul nostru. Spuneți-ne care este al vostru ? Pyrrhon ? Epicur ? Hobbes ? — Spuneți.

Acolo unde ómenii vęd în cer un tiran, nu e religiune, ci superstițiune. •Omul religios, ęice La Roche, tratéză cu Dumneșu ca cu un amic ; superstițiosul, ca un sclav cu despotul sęu».

Dacă religiunea are aberațiunile ei, óre filosofia nu are și ea pe ale ei ? Superstițiunea este pentru religiune, ceea ce sofistica este pentru filosofie : o rătăcire. Să facem să dispară superstițiunile, dar să conservăm religiunea.

Însă cum ?

Religiunile positive țin de moravurile popórelor, de obiceiurile lor, de aplecările lor, de forma guvernului lor.

De exemplu :

La națiunile al căror guvern e despotic, Dumneșu e un rege absolut, crud, caprițios, vindicativ, leit tiranul care domnesce ; el are armate, juđi de instrucțiune, pușcării și temnicerı.

La Jidovi, popor exclusivist, Dumneșu este numai al lui Avram și al seminției lui.

La Grecii antică, națiune voluptoasă, Olimpul lor era populat de zei depravați, cărora nu le mai scăpa nici zeițe, nici muritoare, nici însuși muritori; relațiunile galante ale mai marelui lor zeu cu Io, Semelia, Cerere, Mnemosyna, Latona, Maia, Alcmena.....; metamorfozele lui, spre a seduce pe Leda, pe Danae, spre a răpi pe Europa..... sunt un scandal; afecțiunea lui pentru junele frigian Ganimed, sunt de un cinism revoltător; dar acești zei nu fură de cât ceea ce erau legiuitorii, filosofii, poezii ce'i creaseră și în care se oglindeau.

La Canibali, Dumnezeu e saughinar : el cere sacrificii umane.

Imblânziți moravurile poporului, moralisați deprinderile lui, schimbați forma guvernului său, luminați'l despre universalitatea lui Dumnezeu și, fără a atinge religiunea lui, ea va perde încetul cu încetul ceea ce are de odios, de immoral, de inuman, și va reveni la scopul ei primitiv.

Insă, iară vei întreba : cum se va putea opera această metamorfoză ? — Schimbând constituțiunile politice ale Statelor, dând popórelor o instrucțiune integrală.

Pentru că nu religiunea unui popor, care e

menită a'î ușura restriștile, face nefericirea lui, ci constituțiunea lui politică, instituțiunile sale sociale.

Dacă Turcia și China sunt ca niște cadavre ambulante, răul e în apathia și indolența popórelor orientali, și în lipsa de bune instituțiuni politice și sociali, mai mult de cât în religione. Avem de exemplu pe vechii Persi, a căror religione era mai pură de cât a Elenilor, căci adoraū focul ; și cu tóte acestea Statul lor nu fu de cât un colos putred, pe când al Elenilor, cari edificaū temple beției, incestului, prostituțiunii, cu toți deii lor immoralí, se ridică la cel mai înalt grad de perfecțiune la care a putut să ajungă antichitatea.

Póte îmi vei dice că filosofia a făcut superioritatea Greciei asupra Persiei. Dar Roma nu avu nici o dată o filosofie a sa proprie, și Roma fu mare. Libertățile la Roma se obtinură mai 'nainte de a fi cunoscută filosofia. Din contră ele nu începură a se perde de cât când filosofia fu în apogeul ei, în timpii Cicero-nilor, Senecilor, Antoninilor. Nu dic că filosofia a adus pierderea libertăților la Roma, dar ea nici a sciut, nici a putut să facă nimic pentru conservarea acestor libertăți.

Cicerone, cu tóte că era amicul lui Cesar și cel mai mare orator al timpului său, nu avu nici o influență asupra învingătorului Galiilor, ca să nu dea prima lovitură libertăților Romei; Seneca supra-numit filosoful, dascălul lui Neron, nu putu împedica pe elevul său de a deveni cel mai crud despot; și Marcu-Aureliu, cu tóte că sui filosofia pe tron, ea nu avu virtutea nici măcar să întârzie perderea libertăților, perdere care aduse căderea celui mai puternic imperiū ce a stat pe pămînt.

Nu filosofia dar a înălțat Statele, nici religiunea le-a făcut să cadă. Imperiul Montezumilor și Roma sunt martore. Roma, care 'și bătea joc de deii săi, nu cădu de cât prin perderea virtuților primitive și a instituțiunilor, cari făcuseră gloria și puterea ei. Causa peirei aborigenilor Americii Cacicilor, fu ignoranța.

Lăudând Belgia, Holanda, America republicelor dumneata vii, fără să scii, în ajutorul argumentelor mele. Nu cum-va gîndesci că aceste State sunt athee și pentru aceea aū ajuns la gradul de prosperitate care te miră? Nu cum-va cređi că, dacă ele se bucură de plenitudinea libertăților, dacă ele sunt înfloritóre, acésta provine de acolo că ele n'ar avea o religiune?

Imi vei obiecta póte, cá religiunea lor nu este nici despotică, ca cea catholică care a desnervat Spania și Italia; nici staționară, ca cea mahometană și budhistă care țin în letargie Turcia și China. Dar scrisórea d-tale nu se scólă în contra cutărui cult, în contra cutărei saú cutărei secte religióse, ci a religiunii; ea nu condamnă catholicismul, mahometanismul, budhismul ca sisteme, ci ca sentiment religios.

Dar chiar dacă atacurile d-tale s'ar îndrepta în contra verí-unui anume cult saú rit, în contra ritului catholic, de exemplu, tot esci în mare eróre când atribui numai lui miseria națiunilor care 'l profeséză. In unele din țerile de alte confesiuni pe cari dumneata le ieí de model, sunt comune, cantóne, provincii întregi al căror rit e catholic, și cu tóte acestea ele sunt tot așa de prospere, tot așa de libere, tot așa de fericite ca și comunele, cantónele, provinciile necatholice. Ți-aduc de exemplu una din comunele catolice din Elveția. In *Le Tour du monde*, d. Eduard Charton vorbind de satul Ragaz, dice: «Ragaz nu ocupă un loc mare pre charta globului nostru; e un sat mic în Elveția germană, în cantonul sântului Gall, și cât e de frumos situat, și înțelept, și fericit!

Cât de mult ași voi să ved bucurându-se de atâta îndestulare, instrucțiune și libertate scumpele noastre sate din Burgonia !... și notați bine, adauge d. Charton, că acest sat este catholic.....» De altă parte, există popóre fără religiune, care cu tóte acestea sunt de o sută de orí mai misere de cât locuitorii Italiei, Turciei, Chinei. De ce nu sunt ei fericiți, dacă cauza miseriei umane este, precum dici, religiunea ?

Veți dar că, pentru ca să facem un popor liber și fericit, avem nevoie de alt-ceva de cât de a'i desființa religiunea ; avem alt-ceva de făcut spre a învăța pe popor filosofia, dacă, precum dici, filosofia este negarea divinității, adică a tot principiul de morală, de ordine și de veră libertate.

A nu crede în Dumneșeu, tot te mai înțeleg ; însă a crede în eficacitatea filosofiei, așa precum înțelegeți d-vóstră filosofia, iată ce mă pune în mirare. Nu ești încă filosof. Filosoful, precum 'l definesci d-ta, nu crede în nimic. Ești însă, dupe cum te ved, pe drumul filosofiei. Când o vei învăța de rost, te vei pipăi să veți dacă există.

Ce este acéstă sciință ce se numesce filosofia ? Ce ne învață ea ?

Ea singură nu scie.

Dupe mărturirea chiar a filosofilor, ea e un diluviu de contradicțiuni.

Dacă întrebî pe filosof despre Dumnezeu, despre om și despre univers, iată ce afli:

Pascal desparte pe om în două porțiuni: într'una pune poftele lui simțuali, desordinile dorințelor lui; pe cea-laltă o dotéză cu cuge-tare, cu judecată, cu prudență.

Kératry susține din contră. că corpul și su-fletul sunt un tot indivisibil; că a le despărți, este a nimici pe om.

Pythagora admite existența unui Dumnezeu.

Pyrrhon se îndoiesce și despre existența sa chiar.

Filosofia stoică, propagă disprețul bunurilor.

Cea epicuriană, pune în ele suveranul bine.

Pythagora explică lumea prin numere.

Epicur prin molecule.

Unele scóle se sprijinesc pe eternitatea mate-riei. Altele pe aglomerațiunea forțată a atomelor.

Sistema lui Helvețiu e un atheism. A lui Spinoza un patheism.

Câte scóle, atâtea opinii.

Să nu mai dici dar că filosofia e inițiativă, ca să nu ofensezi adevărul. Ce inițiativă póte

să ia filosofia când, ceea ce se susține astăzi de unii filosofi ca adevăr, se negă mâine de alții ca minciună? O doctrină, care une-ori recunoște spiritul și negă materia; alte-ori negă spiritul și recunoște materia, iar alte ori le negă sau le recunoște pe amândouă, poate să ia vre-o inițiativă?

Nu.

Eată ce ași avea să dic despre filosofie, când ași sta să răspund la provocațiune.

Mă resum:

Adevărata religiune trebuie să fie filosofică; vera filosofie se cuvine să fie religiósă.

Fără acéastă condițiune, filosofia se poate defini: o eternă contradicțiune; filosoful, o eternă negațiune.

Părintele Cosma Moșescu, fost institutor și director al școlei primare de băieți din Brăila, exprimându-mi dorința de a reimprima acest răspuns, 'i-am adresat următoarea scrisóre:

Venerabile Părinte,

.
Aflându-ne într'o epocă în care tăgăduirea de

Dumnezeu se întinde de la palate la colibe, sânția ta, traducător al predicelor și panegyricelor fericitului părinte Eliă Meniate, ca păstor și ca român, cunoscându-te dator țerii și ministerului ce ai de a combate acest virus sufletec ce invadează și otrăvesce societatea și care se numesce atheism, îmi ceri permisiunea a reimprima răspunsul meu, inserat în *Trompeta Carpaților*, la scrisoarea unui elev al școlii atheiste.

Scopul fiind apărarea religiunii, care a fost scutul naționalității noastre în timpii nefastii ai invasiunilor atâtor nĂmuri streine,—eu nu pot de cĂt sĂ aprob din tot sufletul o faptĂ atĂt de creștinĂ și atĂt de romĂnĂ.

Sunt 6meni, pĂrintele meu, care cred cĂ n'au de cĂt sĂ se proclame athei, ca sĂ se mire lumea de erudiția lor. Negarea DivinitĂței e mijlocul cel mai lesnicios al unei mediocritĂți deșerte de a'și face un nume.

Cine ar mai fi sciut de acel ambițios vulgar, Erostrat, care, ca |sĂ'și trecĂ numele la posteritate, a dat foc templului Dianei din Efes, una din cele șapte minuni ale arhitecturii antice ?

Atheii iți scot ochii cu știința.

·Posedă ei însă știința absolută? —Nu.

Nu s'a putut afla lecuirea ftisieii; multe fenomene ale naturii sunt pentru știința omenească o enigmă, și ei pretind a cunoșce secretele firii!

Când știința este atât de înapoiată, ce le mai rămâne? —Credința că știu, adică, la urma urmelor, tot credința pe care o tratéză de impostură.

Singurul om, care n'a mințit spunând ce știe, a fost Socrate, care a mărturisit că *știe cum că nu știe nimic*.

E mare temeritate de a tăgădui ceea ce conștiința umană a admis de la începutul secolilor; a nega ceea ce demonștră creațiunea.

«Cerurile spun mărirea lui Dumnezeu, și psalmistul, și lucrul mâinilor lui îi vestescetăria».

Ba nu, răspund atheii; lumile pe care le vedem, așezarea lor în nemărginitul spațiu dupe un plan immutabil, legile ce le guvernă, toate sunt fapta hasardului.

Hasard și legi! Se învoiesce una cu alta? Dacă e hasard, nu sunt legi; dacă sunt legi, nu e hasard. Lucrul e așa de simplu, în cât cineva trebuie să fie cu desăvârșire tēmpit ca

să nu înțelegă că dacă sunt legi există și legiuitor.

Zoroastru, Minoș, Solon, Numa, Licurg, au trăit cu mulți secolî înaintea noastră; noi nu i-am vădut, dar despre existența lor ne îndreptimzăm legile ce au dat ei națiunilor lor.

Ast-fel, de la cele vădute omul judecă despre cele nevădute, precum matematicul, de la cele cunoscute află pe cele necunoscute.

Atheii însă sunt ca sălbatecii; ei vor un Dumnezeu pe care să-l pipăie, sau nu-l vor nici de cum.

Dupe acești presumțioși elevi ai academiilor Golia și Măreuca, toți theiștii, cari au luminat ca nisce sorî umanitatea, de la Moyse cel ce a vădut pe Dumnezeu într'un rug, adică în cea mai umilă din creațiuni, pînă la Victor. Hugo, care a umplut lumea cu geniul său, sunt nisce ignoranți, iar geniul și știința sunt ei.

Ast-fel unii nebuni se cred Nemrodi, Tamerlani, Caroli-Magni.

Care e scopul omului, nu a celui învățat, ci a celui de bine?

— De a face pe ómenii mai buni și mai fericiți.

Acest scop nu se ajunge ridicându-le credința în Dumnezeu și speranța unui traiu mai puțin supus nevoilor într'o altă lume.

În anul 1850, se debătea în adunarea legislativă a Franței legea asupra libertății învățămîntului. Victor Hngo, membru al adunării, suindu-se la tribună a pronunțat, în privința învățămîntului religios, memorabilele cuvinte pe care le reproducem dupe desbaterile sedinței din 2/14 Ianuarie.

Iată ce dice acest geniū superior:

«Învățămîntul religios e trebuincios, și mai
«trebuincios astăzi de cât tot-dé-una. Cu cât
«omul se înalță, cu atît trebuie să credă. Cu
«cât se apropie de Dumnezeu, cu atît mai
«bine se cuvine să vadă pe Dumnezeu.

«Este o nenorocire în timpul nostru (din
«care decurg cele-lalte nenorociri): tendința de
«a pune totul în lumea acésta.

«Dându-se omului drept sfîrșit și drept scop
«viéța pămîntescă și materială, i se agraveză
«tôte nevoile. Prin negațiune, ce pune culme,
«se adaogă la apăsarea infortunașilor greutatea
«peste putință a nimicului; și, din aceea ce
«nu era de cât suferință, adică legea lui Dum-
«nezeu, se face desnădejdea, adică legea iadu-
«lui. De aci profundele convulsioni sociale.

«Eū sunt dintre aceia ce vor cu o neexpri-
«mabilă căldură ameliorarea în acésta viéța a

«sôrtei acelora cari sufer ; dar cea dintâia din
«ameliorări este de a le da speranța. Cât de
«mult se împuținază miseriile nôstre timporale,
«când se amestică într'însele o speranță ne-
«sfârșită !

«Datoria nôstră a tuturor, orî cine am fi
«legislatori și prelați, preoți și scriitori, e de
«a răspândi, de a chiebtui, de a prodiga sub
«tôte formele, tótă energia socială spre a com-
«bate și distruge miseria, și în același timp
«de a face să se ridice tôte capetele către cer ;
«de a îndrepta tôte sufletele, de a întôrce tôte
«așteptările către o viéță ulterióră, unde jus-
«tiție se va da. Să spunem cât de tare : ni-
«menî nu va fi neremunerat din cei ce au
«suferit pe nedreptate. Mórtea este restituția. Le-
«gea lumei materiale este echilibrul ; legea lu-
«mei morale este echitatea. La sfârșitul tuturor
«aflăm pe Dumnezeu. Să nu uităm, și s'o spu-
«nem tuturor : n'am avea nici un folos de
«viéță și nici n'ar comporta nevoia de a trăi
«dacă am muri cu desăvîrșire.

«Ceea se ușurază munca, ceea ce sântesce
«labórea, ceea ce face pe om tare, bun, înte-
«lept, răbdător, bine-voitor, drept, umil și mare
«tot-d'o-dată, demn de inteligență, demn de

«libertate, este pentru că vede înainte'i necur-
«mat imaginea unei lumi mai bune dând rațe
«printre tenebrele acestei vieți.

«Cât pentru mine, o declar de la înălțimea
«acestei tribune, că cred din adâncul sufletului
«în astă lume mai bună; pentru mine ea e
«mult mai reală de cât acéstă ticălosă chime-
«ră, ce ne devoră și pe care noi o numim
«viață; ea e neîncetat înaintea ochilor mei; eu
«cred într'însa din toate puterile convicțiunei
«mele, și după multe lupte, după multe studii
«și multe încercări, ea e suprema certitudine a
«rațiunei mele, precum este suprema consolație
«a sufletului meu».

Un alt geniū mare, Voltaire, dice: «Un stă-
pînitor atheū ar putea fi flagelul genului u-
man».

Am reprodus aceste cugetări ale marilor sa-
pienti ca să opun negațiunei unor pigmei a-
firmațiunea unor giganți, despre existența lui
Dumnezeū.

Leu de sus, 1870, Octombrie 3.

BIBLIOTEGILE EDUCATIVE

Domnul I. M. Rîurenu)*

Scumpul meu amic,

Am primit cu o vie mulțumire cărțile ce compun *Biblioteca de lectură pentru junimea de ambe-sexe*, elaborată de d-ta, și 'ți mulțumesc de acest semn de aducere-aminte și de iubire.

Lauda făcuta lucrării d-tale de mulți din bărbații eminenți ai culturii noastre intelectuale, este o dovadă de importanța și de utilitatea ei.

*) Scrisoare publicată în ziarul *Poporul* din 1887, Ianuarie 6, al domnului Nicolae Bassarabescu, însoțită de o notiță din partea redactorului în următoarea coprindere :

«Printre hârtiile ce ne-au rămas, de pe când aveam onórea a fi redactor al «Trompetei Carpaților,» găsim textul unei scrisori adresată în 1873, profesorului Ion Rîureanu, de către meritosul campion al credințelor democratice, d. Nicu B. Locusteanu, care mult timp a ilustrat cu polemicele sale judițoase, colónele disei foii.

«Nu mai ținem minte cum ne-a parvenit atunci copia acestei scrisori particulare, dar știm că ea n'a văduț încă lumina.

N'am timpul trebuincios să fac analiza cărților cu care ai dotat literatura educativă a patriei, dar nu mă pot abține de a nu dice câte-va cuvinte despre o întreprindere atât de necesară, într'o țară ca a noastră, puțin avută în opere de cultură morală, și într'un timp în care, din lipsa de educațiune a sufletului, materialismul face cele mai grozave pustiiri.

*

Recitind-o acum, ea ne-a împropătat în memorie pe acel vînos publicist, ale cărui critice, tot-d'a-una dictate de spiritul filosofic, sunt făcute spre a împrăstia negurile ignoranței luminând conștiința, și pe care eu mîhnire adîncă l'am vădut dispărut de pe arena publicității, unde a dat probe de valoros căpitan.

«De și dintr'o dată atât de depărtată, scrisoarea d-lui N. B. Locusteanu sémănă ca scrisă astă-zi, atât de multă actualitate coprinde într'însa. Acosta într'adevăr este însușirea tutor scrierilor a căror temelie sunt principiile eterne de adevăr și rațiune. Ele sunt tot-d'a-una un aluat prospăt pentru hrana minții. Intr'însele se strevęd în trăsuri fidele tóte epocele, ca și obiectele într'o oglindă de bună calitate.

«De aceea îi și consacram primul loc în colónele noastre. Luminăea ei póte să sperie pe cei cari pregetă ași da hrană spiritului; însă de sigur că va umplea de mulțumire pe cei ce vor întreprinde a o citi, și cari nu se vor sătura de a o absorbi întrégă, precum nu se satură nimeni a absorbi aerul curat.

«Cît pentru persóna a cărei muncă servă drept obiect acestei scrisori, ne va seusa fără îndoială că punem în joc cunoscúta modestie, fiinënd séma că scopul nostru publicánd'o este îndoit: de a da adică lectorilor o materie filosofică de meditat, și a rechiama pe arenă pe meritosul ei autor, a cărui lipsă este de mult simțită.»

Două mari flagele ale epocii bântuiesc societatea: *Atheismul* sau doctrina acelor care — nevoiți prin prea marea evidență a lucrurilor ce cad sub simțuri — recunosc creația, dar tăgăduiesc pe Creator; și *Cosmopolitismul* sau învătătura belferilor, formați în lojile masonice pentru cari amorea de patrie este un simțimîn, condamabil.

Cea dintâiu din aceste doctrine a împuiat materialistii, sectarii ai neantului, lipsiți de cel mai nobil simțimînt dat omului, de simțimîntul moral, singurul care l distinge de cele-l-alte ființe și l apropie de Creator. Cea de a doua a zămislit șerpîi, la dispoziția inconscientă a străinului coruptor, a căror tristă menire este de a săpa edificiul național, rămas în piciorie prin opt-spre-dece secolî de asalturi, date de numeroșii noștri inamici.

Aceste doctrine perniciose, dacă s'ar propaga și practica de ómenî a căror pozițiune socială n'ar putea să influențeze asupra maselor, nu ne-ar îngriji atît; dar ele au pîtruns pe tronuri, se află în guverne, se propagă de pe catedră, se predică de pe amvon, și se împlânteză în societate prin exemple.

Guvernanții, cari fac profesiune de credința

theistă, în fapt exercită atheismul cel mai nerușinat bătându-și joc de jurământul serbătoresc, făcut în numele lui Dumnezeu, pe care în forul lor interior îl nesocotesc; călcând îndatoririle lor solemne, luate în fața națiunii pe care, prin actele lor o desprețuiesc.

Ca să ne putem face o idee de consecințele funeste ale Atheismului, să privim societatea romană de sub imperiū, când religiunea căduse în disuetudine, când nimeni nu mai credea în puterea ȳeilor.

Barbès, vorbind de Atheism, ȳice: «Se cunosc tabelele hidoase ale producȳiunilor Atheismului: sunt paginile lui Tacit. In ele se vede starea desperată, crudă, a unei societăȳi pe care Atheismul o devoră. Personagele puse în lumină sunt Tiberii, Neronii, Caligulii, Domeȳianii, adică tigrii, viperele, hyenele cu figura umană, sfișiiind, înghiȳtând, sugrumând din plăcere. In urma lor se ved tîrîndu-se tremurând, descendenȳii Scipionilor, Fabriciilor, Collatinilor care'și dau femeile și fetele lascivelor și imundelor voluptăȳi ale acestor porci încoronaȳi. Apoi la spatele acestor monstri, se vede svîrcolindu-se miserabilimente, perduȳă în umbră, nenorocita turmă a sclavilor, mașine de muncă, carne bună

pentru formicația stăpânilor, și pentru nutri-
mentul pescilor».

Astăzi, Atheismul celor ce conduc națiunile
are urmări mai puțin horende, dar tot atât de
nimitoare. Cesarul, dacă este atheu, nu mai
omórá, dar despóie, sărăcesce pe aceia preste
care domnesce. Cei mari ai Statului nu mai
tremură înaintea stăpânului, dar se tîrăse, lin-
gușesc și, neavînd destul curagiu a se opune
lăcomiei aședate pe tron, se fac compliciti ei,
Muncitorul nu se mai dá spre îngrășarea pes-
cilor, dar atheii cari îl stăpănesc, îngrijesc a
nu'l considera de cât ca pe o mină exploatabilă
ca pe o turmă de muls și de tuns.

*

Cei ce guvernă, athei în materie de reli-
gie, sunt cosmopoliți în materie politică. La
noi, de la 1866 încoa, ce s'a cerut de străini
de la dînșii și nu aũ fost gata a le da? La
ce s'a opus Cosmopolitismul, acelora căroră fa-
talitatea le-a încredințat destinele țerei?

Le Roy de Chantigny dice despre cosmopolit:
«Cosmopolitul nu e cetățenul nici-unei țeri.
Egoismul lui nu'i permite să ia parte la sacri-
ficiile ce cere prosperitatea țerei în care s'a

născut, sau care l'a adoptat, ori 'i-a dat ospitalitate. Amenințe această țară resbelul cu desastrelle sale, lîngedescă comerciul, înșele pămîntul așteptarea cultivatorului, comploteze facțiunile ruina libertății, cosmopolitul puțin îi pasă. Apelul făcut la curagiul său, la filantropia sa, este pentru dînsul semnalul de plecare. A venit sărac, plécă avut, și calcă sub tocul botforilor săi pămîntul pe care îl părăsesce blestemându'l, când pentru el a devenit steril. Țera nu numai nu'și pôte pune speranța într'un om a căruî patrie este fără fruntarii, dar are chiar a se teme de dînsul, cu tótă independența ce pare a fi idolul Cosmopolitului; servilitatea caracterului său se va pleca voios cererii orî-cuî va linguși nesățioasa lăcomie ce tot-d'a-una însoțesce egoismul. Fiind că cosmopolitul n'are patrie-mumă, a sfășia pântecile aceleia pe care o locuiesce, în ochii săi nu e a se face culpabil de paricid; conspiratorii, inamicii țerei, îl pot dar socoti ca unul dintre dînșii, dacă vor fi destinat sume pentru a stipendia cu largitate pe complicele lor.»

Când dar vedem că chiar de la cosmopolitul autocton o țară nu pôte aștepta nimic, ce s'ar putea spera de la veneticul intrat prin con-

trabandă?! «Sufletul unor asemenea ființe, a-
daogă Le Roy de Chantigny, e cădut într'o
ast-fel de amortelă, în cât strigătul patriei su-
ferinde, nu le va putea deștepta. Pînă când ne-
fericirile publice nu va periclita securitatea lor,
pînă când un decret general nu va condamna
orgiile lor, aceste buruieni exotice se vor vedea
ca neghina, care, în paguba seminței bune, ab-
sorbte grăsimea pămîntului unde este împlântată;
nutrindu-se în pace din sudorea săracilor, ei
nu se vor grăbi a rupe slaba legătură ca-
re'i ține atârnați de pămîntul ce'i îngrașe,
dar o vor rupe fără părere de rău, îndată ce
un alt pămînt le-ar promite o existență mai
plăcută. Nici-odată ei nu vor avea o lacrimă
pentru calamitățile ce vor aflige țera, nici o-
dată nu se vor îngriji de viitorul ei, ci vor
aștepta, cu atâta mai puțină nepăsare, ceea ce
ar avea să fie, cu cât știu că pe ei nu'i va
atinge.»

Iată ce sunt, scumpul meu amic, aceste rane
sociale ce se numesc Atheism și Cosmopolitism.

*

Tronarea străinismului a dat drept de ce-
tate Cosmopolitismului ;

Lipsa de învățatură integrală a produs Atheismul.

Cel de alt neam, pus pe tronul unei țări, n'are nici o patrie. De se întâmplă câte o excepțiune, acésta confirmă regula.

Instrucțiã necompletată prin educațiune, sau completată cu o educațiune îmbuibată cu precepte primite din lojile masonice semite, e mai vătămătoare de cât ignoranța. O învățatură, orî cât de strălucită, fără educațiune națională e ca putrigaiul care luminează numai în întuneric. Acésta lumină factice, vedută în locurile negurose, dispare la razele sórelui.

Doctrinile atheiste și materialiste se nasc și se dezvoltă acolo unde învățămîntul intelectual nu merge în paralel cu învățămîntul moral.

În scótele nóstre nu se află cultura morală, cultura sufletului, cultura care se afla în scóla veche, cu care a fost adăpată generațiunea trecută.

Cultura intelectuală, fără cultura morală, a dezvoltat mintea, a subțiat spiritul, dar n'a încălțit inima, n'a înălțat sufletul. A făcut bărbați învățați, dar n'a putut să formeze ómeni. Din institutele de învățămînt incomplete au eșit mulți oratori distinși, dar puțini tribuni;

mulți politicieni, dar puțini politici; mulți ó-
mení de drept, dar puțini bărbați de dreptate;
multe minți luminate, dar puține caractere.

Consecințele triste ale lipsei învătămîntului
sufletului, le vedem în palatele principilor, unde
se pun la licitație ministerele; în cabinetele
ministrilor, unde se trafică cu interesele țerei;
în corpurile legiuítóre, coborîte la rolul umili-
tor de biurouri de înregistrare; în școlă unde
se fac cursuri de doctrine subversive; în bise-
rică, unde se învață superstiția, care abrutisă
poporul.

Când ne uităm la moravurile austere ale
Romei republicane și le comparăm cu depra-
varea moravurilor Romei cesariene, vedem că
și forma guvernului unei țeri contribuiesce în
mare parte la creșterea sau scăderea morală a
unui popor, și prin urmare la înălțarea sau
la decadența lui.

De ce părinții nostri, mai puțin instruiți de
cât noi, ne întrecea în virtuți cetățenesci?

Pentru că forma guvernului lor era patriar-
chală, ca a lui Israel mai înainte d'a imita
pe Filistenii; pentru că învătătura se făcea în
țéră pentru țéră; pentru că aveam o educațiune
națională; pentru că dascálul era un sacerdote,

un apostol al străvechilor virtuți și datine, un martir al datoriilor înaltei sale misiuni; pentru că atunci erau învățători, iar acum sunt profesori (omeni de profesie, de meserie); pentru că capii bisericii erau inițiatorii și susținătorii ideilor naționale, cu riscul de a fi exilați și demși din demnitatea lor: în acésta sta mărirea lor, pe când astăzi gloria și-o găsesec în servilismul cel mai abject.

Astăzi posedăm cunoscințe enciclopedice, dar progresul ce l'am obținut în instrucție nu compensează regresul făcut în moravuri.

*

Publicând Biblioteca de lectură pentru junimea de ambe-sexe; îngrijind ani îndelungați, ca director de pensionat, purtarea tinerimei; priveghiând—ca inspector general al scólelor și ca director de liceu.—învățătura ce se da în scóle și împlinirea datoriei profesorilor, domnia-ta ai contribuit, cu cuvântul și cu fapta la educațiunea națională, la cultura sufletului tinerimei, inspirându'i iubirea de Dumnezeu și de țară, făcând'o să prețuiască munca, să iubească regula, să respecte ordinea ce se concilie cu libertatea, să și cunoscă datoriile, fără care nu póte să existe

drepturi, să scie înalta chemare ce omul are în lume, să se pătrundă de adevărul că cetățenul e solidar și răspunzător de tot ce se face în societatea în care trăiesce.

Pe când mulți, ducând o viață oțioasă, își perd în zadar timpul ce ar putea să 'l consacre cu folos literaturii, domnia-ta, ocupat cu împlinirea datoriilor ce ți impune ministeriul d-tale și pozițiunea de părinte de familie, întrebuințezi orele reclamate de natura repausului, a prelucra și imprima cărți de morală pentru educația junimeii. Ast-fel Fenelon scria pe *Telemac* pentru învățătura moștenitorului tronului Franciei; ast-fel Heliade publica *Curierul de ambesere* pentru educațiunea morală, politică și religioasă a poporului, căruia el se devotase, învățând literatura și purificând limba de elementele eterogene ce o înăbușa și o făcea necunoscută.

A învăța pe ómeni religiunea și morala, este a combate Atheismul, care desonórá pe om, și Materialismul care îl degradă.

«Sufletul uman, dice Victor Hugo, are mai multă nevoie de ideal de cât de real, pentru că omul prin real trăiesce, dar numai prin ideal există. Voiți dv. să scitiți, adaogă el, care este diferența între a trăi și a exista? Iat'o:

Animalul trăiește, omul există. A exista este a 'și înțelege înalta sa misiune. A exista este a a surîde prezentului și a privi viitorul. A exista este a avea înși-vă o cumpănă și a cumpăni într'însa binele și răul. A exista este a fi just, veridic, raționabil, prob, sincer, devotat; este a avea bunul simț; este a 'și cunoște dreptul și datoria. A exista este a ști ce voim, ce putem și ce suntem datorii să facem. Existența este cunoștință. Caton nu se scula înaintea lui Ptolemeu. Caton exista».

De ce Caton nu se ridica în prezența lui Ptolemeu, regele detronat al Egiptului? Pentru că Ptolemeu spăimântase Egiptul cu exactiunile sale. Ptolemeu era brigandagiul așezat pe tron. Și cunoștința luminată disprețuiesce pe tâlhar, chiar când el a ținut în mână un sceptru.

Ceea ce era acum două mii de ani, din nefericire se vede și astăzi:

Pe treptele puterii, lăcomia și impostura;

La basă, ignoranța și abjecția! Plage profunde ce învenineză corpul social.

*

E de datoria oamenilor de bine să lucreze

pentru ridicarea celor de jos, și regenerarea celor de sus.

Cum?

Prin cultura intelectuală, pentru clasele muncitoare;

Prin cultura morală, pentru clasele conducătoare;

Prin învățământ integral, pentru toți;

Prin toate modurile de propagare a luminei, a culturii fizice, intelectuale și morale.

«Pretutendeni, dice ilustrul umanitar Hugo, unde se află aglomerațiune de oameni, să fie într'un loc special un explicator public (profesor, preot, artist dramatic) al marilor cugetători.

«Și când dicem mari cugetători, dicem cugeători bine-făcători. Cantitatea de lumină, ce se produce prin punerea în comunicație a popoului cu geniurile, este imensă. Dar magnificul învățământ al sapienților, înțelege'l-va poporul? Negreșit că da; nimic nu e atât de 'nalt pentru dînsul ca să nu'l pricépă. Cine a mers într'o zi de serbătoare la un spectacol gratis, vedut'a un auditor mai spontan și mai inteligent? Audit'a în pădure o vibrațiune mai profundă? Popolul se grămădesce în teatru, se îndesă, se frământă: e coea vie pe care scrii-

torul o va modela. Ediul e plin, vasta multitudine privesce, ascultă, amă: toate conștiințele mișcate respiră focul interior ce le consumă; toți ochii aruncă fulgere; bestia cu miile de capete este aci, *Mob* al lui Burke, *Plebea* a lui Titu-Liviu, *Fere Urbis* a lui Ciceron; ei îi place frumosul, îi suride cu grațiile unei femei, nimic nu egalază delicatetea acestui monstru. Turba se înfioră, roșește, îi bate inima; pudorile îi sunt neauzite, multitudinea e o vergine. Acastă bestie nu e bestie. Nici o simpatie nu'i lipsesce. are în sine tot diapazonul sentimentelor, de la pasiune pînă la ironie, de la sarcasm pînă la suspine. Pietatea'i e mai mult de cât pietate, e misericordie. Intr'însa se află Dumneșu. Se întîmplă însă ca o nenorocire să advie? De odată sublimul trece, negurósa electricitate a prăpastiei mișcă subitamente totă acastă grămadă de ómeni și de viscere, transfigurația entuziasmului se operă, și dacã inamicul e la porțile țerei, dacã patria e în pericol, arunee-se un strigăt acestei populațe, și ea se va arăta demnă de Termopile. Cine a operat acastă metamorfosă? Catedra, amvonul, scena, presa, literatura.»

La acastă literatură care produce minuni,

care metamorfoasă, care transfigurează, care face din multitudine popor, ai contribuit și d-ta, scumpul meu amic, scriind și publicând cărți pentru cultura sufletului, conducând, inspectând, dând o direcțiune spiritelor, arătând o cale minților, deschidând inimilor orizonturi necunoscute.

*

Un om a fost care, în grija lui neadormită pentru luminarea némului, a conceput sub domina pămînténă-electivă, vastul plan al unei *Biblioteca Universale* în limba patriei, care să coprinđă operele geniurilor tuturor timpilor și tuturor popolilor, în diversele manifestațiuni ale spiritului uman. Acest om, acest geniū, era continuatorul mișcării naționale a lui Tudor pe calea literară, era următorul lui Lazăr, era bărbatul care, din frageda lui etate, lucra spre a da națiunei consciința de sine și a o prepara, printr'o revoluțiune operată în spirite, la o mișcare regeneratóre socială și politică. Acest om fu, Ioan Heliade-Rădulescu, autorul constituțiunei de la 48, Solonul român, spiritul universal, care a făcut pentru România ceea ce Voltaire, Rousseau și encyclopediștii au făcut pentru Francia. Dar lucrarea începută s'a întrerupt de evenimentele de la 1848.

*

De atunci, nici guvernele ce s'aũ succedat, nici Academia română, nici altă societate literară n'aũ cugetat să îmbrățișeze și să continue lucrarea începută la 1846, sau cel puțin să dea țerei un Dicționar encyclopedic pentru vulgarizarea cunoscințelor.

Tot bărbatul care fu inițiatorul și sufletul tuturor întreprinderilor de cultura intelectuală, după 1821 încóce, care dede ființă și viață teatrului național ce, precum dice Hugo, transformă multitudinea în public, și publicul în popor; tot acela care scóse cea d'întâia fóie publică de când există România, *Curierul Român*, înființat la 1828, și cea întâia revistă literară și politică, *Curierul de ambe-sexe*; care aduse la lumină și popularisă literele străbune și vorbele ce le reclama și limba și naționalitatea noastră; tot acest neobosit luptător al ridicării țerei prin cultură, după înturnarea sa în țeră, cugetă să facă el ceea ce se obstina de a face autoritățile învățămîntului public, să începă lucrarea unui Dicționar encyclopedic, care să țină óre-cum locul Bibliotecii universale, pînă când națiunea va putea să aibe acest monument intelectual. În acest laudabil scop își propusese;

către începutul anului 1870, formarea unei societăți de bărbați iubitori de muncă, destinată a da țerei o Encyclopedie.

O asemenea societate el o numia academie.

Acest titlu, această denumire, să nu se pară academicilor oficiali o enormitate.

O societate de literați se poate numi academie chiar când nu i se dă această numire în mod oficial, precum o comunitate creștină se numesce biserică însuși când într'însa nu oficiază preoți numiți de o autoritate ecleziastică, ci păstori aleși de comunitate.

Ce este Biserica?

— Adunarea credincioșilor.

Societatea, comunitatea creștinilor unei localități, forma la originea christianismului, și în înțelesul creștin formeză și astăzi biserica, Ecclesia acelei localități. Biserica din Ephes, Biserica din Gallatia, Biserica din Roma, erau adunările, comunitățile creștine din Roma, din Gallatia, din Ephes. Orice creștin era un membru al bisericeii, făcea parte din biserică, și toți împreună compunea Biserica, Ecclesia, comunitatea cea mare creștină.

Ce este Academia în înțelesul larg al cuvântului?

— Complexul ómenilor iubitori de litere, ce se fac folositori țerei, prin răspândirea cunoștințelor utilí, prin înmulțirea operelor de cultură, prin vulgarizarea producțiunilor marilor cugetători, în interesul ridicărei unui popor prin lumină, prin știință.

Lângă Academia oficială stă dar și o Academie de fapt, de la care posedăm tot ce avem în materie de instrucție și de educație: cărți didactice, opere științifice, bibliotece de lectură, dicționare. Membrii ei sunt toți scriitori cari și-au dat timpul, și-au sacrificat repausul scriind, imprimând, publicând, răspândind în societate, aruncând în popor pe profeti, pe filosofi, pe cugetători, pe toți bine-făcătorii omenirii ca un nutriment al sufletului.

«O alimentație de lumină, mai dice Hugo, iată ce trebuie umanității.»

Lectura este această alimentație.

Orî-cine procură popoului acest nutriment, lucrând, fie ca architect, fie ca salahor, la construirea templului intelectual al unei națiuni, este un academic; precum orî-ce membru al Ecclesiei creștine este un preot. Tot cel ce scrie o carte, tot cel ce traduce o operă, a unuia din marii învățători ai umanității, aduce o piatră la înălțarea templului literar al țerei sale.

D-ta, scumpul meu amic, ai adus partea d-tale de var și cărămidă, la ridicarea acestui edificiu, prelucrând și publicând cărți necesare pentru formarea inimei și dezvoltarea spiritului și minții.

Eă salut, cu un simțimînt de profundă iubire, pe toți acești muncitori ai inteligenței, cari se privează de petreceri, se consacră travaliului, asudă zile și nopți, și dau tot ce au agonisit pentru ridicarea nămului prin lumină, fără să aștepte altă recompensă de cât uitarea, ura, adesea persecuția și de multe ori martiriul, care e partea bine-făcătorilor umanității, de la Prometheu pînă la Christ și pînă în zilele noastre.

Pentru ce?

— Pentru că lumea e guvernată de brigandă, și pentru că răspîndirea luminei este împrăștierea întunericului, care e elementul brigandilor; pentru că popoul citind, este popoul sciind, ceea ce incomodă pe Verreșii timpului.

Primesce, scumpul meu amic, îmbrățișerile mele frățesci.

Leu de sus, 1873, Februarie 15.

ALTERAREA LIMBEI

De curînd a apărut, sub patronagiul Palatului, o *Biblioteca* așa numită *populară*, compusă din cărțile traduse din limbile francesă și germană, de domnișorele din jurul Măriei Sale Dómnei și de unii scriitori de la *Convorbirile literare*, menite a se pune în mâinile copiilor din clasele primare.

În aceste cărțile cine-va întîlnește nu numai pe fie-care pagină, dar și în fie-care linie, ori unde ar deschide, termenii ca aceștia: *santa prieră*, *polojniță*, *atristare*, *ruladele grăbite*, *dojană*, *duh.....* peste o sută de ani și încă astăzi nu'l mai scie nimenea, de cât slava recunoscinței acestui om mare ¹⁾. *Umbra deligentei* juca în sărituri dișanțate. *Cărăitul* posnaș al césornicului. *Din cămară în odaie*. *Mintea și inima lui* era în el mai tinere de cât fața o arăta ²⁾ *Recrutul chior*. *Plecăciune la tine a casă*,

¹⁾ Tóte aceste *nestimate* de d-nul Romalo.

²⁾ De d-nul A. D. Xenopolu.

*închinăciune de la noi. Are cinste a se închina cu mâini și cu picioare. Se roșea până pe sub pēr. Vaca gutunăriță. Transitul maicii Domnului ¹⁾. Memoriile unui măgar ²⁾. Șef, dărboinic, anvelopă, reproș, amuzant, glavă, fantomă, bozul scoțind capul din ocol oftăză și plânge, mai de scârbă; serafimul murdar; pergamenul scârnav; trăsura pârăia și surugiu plesnea din limbă ³⁾, și altele de felul acestora în care, cărturarii de la Noua direcțiune, întrec în barbarism și solecism pe domnișorele din jurul Palatului, numite cu decret domnese *scritore*, fără cunoscința limbei române și fără scirea lui Dumnezeu, care dă vocația și talentul.*

Sub domnia Fanarioților limba păturei inteligente a națiunii ajunsese a nu mai fi decât o imitație servilă a gergului barbar, ce se vorbea la curtea acestor satrapă veniți din Fanar; dar limba poporului rustic rămăsese nealterată.

Astăzi, când învățămîntul public pus sub autoritatea guvernului a pătruns și în coliba săténului, alterarea limbei s'a întins pînă și

¹⁾ Frumuseți de d-nul Vărgolici.

²⁾ De d-nul Băicoianu.

³⁾ Mărgăritare de domnișore.

în cele mai depărtate unghiuri ale țerei prin îmbălarea scólelor cu cărți rău scrise de ómeni nesciutori în ale limbei, ca acelea ce compun *Biblioteca populară*, în care se desmormântéză vorbe slavone, încă de mult uitate de popor, și se întroduc neologismî deșănțați, fără a avea cel puțin de scusă lipsa de vorbe corespundătoare în limba română.

Ce vor avea să învețe copii popóruului din *Biblioteca populară*?

Pînă acum ei sciau de la părinți că boul muge, omul plânge sau cîntă, lupul urlă, măgarul sbiară; de aci înainte vor sci că boul plânge și suspină, omul muge, lupul sbiară, măgarul urlă; și acésta, scriitorii de la *Biblioteca populară*, o numesc limbă, cu care vor avea a se *procopsi* copii sátenilor.

A întroduce în limbă cuvinte sordide și frase scálciate ca cele de sus, este a o profana; a da junimeî ca model de stil *vaca gutunărită*, și a'i spune că cultura și frumusețea limbei stă în vorbe ca *polojniță*, *dărbornic*, *scărnăvic*, este cea mai crudă batjocură.

După criticele făcute de bărbați ca Hăjděu, Laurian, Maiorescu, scriitorii acestei culegeri, ce se numesce *Biblioteca populară*, compusă din

flori ca : *Rosa orbă*, *Recrutul chior*, *Memoriile unui măgar* (care sunt *miosotî saŭ nu-mă-uita* al doctei companii), credem că vor înțelege că termenii cu care se servesc în compunerile saŭ traducțiunile d-lor, unii sunt un anachronism în timpul în care ne aflăm, iar alții nu o împrumutare cumpătată, ci un jaf făcut în limbile din care aŭ tradus ; că dacă *boul scoțînd capul din ocol a suspinat și s'a jelit*, acésta a făcut'o din compasiune, vedînd în (*Biblioteca populară*) pe bietul *serafim murdar*, cu aripile lui diafane întinate de *scârnăvii*, și pe *Mater dolorosa* trecută *transit* ca o *marfă*, și nu vor mai continua a se face de rîs batjocorind limba pe care nu o cunosc.

Exces de slavonismî, exces de franțusismî, lipsă de sciința limbei române, iată ce e *Biblioteca populară* patronată de Palat; și asemenea producțiunii, ce sunt un arlechinagiŭ literar, se dau spre învățatură copiilor de Ministrul Instrucțiiei !

Scrierea Memoriile unui măgar, pusă sub patronagiul unei potestăți, are tóte însușirile unei epigrame, și insultă limba. În literatura nóstră, chiar cea bisericéscă în care slavonismii abundă, avem *asinî* nu măgari. Isus n'a intrat în Ierusalim pe un măgar, ci pe asin.

Murdar, scârnav, poloșniță, măgar, din cămară în odaie, plecăciune de la mine la tine acasă, Rosa orbă, vaca gutunărită....., ce buchet și ce *parfum!* Limba, stilul, sunt în armonie cu titlul cărților și cu știința traducătorilor.

Noi credem că luptele ce le-au avut adeverații Români de la 1820 pînă la 1848 pentru limbă, vor fi încetat; însă, ele au revenit cu un regim analog cu acela ce a fost alungat la 1821. Acești Români, care urmăreau o idee mare: *Unirea tuturor Românilor* la o altă, se luptau pentru o limbă unitară care să fie scrisă de scriitorii din toate țările române, căci în unirea limbei vedeau ei cel mai puternic mijloc de a ajunge la unirea Românilor, și când observăm scrierile literaților noștri din diferite provincii de pe acel timp, vedem cu un sentiment de neexprimabilă mulțumire că erau aproape de realizarea acestei opere românești, când supravinere evenimentele de la 1848. De atunci limba fu abandonată pe mîna unor scriitori de meserie, dintre cari cei mai mulți, ne avînd nici focul sacru al românismului, nici știința, s'au depărtat de la scopul național, necăutînd a scrie de cît pentru speculă.

Ast-fel limba a devenit ceea ce este: *un Babel*.

A elimina din limbă vorbe românesce ca: cap, mărire, profum, fantasmă, sub-semnătură, corp.... spre a le înlocui cu macarone străine ca: *șef, slavă, parfum, fantomă, iscălitură* (ce se traduce mânjitură), *trup*, (ce înseamnă cadavru, leș), este a ne priva de ce este al nostru în folosul străinilor, este povestea meșterului prins cu mâna în via Românuului. Meșterul, ca și maeștrii fără măiestrie de la *Biblioteca populară*, intrase în via Românuului să fur-găsescă struguri; luase el cât luase când colo, tocmăi când cinstitul musafir era să măierpelască ceva, iată că vine neașteptat hoțul de păgubaș. Meșterul, vedând că românică apucă către dînsul să 'i descante de trântitură, luă un arac de vie, ca să numai vie. Sciți însă ce s'a întâmplat? Românuul a pus și el mâna pe o furcă de paie ca să'l sperie; dar lucrul venind la mâini și ajungând tréba să facă us de ea, pe unde da românică o dată lovia pe meșter de două ori. Acțiunea o dată *angajată* între musafir și gazdă, s'aă luptat mult când Românuul d'asupra, când meșterul de desubt.

Când Românuul apuca pe meșter cu mâna de chică, meșterul dârj apuca și el pe Românuul cu dinții de opincă. Rău Românuul, dar vitez

și tenace și meșterul; căci nu s'a lăsat pînă când n'a făcut pe Român să 'și mute via peste gard. Gurile rele spun că Românul după ce a bătut pe meșter pînă când n'a mai fost în stare să se scôle de jos, l'a luat și la aruncat peste gard, dar acésta nu se pôte; meșterul susține că tot via a fost mutată dincolo de gard, căci așa se și potrivește.

Via e țera Românuului și gardul sunt fruntariile. Să dăm peste gard, peste fruntarii tot ce ne-a venit rău sau nefolositor de peste fruntarii, cum am dat protectoratul cu regulamentul organic și cu privilegiile, cu *dejurstra* și cu *răsvodul*, și să tratăm pe cei ce mențin sau întroduc străinismii nenecesarii în limbă cum a tratat Românul pe meșter; să le descântăm de trântitură ca să le piară pofta de străini și de invasia lor în țera și în limbă.

Cei ce scriu pentru copii din clasele primare într'o limbă, pe care un critic a numit'o *nodorosă*; palatul sub patronagiul căruia sunt puse scrierile care fac din limbă o caricatură și Ministrul Instrucției care tolerază în scólă asemenea scrieri, sunt de o potrivă culpabili de virusul introdus în limbă.

Voi cei ce scrieți pentru public, nu faceți ca

musca care trece peste florile mirositoare și se pune pe.... cadavre. Aveți gustul albinelor; culegeți ce e dulce, ce e sonor, ce e armonios; învățați limba deilor, nu gergul pungășilor, din iubirea limbei, ca să nu 'și mute Românul via peste gard.

1876, Maiu.

Vechile Instituțiuni ale Românilor

Legile care au guvernat pe Români de la fundarea Domniatelor, pînă în suta a 15-lea, istoricii străini le rusumă în următoarele:

1) Toți Români erau egali, pentru că toți erau oșteni, împărțiți în oșteni activi: *militari* sau gentilomi, și în oșteni în retragere: *moșneni*, cultivatori de pămînturi.

2. Pămîntul era împărțit în două: al țeranilor, posesori de terenuri (de unde avem vorba țerani) și al Statului.

Statul era marele dispensator: el da din domeniul său părți ohavnice comunelor și particularilor ce se distingeau în războie sau în alte servicii mari ale patriei. Cultivatorilor rămași fără pămînturi prin prea multele împărțeli și sub-împărțeli, le da loturi viagere, care după moarte se întorceau la Stat. Fii acestora, dacă nu posedau agri, aveau același drept de loturi pe domeniile Statului.

3. Domnul său Ducele se alegea de națiune. El era luat fără deosebire din toate clasele și profesiunile, (dintre) boieri, preoți, țărani și celelalte stări sociale.

4. Fii suveranului nu moșteneau titlul tatălui lor. Ei nu se numiau nici duci, nici domni și cu atât mai puțin *prinți*, vorbă necunoscută Românilor, împrumutată de la străini, ci simplu *fiu de domn*. Sub fanarioți, fiul Domnului se numia *beizadea*, vorbă turcă ce se traduce fiu de Bei, de Duce său de Domn.

5. Domnul numia pe funcționari în toate ramurile de servicii ale Statului. Comunele își alegeau dregătorii lor*).

6. Un consiliu de 12 bătrâni ajuta pe suveran cu înțelepciunea și luminile lor. Acest consiliu de bătrâni era o suvenire a senatului Romei. *Senex*, de unde s'a dis senator, se traduce bătrân, vechiu. Acest consiliu de bătrâni, de veterani, de vechi, s'a conservat pînă sub Domniile fanarioți; el se numia Divanul Dom-

*) Acest drept de autonomie a fost recunoscut comunelor chiar de Statutul organic impus de Rusia. Comunele sub regulament, își aveau dregătorii lor ce se numiau *Aleşii satului*, și județele aleșii lor, cari se numiau *sub-administratori (sub-presecți)*.

nesc. Poporul îi dicea *Cochi-vechi*, adică sfatul de ómeni cu ochii vechi, cu vederi bētrāne, experimentate.

7. Adunarea poporului era chiebată în momente dificile. Rēsbóiele se porniaū numai dupe ce se consulta țera, care'și da averea și sângele; dupe ce se întreba glótele care mergeaū la mórte saū la victorie.

8. Țera era împărțită în jurisdicțiuni saū județe, și justiția se da de *jupan* (judi ai întregului județ) de la cuvântul *judex* (judecător) și *pan* (tot, precum: pan-theon, templul tuturor zeilor).

9. Toți copii aveaū un drept egal la moștenirea părintelui lor, dar frații eraū dator să renunțe la partea lor de eritagiū, de era nevoie pentru a mărita surorile dupe rangul lor.

10. Titlurile de distincțiune eraū personale, și viagere. « Aceste titluri, dice autorul *Protectoratului Țarului*, eraū gradele la care ajungea cine-va în ierarhia militară, și fiind-că tot Românul era militar, în orī-ce ramură a funcțiunilor publice serviaū, spre recompensă primiaū, fără distincțiune, un titlu militar. De exemplu, acela ce în companie avea inspectia asupra șetrelor, (corturilor) se numia *setrar*; acela care era

însărcinat cu alimentarea, se dicea *pitar*, (de la pită sau pâine), și așa mai departe. Boier era tot Românul ce servia în războie și avea un grad. Acela care trecea din armată în administrație sau în justiție, conserva gradul ce îl obținuse în serviciul militar. Fiul de boier, dacă nu avea un grad, nu era boier, precum fiul unui ofițer nu e ofițer; era simplu fiu de boier și intra în rîndurile poporului.»

11. Era nobil tot Românul de sub arme sau în retragere, ce nu avea un grad, precum era boier acela ce avea un titlu. Boieria nu era nobilitate, ci meserie de apărare a țerei. Cine nu apăra țera, nu era boier.

12. Capul Națiunii avea titlul de Duce sau Domn. Vodă și Voivod sunt vorbe slavone. El, Ducele, conducătorul suprem al Statului, s'a numit tot-d'a-una de popor *Domnul țerei*. Domn este traducerea cuvîntului latin *dominus*, stăpîn al casei, cap al domei (*domus*, casă). Și care român nu e domn al casei sale, un cap al domei lui? Titlu egalitar, democratic, creștin; căci domn era Domnul țerei și domn e tot Românul.

13. Nu ȳera nici imposiție (impunere, bir), nici taxe, căci Româniî nu erau nici cuceritî nici cuceritori, ci numai simple contribuții voluntare votate de comune.

14. Poporul da numai decimă (dijmă, o sumă minimă din aceea ce producea) cu titlu de o frandă ; ea era îndoită : decimă Statului, decimă Bisericeii. Poporul o da : Statului în bani sau în natură ; Bisericeii numai în natură. Cea către Stat se numia *dare* (dar, present) ; cea către Biserică, *Daj-Dei* (dare lui Dumnezeu).

Dările se făceau de toți fără deosebire de condiție socială. Numai dela 1737 încoace, Constantin Mavrocordat scuti pe boierii de sarcinile către Stat, ca să dispenseze pe Fanarioții săi, ce'i făcea boierii, de a contribui la nevoile țerei ce nu erau ale lui.

«Poporul (dice iar autorul *Protectoratului*) în timp de pace cultiva pământul, se ocupa de interesele generale și veghia asupra ordinei publice ; în cas de rebel, totă suflarea validă era chieată sub arme..... Țeraniii aveau capiii lor ce 'i comanda în vreme de război și 'i inspecta în timp de pace. Dacă capul avea titlu de Căminar, toți sătenii comandați de el se numiau *Căminăreii* ; de era paharnic, se diceau *Păhărniceii* ; de era clucer *Clucereii* ; și așa. toate județele se împărțiau în Vorniceii, Clucereii, Păhărniceii, Șetrăreii..... dupe titlul capului ce 'i comanda. Erau militariii fără lăfă care cores-

pundeaŭ cu gardele naționale moderne. Mircea mai organisă o armată permanentă, cea dintâi ce se vedu în Europa în epoca feudalității. Ea era compusă dintr'o infanterie de *dorobanți* sub un general numit căpitan; dintr'un corp de *ferentari*, infanterie ușoră; dintr'o *cavalerie* comandată de un general numit paharnic. Se deosebiaŭ în urmă *Roșiorii*, *Verdișorii*..... singulari prin uniformele lor roșii, verzi.... Corpul care forma garda Capului Statului era al *Lictorilor* (*fasciatori*, *fastatori*, *fustași*), purtători de fasce (simbolul unirei, legăturii); apoi corpul *Lefegurilor* sau al geandarmilor mercenari.»

Românii mai aveaŭ o instituțiune care amintea *unirea* recomandată de Isus apostolilor simbolisată în împărțirea din aceeași pâine și din același vin la cina cea de taină, și *hotărîrea de a muri spre a învinge mórtea* prin exemplul crucei. La invasiunile străine, când Românii alergau să și apere hotarele, ca să întâmpine devastarea și robirea, mai înainte de a începe războiul, glótele, ostașii *se prindeau frați de cruce* prin simbolica formalitate a gustării tuturor dintr'o pâine făcută în forma crucei și din aceeași cupă cu vin, dupe care jurau că de 'și va violeni vre-unul credința, *să'l bată pă-*

mîntul, focul, apa, vîzduhul, pâinea, vinul, sabbia și Dumnezeu; jurămînt prin care ei rămăneau nedespărțiți în viață și la mîrte. Nobilă, cavalerescă și creștină instituțiune, pe care ne o descrie Sommer și Dalla Valle.

De ast-fel de legi guvernată «în vîcui al XIV, dice Heliade, România era o țară independentă, cu un guvern electiv reprezentativ, avînd votul universal, garda ei națională, armata sa permanentă, poliția civilă, fără privilegiuri feudale, fără nobilitate ereditară, și formînd un popor de oameni liberi, toți proprietari și toți boieri (oameni de boiu sau de rîsboiu, militari, beligeranți.)»

Și d-nul Elias Regnauld, publicist francez, adaogă: «De aci se înțelege cum în mijlocul descatenării hordelor de tot felul, Români a-flară într'înșii forțe de ajuns spre a resista cînd Ungurilor, cînd Polonilor, cînd Tătarilor. Tarea lor organizare socială le asigura în rîsbel o putere de acțiune pe care nu putea s'o aibă alte populațiuni creștine desnervate de sclavagiū.»

Acastă tare organizare, ce făcea puterea străbunilor nostri, se vede—chiar cînd n'ar exista o istorie a faptelor lor eroice—din coprinderea

tractatelor încheiate de marii nostri Domni cu Sultaniî musulmani în zenitul puterii acestora, prin care nu se permitea Turcilor a ridica giarmii pe pământul românesc, nici a trece înarmați fruntariile țerei, când Ebreilor li-se îngăduia să zidescă sinagoge; așa încât, din conținutul singur al acestor tractate, s'ar putea face întrégă istoria trecutului nostru glorios, precum Cuvier, din falca unui mastodont a reformat întreg scheletul acestui animal antediluvian.

Acestea erau instituțiile noastre în vécul al XIII, al XIV și al XV-lea. Când la 1848 Poporul a decretat: Egalitatea drepturilor politice; contribuție generală; Adunanța obștescă, compusă din reprezentanți ai tuturor stărilor sociale; Domn responsabil, ales pe cinci ani și căutat în toate stările societății; gardă națională; emanciparea clăcașilor, ce se făceau proprietari prin despăgubire; desființarea rangurilor fără funcțiuni; desființarea robiei; toate acestea nu erau inovațiuni, dupe cum îi plăcea Rusiei și instrumentelor ei a le arăta Europei, spre a presenta pe Români de socialiști și de propagatori de idei subversive, ci principiile proclamate de națiune erau însuși bêtânele noastre

datine democratice, care ne-aũ salvat naționalitatea și aũ făcut mărirea noastră trecută; căci avem o mărire trecută necontestată chiar de inamici.

Dacă însă în legile noastre actuale este o inovațiune, această inovațiune e monarhia ereditară cu prerogativele exorbitante ale monarhului, care anihilază suveranitatea națiunii scrise în constituțiune; inovațiunea adusă de vechii privilegiați jinduiți de titluri feudale, pe care îi vedem astăzi mâncând de dorul fragilor cotóarele; simulând, în balurile curții, pe comiții și pe marchisií vécului de mijloc prin îmbrăcăminte lor anachronică și caraghiosă, în cât lasă departe pe clovnií de la Circul Sidoly: ceea ce fac pe Democriții români să rîdă și pe Eracliți să plângă de ticăloșiile clasei ce se numesce pe sine *Elită Socială*, și care nu e de cât tot ceea ce societatea are mai corupt, mai degradat.

Iată ce e nou în această țeră democratică. Cât va dura în lume monarhia ereditară cu immobilismul ei, cu apanagiile ei, cu smorfurile ei medievale?

Nu scim.

Acul barometrului, însă, e spre timp bun.

Popolii încep să se deștepte. Dorile democrației universale apar în zarea luminosă a cerului națiunilor.

Să sperăm.

Și ca să sperăm cu folos, să lucrăm și să luptăm.

Dumnezeu e cu cei ce muncesc, căci El e munca continuă.

Neînstrăinarea pămîntului național și nealienabilitatea unei por- țiuni din pămîntul muncitorilor.

Neînstrăinarea pămîntului românesc, a fost grija constantă a antenaților nostri.

Prin capitulațiile încheiate între Domniile țerei cu imperiul Otoman în secolele XIV, XV și XVI se interzice Turcilor de a cumpăra imobile în țările române.

Codul lui Vasile Lupu consideră de paricid și pedepsește cu mărta pe acela ce și vinde pămîntul părintesc.

Chrisovul lui Matei Basarab din 1641, pune blăstem asupra aceluia sau acelora ce vor înstrăina moșia românească.

Acastă măsură înțeleptă, pusă în tractate și în legi, de a nu se înstrăina pămîntul, și brațul neînvinș al străbunilor nostri, ne-au con-

servat moșia și, printr'însa, suveranitatea națională.

A pedepsi ca pe un ucigător de părinți pe cel ce și vinde căminul strămoșesc, este a pune principiul nealienabilității pământului. Nealienabilitatea dar, nu e o inovație; ea a fost pusă în lege, însă într'un mod diferit de aceea ce există în țările feudale.

Alexandru Ión I, întorcând țerei moșiile mănăstirilor închinată Locurilor de jos, și împrietărind pe cultivatorii fără pământ, a decretat pământurile date foștilor clăcași nealienabili în curs de 30 de ani, și Constituanta din 1884 a prelungit această inalienabilitate.

Măsura acésta dar, de stabilitate a unei porțiuni de pământ în posesia cultivatorului, este recunoscută de necesară astăzi ca și în timpul lui Vasile Lupu și Mateiú Basarab; și îngrijirea noastră celor de acum trebuie să fie și mai mare, când prin articolul 7 din Constituție, impus de tractatul din Berlin, se deschid porțile împământenirii străinilor neasimilabili, și prin urmare dreptul de a cumpăra moșii române, cum cumpăra nemții în Posen moșii polone, spre a germanisa acest ținut smuls de Prusia de la Polonia. — Și în Posen s'aú găsit pro-

prietari Polonesi destul de patrioți, cari au instituit o Societate cu menire de a cumpăra moșiile naționale încărcate de datorii și a le vinde în loturi mici, plătibile în rate, țăranilor poloni, spre a înlări elementul polon, — patriotism care nu se află tot-d'a-una și la toți ómenii, pentru că el cere sacrificii de avere și de poziție, și rari sunt acei ómenii ce se sacrifică pentru némul lor.

*

Spre a evita înstrăinarea moșiilor mari ale țerei, la a căror vîndare nu tot-d'a-una pot concura capitalurile române particulare, guvernul liberal a venit în 1885 Ianuarie cu un proiect de lege pentru cumpărare de moșii de către Stat, avênd în liniile sale generală următórea coprindere:

1) Statul póte concura și cumpăra proprietăți imobiliare rurale, care au o întindere de cel puțin 2000 ectare și dau un venit de 6 la sută la prețul imobilului.

2) Statul póte cumpăra la licitație sau prin bună învoială păduri de o vîrstă mai mare de 50 de ani și de o întindere de cel puțin de 1000 ectare.

Dupe proiect, guvernul neavând voie să concure capitalurile cele mici ale Românilor, legea nu era în paguba nimenui, și se afla în folosul Statului care e al tuturilor.

Acest proiect de lege, prezentat de un ministru al Domeniilor îngrijitor de viitorul țerei, a fost retras de succesorul său.

Cine a făcut pe Președintele cabinetului să înlătore pe colegul său de la Domenii, care a adus proiectul de mai sus și să autorise pe succesorul acestuia a'l retrage?

Scim că cumpărarea de către Stat a moșiilor mari, nu convine străinilor pe care România 'i-a adoptat și 'i-a înavuțit, pentru că ar voi să cumpere ei aceste moșii, și Statul e un serios și incomod concurent.

Suntem dar în drept a crede că influența fatală a celor de alt neam a făcut să fie lăsat la o parte acest proiect de lege de o mare importanță politică și economică.

*

Nu mai avem pe tronul țerei Mircă, Bogdană, Matei, Vasili, care încheiau tractate și edictau legi ocrotitoare pământului românesc, dar avem regim reprezentativ, și se vor găsi Parlamente

care să aibă curagiul patriotismului a rupe pedicile puse de străini asigurării pământului român.

De la asemenea Parlamente cerem ca, pentru protecțiunea proprietății celei mari, să desmormenteze proiectul de lege din 1885; iar pentru proprietatea mică, să vină cu o lege prin care să declare nealienabilă o părțică din pământul locuitorului muncitor, care părțică să nu treacă peste șese ectare, rămând cel-lalt pământ, ce ar mai prisosi peste cele șese ectare, alienabil, ori care ar fi întinderea lui, ast-fel cum să se împace trebuința nealienabilității unui minimum de pământ cu principiul mutabilității proprietății, principiū domnitor în statele democratice.

Cei ce dic: «Legiuitorul de la 1864 a socotit suficient termenul de 30 de ani al nealienabilității, uită că la 64 țera se afla în alte condițiuni: stirpea semitică nu avea dreptul de a cumpăra pământuri în România; proprietățile nu puteau să treacă de cât dela român la român sau la aceia ai căror descendenți puteau să devie români. Astăzi îngrădirile de la 1864 nu se mai află, stavila pusă srăinilor de tractatele și instituțiunile noastre vechi s'a rupt în urma evenimentelor dela 1877 — 79. Așa

fiind, patriotismul nostru ne consilie să căutăm o compensațiune desființatelor îngrădiri de apărare, și acéastă compensațiune n'o putem găsi de cât în legi de prohibițiune cel puțin în parte a înstrăinării pămîntului.

Pămîntul dă unei națiuni nu numai avuția ei și puterea, el mai este basa suveranității a acelei națiuni; și când un popor perde proprietatea rurală, împreună cu dînsa perde avuția, puterea și dominațiunea, care devin ale poporului, la care ea a trecut. Neînstrăinarea pămîntului dar, este o cestiune nu numai socială și economică, ci și politică și națională; și dacă nu simțimîntul datoriei nóstre de ómenii publicii, cel puțin instinctul nostru de conservare pe care îl au pîna și ființele cele mai desprevăđute de rațiune. ne obligă să luăm urgente măsuri ca o parte încă din pămîntul strămoșesc să fie pus la adăpost de orî-ce înstrăinare, să fie asigurat de a rămâne pentru tot-d'a-una românesc.

Ceea ce cerem noi nu este un drept contra dreptului pozitiv; măsurile legislative pe care le voim, garantéză proprietatea, procură adevărata libertate, și întăresce naționalitatea; ele asigură cultivatorului bunul traiu, societății pa-

cea și națiunii conservarea teritoriului ei și drepturile sale.

*

Când proletariatul agricol se poate întimpina fără sacrificii, fără pericol, cu înlesnire și fără dauna nimenui, a lăsa pe muncitor să devină proletar, este o greșelă politică; și în politică greșalele sunt crime.

Când nu se ia măsuri pentru neînstrăinarea unui minimum necesar din patrimoniul muncitorului, cel avut, devine opulent, apropiindu'și puținul ce are cel scăpătat, și cel scăpătat ajunge indigent, perdând modesta sa posesiune în folosul celui opulent. Și inegalitățile cele mari materiale au adus în tot-d'a-una catastrofele cele mari sociale.

Crimele politice, nasc crimele agrarii.

Tristele exemple le vedem în Anglia unde extrema inegalitate materială a adus lupta pînă la crime, pînă la sălbăticie pentru existență, și a făcut'o permanentă; luptă legitimă din partea celor desmoșteniți, care s'ar fi putut evita, dacă cei ce posedă tot s'ar fi îngrijit mai mult de viitor de cât de present, dacă în lăcomia lor n'ar sacrifica prezentului viitorul.

Dar ceea ce 'și permit popoliî mari, nu e bine

să 'și ierte națiunile mici, care, neavând forța numerică, nu pot să existe de cât prin legi drepte, prin dreptul egal al fie-cărui cetățen și a poseda o părțică de pământ care să 'i asigure pentru tot-d'a-una traiul și să 'i facă efectivă libertatea socială și politică.

«Posesiunea unei părțicele de pământ, a dis d. Noizet, favorisă emulația, buna purtare, spiritul de ordine și de economie, facilită mișlôcele și a întrebuinta modestul său peculiū (unicul său avut) la crearea micului său domen cu ajutorul unei aspre labori și chiar privații, care află recompensa lor în satisfacția amorului propriū ce 'i dă calitatea de proprietar.» Și d. Noizet adaogă. «Este constatat că proprietatea bunurilor rurali mai mult de cât ori care alte bunuri, inspiră omului un simțimînt viu și profund de demnitatea sa personală; ea îl moraliséză, îl face mai bun cetățen, îl face să 'și iubescă mai bine patria, îl face mai mult inamic al revoluțiunilor și desordinei, îl face ca să 'i placă mai mult viața liniștită și pacinică a câmpurilor vieța de la țera».

*

Câte rele dar nu se evită prin garantarea perpetuă a unei porțiunii de pământ în posesia

fie-cărui cultivator! și câte folóse naționale, morale și politice ne ar áduce!

«Intr'o țeră, dice un distins economist, în care proprietatea nu este asigurată a rămânea nestrămutată de la părinți la descendenți, în care pămîntul este considerat ca o pură valóre, pe care cine-va o póte înstrăina îndată ce se presentă ocasiunea, acéstă mobilitate despóie proprietatea teritorială de orí-ce caracter primordial, de orí-ce fisionomie particulară; pămîntul care trece din mână în mână ca o monetă, ca un bilet de bancă, nu mai rechiamă, nu mai reamintesce nimic, căci proprietarul nu lasă într'însul întipărirea sa.»

In adevăr, rătăcind din locuință în locuință familia, nu mai are suvenirí; ea nu are înaintea ochiilor sêi un nuc din alte timpurí, un măr în parte uscat de vetustate, un arbore secular, o vie bătrână, o ruină antică care să'í aducă aminte de antenații sêi. Capul acestei familii nu póte să dică: «aici într'acest loc a fost casa strămoșului meú; acest arbore este plantat de bunicul meú; acest pom este altuit de tatăl meú». Intr'însul simțimîntul de patrie este stins, pentru că lucrul care dă nascere acestui simțimînt, pămîntul strămoșesc, cămi-

nul rămas de la al său tată, de la al său *pater* de la care avem vorba *patrie*, nu există, și unde nu există lucru nu există iubire de acel lucru. Omul fără căminul său, este ca și poporul fără teritoriul său; el locuesce în țară, dar nu are o patrie, nu poate să dică că pământul pe care îl locuesce ca o pasăre peregrină este al străbunilor săi, și nu are pentru acel pământ nici amóre, nici devotament.

Isus a dis: «vulpile au viezuinile lor, paserile cerului cuiburile lor, numai fiul omului (proletarul, desmoștenitul) nu are unde să își repauseze corpul». Ceea ce omul era acum 1800 de ani, se află și astăzi. Avut astăzi, mâine poate să devie neavut; astăzi posesor al unui modest cămin, mâine poate să ajungă proletar în starea actuală a legislațiunii agrare.

Ne adresăm dar ómenilor de la putere, ori care ar fi ei, și corpurilor legiuitoare, și le dicem: faceți să înceteze o asemenea stare nefericită și pentru individ și pentru țară; este de trebuință a se da unei părți din proprietatea funciară acel caracter de permanență și de fixitate necesar a pune margină mobilității sale; căutați un mijloc ca ideea de libertate absolută

a întrebuințării proprietății rurale să se concilieze cu trebuința perpetuării în stăpânirea individului a unei bucați de pământ care să nu se pôtă înstrăina.

Proprietatea rurală fiind fundamentul, care susține acest edificiu ce se numesce Stat, vă întrebăm pe voiómenii politici, care vă rezimați pe independența și pe regat, ce ați făcut pentru întărirea și consolidarea acestui fundament? Și dacă n'ați făcut și nu faceți nimic, cum stă independența și regatul care nu sunt aședate pe baze solide?

Pînă când dv. nu veți asigura pământul român în mâinile țeranului român, ast-fel cum nici o dată să nu se pôtă înstrăina, ast-fel cum în dílele de tribulațiunii și de restriște fondul unei porțiunii de pământ se nu se pôtă aliena și venitul lui să nu să pôtă urmări, pînă atuncii independența și regatul nu vor fi edificate de cât pe nisip, și piciórele pe care ele vor merge nu vor fi de câtde lut. Dacă voiți ca ceea ce s'a făcut să fie durabil, întăriți poporul muncitor, făcendu'l proprietar perpetuu al unei părți din pământul ce 'l are saú pe care îl va avea.

Astăzi când pământul moștenesc saú reză-

șese nu e asigurat nici cât acela al foștilor clăcași, se ved moșneni căduți în datorii, nevoiți să 'și facă pământul vîndător prin acte false către un vecin sau o rudă, ca să 'l scape de creditor. Și de câte ori vecinul sau ruda de-positar, n'aũ fost tentați să se facă stăpâni pe depositul încredințat lor ca adevărați cumpărători, în puterea actului simulat de vîndare; așa că debitorul, voind să fraudeze pe creditor, la rîndul său este fraudat de acela subț adăpostirea căruia a pus pământul său! De aci procese nesfîrșite și ruinatoare între creditor și debitor, de o parte, și între acest din urmă și de-positar, de alta, în care toți perd și numai cei ce îi susțin ca funia pe spîndurat căștigă. Aceste înșelătorii, falsuri și dărăpănări nu s'ar vedea dacă pământul pentru scăparea căruia s'aũ comis atâtea fapte imorale ar fi fost nealienabil.

Voim dar să moralisăm pe ómenii? Să le asigurăm minimum existenței.

În starea legislațiunii actuale, omul lăsat în voia întîmplării, e silit să se apere singur ca în societatea sêlbatică, în detrimentul său și al altora.

Noi nu cerem o lege a proprietății ca în

Anglia unde tot pământul unui proprietar e nealienabil și indivisibil; unde proprietarul nu poate să vîndă un milimetru din domeniile sale ori cît de vaste ar fi, și nu se pot împărți la copii săi, rezervată fiind primului născut. Noi vrem pământul alienabil, afară de o mică parte, și divisibil. Dupe noi, un cultivator are șese ectare nealienabili și trei copii; murind el pământul se împarte egal la cei trei moștenitori, câte două ectare la fie-care, avînd dreptul a fi împroprietăriți de stat pe alte câte patru ectare fie-care din pământurile ce se vor cumpăra de stat de la particulari. Așa că legea pentru cumpărare de moșii de către Stat este menită a veni în ajutorul muncitorilor, cari nu aū pe deplin cele șese ectare indispensabile existenței lor; lege care face ca Statul să aiba nesleibil un stoc disponibil de moșii.

Aceia care nu se îngrijesc de ȃiua de mîne, care nu se gîndesc cã, fãrã o lege de cumpãrare de moșii, va veni un timp cãnd actualele domenii ale Statului se vor vinde tôte, și atunci nevoia ar aduce revoluțiunii sociale; aceia ce ȃic: «dupe noi potopul», nu sunt nici ómeni de stat, nici bunii patrioți. Noi suntem datori să ne îngrijim de viitorul țerei și de né-

mul românesc cum s'aă îngrijit strămoșii noștri de noi, dacă suntem români, și cum se îngrijesce de nēm̄ul sēu ori-ce popor luminat, ori-ce națiune care are consciința de sine. *)

*) Legea din 1896 adusă de Ministerul Aurelian, prin care se înființa o *casă rurală*, de la care să se împrumute locuitorii ce ar voi să cumpere moșii, nu răspunde la scopul pentru care s'a făcut. Se vor putea cumpăra moșii mici de cete de câte câți-va săteni, dar pentru moșile cu întinderi mari anevoe se va găsi un număr îndestulător de locuitori să concureze la vîndarea lor, și ele vor intra tot în mâini străine. Și legea rămâne fără menire politică.

1898. Iunie 9.

Cumpărare de moșii de către stat^{*)}

Intre legile economice aduse de guvern în desbaterea Corpurilor legiuitoare, se află și legea prin care se autorisă guvernul să concure la vânzările publice, și se cumpere pentru Stat proprietăți imobiliare rurale, *producătoare de un venit de șese la sută.*

Folósele legii acesteia sunt multe: 1. Statul concurând la licitațiuni, înstrăinările silite de moșii nu se vor mai efectua ca pînă acum pe prețuri derisorii din lipsă de concurenți, și acelaia căruia i se vinde imobilul, i se înlesnesce puțința de a obține pe dînsul adevăratul lui preț; 2. Multe moșii mari scóse în licitațiune, care din lipsă de capitaluri române intră astăzi în mâinile străinilor împămîntenii, dar neasimilabili, căci și dupe împămîntenire tot străini rămân, acele moșii ar trece la stat, singurul în

^{*)} Publicat în ziarul *Telegraful*, din 1885, Ianuarie.

stare de a ține pept străinilor și orî căror capitaluri, de multe orî coalisate spre a'și apropria pe ce apă nu curge imobilul pus în vîndare sforțată; 3. Statul care este obligat prin lege a vinde moșii cultivatorilor, avênd permisiunea a concura la licitațiuni, ar umplea, prin cumpăraturile ce ar face, golul bunurilor alienate, și pe lângă acêsta ar aduce și un folos tesaurului public, pentru că moșiile cele întinse cumpărându-se de stat cu prețuri mici din cauza rarității capitalurilor mari, s'ar vinde în loturi cu un adaos de preț, ce pentru cumpărătorul muncitor este mai mic de cât prețul cu care el și-ar apropria acest pămînt de la particulari, fiind-că particularul nu'i procură înlesnirile pe care i le procură statul, adică de a răspunde la început numai o parte minimă din preț, și de a desface restul gradat, pe îndelete, prin anuități.

Pe lângă atâtea folóse materiale, legea acêsta conține douë idei de o ordine superióră: ea este o măsură de conservare a pămîntului român în mâinile românilor, și un mijloc de împedicare a proletariatului agricol premergător comoțiunilor sociale. Din aceste puncte de vedere ea este de un interes colosal social și politic. Ea

aduce folóse tuturor și prejudicii nimenui. Ea complectéză și întregesce legea înstrăinării bunurilor Statului, făcând pe Stat să fie ca bun și îngrijitor părinte de familie, ca un pater pe atât de darnic pe cât și de prevădător, care pe de o parte își împarte averea la numeroșii săi copii, iar pe de alta face achizițiuni pentru copiii ce au să se mai nască. Legea vînderii bunurilor Statului și legea cumpărării sunt două părți ale aceleiași tot: prin cea d'ântăiu cultivatorii români de astăzi fără pămînturi devin proprietari și cetățeni; prin cea de a două, cultivatorii români de mâine se nasc împroprietăribili și apărători ai patriei.

Ce lege oferă mai multe garanții de ordine, de stabilitate, de siguranță publică, de dreptate de umanitate ca acéstă lege?

Pentru cumpărare de moșii de către cultivatori, sute de cereri sunt venite la ministerul Domeniilor și la Corpurile legiuitoare, și Statul este obligat să dea satisfacție acestor cereri, în cât în mai puțin de un secol Statul s'ar găsi deposedat de bunurile ce le are astăzi, dacă n'ar fi autorizat să umple golul ce s'ar face în domenii prin cumpărare de domenii, dacă el ar înstrăina numai fără să pună la loc, dacă

s'ar asemăna risipitorului care trăiește din alienarea bunurilor rămase de la părinți, bunuri cari tot înstrăinându-se s'ar sfârși într'o di împreună cu traiul bun al omului neprevădător și pôte împreună cu viața sa, când el ar fi în totă puterea vârstei și ar avea trebuința de viață. Atunci când Statul ar face ca neglijentul care numai înstrăinează și nu pune la loc, când prin înstrăinări de 50, de 80, de 100 de ani statul n'ar mai dispune de imobile rurale, ce s'ar întâmpla? Ce ar deveni o populațiune exclusiv agricolă, care s'ar afla fără pământ de hrană și în neputința de ași procura acest instrument neapărat trebuincios vieții? Acea populațiune proletară s'ar găsi în starea locuitorilor acelor țări unde proprietatea rurală se află în mâinile numai a câtor-va indiviși, fie prin dreptul conchistei, fie prin neputința omului neavut de a concura la cumpărări cu omul avut. În ast-fel de împrejurări, desmoșteniților nu le-ar rămânea de cât două drumuri: a părăsi pământul în care repausă cenușa părinților lor, cucerit economicese de cei de alt nēm său de cei puternici, și a emigra în pământuri mai ospitaliere, ca germanii, său a se înarma cu ferul și cu focul ca Irlandesii, spre a ob-

ține prin mijloace silnice ceea ce nu li s'a rezervat prin legi de prevedere.

Voiesce, cine-va, orî cât de puțin patriotism ar avea, un asemenea viitor țerei? Acésta ar fi o monstruositate.

Și cu tóte acestea, cine ar fi putut să cređă! acéstă lege menită a preveni socialismul de jos prin măsuri de Stat, a întâmpina insurecțiunile prin reforme, a închide calea anarhiei celor slabi prin împedicarea tiraniei celor puternici, acéstă citadelă economică și socială, mai tare de cât castelele întărite de cărămidă și de piatră, ce se ridică în contra invasiunilor de afară și revoluțiunilor din năuntru, a fost combătută în secțiuni cu o înverșunare nepomenită de elementul tîner din adunare unit cu elementul bătrîn.

Care sunt cuvintele cu cari elementele extreme combat legea cumpărării de imobile rurale de către Stat?

Tinerii opun acestei legi teorii economice pe care le-au învățat în cărți scrise în alte țări, pentru alți popoli și în alți timpî, neaplicabile țerei nóstre.

Bătrânii o califică de socialistă.

Dupe elementul tîner, legea pentru cumpă-

rare de pământuri este în contradicțiune cu principiile economiei politice, și prin urmare neadmisibilă.

Dupe elementul bătrân, cumpărarea de moși pe séma Statului spre a se vinde cultivatorilor mici, este socialismul de Stat.

Dupe ambele elemente, legea va da loc la abuzuri.

Cu teorii abstracte și cu suposițiuni gratuite se combate o lege economică, socială și politică de un interes vedit pentru țără.

Dar întrebăm :

Folositor e ca principiile economice, chiar când ar fi imutabili, să primeze principiile sociale și politice care trebuie să preocupe pe omul de Stat pe legiuitor, pe bărbatul politic? Înțelept e ca dintr'un simțimînt de temere de abuzurile ce s'ar face cu o lege, să se înlătore acea lege când ea ar avea un scop mântuitor?

Preocupați peste măsură de teoriile și formulele economice; infeudați principiului liberului schimb; captivați de sistema individualismului, tinerii din adunare uită două lucruri: 1. Că teoriile economice dintr'o epocă, practicate într'o țără, nu se pot aplica într'altă țără ce s'ar afla în condițiuni deosebite și în altă epocă, de

cât cu modificațiunii simțitoare; 2. Că chiar când aceste teorii ar avea o aplicațiune generală, ne-schimbabilă, un om de știință chemat în sfatul țerei—cum sunt tinerii nostri legiuitori—este un om politic, și că ast-fel este obligat să sacrifice politicei aceea ce se numesce *certa verba* ale științei, să subordoneze interesului politic interesul științific, când trebuința o cere, când e o necesitate socială, o rațiune de Stat.

Și de ce unii mandatarî se țin riguros în teoriile economice? Economia politică nu este o știință exactă; principiile ei nu sunt imutabile; ele variază de la o națiune la alta, se schimbă de la un popor la altul, și chiar de la o epocă la alta în aceeași țără și la același popor, dupe trebuință și împrejurări. Unele țări care erau liber-schimbiste ieri, sunt protecționiste astăzi. și chiar unii economiști care an aũ fost partisanî exclusivî ai individualismului, estimp nu sunt în mod absolut în contra intervențiunii Statului. Invățatul Bluntschli dice că Statul este o ființă morală, care are misiunea de a face să crească sorgințile ascunse de avuție ale națiunii și a provoca spuntarea forțelor ei fizice și morale, ceea ce coprinde, în două cuvinte: *conservația și progresul*. «Practica.

libertății individuale nemărginită, dice economistul Paul Cauwés, ar presupune o societate ideală, compusă de ómeni aprópe egali în inteligență, în energie industrială și în prevedere. Libera concurență ar fi bine-făcătoare. Dar dacă această egalitate abstractă a puterii economice nu există, intervențiunea unei puteri tutelare este justă și utilă.» Și Cauwés conchide: «Individualismul este o eróre.» Tinerii nostri legiuitori nu voiesc. D-lor consideră tóte națiunile o apă, și libertatea individuală ilimitată o panacee economică universală. Inițiativa privată saũ nici o inițiativă. Nici o protecțiune din partea Statului pentru cel debil în contra celui puternic; nici un ajutor industriei și agriculturii; nici o măsură pentru conservarea pămîntului. Elementul junc și elementul bătrân se opun de o potrivă intervențiunii Statului: cel d'ântăiũ, pentru că 'i lipsesce experiența; cel d'al doilea, pentru că 'i lipsesce sciința. Acțiunea guvernului dic ele, trebuie să se mărginească numai a percepe imposite.

Adică a mulge și a tunde turma, dar nu a o și nutri, a o și apăra: afară, în contra hidrei cu multe capete ce-i se dice cucerire economică și politică; în întru, în contra monstrului

ce se numesce exploatarea individului și a națiunii.

Dar nu numai această lege este combătută de elementele extreme; resbel se face tuturor legilor economice, între care sunt: legea prin care se scade impozitul fonciar pentru proprietarii care și caută singuri moșiile și le îmbunătățesc prin sacrificii bănesci, și se adaugă pentru proprietarii de moșii domiciliați afară din pământul românesc, care prin absența lor se apără de dările indirecte ce le suportă cei ce locuiesc în țară; și legea prin care Statul vine în ajutorul agriculturii și industriei cu semințe superioare de cereale cumpărate din străinătate, pe care cultivatorii pot să și le procure din depozitele ce guvernul va înființa în fiecare județ, fără nici un beneficiu pentru Stat, în adăstare pentru cultivatorii care n'ar putea să plătescă îndată pe termen de un an cu procent de cinci la sută.

Aceste legi întâmpină aceeași rezistență din partea celor două elemente, pentru aceleași motive, în virtutea acelorași teorii economice, adică că Statul nu trebuie să vină în ajutorul muncii, nu trebuie să se gândească la îmbunătățirea stării

cultivatorului, tréba acésta fiind a indiviđilor, iar nu a Statului.

O lege care se ocupă de viitor, concepută în scopul de a face cu neputință revoluțiunile sociali prin achisițiuni de imobili de către marele distribuitor de pămînturi cultivatorilor ce se numesce Stat, tinerii o consideră de o operă nebună. Nu înțelegem, ne ȃicea un june deputat, nu pricepem legi pentru un viitor care e departe de noi și pe care nu 'l vom ajunge legi privitoare la ceea ce se va întîmpla peste doi, peste trei sau mai mulți secolii, căci Statul avênd bunuri de vîndare pentru o sută de ani, viitorul de care se ocupă legea, nu pôte să fie de cât prea depărtat, și ceea ce va adveni atunci o va sci cei ce vor trăi pe acele vremi.

Tinêrul vorbia ca cum omul n'ar avea o a doua ȃi.

Efemera, și ea se gândește la posteritatea ei, și ea scie prin instinct că are o destinată, o misiune pe pămînt. Unii ómenii se gâdesc numai la sine, și uită că au o chiemare.

De ce acéstă nepesare pentru viitorul țerei? Pentru ce acest spirit de ostilitate din partea celor doué elemente?

Motivele ce le aduc, nu sunt serióse.

În privința ajutorului privitor la semințe, bătrânii dic: De când suntem, ne-am făcut trebile, nu cu ajutorul guvernului ci cu al lui Dumnezeu. Intervenția statului cu semințe de calitate bună, fără voința lui Dumnezeu nu face nici o centimă.

Pentru bătrâni, când vrea Dumnezeu, neghina se transformă în grâu, precum în Cana Galilei apa s'a prefăcut în vin. Pentru a avea o bună cultură, voința lui Dumnezeu e suficientă. «Vrea omul, vrea și Dumnezeu», sau «vrea Dumnezeu, când vrea și omul» acesta, pentru elementul bătrân este un adagiu impiu.

Nu tot așa gândesc Americanii care ne fac concurență.

A înlesni pe sătenii cu semințe, întâmpină elementul tânăr, nu e de nici un folos pînă când săténul nu va avea plug cu abur. Dupe ideile tinerilor legiuitori, cultivatorul, care nu posedă un plug cu vapor, să nu mai semene, sau să semene semințe inferioare, cu al căror preț să formeze capitalul necesar cumpărării de instrumente aratorii perfecționate—neexcludându-se plugul cu locomotivă—dacă capital se poate forma din produse de calitate inferioară.

Dupe bătrâni, intervenția lui Dumnezeu.

Dupe tineri, intervenția plugului cu abur.

Pînă atunci cultivatorul să cultive puțin și prost.

Semînta bună nu e calculată întru nimic de bătrîni agricultori, și de tinerii economiști.

Dar pluguri cu abur le aū doi mari agri-
cultori din Oltenia, doi milionari, și crede ele-
mentul tîner că ar putea să le aibă săténul
care n'are cu ce să'si cumpere semînte bune?

Dar trebuie să fie cine-va din Polinesia ca
să aibă atît de puțină socotință despre țera noastră,
trebuie să nu cunóscă cu desăvîrșire România.

În ceea ce se atinge de cumpărare de imo-
bile rurale de către stat, motivele de împotrivire
ale celor două extreme sunt tot așa de valabile,
tot așa de fundate ca și cele ce privesc ajutorul
de sémîntă.

Pentru bătrîni, cumpărarea de moșii de către
guvern e socialismul de stat, socialismul de
sus în jos.

Ci mai bine socialismul de sus, ca la noi în
anul 1864, și ca în Germania astăzi, de cât
de jos; mai bine socialismul să purcédă de la
ómenii de stat, ca Bismark, de cât să vie de la
cei ce cer desființarea proprietății, când scim
din istorie că îmbunătățirile, când nu vin

de la guvernanți, își fac loc cu violență de la guvernați.

Cât pentru abuzurile ce elementele ostile legilor economice dic că s'ar face cu cumpărarea de moșii, este și acesta din parte-le un pretext, iar nu un argument.

Cu care instituție din lume nu s'a făcut abus, fie fost acea instituție cea mai sacră, cea mai divină?

S'a făcut abus cu juriul, și ar trebui ore pentru acesta să repudiem juriul? S'a abusat cu pactul social, și trebuie pentru acesta să'l abrogăm? S'a făcut abus chiar cu religia, și ore se cuvine pentru acesta să desființăm religia?

Óre instituțiunea juriului e vinovată, dacă une-orî jurații n'aũ fost la înălțimea la care această instituțiune 'i a pus? Pactul fundamental e culpabil, dacă cei ce aũ fost chieმაți să'l păzescă 'l aũ călcat? Religia e responsabilă de atâtea crime săvârșite în numele ei? Religia óre a comandat Sant-Barthelemy și autodafeele, care aũ spăimântat evul-mediũ? Nu: Vicarii lui Christ, prelații Bisericei aũ comis adesea îngrozitoare fapte; actele multora din ei n'aũ fost de multe orî de cât un șir de turpitudini, care aũ degradat și desonorat Biserica, și cu

tóte acestea religia lui Christ, n'a rămas mai puțin cea mai sublimă religiune din lume prin preceptele ei divine și prin exemplul virtuților practice de Capul ei.

Să judecăm dar instituțiunile dupe rezultatele bune ce pot să aducă usul lor, iar nu dupe abusul ce s'ar face cu dînsele. Căci, de vom avea în vedere numai abusul, iar nu și usul lor, atunci am fi reduși nu numai să nu mai confecționăm legi și să creăm instituțiuni, ci să desființăm, să distrugem și pe cele care sunt, și să ne întórcem la starea sêlbatecă.

Nu apăr legea pentru că e adusă de guvern.

Cumpărarea de moșii de către Stat în corpori mari, spre a se vinde locuitorilor fără pămînturi în urmă în loturi mici, este o idee a mea pe care am exprimat'o în întrunirile electorali și în cercurile intime, și am sugerat'o și susținut'o în Consiliul superior al Domeniilor, mai înainte de a fi trecut această idee prin creerii ómenilor de la guvern; dar atunci nu i s'a dat atențiunea ce merita, póte pentru că era adusă fără veste și avea nevoie de timp ca să fie studiată. Am fost fericit dar, când am vădut că guvernul, în dorința de a se conserva Statului pozițiunea actuală de mare pro-

prietar distribuitor de pământuri la cultivatorii proletari, a dat un corp acestei idei traducând'o în lege.

În paralel cu acest desiderat, un dor m'a mai preocupat și mă preocupă neîncetat, o măsură eminentemente conservatoare și de o importanță imensă: inalienabilitatea unei porțiuni de șese ectare din pământul ce l'ar posede ori-ce Român, fără distincțiune. Acastă porțiune de pământ, împreună cu două boi, o vacă, sau dece oi, carul și plugul cu accesoriile lor, să nu se pótă aliena sau închiria în nici un cas, nici de particulari, nici de comună, județ sau stat, cu care chip proletariatul agricol și miseria, ar fi exilate pentru tot-d'a-una de pe pământul românesc.

Mă adresez la tinerii din Adunare, atrași de doctrinele economice individualiste profesate de J. B. Say și de alți economiști de aceeași scólă, și 'i rog să dea ascultare și partizanilor doctrinei contrarii a intervențiunii statului, precum e Bluntschli; mai ales, să audă pe însuși Stuart Mill care, de și este aplecat către individualism, în cartea sa intitulată *Principes* pune margini sistemii greșită a cărei divisiă este: *Laissez faire, laissez passer*.

Termin aducând aminte tinerilor mandatarî adevărul acesta—ne plăcut dar veridic—că nu se guvernă o țară cu teorii abstracte, și sórta unui popor nu se îmbunătățesce cu formule ce nu 'și aũ aplicația și cu frase góle.

Reforma legii tocmelilor agricole *)

*Cultura pământului și
crescerea vitelor sunt cele
două fițe ale unui Stat.*

Sully.

Abundența unei țări nu o face nici ómenii de întreprinderi, nici biurocrații, nici ómenii de for, ci muncitorii de pământ, cultivatorii de țarină; și cultura se desvoltă și prosperă numai acolo unde muncitorul, unde cultivatorul este protegiat contra împilării și nedreptății, unde legi de protecție, unde măsuri înfrênătoare lăcomiei și ferocității celui puternic iaă pe cultivator sub scutul lor.

La noi, dupe 1866, locul legilor de protecție 'l-aă luat legile de împilare.

Ce este legea de tocmeli agricole din 1872 sub regimul căreia ne aflăm?

— O lege de apăsare modelată pe legea din

*) Scris în 1882 Februarie.

18 Martie 1866 ce veni dupe schimbarea vechii năstre forme de guvernămint democratică.

Apăsarea este abusul puterii celui mai tare.

Legea din 1872 este acăstă apăsare legitimată, este consacrarea abususului puterei, este actul civil al sclaviei legale.

Legea din 1872 este o lege de vindietă, este triumful oligarchiei, reînviată din mormîntul în care o aşedase reformatorul de la 1864, asupra democraţiei detronată la 1866.

Legea acăstă s'a făcut spre a paralisa binefacerile legii din 1864.

Legea din 1864 decretată sub domnia electivă, înălta pe cultivator la demnitatea de ființă liberă.

Legea din 1872 edictată de strigoii care aū adus guvernul monarchie ereditar, l-a coborît în condiția de ilot.

Dupe acăstă lege, un muncitor din momentul ce ia de la un exploatator de pămînt — proprietar saū arendaş — bani ca să'i lucreze, saū pămînt ca să'i facă dîle de lucru, din acel moment el devine sclavul exploatatorului. Acesta pôte să'l ridice orî când cu geandarmî de la casa și munca sa și să'l execute a lucra la dînsul, fără a'i lăsa nici măcar o dî în sēptē-

mână pentru munca lui. El nu e volnic să se- cere un snop din grâul său pînă mai întăiu nu seceră și treeră pe al exploatatorului și pînă nu'i ară ogórele; în cât o parte din grâul său, trecut cu coptul se scutură, și dupe ce l'a se- cerat este ținut cu el pe cîmp nedijmuit pînă când putreșesce de ploî. Tot ast-fel îi este in- terzisă culegerea porumbului său pînă când nu culege și bagă în pătule porumbul exploatato- rului și pînă când nu'i face semenăturile de tómnă, în cât pe multe moșii porumbul mun- citorilor îl apucă ninsórea nedijmuit și une- orî chiar necules; și fiind-că ogórele de grâu ale muncitorilor sunt porumbiștile, arătura de tómnă a acestora nu se póte face de cât în Noembrie și alte-orî în Decembrie, așa că grâul lor iese în primăvară slab, fără fire și piper- nicit. Apoi întârđierea dijमितului mai aduce cultivatorului și alte pagube. Bătut de ploî pe cîmp, grâul încolțesce și porumbul negresce, în cât, pierđend din valórea sa, este vîndut pe prețuri derisoriî, și muncitorul n'a lucrat tot anul de cât pentru proprietar său arendaș.

Mămăliga sa de porumb stricat, dă nascere pelagrei, și pelagra aduce mórtea.

Legea din 1872 este dar antiumană.

Acésta revoltă simțul omenesc.

De aci ura legitimă a muncitorului fără pământ în contra proprietarului nemilostiv și arendașului nesățios și fieros, și de aci crimele agrarii.

Nu natura perversă a muncitorului, ci sărăcia și desperarea îi pune ferul ucidețor în mână.

*

Ce voim noi dar?

— Stîrpirea crimelor prin stîrpirea abuzurilor permise de legea actuală, pe atât de barbară pe cât și de nesocotită, care a fost cauza atâtor rele.

Voim o lege protectoare muncii, echitabilă, dréptă pentru toți; o lege prin care să se lase și laboratorului două zile în săptămână pentru munca sa, și care să autorise Statul a interveni ca dijmuitul să se facă la timp.

Pământul nu produce de cât prin muncă. De ce dar dreptul muncii n'ar fi tot atât de sacru, tot atât de respectat ca și dreptul pământului? De ce muncitorul n'ar fi considerat ca un asociat al proprietarului funciar, iar nu ca un lucru, ca o uneltă și tratat în consecință?

*

«Bună țără, rea tocmelă», a ȃis un mare eugetător român. Parlamentul liberal vrea să reformeze legea de astăđi a tocmelilor agricole într'un sens mai echitabil și conform cu spiritul secolului, și autorii legii din 1872, óme-nii vechiului regim, se opun din rėspuțeri.

O lege protectóre muncii, ei o numesc sub-versivă, și denunțã pe liberali ca inamici ai proprietății, cu tóte că și liberalii au proprie-tăți agonisite nu prin moștenire, ca adversarii lor, ci prin muncă.

Care le sunt argumentele și pe ce temeiú vor ei să menție geandarmi într'o lege de tocmeli agricole ?

Ei ȃic :

«Fie-care trebuie lăsat liber să se învoiască, și guvernul, *forța publică*, nu trebuie să inter-vie de cât ca să siléscã pe îndatorat să'si în-plinéscã îndatorirea.

Și ei adaogã :

«Orí-ce lege trebuie să ȃică : «Ești deplin li-ber să te învoiesci cum îți place ; dar odatã «învoit, catã să te ții de învoială».

«Dar liberalii, ȃic ei, găsesc acésta barbar. Este óre barbar ca geandarmul să spunã țėranului : *du-te de muncesce* ?

«Dacă subscrii o poliță și n'o plătesc, vine portărelul, adică *forța publică*, și 'mă ia mobila și mă-o vinde cu 10 lei, lucru care face 1000 de lei. Și acesta nu e barbar.

«Și dacă sunt negustor, vine tribunalul, adică tot *forța publică* și 'mă pecetluiesc prăvălia și 'mă ia averea. Acesta este natural.

«Și ea să se ducă tot *forța publică* să țină aceluia ce a luat bani sau pământ: *du-te de seceră*, iacă un lucru barbar!»

Acestea sunt textual vorbele pronunțate de cel mai inteligent din adversari în întrunirea provocată de ei la 2 Februarie contra legii pusă în discuția parlamentului.

Cuvintele rostite, sunt oare expresia adevărului, și exemplele aduse se potrivesc cu legea tocmelilor agricole?

Mai întâiu geandarmul nu e înființat de lege numai ca să anunțe cu bunătațe pe dator să meargă la munca proprietarului, ci să'l ridice cu forță din casă și de la munca sa, tratându'l ca pe o vită recalcitrantă, care nu vrea să ia jugul său care stă când vede délul. Acesta nu se făcea de cât în timpii feudali de neagră memorie, și nu se mai face de cât în țerile barbare. Dacă geandarmul este numai ca

să vestescă pe dator a merge la lucru, ce vă mai trebuie geandarmii, pentru atâta e isprăvnicelul proprietarului. Dar nu; d-v. vă trebuie geandarmii să tragă sabia și să aplice biciul cu trei sfîrcuri pe spinarea muncitorului ce ar voi să lucreze și el o ȕi în s ptem n  la munca sa; d-v. vă trebuie *forța publică* ca să vă cultivate moșiile, sărăcind pe cultivatori. P n  la 1848 nu puteați fără țigani; de la 1866 încoa nu puteți fără geandarmii. Dar progresul timpului vă va ridica geandarmii cum v'a  ridicat și țigani; și pentru ac sta nu e trebuință de o revoluție, ci numai de o lege.

Ce potrivire e între negustorul dator și între muncitorul îndatorat a face ȕile de lucru? Negustorului i se vinde averea, dar nu se bate, nu se închide, nu e împins cu forța în temniță, 'i se ia averea dar persóna  i este respectată. Tot aș  e și pentru țeranul dator? Nu vedeți că argumentați în absurd.

Cereți ca țeranul dator să fie închis, forțat, cum nu e negustorul dator, dar uitați că privilegiile s'a  desființat. Uitați că noi nu avem o lege de constr ngere corporală; și atunci ceea ce voiți d-v. e ilegal și monstruos.

Am v dut mai sus că adversarii reformei le-

gii tocmelilor agricole cer intervenția guvernului, când e vorba ca că forțeze pe țăranul dator a face munca proprietarului; se opun însă acestei intervenții, când ea s'ar face a protege labórea contra arbitrarului stăpânului moșiei. Acésta dovedesce cât sunt de nelogici și nedrepti ómenii vechilor abuzuri.

*

Starea deplorabilă în care se află țăranul, ne mai putând dura, o reformă este necesară. Interesul material general și interesul moral și politic cer acésta. Fundamentul ori-cărui Stat e poporul muncitor; clasele conducătoare nu sunt de cât decorul.

Ce s'a făcut pentru acest fundament al Statului, pentru acésta *talpă a casei*, precum o numesc toți, pentru poporul muncitor?

— Ómenii trecutului, conservatorii, așa numita *clita socială*, ce mai bine 'și ar dice *societate de ciocli*, n'aũ făcut nimic, sau aũ făcut rău, și liberalii aũ făcut prea puțin în proporție cu ceea ce erau datorii să facă ca partit al progresului. Nouă Iunie a recunoscut poporului drepturi politice egale; Două Maiu a împrumutat o parte din muncitori fără pământ; dar ceea ce a făcut 9 Iunie și 2 Maiu,

a paralisat 11 Februarie, progenitura *coalitiei monstruóse*, precum aũ numit publiciștii epocei alianța de la 1866 a liberalilor cu conservatorii.

De atunci încóce, popórul muncitor a sãturat atãția trãntorĩ nesãțioși, a ñnavuțit atãția ducii și principĩ nemți negustorĩ, a ñnstãrit atãția parasiti din tóte partidele politice, ciacali ai tuturor evenimentelor mari. Este timpul a munci și pentru dñsul.

Poporul a purtat un rebel glorios, care a reñvial timpĩi lui Mihaiũ și ai lui Ștefan, a fãcut independența și regatul, a ñnãlțat prestigiul și considerația Statului român. Și pentru tóte acestea nu cere de cãt dreptate. Poporul a fãcut mãrirea și face avuția nației; și sã nu aibã dreptul la douẽ zile ñn sãptãmãnã?! Dar acẽsta ar fi monstruos.

Și cu tóte acestea, ómenii regulamentari, cei mai mulți aventurierĩ din tóte naționalitãțile, precum ñi dovedesc numele lor exotice, ce s'aũ pripãșit și s'aũ ñnavuțit ñn țerã, se ñmpotrivesc. Ei ne numesc demagogi, ne comparã cu Cati-lina, și ne ar extermina dacã ar putea. La 1848 ne-aũ expulsat din țera strãmoșescã cu ajutorul oștirilor de invasiune ca pe nisce strã-ini; acum ne-ar ucide pentru cã cerem sã se

respecte munca, pentru că voim ca muncitorul să nu mai fie prada lăcomiei unor exploatatori, pe atât de nesățioși pe cât și de cruți, și tratat ca o uneltă, ca o vită; ci considerat ca ființă sacră, asociat iar nu selav.

Și pentru acésta cerem desființarea actualei legi a tocmelilor agricole, care în fapt e o lege de constrângere corporală, o lege barbară, nedemnă de o societate civilisată.

Vrem o lege care să nu mai permită faptul sêlbatic a fi luat omul de gât și dus cu sila la muncă saú în temnița, pentru că n'a putut să se țină de îndatoririle saie.

Și ca să voiască cine-va o asemenea lege umană, nu e trebuință să fie demagog, ci creștin cum a înțeles creștinismul divinul său fundator, iar nu cum 'l practică ignoranții și impostorii.

Cuvîntul de ordine al ómenilor de la 1848 a fost :

Respect la persóne;

Respect la proprietate.

Cine nu respectă persóna, e un tiran;

Cine nu respectă proprietatea e un anarchist;

Noi vrem o lege care să pue botnița tirani-

lor și să împiedece anarchya care se nasce din împilare.

Unde ved dar adversarii unei asemenea legi pe Catilina?

Legea adusă în parlament nu e de cât un paliativ, nu e legea cerută de spiritul secolului; dar tot e ceva, fiind-că e un pas înainte.

În lipsă de o lege perfectă, în neputință de o reformă mare, ne mulțumim și cu una mai puțin vexatorie de cât legea din 1872.

Noi luptăm pentru o lege care să aibă de efect stingerea urei dintre cultivator și proprietar, armonia dintre muncă și fond.

Ca proprietatea să fie stimată, se cere ca munca să nu fie urgisită.

Cine vrea pe una, trebuie să vrea și pe cealaltă.

Cei ce nu au recunoscut această sântă lege a egalității, au avut sfârșituri tragice.

Nu noi, dar, suntem voitorii de rău ai proprietății, ci soiul acesta de comuniști care țin muncitorului: «ce e al meu este al meu, și ce e al tău e tot al meu.»

Felul acesta de comuniști au produs alți comuniști, care au țin: «Proprietatea e hoție».

Și în adevăr, câte proprietăți, câte averi nu

sunt rezultatul hoțiilor! Dar acestea sunt abuzul proprietății.

Noi dicem: «Munca și proprietatea sunt de o potrivă sacre», căci proprietatea și ea e rezultatul muncii noastre oneste sau a ascendenților noștri.

Proprietatea e munca capitalisată.

Inamicii proprietății, sunt dar inamicii muncii, fără scirea lor.

Și vice-versa.

Extremitățile se ating.

Un comunist e dușmanul proprietății și prin urmare al muncii.

Un retrograd este dușmanul muncii și prin urmare al proprietății.

Teoriile acestora dar, sunt subversive.

Pericolul de la ei vine.

Comunistul roșu sau comunistul alb: iată inamicii societății.

Luî suntem datorî să'i facem război.

În contra lor să facem legi defensive: reforme bine-făcătoare.

Liberalii și Conservatorii*)

*Nici Roșii nu s'au albit.
Nici Albi s'au rumenit.*

Există în mintea multor cetățeni o idee foarte greșită în privința partidelor politice din țară. Ei dic că Constituția de la 1866 fiind fapta tot atât a liberalilor cât și a conservatorilor, nici o deosebire de principii nu mai este între unii și între alții; deci, adaugă ei, în viitor alegerea nu e nevoie să se mai facă între liberali și conservatori, ci între ómenii onești și malonești, orî care ar fi eticheta lor politică.

Oamenii aceștia se înșelă.

O Constituție este un compromis între partide, o înțelegere cu caracter timporar asupra unor cestiuni sociale, iar nu *cele de ce comandamente ale legii*. De aceea nu va să dică că, dacă un partid sau un individ a dat consimțimîntul său la o lege necesară sau cređută ne-

*) Publicat în *Adevărul* de la 1893, Februarie 5.

cesară în timpul acela, a luat îndatorirea de a rămânea pentru tot-d'a-una într'însa, de a renunța la revendicările ce mai sunt de făcut, și a închide ochii la legea progresului. El e dator numai ea, pînă când legea edictată nu va fi înlocuită prin altă lege înconjurată de aceleași garanții, să o respecte; pînă când ea există, să fie aplicată în litera și în spiritul ei în ceea ce ea are de folositor societății, și când o dispozițiune a ei nu este explicită sau e îndoielnică, interpretarea să se facă în sensul drepturilor țerei, în favórea libertăților publice. Căci legile pentru a chiezășui interesele țerei sunt făcute. De aci încolo, își păstréză partidul opiniunile sale și le propagă spre a provoca modificarea pactului, când necesitatea pentru care a fost făcut nu mai există, orî când a dat rezultate rele sau când numai răspunde cerințelor timpului.

Ast-fel în Constituția noastră, liberalii aũ aderat la forma de guvernãmînt monarhică-ereditară, care e un principiu conservator; conservatorii din parte-le aũ dat asentimentul lor principiului suveranității Națiunii, care e un principiu liberal.

Dar dacă cele douë partide aũ primit o cartă constituțională, făcendu-și una alteia concesiuni,

fie-care 'și-a păstrat libertatea de acțiune spre a lupta: una pentru a duce înainte nația pe calea progresului ce e nesfârșit; cea-l-altă spre a o întorče în timpii feudalității, cu marchisatele și baronatele acelor vremuri, despre care conservatorii ne-aū dat un antegust cu ocazia sērbătorilor regale din zilele trecute, în care clownii din așa dișa *elită socială*, aū făcut pe marchizii, îndosând costume de vicleim, spre rușinea numelui de român ce'l pōrtă, nume a căruia mândrie a stat în a desprețui titlurile ce la noi s'aū dat numai nebunilor și desfrēnaților, prinților Zamfiri și Crailor de curtea-veche, marchizelor și baroneselor de Dudești.

Ca să ajungă la realizarea visului lor, conservatorii desființēză din legea fundamentală prin legi ordinare saū numai prin decisiuni ministeriale, tot ce e principiu democratic, tot ce nu e interes conservator saū dinastic.

Și ca să dovedim razzia ce se dă în drepturile națiunii, vom aduce câte-va exemple.

Constituția dispune: *Tōte puterile Statului emană de la națiune.*

Puterile Statului sunt: puterea legislativă, puterea judecătōrescā și puterea executivă.

Puterea executivă, ca să emane de la națiune,

trebuie ca ministrii să fie luați dintre membrii corpurilor legiuitoare, cari sunt reprezentanții țerei. De la 1888 încôce, mai cu sémă, consilierii tronului sunt luați de Capul Statului de aiurea. Printr'acésta guvernele, perdënd caracterul lor constituțional, aũ devenit personale și ministrii un fel de ómenii ai Palatului.

Puterea legiuitoare, ca să represinte țera, trebuie să fie expresia liberă a alegătorilor, fără intervențiunea nici unei influențe. In contra prescripțiunilor legii, membrii ei se numesc de guvernele palatiste prin simulacre de alegeri ce nu sunt de cât o parodie, în care presiunea și corupția aũ rolul principal. Ministrii își desemneză fie-care câte un număr de partisanii : maĩmuți catargiste, capre lahovariste, gâște carpiste, care dându'si titlul de deputați și senatori, se dic ei însiși unii ai lui Catargiu, alții ai lui Lahovary, alții ai lui Carp, dupe cum odiniórá *emancipații* pînă nu erau emancipați se numiaũ : ai Brâncoveanului, ai Bibescului, ai Băleanului, unii *de vatră* sedentari, alții *de corturi* nomazi, cari umblaũ cu șatrele din loc în loc, cum s'ar dice astă-đi în politică : din culcuș în culcuș. Eraũ și emancipați ce se numiaũ *Domnești*, împărțiți în zlátari, căldărari, aurari. Sub

regat, locul acesta l'aŭ luat *marchizii*, împărțiți, și dîușii unii în *Regești*, alții în ai *Monseni-orului*, deosebindu-se de cei *Domnești* numai în acésta că aceia aveau o meserie, iar aceștia nu cunosc nici una de cât lingușirea și josnicia, ca tot conservatorul de viță. Dar ministrii nu și-aŭ împărțit numai deputații și senatorii, ci și districtele și orașele.

Așa, în Craiova nu sunt neemancipați de ai altor stăpâni, de ai altor case boierești, de cât de ai prințului *Știrbei* și de ai lui *Carp*; în Vâlcea de ai lui *Lahovary*, și așa mai încolo. Și să'i vedeți înțoliți de când nu mai sunt de capul lor. Bieții conservatori! Ei nu pot trăi fără a nu fi ai cui-va, fără a nu ține de un stăpân. Și corpurile legiuitoare, în majoritate, sunt compuse de ast-fel de neemancipați scoși din urnele electorale de prefecti. Iată halul în care se găsesce puterea legislativă sub conservatori. Membrii Parlamentului sunt ai cui veți pofti, numai ai țerei nu. Ei sunt ai stăpânilor lor, și cu stăpâni cu tot ai Regelui. Citiți documentul comemorativ din 23 Ianuarie 1893, semnat la Mitropolie de Rege, de Mitropoliți, de primul-ministru, de președinții Corpurilor Legiuitoare, de primul-președinte al Inaltei Curți de Casație, și

vedeți limbajul regelui. Ca și un proprietar care ar dice: *moșia mea, acaretele mele, cireșile mele de vite*; Regele se exprimă: *Adunările Mele Legiuitoare*. Și acesta El o spune într'un act comemorativ; și actul e subscris de toți demnitarii Țerei! Și președinții Corpurilor Legiuitoare nu refuză semnătura lor; și Parlamentul nu protestă. Toți tac mâlcom, Parlament și președinți; toți își plécă capul. De ce? — Fiind-că au conștiința că nu sunt aleșii Națiunii, ci miluiții ministrilor Regelui și prin urmare slugile Palatului.

Tot guvernul, care fabrică Parliamentele, făuresce și tribunalele semi-inamovibile, și curțile inamovibile. De aceea vedem justiția dându-se pe hatîr ca în vremile cele bune ale Regulamentului organic. Și dacă tribunalele și curțile nu sunt și venale, nu e din cauza moralității ministrilor, ci din a educației judecătorilor.

Ast fel, puterea legislativă și puterea judecătorească existând, nu din voința națiunii, ci prin grația puterii executive, și puterea executivă neemanând de la țéră ci de la mila Regelui, principiul suveranității nației e anihilat, Constituția călcată în cea mai principală a sa dispoziție.

Un principiu constituțional însemnat pentru dezvoltarea politică a județelor și comunelor, este autonomia lor. Constituția edictază: *Legile care regulază instituțiunile județene și comunale, vor avea de basă descentralizarea administrațiunii mai completă și independența euminei.*

Să se ia toate legile făcute de conservatori privitoare la județ și la comună, și se va vedea că nu este una care să tindă la descentralizare, pînă la ultima aceste legi sunt făcute săucidă viața publică a comunelor și județelor; ele centralisază totă puterea în mîna prefectului, numeroșilor suprefecți și cohortelor de pretorienți pre care îi numesc gendarmi, mercenari cărora li se dă o putere discreționară asupra întregii mișcări a individului, așa că libertatea individuală garantată de Constituție, nu mai există.

Constituțiunea mai decretă: *Străinii nu pot dobîndi imobile rurale în România.*

Cum s'aû conformat conservatorii acestei dispozițiuni a legii fundamentale, dispozițiune de o mare însemnătate politică, fiind că e vorba de pămîntul țerei?

Un străin, Bedmar, care avea mai multe moșii în România, móre fără moștenitori, și lasă aceste imobile unor străini. Aceștia cer să fie

puși în posesia moșiilor; tribunalul, conformându-se textului formal al constituției, le respinge cererea. Străinii apelază, și curtea menține sentința tribunalului. Atunci străinii aleargă la ministrul domeniilor, care era dator să pună pe Stat în stăpânirea acelor imobile, și el, fără nici o competență, renunță la o avere legitimă a țerei, și ordonă a se lăsa acea avere străinilor. Pe care cuvînt? Pe nici unul, de cât numai fiind-că și Regele are o cestiune Bedmar: *moșiile sale din România*. Aceste moșii, dupe mórtea sa, vrea să le trecă în posesia rudelor sale străine, și legile țerei opuindu-se, voiesce să creeze un precedent. Deputații și senatorii liberali, interpelază guvernul; presa independentă denunță faptul care egalază cu o trădare; dar vocea lor e înăbușită de vocea automaților guvernamentali din *Adunăturile* așa zice legiuitoré, și Regele nu trimite pe ministrul său călcător de legile țerei înaintea Cúrtii de Casație și de Justiție, cum era dator să facă.

Constituția ordonă: «*Pedépsa morții nu se va putea reînființa.*»

N'apucase însă să se usuce cernéla cu care era imprimat pactul primit de partidul conservator, și conservatorii cer prin petiții înființa-

rea pedepsei capitale. Guvernul necutezând a o admite în drept, o pune în practică în fapt. Omorurile oficiale încep la 1871.—75 sub guvernul pur conservator Catargiu-Lahovary, și urmăză sub toate ministerele junimisto-conservatoare. Felul uciderilor variază de la împușcare în comițiile electorale, și mitraliare—cu saū fără somațiune—în sate, pînă la asasinat în misterul pădurilor. Ghilotina numai nu e întrebuințată. Ea se vede că e rezervată stăpânitorilor lumii, căci nimeni nu scapă de răsplata faptelor sale; pentru toți e câte un instrument de plată: pentru *noródele* corupte, e ciuma și conservatorii; pentru regi: popórele rebele, Cromweli, Robespierii; pentru conservatori, instituțiile democratice. Numai de multe ori unul plătesce pentru altul, saū unul pentru toți. Carol I a plătit pentru toți regii Engliterei; Ludovic al XVI-lea, pentru toți regii Franciei. A plătit, unul pentru toți vinovații, dar plata s'a făcut. Faptele n'aū rămas nepedepsite.

Iată ce ași voi să știe aceia ce vor să facă dintr'un popor liber, o turmă de sclavi.

*

Am arătat faptele anticonstituționale și anti-

liberale ale conservatorilor, pentru vindecarea de bóla credulității acelora ce'și fac ilusie de democratismul boieresc, trômbițat de acești amăgitori, fapte pe care nici ei nu le tăgăduiesc dar pe care le justifică cu argumente reacționare că țara nu e pregătită pentru libertățile scrise în constituție, și că dreptul streinilor asupra pământului ce'l au în statul român, e tot atât de sacru ca și al Românilor; fără a voi să seie acești reacționari și cosmopoliți de ieri, de astăzi și de mâine, de prescripțiunile legilor țerei.

Când dar libertățile și drepturile cucerite de națiune prin lupte titanice, conservatorii dic că sunt lucruri de care societatea română nu este aptă; când pământul strămoșesc pe care legile fundamentale ale statului îl pun la adăpost în contra acaparării streinilor, conservatorii îl înstreineză, se mai póte sustine că ei au primit constituția cu dragă inimă și de bună voie? Muma nu'și omórá propriul său copil. Și conservatorii ucid pactul ai cărui părinți dic că sunt; ei sugrumă ori ce idee generóasă coprinsă într'însul. Dovadă că le este strein.

*

Conservatorii, cari la 1848 au chiebat în

țeră oștirile streine în contra Mișcării regenerătoare ce nu avea nimic de subversiv; care la 1866 aș detronat pe Alesul națiunii numai pentru că el a aplicat programa constituțională de la 48, acești ómenî cu apucături despotice, aș primit pactul de la 66, nu pentru principiile liberale ce el conține, ci pentru că cuprinde în sine un germen de mórte: *monarchia creditară*, și pentru că prin el se dă monarhului atâtea prerogative în cât póte să facă ilusorii tóte drepturile și libertățile scrise într'însul. Aceste prerogative tot atât de mari ca ale potestativului celui mai absolut, permit Regelui de a lua miniștri or de unde și or pe cine, în contradicție flagrantă cu articolul 31 din Constituție, numai să fie unelte órbe ale scopurilor sale; de a nu promulga legile când párerile sale ar fi altele de cât ale Legislativei, în cât, ceea ce un Parlament stupid 'i-ar da, un Parlament demn n'ar putea să mai ia; de a proroga Adunările legiuítóre orî când ar voi, chiar și îndată dupe constituirea lor, când ar avea interes ca ele să nu vorbescă și să nu ia decisiuni, orî să nu dea vot de blam guvernului, spre a lăsa acestuia timp să le corupă, ceea ce face inutil dreptul lor acordat de articolul 95 din pactul țerei; de a le

disolva ori de câte ori va vrea, pînă ar obosi pe alegătorii independenți și 'i-ar face să părăsească câmpul luptei legitime în voia sbirilor puterii; de a numi în toate funcțiunile publice adesea nu pe cei mai meritoși, ci pe cei mai servilî; de a da decorații, care sunt un mijloc de corupție.

Trei disolvări ale Parlamentului date aceleiași partid, fac cât o lovire de stat. Conservatorii au avut în favórea lor această lovire de stat deghisată, făcută de Rege.

De soiul acesta sunt fructele ce dau prerogativele regale.

*

Și o Constituție care ia națiunii cu o mână ceea ce 'i dă cu cea-laltă, cum n'ar fi fost admisă de conservatori? Ca să 'și treacă principiile conservátore, ei și-au dat asentimentul la principiile liberale, avînd scopul ascuns ca mai târziu să le anihileze prin ajutorul regelui în virtutea prerogativelor lui, cărora nu póte să le reziste o constituție ca cea de la 1866.

Și acești pehlivani sunt creduți de naivi că s'au convertit la liberalism pentru că au votat constituția, pentru că au diare pe cari le-au

intitulat *constituționale*, și pentru că în timpul când boierii vin în *provincie* pentru alegeri, le întind mâna și'i invită la ciaiuri electorale ca să le ia votul, spre a le croi apoi legi ca cele cu starea de asediū în timp de pace, cu tribunalele excepționale, cu șapte subprefecți pe o plasă, cu noua oștire de gendarmī, cu impozitul militar și cu câte despotismul rafinat pôte să inventeze pentru restrîngerea libertăților, și sărăcirea ómenilor.

*

Se miră cine-va că se găsec ómenī să credă că prin alianța liberalilor cu conservatorii din 1866, pe care diarele epocei aū numit'o monstruósă, liberalii aū făcut un pas înapoi și conservatorii un pas înainte, spre a se apropia. Erórea vine de acolo că nu tótă lumea cunósce natura partidelor politice. Partidul liberal se asemănă cu un fluviū, pe când partidul conservator este ca un lac. Și fluviul nu retrogradéză din cursul său; pôte să întâmpine obstacole, să se abată un moment, dar numai un moment, și iar își ia cursul său înainte și tot înainte pînă la marea cea mare. Și marea cea mare,

în politică, nu e regatul, nici imperiul, ci republica.

Idealul liberalilor, am mai ȳis'o și o repet, e guvernarea națiunii de sine și prin sine. Primind monarchia ereditară la 1866, renunțat-au ei la acest ideal? Nici de cum. Și atât mai bine dacă monarchia se face odiósă prin actele sale. C. A. Roseti ȳicea: «Am admis monarchia ca o tranșiție; am făcut regatul; ne mai rămâne să trecem prin imperiũ ca să ajungem la republică. El mângâia copilul cu gândul la mamă-sa; primia monarchia, dar obiectivul lui era republica-democratică-socială.

*

Ión Heliade, liberal fără ocoluri, care nu glumia cu principiile, inamic neîmblândit al monarchiei ereditare, singurul deputat din constituantă, împreună cu d. Nicolae Ionescu, care n'a admis'o, nu vrea nici regat, nici imperiũ; nu se juca cu lucrurile periculóse, și cuvintele-le-a arėtat în memorabilul său discurs pronunțat în constituantă, reprodus în cartea intitulată: *Scrisori din exil*. Monarchia, ȳicea el, mai lesne corupe moravurile de cât prepară evenimentul republicei. El vrea, dupe bėtrânele nóstre datine democratice, Domn român ales, și

termenul domniei, îl fixa la cinci ani ca să evite răsturnările violente. În cinci ani un Domn n'are timp să se facă urâcios. Și de ar deveni odios, cincianii un popor poate să îndure chiar o tiranie, și să aștepte ca schimbarea să o facă comițiile electorale, iar nu revoluția cu excesele ei. Și apoi guvernămînt electiv, ce este alt-ceva de cât o republică cu un președinte ce se numesce Domn, responsabil ca orî-ce funcționar public, și cetățen ca orî-ce membru al societății.

Dupe cum vedem, drumurile ce și aleseseră acești doi corifei ai liberalismului erau deosebite, dar limanul la care voiau să ajungă era același: **Demarchia**, cum o numia Heliade sau guvernămîntul poporului; *republica-democratică*, cum îi dicea Roseti. Forma acésta de guvern, este eldorado al liberalilor.

*

Pentru conservatori, grădinile încântătoare ale Armidei este **monarhia** sau guvernarea unuia singur, ca în Rusia, și am putea dice—fără a ofensa adevărul—cum e și la noi. Căci noi avem numai forma monarhiei constituționale, numai cuvîntul gol al guvernului reprezentativ; în colo Regele guvernă singur, cu un fel de

parlament dupe tipul celor din Egipt, din Tunisia sau din Maroc, fiind-că și stăpânitorii acestor state au megalisele lor de notabili pe care le numesc *Megalisele noastre*, precum primul Rege al României dice Adunărilor legiuitoare din Tripolitana de la Dunăre: *Adunările noastre*.

*

Și când idealul liberalilor este republica democratică, iar visul conservatorilor monarhia feudală, unde este identitatea de principii între unii și alții, afirmată de cei ce nu văd devastările ce le fac conservatorii în instituțiile noastre democratice?

Acastă identitate de principii poate că o văd în anti-dinasticism. Căci în opoziție și conservatorii sunt antidinastiei; ceea ce dovedesce că dinastia, slabe rădăcini are în pământul românesc. Și dacă ea caută a se întemeia dând serbători și petreceri, pe când națiunea se despăie de suveranitatea ei și țera de pământul său, se amăgește. La curțile lui Carol I și Ludovic al XVI-lea se da și mai strălucite serbători, și dupe ele a urmat carul funebru. Dinastiile se fundeză prin respectul legilor țerei peste care ele domnesc, prin protecția dată persoanei și averii locu-

itorilor ei, prin garantarea libertăților publice prin împărțirea egală a justiției, prin nealterarea drepturilor cetățenilor.

La noi, instituțiile sunt săpate, constituția falsificată și călcată.

Pînă când dar se va afla pe tron o dinastie care și-a călcat toate îndatoririle; pînă când se va afla un partid conservator care a pus seculărea la rădăcina libertăților noastre; pînă când fie-care cetățen nu va deveni o sentinelă neadormită a drepturilor țerei sale; pînă când piro-tela va coprinde corpul social; și, pînă când dușmanul veghiază și lucrează a'și apropria avu-tul material și politic al națiunii, partidul li-beral e necesar, e indispensabil.

Și când dic partidul liberal, înțeleg pe toți liberalii, de la moderați pînă la cei mai îna-intați; de la timiți pînă la cei mai îndrăzneți cari escaladază mureii despotismului și implântă drapelul pe cetatea Tiraniei.

Lucrarea lor cea mai urgentă e să facă pe Rege a intra în constituția de la ale cărei pre-scriptiunii s'a depărtat; a doua, să obțină îm-putinarea prerogativelor regale, de unde decurg toate relele; a treia, să facă ca monarchia să fie democratică ori să nu mai fie.

Cu al cui ajutor să opereze ei aceste adevărate miracole?

— Cu al țerei.

Prin ce mijloc?

— Deșteptând'o.

Țara e vie dar adormită.

Să o sculăm.

Nu Țic să o resculăm;

Căci momentul încă n'a sosit.

Omul politic și politicianul *)

Vorba *politică* vine de la *polis*, politie, cetate, oraș, comună, și prin urmare stat; pentru că în antichitate, o politie, o cetate, o urbe erau un Stat.

Așa fiind, *om politic*, în înțelesul larg al cuvântului, este, său câtă să fie, tot cetățenul ce se îngrijește, saū este însărcinat a îngriji de binele comunei, județului, țerei, statului din care face parte; politic e tot alegătorul care dă un vot politic.

Intr'o accepțiune mai înaltă, *om politic* se numesce omul care posedă știința de a governa bine o țară, un coprins, o națiune.

Politicianul este inversul omului politic.

Deosebirea între omul politic și politician este enormă. Politicianul către omul politic, este

*) Publicat în *Naționalul* din 1895, Martie 28.

ceea-ce alchimistul este către chimist, astrologul către astronom, sofistul către filosof, șarlatanul către medic.

*

Marii observatori dau cuvîntului politician, definiția următoare; ei dic:

Omul politic intră în cariera politică pentru că *e cerva*; politicianul pentru *a fi cerva*.

Political nu caută în politică câștig; politicianul face comerț cu politica, precum altul face comerț cu petroleu, cu pastramă. Politicianul nu scie să'și câștige pâinea de cât făcînd politică.

Omul politic e apărătorul societății; politicianul e năvălitorul, încursătorul. Năvălirile, incursiunile politicianilor, sunt mai păgubitoare de cât incursiile Tătarilor din suta a 15-a și a 16-a; căci atunci aveam Domni cari săriau la hotare, când acum cei ce ne guvernă, ei însuși sunt nisce bande de moderni Tătari ce jefuiesc șiucid fără frică de pedepsă.

Opiniunea publică a politicianului, e opinia stomacului, opinia pungei; opinia lui este că trebuie să mănânce.

El dice: «Pentru a reuși cine-va, trebuie să

facă mai mult de cât trebuie. A fi avut, pré avut, nu de acea avuție de care are cine-va nevoie, ci de acea avuție care domină», acesta e scopul unic al politicianului.

Pentru omul politic, onorurile ce le câștigă prin luptă și muncă, sunt datorii, sunt obligațiunea de a servi Statul mai mult și mai bine; pentru politician, sunt mișlóce de a'și arăta vanitatea și de a'și deschide drum la funcțiuni lucrative sau la specule producătoare.

Politicianul se îmlădie, se aplcă, se tîrăște, căci el cunoște proverbul tîrătorilor: «Cine se smeresce, se înalță», și adesea reușesce. Sub guvernele corupte îl veđi ocupând funcțiunile cele mai bănoșe, acaparând pozițiunile cele mai înalte, sdrobind pe adeverații ómenii politici, pe ómenii onești; și servilismul său, turpitudinea sa, mișlócele lui scârbóse de a parveni, le numesce: *merite speciale*.

Politicianul înaintéază tîrându-se; omul politic înaintéază mergênd drept.

Cel ce se luptă pentru o idee, suferé; și politicianul nu caută suferința, ci înlesnirea traifului.

Omul politic nu e vanitos, nu caută publicitatea vulgară; stima concetățenilor săi îi e de

ajuns. El nu caută zadarnicile preocupări ale deșertăciunii.

Political având o nobilă viață, servește o nobilă cauză. Causele cele nobile se degradă servindu-se de ómenii inobili, corupți.

Politicianul caută să tragă folos din tot ce face pentru libertate, pentru societate.

Omul politic susține țera: politicianul se susține prin țeră. Cel dintâiu trăiesce pentru națiune; cel d'al doilea trăiesce prin națiune.

Cel mai bun politician, este un rău om politic: inima sa poate să fie bună, dar spiritul său e falsificat: interesul personal îl face să sacrifice inima, să sacrifice bunele principii, să sacrifice justiția și umanitatea.

Politicianul, în opoziție, face opoziție sistematică; omul politic face adevărata opoziție. Adevărata opoziție e controlul.

Political este de un partid; politicianul ține de o coterie. Politicianul nu e nici guelf, nici gibelin; nu face parte nici din câmpul liberal, nici din tabăra conservatore, ci din grupul căpătuiților.

El stă la mijloc între aceste două partide, ca să se unescă cu aceia cari îi vor asigura folóse.

Dacă e monarhist și Republica a triumfat, el ȋdice: «Republica e forma superi6ră de guvernămînt». Dacă a fost republican și Monarhia se proclamă, el ȋdice: «Monarhia aduce stabilitatea».

Politicianul n'are consciință; prima datorie a consciinței este de a nu fi exigent.

Politicianului, cînd nu i se aruncă un os de ros, e numai fiere; cînd i s'a aruncat, fierea dispare. Țera merge bine, fiind-că el merge bine; Statul se înavușește, fiind-că averea lui crește.

Political vrea a'și lipi numele său de reformă, politicianul de afaceri. Political are idei, politicianul scopuri.

Politicianul se alege în Parlament ca să ia o funcțiune lucrativă, să intre într'o întreprindere; omul politic se alege să aducă o îmbunătățire moravurilor, o ușurare poporului.

Omul politic caută puterea pentru a face să triumfe ideile sale; politicianul o solicită ca pe un ospiciu de invaliđi.

Politicianul n'are nici o religiune politică; el n'ar avea nici un cult, dacă n'ar avea pe al banilor.

Nesciind singur ce principii profesază, el e socialist cînd nu posedă nici o avere, și con-

servator când conservatorii, ca să'i astupe gura, l'aū câştigat.

El trece prin toate partidele, serveşte toate coteriile, adoptă şi renegă pe rînd toate ideile, se face apărătorul tuturor cauzelor rele. Oportunismul este legea politicianului ; raţiunea lui politică este de a trăi, a profita, a parveni. În vederea acestui scop credinţele sunt alungate, convingerile înăbuşite, gândirea falsificată.

*

Când dar auzim pe un om spunînd în întruniri publice că are sgardă la gât, dar că o pörtă cu mândrie fiind-că îi este pusă de un mare liberal, şi când stéua libertăţii a apus, vedem pe acest om arşînd tămăie guvernului celui mai retrograd, dicem : omul acesta e un politician.

Când privim un alt om atacînd, prin organul său de publicitate, pe împăraţi când nu era cunoscut, de cât la *Borta Rece*. şi după ce a fost chiebat la minister, îl vedem făcîndu-se instrumentul vil al celui mai odios din potenţaţi dicem : Catonul acesta de ieri, Sejanul de astăzi, este un politician.

Când de pe tribuna adunărilor publice auzim

ómenî strigând că dacă li s'ar da lor guver-
narea, ar întorce țerei domeniile concedate Co-
rónei, și ar reînființa porturile libere, și după
venirea la putere îi vedem nu numai neluând
înapoi apanagiile, dar mai dând și altele, dorul
lor în opoziție fiind nu porturile libere ci por-
tofoliurile, dicem : ómenii aceștia sunt șarlatani
de iarmaróce.

Când vedem un Domnitor cumpărând măr-
gele și panglici fetelor și femeilor din popor,
și acumulându'și aurul țerei prin concesiuni
neauđit de oneróse și prin înzestrări dinastice
mai presus de puterile poporului, dicem : omul
acesta are capul lui Dulcamara pus pe umerii
lui Shylock.

*

Am dat aci caracteristica după care politi-
cianii, slugi și stăpâni, se pot distinge de ó-
menii politici spre a'i cunoșce țera. Tréba ei
este să se lase sau nu a fi guvernată de dînșii.

La 1866, țera, din dreptul ei, și-a dat o
constituție conformă cu vechile sale instituțiuni
democratice, în care nu există altă inovație de
cât schimbarea formeî de guvernământ din elec-
tivă în ereditară în persóna unui principe ger-
man. Germanul a jurat atunci că va apóra

constituția; dar jurământul nu 'l-a împiedecat să cêră, la 1870, de la puterile garante permisiunea de a suprima drepturile politice ale națiunii, pe motiv că poporul *abia eșit din sclavie*, nu e apt de libertăți, pe care prin Memoriile sale, el le consideră ca o nenorocire, pôte pentru că poporul a silit, la 1866, constituanta să ștérgă din proiectul de constituție articolul 6, ce chiema la drepturile politice invasiunea jidovéscă înainte, mergétóre a germanismului, și Senatul s'a opus la 1868, concesiunii Strusberg și Consortium de prinți și duci germani.

Dar dacă usul ce poporul face, din când în când, de drepturile sale, pentru a'si apêra punga și vieța este, pentru regele de gintă germană, o nenorocire fiind-că nu pôte tot-d'a-una să'si ajungă scopurile, pentru români nefericirea nu e exercițiul acestor drepturi, ci desființarea, în fapt, a libertăților politice de autorul Memoriilor, care, necunoscând istoria țerei, crede că libertățile și drepturile coprinse în constituție, națiunea le are numai de la venirea lui; când dacă ar fi studiat trecutul nostru, ar fi văđut că aceste libertăți există de la fundarea Domniatelor române.

Și Regele de aceste libertăți vrea să ne despóie.

Trecem printr'o cumplită iarnă morală.

Dar primă-vara va veni.

Liniștea cea mai desăvîrșită de multe ori
anunță vijelia.

POPORUL ȘI NORODUL*)

Vorbele Popor și Norod, nu exprimă același lucru.

Marele cugetător Victor Hugo, dă cuvîntului Popor următoarea definițiune:

«Popor e multitudinea avînd conștiința de sine, de puterea sa, de drepturile sale, de demnitatea sa, de responsabilitatea sa».

Norodul e multitudinea inconștientă, lipsită de stîmă de sine, ingrătă către făcătorii ei de bine, «urînd pe cei ce o servesc și iubind pe cei ce o lingșesc», ca să întrebuițez o expresie a lui La Harpe.

Norodului, zice Heliade:

«Dă'î glorie, onóre; te 'mpilă de ultragiū;

«Dă'î patrie, dă'î nume: exilul te așteptă.

«E orb și'î dai lumină; el vede câte n'ai.

«Te iartă să'î faci rēul, iar binele nici mort.

Publicat în ȋiarul «*Naționalul*» de la 24 August, 1894.

Multitudinea e nerecunoscătoare, lesne de înșelat, slugarnică, codardă; ea trafică cu libertatea ei, își pune la mezat sufletul; dreptul ei e o marfă pentru care caută un cumpărător.

Poporul este mândru, el nu se intimidă, nu se amăgește, el are o religie pe care n'o abjură pentru toate tesaurile și măririle lumii acesteia.

Când Poporul se lasă a fi amăgit, când în ochii lui libertățile publice nu mai au nici o însemnătate și drepturile cetățenești nici o valoare, când pierde simțimentul stimei de sine și al demnității sale, când nu mai doare de cât a avea pâine și petreceri, devine Norod. Atunci, sedus de splendorile ce încongiură pe regi, dacă este în Roma, el oferă lui Cesar corónă; de e în Palestina, cere lui Samuel să'i ungă un împărat, adică un poruncitor, un stăpân, și stăpânii pe care 'i-a solicitat, sunt pe rând: Saul, un posedat; David, asasinul lui Urie; Solomon, fiul unei curve, demni de acest Norod, și Norodul demn de ei.

Poporul iese spre întimpinarea lui Isus în Ierusalim cu ramure de palmifer, ca înaintea unui triumfător; Multitudinea cere de la Pilat, proconsolul unui neam străin, condamnarea ace-

luia pe care ea Multitudinea, el Norodul îl numia fiul lui David, și'l duce cu huiđuiești și cu insulte pe Golgota.

Poporul sfăramă puterea lui Darius la Marathon și învinse sila lui Xerxe la Salamina, Multitudinea aclamă venirea în Grecia a Romanilor aducători de lanțuri.

«Poporul gonesc pe Tarquinii, țece autorul *Legendei Secolilor*; Multitudinea primesce pe Tiberii. Poporul distruge Bastilia, scóte patru-spre-țece armate, bate trei-țece de regi aliaști și fundézá republica; Multitudinea stabilesc imperiul, adică rușinea și căderea».

Poporul are de conducători Domni aleși din sînul seú, care 'și dau propriile lor averi spre a întemeia așeđeminte de bine-facere, și care întore națiunii moșiile ei scamotate de impostură sau înstrăinate de venetici; Multitudinea, Norodul se dá în moștenirea unei dinastii străine de sânger și de lege, care lăsând să existe instituțiile democratice în drept, le desființézá în fapt, pervertesc caracterele, ucide simțimintele nobile, substitue voinței națiunii, capriciul și interesele de neam ale unui om, și 'și aproprie încet dar necurmat pămîntul țerii prin cumpărare cu banii țerii și prin apanage votate cu

violarea pactului fundamental, pregătind locuitorilor ei sorta fellahului egipten desproprietărit de Faraoni în anii de miserie ca aceea în care ne aflăm.

Poporul salvă la 19 Iunie Mișcarea regenerațiunii, pe care agenții Țarului voia s'oucidă în lăgănul ei; desarmat, el smulge armele din mâinile soldaților peirii și dă judecătii pe trădători; Multitudinea maltracteză la 29 Iunie pe cei ce se sculaseră să o scotă din seculara ei abjecțiune.

Poporul se ridică la 1866 ca un singur om în contra legii, care deschidea porțile țerii invasiunii semite premergătoare dominațiunii străine, și silesce pe autorii ei a o retrage; Multitudinea scupă la 1868, la eșirea din sala ședințelor, pe senatorii ce se opuseseră spoliatiunii tezaurului public prin concesiunea căilor ferate cu prețuri îndoite, spre înavuțirea prinților și ducilor unui neam care de aprópe trei decenii mulge și tunde pe însăși această Multitudine.

Ignotus, vorbind de diferența ce există între Popor și Norod, se exprimă precum urmază: «Pe Norod îl poți înhăma la națiune spre a o face să dea îndărăt cu un secol; pe Popor, nu». Și adaogă: «Multitudinea e o fată

publică, ea se înșelă cu flori de aur». Poporul nu se amăgesce de străluciri».

Constituanta de la 1866 era fata publică pe care Israel și Armediu o seduseră; ómenii de la cârma țării erau trăgătorii, pe care puterea formidabilă ce se numește *Alianța Israelită universală* ce domină lumea prin ban, îi înjugaseră la națiune să o dea înapoi; dar lângă Constituanta și ómenii de la guvern, priveghia atunci un Popor, care cu vocea lui puternică a dis și corupților și coruptorilor: «stați! Eū, popor, vreaū ca România să fie a Românilor, vreaū ca ea să nu devie nici satrapie nemțescă, nici Palestină ovreiască». Și voința Poporului a salvat țara de cucerire.

Regele, cu prerogativele lui exorbitante, cu sateliții săi: Catargii, Carpī, Lahovari, Ghenadii; cu miile de funcționari, omiđi transformate în sbiri; cu mitralia, cu temnițele, cu corupția, a făcut din suveranitatea națiunii o minciună și din popor o turmă fără voință, fără inițiativă, fără vieță politică, nemișcându-se de cât dupe cum voiesce el, Regele, devenit un soiū de monarh asiatic, o specie de sultan care, ca în Stambul sau ca în Maroc, impune țării mini-

stri săi palatiști, ce la rîndul lor, cu falsul, cu bandele negre și cu cumpărarea, impun comunelor și județelor consiliurile lor, și națiunii parlamentele sale de mașini vorbitoare, mai imperfecte de cât automatele lui Vaucanson.

Aceste androide, instrumente de împilare, în comune votéză taxe și în parlamente imposite mai pre sus de puțința contribuabilului. Țara e jefuită ca în codru. Muncitorul numai e stăpân pe munca lui. Cel ce are o casă e numai chiriaș și cel ce are o moșie e numai arendaș al propriului său patrimoniu; adevăratul proprietar e perceptorul, e fiscul, e Regimul. Tâlharii de codru îți ia punga, dar îți lasă căminul; seiđii Maiestății Sale, Sejaniî din cele opt ministere, îți spulberă și cenușa din vatră. Le trebuie bani ca să plătescă de fie-care cetățen câte un sbir, să întreție bandele electorale organizate, să schilodéscă pe alegătorii independenți și să scóță din urne Legislative de mameluci, în derîderea regimului reprezentativ și batjocura Românilor naivi care, în simplitatea lor culpabilă au cređut că rege constituțional și monarch absolut nu este același lucru.

Acéstă miserabilă și îngrijetóre stare de lu-

eruri, un Popor n'ar suferi-o; Norodul o tolerază și o îndură, pentru că o jumătate a lui, care numai consumă, ține în supunere pe cea-laltă jumătate care produce.

O! Norod, o! Multitudine, pe care cel mai mare geniū al secolului acestuia te-a numit Ióna d'Arc schimbată în Messalină, când o să te deștepți? când o să devii Lucreția? când o să te ridici teribilă în contra celor ce te desonóră? când o să redevii Poporul de la 21 care a gonit pe venetici de pe tronul României; Poporul de la 48 care a dat îndărăt cu două secolī influența perniciosă a celei mai mari puteri a Nordului; de la 59 care a silit Adunarea electivă să facă unirea țărilor surori alegând același Domn, pe marele Alexandru Ión I. Exploatatoriī tēi nu sunt cutezatori de cât pentru că tu ești lașă; stăpâniī tēi nu ți se par mari de cât pentru că tu ești în genunchi. Scólă-te, scutură de pe tine degradarea și rușinea. In lupta ce vei da dinaintea urnei electorale, pe câmpul dreptului, de vei fi învinsă de bandele negre ale regimului, n'o să pierdi viéta acésta miseră ce înduri astăzi; iar de vei fi învingătoare, ai să câștigi adevărata viéta a unui popor liber de care ești lipsită de ani de zile. Tu poți să fii ceea-ce ai

fost părinții libertăților noastre publice, numai să vrei, cu o condiție, ca la tentație să răspunzi cum a răspuns Isus Diavolului: «Ad retro satana»; să aibi o hotărîre. Isus nu purta spadă și tesac ca agenții și gendarmii ce te duc la urnă, dar avea o voință mai tare de cât toate armele Iroșilor și Tiberiilor de pe timpul lui, avea hotărîrea de a învinge sau a muri; și a murit, dar a învins, murind de mörte nemuritoare a eroului unei idei mari, generöse, mântuitoare. Tu Multitudine ești creștină prin credință; fii creștină și prin fapte, și prin bărbăție; aibi voința și hotărîrea care a avut-o Crist. Ce nu'i-ar fi dat tetrarchii Iudeii și cesarii Romei să nu mai predice egalitatea și frăția între ómenii! Dar el nu se sculase spre a se pune în evidență ca să i se ofere funcțiuni, să i se dea întreprinderi. să fie numit pãrcãlabori ministru, ci pentru a realiza un ideal. Condamnat la mörte pentru că a voit să scape pe ómenii de mörte, el ar fi putut să fugă; dar nu: întindënd mâinile pe cruce, a voit să lase discipolilor săi și credincioșilor un exemplu de hotărîre, singurã care decide victoria. Acest exemplu trece nebãgat în sãmã de Norod; Poporul îl urmëzã.

Doresc corpului electoral reînălțarea sa din
căderea în care se află.

Doresc Multitudinii să redevie Popor.

Poporul este Christ învingând mórtea mo-
rală și politică prin hotărîrea de a fi triumfă-
tor saũ de a muri.

Anul 1894, August 25.

LEU DE SUS.

OMUL DE PARTID

ȘI

OMUL ȚĂREI SALE.

Am auzit zicându-se: Omul care nu e de nici o partidă, nu are nici un principiu.

Acésta e suveranemente inexact.

Mai întâiu, ce este principiul și ce este partidă?

Principiul este religiunea politică a unui om; Partida este unirea la o-laltă a cetățenilor care au aceeași credință politică, pentru a apăra și a face să triumfe acésta credință.

Partida este pentru principiu ceea ce biserica este pentru religie, ceea ce materia este pentru spirit.

Partida e manifestațiunea exterióră a principiului.

Dar de aci nu se pôte sustine că omul care nu e de nici o partidă, nu are nici un principiu, precum nu se pôte sustine că omul care nu

e de nici o biserică nu are nici o religiune, când se scie că mai înainte de a se fi construit biserici, temple, sinagoge, pagode, religiunea exista, omul avea un cult, recunoscea o ființă supremă și templul în care o adora era natura.

Precum dar omul poate să aibă o religie fără să țină de vre-o biserică, asemenea cetățeanul poate să aibă un principiu fără să aparțină vreunei partide, când partidele nu mai represintă principii, ci interese, sau când n'au reprezentat nici-o-dată decât pe aceste din urmă: pentru că ómenii nu se unesc adesea spre a apăra aceleași principii, ci spre a susține aceleași interese; care pot să fie de multe ori interese de coterii.

Atunci omul de principii nu mai poate urma asemenea partide.

Nu biserica face religiunea, ci religiunea biserica.

Asemenea nu partidele fac principiile, ci principiile au unit în juru-le partidele. Și când aceleași principii nu le mai unesc, partidele se disolvă sau sufăr alterații.

Lipsa de biserică nu e lipsa de credință, ci de un punct de întilnire.

Lipsa de partidă nu e lipsa de principiu, ci

de unire. Și unirea nu p^ote s^ă fie între cei ce a^u principii de ap^ărat, și între cei ce a^u interese de susținut, altele de c^{ât} interesele generale.

Omul e templul unei credințe și c^{ând} credința sa nu se manifest^ă prin biserică, nu va s^ă dic^ă c^ă nu exist^ă într'însul tot at^{ât} de puternică și p^ote mai pur^ă.

Precum pe omul religiei nu'l face biserica, ci credința; pe omul politic nu'l face partida, ci principiul.

C^âți o^menⁱ de partidă s'a^u v^ădu^t f^{ără} s^ă fie o^menⁱ de principii!

Dar nu ac^ésta cer interesele ț^{ării}.

Principiul e mai presus de partidă, precum religiunea e mai presus de biserică.

Partida p^ote s^ă degenereze; principiul r^{em}âne tot-d'a-una pur.

Partida este schimb^ătore; principiul r^{em}âne în etern același.

Principiul nu cun^oște de c^{ât} binele comun; partida sacrific^ă adesea interesele generale intereselor individuale.

Lexicografii definesc partida: *uniunea mai multor persoane contra altora, care a^u interese contrarii.*

Când observăm că ómenii nu se unesc, adesea, spre a apăra aceleași principii, ci spre a susține aceleași interese, care pot să nu fie de mai multe-ori decât interese de partidă, găsim că definiția acésta este justă.

«Nu vă încredeți inimei, ci judecării omului de partidă» zice Boiste.

Și adaogă :

«Spiritul de partidă nu este de cât egoismul sub numele de utilitate generală».

Omul de principiu este omul ideii.

Omul de partidă adesea este omul materiei.

Experiența ne-a făcut să vedem din nefericire, că acésta a fost prea de multe-ori adevărat.

Aserțiunea, dar, întorcându-se se póte dice că omul de partidă nu tot d'a-una póte fi om de principiu în accepțiunea rigurósă a cuvîntului, nu póte avea o religiune politică și templul în care se închină, care e partida sa, ci un templu în care se sacrifică altor divinități de cât națiunii.

Nu dar celor ce pun țera mai presus de partide li-se póte atribui lipsa de biserică. Aceștia aũ o biserică și biserica lor nu e o partidă, ci națiunea, precum omul care nu ține de nici o biserică oficială, are cu tóte acestea o

biserică, natura; are un templu, universul în care el adoră pe creator cu o credință mai curată de cât cea falsificată de impostorii bisericeii oficiale.

Oamenii de principii aparțin nu unei grupări, unei facțiuni, unei elice, ci țerei lor, poporului din care fac parte și ale cărui interese le apără în contra intereselor individuale și de partidă.

*

Dar dacă oamenii de principii sunt mai presus de partide, nu va să dică că ei sunt un fel de cometi rătăcitori, un fel de stele crante cari nu înclină către nici un câmp politic. Fatalmente ei sunt atrași către o partidă, dar își conservă individualitatea, libertatea de conștiință, independența de spirit; la stăruință ei rămân neînduplecați, la amenințări, desprețuitori.

Omul de partidă face concesiuni, ca să nu cadă dacă este sus; și promite ce i se cere, ca să se suie dacă este jos, în credința că dacă n'ar da el pentru a păstra sau obține puterea, ar da partida adversă cu prisos, ceea ce ar face ca țara să părădă mai mult. Ast-fel partida este pusă în întâiul plan și țara în al doilea, in-

teresul de partidă înainte, iar principiul pe urmă, pentru că crede că, lucrând în interesul partidei lucrăză în interesul țerei.

Acestatea sunt cuvintele și ale partidei liberale și ale partidei conservatōre, când țin sau iaă puterea prin tocmeli: fie-care pune înainte binele țerei.

Omul țerei sale nu capituléză, nu transige cu principiile sale în folosul vre-unui partid, când acest folos e în desacord cu folosul națiunii.

Bărbații politici ai țerei: Heliadii, Cogălniceni, Bălcescii, Boliacii, Bolintinenii, Ghicii și alții, n'au fost ómenii de partid, ei au combătut faptele guvernelor fie liberale, fie conservatōre, când ele au fost vătămátore intereselor națiunii, rămâind ómenii țerei lor; și cine ar putea să dică că acești bărbați, fiind-că nu au sprijinit orbesce faptele unui partid, fiind-că n'au dat adesiunea lor la tóte actele lui, n'au fost ómenii de principii.

REPUBLICĂ — MONARCHIE

(Fragment)

.....
Voiți să știți ce deosebire este între republică și monarhie? Vedeți oamenii ce ele dau națiunilor peste care domnesc. Pomul se cunoșce dupe fructe.

Sub Republică se nasc Catoni.

Sub Monarchie Ptolomei.

Un Caton Censorul, reformă luxul și moravurile Romanilor. Alt Caton din Utica, nevoind să mai trăiască dupe uciderca republicei de Cesar, își dete singur mórtea, pronunțând cu adâncă durere aceste ultime cuvinte: «O! virtute: tu ești numai un nume!»

Un Ptolomeu Filadelful, usurpă tronul, și ca să'l asigure, ucise pe frate-său. Alt Ptolomeu Filopator, învenină pe tată-seu și înjunghie pe mumă-sa.

Catonii sunt imaginea republicei.

Ptolomeii, icóna monarhieii.

Suprimați republica și nu veți mai avea Cincinați, Bruți, Scipioni.

Mentineți monarhia și nu vă vor lipsi Comedii, Neronii, Achabii.

Sylla, Verres, în republică, nu sunt de cât nisece accidente.

Marcu-Aureliu, Titu, în monarhie, nisece excepțiuni.

Forma guvernului exercită o influență decisivă asupra ómenilor și asupra moravurilor.

În republică se forméză caracterele.

În monarhie se depravéză moravurile.

În republică, guvernă legile, pe care națiunea și le dă. Poporul e suveran. Maiestatea este a lui singur.

În monarhie, suprema lege e voința monarhului, numescă-se ea absolută, numescă-se constituțională.

Suveranitatea poporului alături de suveranitatea monarhului e o minciună. Dicitórea că în monarhiile constituționale poporul guvernă și monarhul domnesce, e o farsă, o poveste ca acelea din o mie și una de nopți, cu care orientalii își petrec urítul: doué spade nu aú loc într'o técă.

Dați bróscelor de stăpânitor o barză, sau găinilor o vulpe, și declarați poporul broștesc sau găinesc suveran cât veți voi, dotați'l cu votul universal: el nu va fi mai puțin dumicat de stăpânitorii lui. Maiestatea sa barza și maiestatea sa vulpea nu se vor priva de gusturile și obiceiurile lor pentru dragostea suveranității popórelor lor.

Un stat monarhic este un stat de oi guvernat de un lup, care are aceleași instincte și aceleași apetite ca și lupul din timpul lui Nemrod: de unde adagiul că lupul își schimbă părul, dar năravul nu. Un monarch din țările noastre are aceleași gândiri ca și un monarch al vechei Asirii sau al Egiptului Faraonilor.

Priviți stăpânitorii mari și mici din Europa civilisată: unii despóie țările peste care domnesc spre a satisface nu nisce trebuințe, ci poftele lor nebune; alții declară răsbele din ambițiune sau ca să se distreze, orî să facă o diversiune a opiniunii publice nefavorabilă guvernării lor. Și poporul, ca o turmă necuvîntătoare, îi suferă și 'i urmăză, pentru că ei au la dispoziție sbirii, funcțiunile, recompensele; toate miqlócele de terorizare și de corupție.

Resbelul franco-german din 1870, în care Franca a pierdut două provincii și mai multe miliarde, este fapta capriciului unei împărătese. Franca n'avea nici un interes să'l facă.

Resbelul greco-turc din 1897, în care Grecia a fost despoiată de o parte din Tesalia și dată îndărăt cu o sută de ani, s'a făcut de prostia unui rege; căci este o prostie ne mai audită a porni resbel în contra unei puteri de opt ori mai mare, fără aliați, fără bani, fără soldați și fără generali, când avea înpotriva întreprinderii sale nebune guvernele tuturor marilor puteri și mai presus ura popoarelor din peninsula balcanică, pe care politica nesocotită a guvernului grec și le-a înstrăinat.

O Franca republicană și o Grecia republicană n'ar fi provocat aceste resbóie dezastróse în care cel mai curat sânge a curs, fără nici un folos, și prestigiul lor a fost împuținat.

Monarhiile se află la extremitățile vieții societăților, la supușii lui Montezuma sau la Romanii de sub Cesar.

O monarhie este actul civil al unui popor de naștere sau de deces.

1897, Iunie 9.

GREȘELILE lui NAPOLEON III *)

Trompeta Carpaților de la 24 Septembrie, printr'un articol intitulat: *Minunea minunilor*, se miră cum se pôte ca patru-șeci de milioane de Francesi să fie bătuti de un milion de Nemți! și atribue slăbiciunea Francesilor *greșelei* ce dice că a făcut imperatorul Napoleon III de a'i înavuți.

Trompeta Carpaților este injustă.

Cititorii ei s'ar fi așteptat ca ea să se mire cum Francia desarmată, nepreparată, neaprovizionată, suprapriusă printr'un rebel declarat de Imperatorul cu învoirea unor Camere alese prin *influența morală* și prin *armonia* dintre procuror cu prefectul, fără scirea țerei, invadată fără veste, pôte să reziste la 40 de țări germane, cu 2,400 orașe, 2,500 târguri și

*) Publicată în fôia *Trompeta Carpaților*, de la 15 Octombrie 1870.

90,000 de sate, bine înarmate, bine preparate, cu merinde îndestulă, ce s'au deslăntuit din nordul și din centrul Europei, ca niște alți Vandali, și se rostogolesc ca un troian formidabil peste ea!

S'ar fi așteptat ca *Trompeta Carpaților* să se mire cum 400,000 de cetățeni—dintre cari jumătate abia ieri au luat armele—au putut și pot să se lupte cu 1,250,000 de cotropitori, toți deprinși la arme prin organizațiunea lor militară, reputată de cea mai bună din totă Europa, și prin două resbele fericite ce le avusesse mai dinainte! Fiind-că în adevăr dacă este vre-o minune, este aceea a unor cetățeni eroici luptându-se pentru apărarea căminelor lor, unul în contra a șese năvălitori! Căci este știut de totă lumea că Franția n'a fost pregătită de rebel, că Germania s'a ridicat în masă, și că în toate luptele au fost de la două pînă la șese Nemți pe un Frances; și cu toate acestea, în această măcelărire de ómeni, morții Teutonilor au fost tot așa de mulți ca și ai Francesilor.

Peste un milion de moderni Vandali, parați de armele cele mai perfecționate în contra a 400,000 de ómeni, în ale cărora mâini s'au vădut și se vęd cinci feluri de pusei, cari dacă

cad din mâinile unui corp de armată, nu se mai pot întrebuința de corpul cel-lalt: iată adevărul adevărat.

Și apoi chiar dacă toți Francesii, în număr de trei-zeci și mai bine de milioane, bărbați, bătrâni, femei, adolescenți și copii în légăn, ar avea fie-care câte o pușcă, aceste milioane ar fi o colecțiune de ómeni, cum a ȕis însuși d. de Bismark, iar nu o armată; d. de Bismark este mai drept în privința Francesilor de cât stimabilul meu amic, d. director al *Trompetei Carpaților*, ale căruia opinii tot-d'a-una le-am împărtășit, afară de astă-dată.

Slăbiciunea Francesilor dară, nu vine din cauză că Imperatorul Napoleon 'i-a înavușit, ci pentru că țera, prin negligența culpabilă a puterii, n'a fost instruită în arta militară ca țerile germane cari o atacă; pentru că a fost lesne atacatorilor să sfărame o oștire bravă, dar care n'a fost nici pe jumătate de ceea ce o arăta raporturile oficiale către țera și împărat, al cării număr neînsemnat în proporțiune cu forțele inamicului, era mai bine cunoscut regelui Wilhelm de cât Imperatorului Napoleon, și pentru că nici arme n'a avut; fiind-că din trei milioane de puscă ce se ȕicea în tabelele oștirii că

sunt în magasi, la numărătore s'au găsit 30 de mii.

Tôte acestea sunt de notorietate publică.

Astăzi și copii cei mici știu că Francia n'a avut mai mult de cât 330,000 oștire de linie în contra a 1,250,000 de oștire regulată germană, care parte a rămas pe câmpul de bătae, unde s'a luptat vitejesce, și parte a fost trădată de capi ei care au ținut'o în inacțiune.

Cât pentru greșelile Impăratului Napoleon III, dupe opiniunea mea, ele sunt cu totul altele de cele ce le semnalază *Trompeta Carpaților*, mișcată de sentimentele de recunoștință și de grațitudine ce are către făcătorul de bine al României, sentimente ce se cuvine să le împărtășescă tot Românul. Eu voi arăta aceste greșeli fără prevențiune, pentru că mai 'nainte de a fi datori omului, suntem datori adevărului, și pentru că mai pe sus de individ este națiunea; le voi spune cu părere de rău, cu durere, cu moderațiune, cu considerațiunea ce suntem datori bine-facerii, cu respectul ce suntem datori nenorocirii, însă cu nepărtinirea ce datorăm verității și justiției.

Opiniunea mea se va părea pôte singulară, extraordinară.

Fie. Iat'o:

Prima greșelă a Impăratului Napoleon este că n'a rămas președinte al republicei. Acastă greșelă e ereditară: a moștenit'o de la Napoleon I. Imperialismul este o bôlă, și acastă bôlă în familia Bonapartilor este cronică. Ea a adus de două ori nefericirea Franciei, a Bonapartilor și, cutezăm a dice, a lumii. Căci este în destinatele Franciei ca, atunci când ea suferă, să suferă tótă lumea.

Ca primii magistrați ai Republicei, cei două Napoleonii ar fi avut o altă sórtă, și Francia un alt viitor; dar preferința ce ei dederă guvernului absolut, aduse pe Francia de două ori pe marginea mormîntului.

Finele tragic al lui Napoleon I nu învăță nimic pe Napoleon III; căci exemplele se imiteză, căci viciile se moștenesc ca și virtuțile. Cei două Grachi, amândoi își dederă viața pentru cauza poporului. Cei două Bruți, amândoi se jertfiră pentru amorul libertății. Cei două Bonaparti, amândoi sacrificară libertățile Franciei și pacea lumii iubirii lor de domnire.

Dacă președenția celei mai mari Republice moderne de pe glob ar fi mulțumit vanitatea lui Napoleon I, Italia ar fi rămas în Repu-

blică, Spania, Portugalia și p^ote însăși Germania ar fi imitat pe Franca și pe Italia într'un viitor f^orte apropiat, apoi t^ote aceste republice s'ar fi confederat p^ote, urmând exemplul republicelor confederate din America. Ac^osta ar fi asigurat p^otea lumii, făc^ond să înceteze masacrele dintre om cu om, dintre națiuni cu națiuni, aduse de regi.

Revoluțiunile de la 1848 din Italia, Franca, Germania, cari au costat mult sânge, n'ar mai fi avut loc, și resbelul pustiitor ce se află astăzi între Franca și Germania ar fi fost evitat. Confederațiunea Statelor-Unite din Europa ar fi deschis lumii o eră nouă de pace, de prosperitate și de fericire. Și ac^osta nu e o utopiă, exemplul există: Statele confederate din America, cari la început nu erau de cât trei-spredece cu 4,000,000 de locuitori, acum se ridică la patru-deci, cu 24,000,000 de populațiune.

Dar Napoleon I, mare căpitan, mare artist, mare usiător, fu f^orte mic politic, sau fu prea vanitos ca să se mulțumescă cu titlul de președinte sau de primul consul. El voi să fie imperator cu ori-ce preț, și el fu imperator cu

prețul libertății Europei, a Franciei, și a lui însuși.

Napoleon era născut să fie cel dintâiu personagiū al globului; dar vru să fie cel mai mare imperator. El ar fi putut să pună fundamentul unei republice universale. El vru să facă o monarhie universală; ar fi putut să facă din Franca un centru de gravitațiune, pe lângă care statele libere europene, asiatice, africane, s'ar fi alăturat prin interese reciproce; dar preferi să cucerescă popoliū cu sabia. El ar fi putut să fie un Washington al umanității; însă vru să fie un Nemrod, un Cyru, un Tamerlan, un cotropitor de state, un omorîtor de ómeni.

Aberațiune!

El se învățase a omorî, omorînd republica. Acéstă crimă era prea mare ca criminalul să nu fie pedepsit.

Dumnezeū îl pedepsi.

Moscova, Waterloo, Sânta-Elena, fură cele trei pedepse ale sale pentru întreita crimă ce el comisese în contra Franciei, în contra latinității, și în contra omenirii, ucidënd republica.

Acéstă mare lecțiune, lui Napoleon III nu'i servi întru nimic.

Napoleon I făcuse pe 18 Brumar.

Napoleon III făcu pe 2 Decembre.

Și 2 Decembre aduse Sedanul, dupe care veni Wilhemshöhe; precum 18 Brumar adusesse Waterloo, dupe care urmă Sânta-Elena.

Dacă Napoleon I nu voi să fie un Brutu său un Jefferson, de ce Napoleon III nu fu el un Lincoln? Ca presedenți ai republicei, ei ar fi putut stabili preponderanța Franciei asupra globului; ca Imperatori, ei nu 'i-aũ adus de cât rușinea și peirea.

Unul a adus capitularea Parisului și celalt bombardarea.

A doua culpă a Impăratului Napoleon III, este că n'a înarmat țera; că a lăsat'o fără apărare în fața pangermanismului cotropitor înarmat. Acéstă culpă e capitală, căci se atinge de viața națională și politică a țerei, de viitorul Franciei, de suveranitatea ei, de independența ei, de teritoriul său.

Ce trébă a făcut Imperatorul Napoleon că a înavușit Francia, dacă el n'a înarmat'o, dacă el nu 'i-a dat o organizațiune militară, dacă nu mai superiőră de cât organizațiunea militară ce se află în Germania și în Elveția, dar cel puțin egale?—O avere fără apărare e o avere nesigură.

O țără, ori cât de avută ar fi, ori cât de mare ar fi numărul locuitorilor ei, ori cât de întins ar fi teritoriul său, dacă ea este desarmată, dacă locuitorii ei chiar când ar avea armele cele mai bune n'ar ști să le mânuiască, n'ar cunoște tactica militară, acea țără nu e sigură nici de averea ei, nici de viața ei; ea e supusă celei dintâi invasiuni, primilor briganzi sau primilor barbari înarmați, irupțiunilor de popoli cari nu mai așă ce mânca în țera lor, pe cari nu'i mai încapă pământul lor natal și caută pământuri mai spațioase, mai fertile, o viață mai abundantă și mai facilă. După calculele ce le fac publiciștii, Francia a pierdut numai pînă astăzi 50 de miliarde în devastățiunile ce așă făcut Prusienii, devastățiuni cari nu s'ar fi făcut, dacă invasiunea s'ar fi circumscris la hotare prin rădicarea în masă a Franciei înarmată. Dar spectrul republicei a făcut pe Napoleon să nu dea arme în mâinile unui popor, ale căruia tendințe republicane el le bănuia, și fructele amare ale temerii sale de a nu pericula dinastia, a periculat națiunea fără a salva dinastia.

Ce s'a ales dar din două-deci de ani de pace ai domniei lui Napoleon? Care e folosul, dacă

agonisela dintr'un quart aprópe de secol s'a dus într'un quart de an?

Superstițioșii vęd pretutindinea draci; și Regii revoluțiunii.

Și apoi, ca să facă neputincióse revoluțiunile, Regii lasă țera în voia primului venit; precum superstițioșii, ca să conjure demonii, își cedază bunurile. Când cu nițică lumină, cu nițică instrucțiune cu o mai mare cunoscință de Dumneđu, de legile lui, de voința lui, de bunătatea lui, ei s'ar salva de rēul ce îi turmentă fără a mai sacrifica averea lor.

Dar vor trece mulți secolii pînă când toți ómenii să vadă ca Milton și să simță ca Isus.

Inarmarea țerei, iată ceea ce era de neapărat să facă Napoleon, și n'a făcut.

El ar fi făcut'o ca președinte; a esitat însă s'o facă ca Impărat.

În Germania tot omul este oștén, tot locuitorul își cunoșce compania sa, tótă compania regimentul său, tot regimentul divisiunea sa, și tótă divisiunea corpul său.

Acésta a făcut forța Prusiei, și 'i-a asigurat victoria în ultimele trei resbele.

Acéstă organizațiune nu se află în Franția;

și acésta face slăbiciunea sa, iar nu înavuțirea.

Nu e de tăgăduit că și la 1792, Franția nu era tótă militară, și a seos patru-spre-șee armate, cari s'aũ vedut defilând în tóte capitalele Europei. Dar atunci nici cele-lalte State nu erau mai bine organizate și mai înaintate în arta d'a distruge. Afară de acésta, Europa nu era unită și Germania era desbinată, pe când în Franția ghilotina făcuse să tacă partidele. Astăđi însă Germania s'a rădicat ca un singur om, iar în Franția cele trei partide, republicană, legitimistă și napolioniană paralisă apărarea națională. Este adevărat că cu părere de rău astăđi nu se vede în Francesi coleăind acel sacru foc al libertății care la 1792 arunca lavă, nu se vede acel entusiasm care aprinde sufletele și care face pe cetățen sublim. Causa este că atunci poporul avea înainte hydra cu trei capete, întreita tiranie a monarhieii absolute, a seniorilor și a episcopilor. Astăđi, republicanii vor să se scape de Napoleon, prisionier al Prusienilor, când imperialiștii cred că împăratul va fi readus pe tron de învingători, și acésta neutralisă entusiasmul și tocesce energia.

Astăđi, dar, n'ar fi putut salva rușinea

învingerii de cât dacã Francia ar fi fost înarmată. Dar guvernul imperial, care a dat țerei prosperitatea și bunul traiu material, n'a pus'o în condițiune de a putea să'și conserve aceste bunuri; 'i-a rădicat armele, și prin urmare apărarea.

Și Francia désarmată fu Francia sacrificată.

Trompeta Carpaților spunând despre ceea ce Impăratul Napoleon a făcut bun pentru Francia și pentru umanitate, tace despre ceea ce a făcut rău. Și istoria trebuie să fie imparțială; acésta e caracterul ei sacru, condițiunea ei indispensabilă. Fără adevăr, nu e istorie, e fabulă, e mit.

Și noi se cuvine să facem istorie.

Fiind-că numai istoria instruieste pe ómeni.

Basmele îi încurcă și îi perd.

Și este basm acolo unde adevărul nu se arată în tótă goliciunea lui, orí cât ar fi el de crud pentru amicii nostri, orí cât ar fi de sfâșietor pentru inima nóstră.

Impăratul Napoleon III, repet, a fost protectorul naționalităților, a fost bine-făcătorul nostru, Românilor, a făcut mult bine pentru Francia. Dar acésta nu trebuie să ne facă să nu spunem că el ar fi putut să facă și mai bine,

dacă ar fi fost mai puțin vanitos, dacă ar fi luat mai puțin consiliu de la pasiunile sale cele rele.

Napoleon III a avut mari calități, dar și mari defecte.

Lumea i-a dat *marele* Impărat pentru calitățile sale.

D. Victor Hugo l'a numit Napoleon *cel mic* pentru defectele sale.

Și toți au dreptate.

A treia greșelă a Imperatorului Napoleon fu expedițiunea Mexicului.

Mexicul era constituit în republică de 40 de ani aprópe. Imperatorul voi să-i substituie monarhia, pe care un vicar al lui Christ, Grigorie VII, a numit'o *opera demonului*.

Ce câștiga Franța printr'acésta?

Nimic.

Ea perdea, înmulțind regatele omucide, creând o *xalhana* de ómenii mai mult.

Mexicanii luară armele.

Și aveau cuvânt.

Imperiul era o plantă exotică în Mexic. Pământul, cultivat de deci de ani de republică, nu'i era propice. Și, fiind că o plantă nu póte prinde rădăcină și nu se desvoltă de cât în te-

renuri favorabile, Napoleon, cu toate oştirile sale, pe cari le trãmisese sã mãcelãrãscã și sã fie mãcelãrite în America pentru cauza despotismului, nu putu sã sãdãscã pe pãmîntul Republicii mexicane planta vermãnõsã a regalitãtii. Acãstã plantã, originarã din lumea veche, sleitã de corupțiune, nu putea sã creascã în lumea nouã, plinã de suc vietei și de viitor.

Nu înțelegem cã Mexicul n'a fost guvernat nici-o-datã de regi; dar regii Mexicanilor aborigeni, capi selbaticilor Mexicului, furã mai mult un fel de patriarhi de cãt de faraoni. Napoleon vrea sã împlãnte în Mexic farao-nismul.

Forma acãsta de guvern ar fi înspãimãntat însuși pe Montezuma.

Mexicul tresãri, ca în ziua în care Cortez cu Spaniolii sãi începu acel resbel de mãcel și de pustiire, care fãcu dintr'însul o întinsã solitudine, despopulãndu'l de vechii sãi locuitori.

Trebuia sã omóre pe nãvãlitori, sau Mexicani sã fie omoriți.

Expedițiunea francesã în Mexic fu prima expedițiune nefericitã sub al doilea imperiũ, în care sângele Frances curse în van. Intr'însã, armele francese se acoperirã de oprobriũ.

Resbelul Francesilor în contra republicei mexicane, fu un resbel sacrilegiu, impiu. Acesta fu mai mult de cât o greşelă a lui Napoleon, fu o culpă; fu mai mult de cât o culpă, fu o crimă, o crimă oribilă, asasinatul unei republice, atentatul la libertăţile unui popor, un păcat pe care omul pôte să'l ierte, dar pe care legile sempreterne stabilite de Dumnezeu, îl pedepseşte.

Mexicanii se luptară, şi pînă în fine triumful fu al lor; pentru că dreptul era al lor.

Primul imperiu perdu 400,000 de oşteni în resbelul în contra Spaniei, ca să'i impună pe Iosef Bonaparte.

Al duoilea imperiu sacrifică elita armatei în resbel în contra Mexicului, ca să'i impună pe archiducele Maximilian.

Şi atâta sânge versat, nu putu să consolideze regatul Spaniei şi imperiul Mexicului, voite de Bonaparte.

Iosef fu alungat, şi Maximilian împuşcat.

Tronurile înălţate pe grămeşile de cadavre, au în sine-le odorea morţii, şi toate elementele de descompunere.

Intre victimele ce făcu resbelul Mexicului,

cea mai ilustră prin nenorocirile sale, fu bunul și infortunatul Maximilian.

Se dice că invidiat în Europa, archiducele popular, nu fu trimis în America de cât ca într'un briliant exil. Dacă acésta va fi adevărat, August fu mai puțin crud către Ovid.

Orî-care ar fi fost mobilul expedițiunii Mexicului, orî-care îi fu scopul, el fu funest lui Maximilian și soldaților francesi.

Resbelul Mexicului desolă acésta țară, și costă pe Francia mult sânge și mult aur.

A patra greșelă a Imperatorului Napoleon, fu ocupațiunea Romei.

Roma era indispensabilă unității Italiei, integrității ei, existenței ei, măririi ei, viitorului ei. Italia și-o reluase dupe seculi de tribulațiuni și de sânge.

Napoleon i-o smulse și o dete Papei.

El n'avea dreptul să mutilizeze Italia.

El usa de forța sa.

Italia dispută cotropitorului Roma cu sabia; sângele celor mai călduroși fii ai Italiei curse amestecat cu al Francesilor. Napoleon învinse. Cei cari din Italieni scăpară de sabia soldaților lui Napoleon, cădură sub pumnalele sicarilor Papali, cari alergău în urma oștirilor francese, precum

ciacalii alérgă în urma lupilor. Cei ce nu cad în acéstă luptă, umplu temnițele saú se risipese pe fața globului.

Roma era inima Italiei.

Napoleon întroduse într'însa un verme, pe Papa.

O garnisonă de oștire imperială susținu pe suveranul pontif pe clătinătorul lui scaun.

Se dice că ocupațiunea Romei fu un interes personal al lui Napoleon. Printr'acésta el voia să'și câștige partitul clerical care era puternic în Francia. Imperatorul susținea pe Papa în Italia prin soldații săi, ca și Papa să susțină pe Imperatorul în Francia prin popii lui.

Nu scim pînă unde aceste alegațiuni sunt adevărate, dar asemenea nu scim care alta ar fi fost cauza ocupațiunii Romei?

În timpul acesta, se petrecură două fapte cari merită a fi menționate pentru multe învățăminte. Papa convócă consiliul prelaților lumii catolice spre a'i recunósce infalibilitatea, și Imperatorul face plebiscitul spre a'i consolida dinastia.

Dar o! neînțelepciune și nebunie a ómenilor; nici-o-dată Papa nu fu mai nesigur de domnirea lui temporală, de cât de când fu spri-

jinit de o garnisonă străină, și nici-o-dată nu fu mai falibil, de cât de când universul catolic îi recunoscuse infalibilitatea. Și dinastia Imperatorului nu fu mai amenințată de cât de când ea fu sprijinită pe bine-cuvîntarea popilor, și nu plecă spre scădere de cât de când ea fu consolidată prin șapte milioane de voturi.

Pentru ce?

Pentru că ori-ce suire are o tréptă dincolo de care e ametelă și vortice; pentru că puterea fundată pe sufragiele partisanilor, e coșcărie; pe plebiscite este iluziune, pe armate nestatornicie.

Popii nu putură să conjure desastrul de la Sedan, și zuavii nu putură pînă în veci împedica intrarea Italiei în cetatea eternă.

Ce mari lecțiuni!

Repetim: două Decembre, expedițiunea Mexicului, ocupațiunea Romei și, mai mult de cât toate, neînarmarea țerei, sunt greșalele imperatorului Napoleon.

Două-deci de ani de pace și de prosperitate este un mare bine ce Franția este datore Imperatului. Dar ce sunt aceste bunuri pe lângă rușinea și desastrele ce ea suferă astăzi, provenite din réua credință, din neînțelepciunea și

din ineptia Imperatorului? Este óre îndestul numai a se înavuți o națiune? Dar ce'i folosesce averea, dacã ea nu se pune în pozițiune de a putea să'si apere acea avere, dupe cum am mai dis'o și o repet?

Imperatorul Napoleon a fost pentru Francia un bine-făcător, dar n'a fost o prevedință: el a făcut bunul ei traiu, dar nu 'i-a făcut puterea.

Imperatorul dar n'a fost *mare* în sensul adevărat al cuvîntului.

Ceea ce e *mare* în Francia, e națiunea francesă.

Trompeta Carpaților, pînă a nu se începe resbelul de astăzi, a numit tot-d'a-una pe Francia *națiunea cea mare*; cù o voiū numi mare chiar și dacã Germania ar învinge-o, și însuși atunci când Francia, cotropită, devastată și despopulată de locuitorii ei de către acești Vandali, moderni, ce se numesc Tudesci, nu ar mai rămănea de cât ceea ce este astăzi Asyria, Media, Cartaginea.... un nume, o suvenire.

Națiunea francesă este mare, nu prin numărul locuitorilor ei, nu prin gloria armelor ei, nu prin întinderea teritoriului său, ci prin ideile ei umanitare, prin luminele ce ea a răs-

pândit asupra întregului gen uman, prin sângele ce a vărsat ca un alt Christ pentru liberarea lumii de sub jugul apăsătorilor umanității, cu o abnegațiune pre care numai Isus a avut'o.

Iată cum înțelegem noi *mărirea*.

Și în acest sens, Franția este *mare*.

Mărirea care se fundează pe armate și pe coperisuri materiale, pe pustiiri, pe sânge, nu e nici cea adevărată, nici cea durabilă. Istoria ne spune de imperiul Asyrioî, care se întindea de la marea Caspică pînă în Arabia deșertă, și de la munții Paropamiso pînă la marea Egeeî; de regatul vechiului Egipt, al cărui sgomot de arme ajunsese de la extremitatea Ethiopiei pînă la Indu și pînă la Tanai; de imperiul Romanilor care, de la Getulia și deșertele Libyei, se întindea pînă la Pontul Euxin și țera Getilor, și de la Arabia pustiă și Armenia pînă la oceanul Atlantic și Calcedonia. Ei bine, tóte aceste colosuri cari aũ spăimântat lumea, aũ strălucit o secundă și s'aũ stins; ele aũ trecut ca acele torente cari descind din înălțimi, restogolind stâncile munților și desrădăcinând arboriî seculari ai pădurilor și din cari, dupe o oră, omul nu mai vede de cât urmele ce le-aũ lăsat.

În locurile unde se înălța odinioară Babilonul și Ninive și unde resună armele a o sută de populi diferiți, nu mai este de cât tăcere și liniște, spre a arăta că imperiile cari se întind prin arme, sunt ca acele ceți cari se risipesc la aparițiunea rașelor sórelui. Tot ast-fel, din vechia splendóre a Egyptului n'a rămas de cât piramidele, spre a mărturi despre vanitatea regilor. Și din vasta întindere a imperiului Roman, nu se mai väd de cât urme de căi pe-trate, de apeducuri, de punți, de valuri, de cetăți, risipite în cele trei părți ale lumii, spre a atesta că mărirea întemeiată pe *foc și sabie* este o mărire efemeră, care nu ține de cât durata unei nopți, pe când imperiul Fiului-Omului fundat pe *cuvint*, există de 1800 de ani și va exista cât lumea. Acésta e mărirea cea adevărată, și acéstă mărire și-a agonisit'o Francia prin sângele ei vërsat pentru cauza dreptului și a umanității. Acésta va face gloria ei eternă.

Nici-un popor de pe glob n'a făcut pentru némul omenesc ceea ce a făcut poporul frances. D-nu Victor Hugo, în apelul său către cotropitorii Franciei, dice că Francia este ceea ce odinioară era Athena, ceea ce altă dată era Roma.

Dar nu.

Nici Athena filosofică, nici Roma glorioasă, nu ajunseră vr'o-dată nici la atâtea lumine, nici la atâta mărire. Nici-o-dată Athena și Roma nu au pus sângele lor și brațul lor în serviciul umanității. Filosofia la Athena, și libertățile la Roma, fură o filosofie și nisece libertăți egoiste, pe când filosofia francesă fu umanitară și libertățile ce ea le susținu, universale. Athena filosofică recunoscea în instituțiunile ei sclavagiul, Francia îl desființă. Roma rebelnică cuceri lumea; Francia o liberă. Unde dar este asemănarea? Athena și Roma avură cetățeni mari, dar numai Francia avu ómenii mari. Roma și Athena avură oratori ilustri și filosofi celebri, dar numai oratorii și filosofii Franciei fură universalii. Athena și Roma, dincolo de confinenle Greciei și ale Italiei nu vedeau de cât barbari, Francia singură dincolo de fruntariile ei vede ómenii. Diferința dar, între Francia și între ori-care națiune veche sau modernă, fie ori cât de luminată, ori cât de potentă, este mare, atâta de mare în cât nu există termen de comparațiune.

Națiunea francesă este înainte mergetórea *curintului*. Ea e acel Ión care striga în pustii

să prepare calea Domnului. Ea p^ote fi ucisă de Irodul timpului; dar cu t^ote acestea, ca și *Cuvîntul*, nu va peri.

De la martirul Golgotei și pînă astăzi, care popor a propagat *o turmă și un păstor*, un Dumnezeu și un popor, *o confederațiune universală de popoli*, sub aceleași legi și fără alt Domn de cît Dumnezeu? Francia singură a avut marea idee de o confederațiune de State-United ale lumii; ea a propagat și propagă această mare idee.

Ac^osta e marea crimă a Franciei în ochii impilătorilor umanității.

Pe Aristide, poporul pervertit al Athenei l'a lovit cu ostracismul pentru crima că era *drept*.

De nenorocirile Franciei, ómenii ignoranți se bucură, și ar voi ca ea să péră, pentru crima că e *liberală*.

Tot ast-fel poporul de Jidovi al Ierusalimului se bucura de mórtea lui Isus, căruia i se da cu huideo pentru că proclamase pe păm^ont *egalitatea*, pe care impostorii o puneau numai dupe mórte.

Am auzit pe mulți dic^ond: «să péră Francia, căci de la ea a venit libertățile». Și aceștia erau dintre aceia cari pînă c^ond aceste libertăți

proclamate de Francia aũ pãtruns la noi, se numiau marțafoi, mitocani de aceia, ale cãror idei reacționare ei le împãrtãșesc astãzi, care le dicea cã put a rachiũ, a argãsela,..... pe cari îi bãteau dorobanții poliției sã mãture podurile, pe cari ori-ce ciocoiãș care ținuse pînã ieri curelele unei carete, îi țineaũ în piciore și îi tãrau în grosuri. Și 'mi-am adus aminte de pléva Ierusalimului care batjocurea pe cruce pe cel ce se pusese pe dinsa pentru salvarea umanitãții suferinde.

Sã se libereze Baraba, și sã se rãstignescã Isus.

Ast-fel este strigãtul de una-mie-opt-sute-sãpte-deci de ani al unor nenorociți amãgiți de Anni și de Caiafii timpilor.

Sã învingã Prusia, și sã pérã Francia.

Ast-fel este vociferarea unor ființe cari se numesc creștini, fãrã sã fi sciut vr'o-datã ce a fost Christ, ce a voit, pentru ce a venit el în lume, ce a propagat, pentru ce s'a crucificat, și ce a lãsat în moștenire acelora ce se numesc adoratorii lui.

Asemenea creștini sunt mai pãgani de cãt mulți populi ai Oceaniei, cari n'aũ altã religiune de cãt credința într'un Dumnezeu-pãrinte al

universului, și într'un suflet nemuritor, fără alte ceremonii și practice diavolesci.

Francia să péră!

Audiți voi locuitori ai Statelor-Unite din America, ai Belgiei, ai Italiei, ai Greciei, ai României pentru cari fiii Franciei și-au vërsat sângele, spre a vë libera din ghiara tiranilor seculari? Audiți voi locuitori ai pămîntului, cari nu veți putea deveni frați de cât numai când Francia va fi potentă?

Dar nu.

Francia nu va peri, pentru că ea este trebuincioasă umanității.

Francia se póte mutila, Franciei i se póte lua o parte din pămîntul ei. Dar cu cât Francia va fi mai ciuntită astăzi de cotropitori, cu atâta ea își va întinde mai mult dominațiunea morală; cu cât mai mult va fi smerită, cu atâta mai mult pericolul va fi mai mare pentru umanitate, și cu atât mai mult națiunile se vor strînge împrejurul ei.

Vedeți cum deja din tótă lumea alérgă luptători spre a muri pentru dînsa: Italiani, Români, Greci, Englesi, Polonesi, Americani, Serbi, Ruși chiar, de orî-ce naționalitate, și de orî-ce religiune. Mai vëdutu-s'a vr'o-dată un specta-

col atât de mare, atât de însemnat, atât de instructiv, al atâtor națiuni, cari, prin fiii lor cei mai nobili, merg să moră pentru un popor care se luptă cu despotismul feudal ce amenință lumea?

Tot omul luminat, tot bunul patriot, tot cetățenul care se îngrijesce de viitorul țerei lui, se cuvine să dorască triumful Franciei. Căci, precum a dis d. Victor Hugo, Francia trebuie să fie mare, ca pământul să fie liber.

Dorim ca Francia să învingă.

Și ea va învinge.

Un popor care dice: «să facem un pact cu victoria saū cu mórtea», este peste putință să nu fie triumfător.

Poporul Frances va triumfa.

El a fost nepregătit.

El nu are oștiri regulate, dar are împușcături liberi. Nu are arme, dar are petroliu, nitroglicerina, are fulminantul-satan.

Fulminantul-satan este o armă poprită într'un resbel ofensiv, este însă iertată într'un resbel defensiv. Ori-ce armă nu e interdisă pentru apărare.

Să pluoă peste oștirile atacătore catran și păcură fértă, înveléscă-se armatele de inva-

siune cu o mare de foc, facă'și fulminantul-satan efectul său pustiitor, dea rezultatele cele mai teribile, cele mai prodigiöse, cele mai neașteptate, distrugă tot, omóre tot, devasteze tot, atât mai bine. O națiune se apără cu ce poate, mai ales când între cötropitori și cötropiți nu e un duel, ci un asasinat ce armatele de invasiune vrea să facă unui popor desarmat.

Dumnezeu ajută celor ce se luptă pentru libertate.

Să nu ne temem.

Dacă Grecia, care avea în contra sa totă Asia, dacă România care avu a se lupta cu Arabia și cu Egyptul, n'aü perit, putea-va peri Francia?

Acésta nu se poate.

Și acésta nu va fi.

Sila lui Xerxe se sfărîmă la Salamina, a lui Mahomet III se frînse la Călugăreni, a lui Wilhelm se va nimici înaintea Parisului.

Francia este destul de largă ca să dea sepultură tuturor Vandalilor epoei ce aü intrat într'însa.

Este în natură ca năvălitori să'și lase ósele lor pre pămînturile în cari irump.

Pentru că, prin îngrășare, trebuie să se dea pămîntului atâta cât i s'a luat.

Munții și pădurile noastre au înghițit mulți
năvălitori, pădurile și munții Franciei vor face
tot atât.

Frigul, plóia, ninsórea, vîntul, vor face restul.

Când Francia va trece crisa, omenirea va
respira.

FĂRĂ UZ NU E ABUZ

Comisia centrală instituită pentru a veni în ajutorul locuitorilor lipsiți de hrană, este aproape zilnic atacată de oficioasa *Epocă* și de codița sa *Răsboiul*, prin articole sub rubricile ca acestea: *abusuri colectiviste; diurne colectiviste.*

Nu ne vom coborî a răspunde injuriilor; ne vom mărgini numai a arăta publicului prețul ce trebuie să pună pe asemenea organe, care fără cauză și fără utilitate, provoacă pe ómenii cei mai liniștiți și cei mai neofensivi prin calomnii și prin insulte.

Abusurile care au scandalizat fóia polițienéscă, se reduc la următorul fapt:

În comisia centrală instituită în Decembrie, au fost chemați: un deputat și doi senatori, cari aveau permise de liber percurs ca membri ai legislativei. Adunarea legiuitoare însă,

disolvându-se, deputatul din comisia de ajutor nu s'a mai putut servi cu biletul ce'l avea ca membru al legislativei, calitate care încetase, și atunci i s'a dat un permis în calitatea de membru al comisiei. Apoi alegerile ce aū urmat aducându'l iar în parlament, presidentul Adunării 'i a trimis, cum a făcut cu toți ceilalți membri ai parlamentului, bilet de liberă circulație, fără ca el să'l fi solicitat și de care nu s'a făcut nici un uz când avea permisul de membru al comisiunii. Acest lucru, organul tinerilor conservatori îl numesce abuz.

Epoca însă, nu ne spune dacă posesorul acestor două permise, a călătorit când-va pe două trenuri de o dată, sau a ocupat două cupeuri sau două locuri în același timp, sau dacă biletele aū avut tantieme, căci, numai atunci s'ar înțelege abuz. Cine nu scie, că pentru ca să fie abuz, trebuie mai întâiu să existe uz? Ca să fie abuz trebuie ca o persoană să aibă un câștig ilicit în paguba altei persoane fizice ori morale, și când uz n'a fost, când câștig n'a existat pentru unul și pagubă pentru altul, abuz n'a putut să fie de cât în libertatea nemărginită a redactorilor de la poliție de a scrie absurdități, libertate de care se bucură, grație partidului libe-

ral, care a luptat pentru desființarea censurei din timpii de guvernare a oligarchiei conservatōre.

Venim la diurnele ce s'ar fi luând de membrii comisiunii și pe dīlele în care lipsese, duși în afacerile lor private.

Fără să iaū răspunderea de cât a actelor mele, care mai cu osebite sunt ținta atacurilor, probă de alegațiunile calomniōse ale dīarelor conservatōre sunt statele de diurnele membrilor comisiunii. Din aceste state, ce sunt la ministerul de interne, se pōte încredința ori-cine va voi să le vadă că nici în 1887, nici în 1888, nici în 1882 nu 'mī-am permis să mă folosesc de diurnă pe timpul în care am lipsit din comisia de ajutor în trebuințele mele. Membrii comisiunii fiind suverani de a'și alcătui budgetul, ar fi putut să ia diurne și pe dīlele în care nu se află în comisie, dar n'aū voit să profite de acēstă latitudine. Mai mult de cât atât: aflându-se în același timp și membri ai Parlamentului, ar fi putut să ia două diurne pe tot timpul în care aū funcționat Corpurile Legiuitorē în paralel cu Comisia de ajutor; însă, de și existaū precedente de asemenea îndoite diurne

membrii comisiunii au crezut că nu e drept să primescă cine-va plată pentru o muncă la care nu ia parte.

Ceea ce dar alții n'ar fi făcut, noi am făcut cu paguba noastră, și despre acesta este faptul relatat în adresa Comisiei către ministerul de Interne, publicat în «*Monitorul Oficial*» cu No. 196 din 1882, pagina 2887, în care se ține :

«In suma de 16,697¹/₁₀ lei spese, nu intră «chiria cancelariei; a transportului de la reședința unui district la altul pe drumurile «unde nu erau linii ferate și a inspecțiunilor «făcute prin comunele rurale de membrii Co- «misiunii, care s'au plătit din diurnele lor».

Tot asemenea în spesele de astăzi nu intră chiria și iluminatul pe cât timp cancelaria Comisiunii a fost în ospelul Dacia, care s'a plătit de mine, și transportul membrilor Comisiunii la județele și localitățile unde căile de fer nu sunt încă terminate.

Când dar lucrurile s'au urmat ast-fel; când nu numai n'am primit diurne de cât pe zilele în care ne-am aflat în Comisie, dar chiar am făcut mici sacrificii din al nostru, se mai poate ține că am luat ceva fără drept?

In viața mea n'am păgubit Statul său so-

cietatea nici cu un dinar ; sacrificiî însă am făcut cu mulțumire dupe putința mea, și în curs de 20 de ani de când represint pe alegătorii mei și țera în Parlament, sfidez pe orî și cine să'mi arate o incorectitudine comisă de mine.

Corectitudinea, dreptatea, desinteresarea, probitatea, constitue religia adevăratului liberal și eu am făcut tot ce s'a putut ca să nu terfelesc acest titlu scump mie.

Censura o admit că e trebuincioasă, e utilă într'un Stat, într'o societate, pentru menținerea purității moravurilor ; o primesc când vine de la Cincinați, de la Catoni. Dar când ea purcede de la nisce băeți băgați la poliție cu simbrie spre a scôte lumea la alaiu și la manifestări jöse, nedemne de o societate virilă, censura lor, e o injurie.

Orî-cine are datoria să controleze, să denunțese să stigmatizeze un act vătămător, dar n'are drept, tul să falsifice adevărul, să calomnieze, să inducă opiniunea publică în eröre.

Sépte milióne au trecut prin mâinile nóstre în 1882 și în 1888, și nimeni nu s'a găsit din o țera întregă, din cincî milióne de locuitori, să dică că am frustrat Statul măcar cu un obol ; și *Epoca* spune că am abusat de un permis de liber percurs de care n'am usat.

La 1882, ni s'a pus la dispoziție pentru cumpărătoare de produse două milioane. Puteam să întrebuițăm totă această sumă. Aci se putea face abuz, dacă la abuz am fi fost dispuși.

N'am cumpărat însă de cât de 850,000 lei, cât neapărată nevoie a fost. Ce ne-ar fi folosit dacă am fi cumpărat porumbul din totă România, când puneam probitatea mai pre sus de cât toate comorile din lume?

Noi, nu la poliție ci în exil ne-am completat educațiunea, unde nu am primit de la țeră, ci am dat țerei: grijile noastre, veghierile noastre, libertatea noastră, pâinea de la gura noastră, și am fi fost fericiți a'i da și viața pentru a sa existență și mărire. Și noi care afară am fost servitorii ei, n'am venit ea să fim în întru strigoii ei. Căci, noi considerăm de strigoii și de lipitori pe tot cel ce fură țera cu un dinar, sau se folosește pe nedrept și fără muncă din averea publică.

Cumpărarea porumbului după lege, se face cu oferte sigilate. Ne-ar fi venit lesne să admitem ofertele cele mai scădute și să contractăm. Cu toate acestea, noi, și în 1882 și în 1888, la toate licitațiile, după ce am desigilat ofertele în fața tuturor ofertatorilor, ne-am declarat ne-

multumiți de prețurile oferite, am deschis îndată licitațiune orală, am cumpărat prin concurență de la cei ce au lăsat mai jos, și am ajuns să realizăm folose foarte însemnate locuitorilor lipsiți de hrană. Ast-fel, ca să nu aducem de exemplu de cât un județ, numai la Roman și numai în 1888 la o cumpăratură de 43,387 hectolitri, unde după ofertele cele mai avantajoase trebuia să dăm 422,800 lei, prin concurență orală am cumpărat aceeași cantitate de hectolitri și de aceeași calitate cu lei 404,570, realizând un câștig de lei 18,230. Acum dacă punem totă cantimea de produse cumpărată în 82 și 88, ajungem la o sumă de peste două sute de mii lei câștig, în profitul locuitorilor împrumutați.

La județele unde prin licitație orală n'am ajuns să putem cumpăra mai jos de cât prețurile coprinse în oferte din cauza coalisării ofertatorilor, cumpărătorea am amânat'o și la a doua licitație, am cumpărat cu prețurile ce ne-a convenit nouă. Ast-fel, la Iași în 1882, după o amânare, la o a doua licitație am cumpărat cu patru lei mai jos chila, realizând la 3500 chile, un beneficiu de 14,000 lei. Tote diurnele membrilor Comisiunii centrale fiind de 16,000

lei în anul 1882, s'aũ acoperit aprópe întregi din suma de mai sus, câștigată prin asiduitatea lor.

Dar folósele aduse de noi mai sunt și altele.

Dupé lege, porumbul cumpérat de comisia centrală, se distribue de comisiunile districtale, cărora le incumbă priveghierea de a nu se comite abusuri, de a se preda de vîndetóri porumb de calitate și greutatea coprinse în contracte. Cu tóte acestea, orí de câte orí ne-a venit la cunoscînță că în vre-o comună porumbul dat locuitorilor a fost de o calitate inferióră celui contractat, am mers noi înși-ne în localitate la distanțe mari cu speșele de transport ale nóstre și, unde abateri am descoperit, am redus costul productului distribuit, plátindu'l pe un preț mai mic de cât cel contractat; astfel că înșelăciunea și frustrarea aũ fost întimpínate.

Un om dar căruia 'i-aũ fost încredințate mai multe milióne, fără a plana asupră'í o umbră de incorectitudine; care în însărcinarea ce a avut a pus o asiduitate la care nu eră obligat, cu sacrificiul intereselor sale personale, să crédă conservatorií de la *Epoca*, că nu e în stare a se coborí la un abus meschin ca un polițist

ordinar ; să credă că nu el va frustra vre-o dată Statul când nu l'a frustrat în cinci-șeci de ani de servicii, în alți timpî, sub alte regime și în alte împrejurări.

Nu acésta însă m'a determinat să răspund unei clice ce 'și-a făcut o meserie din bîrfeli.

Ași fi tăcut, dacă cei de la *Epoca* s'ar fi mărginit numai a mă calomnia ; dar ómenii acestia aũ găsit de cuviință a mă și insulta, dându'mi epitetul înjurios de *colectivist*.

Colectivist se numesce membrul unui conglomerat de ómeni desertatori din tóte partidele, apostati ai tuturor credințelor, pe care îi légă nu principii ci interese personale ; care, în folosul cauzei gascei, se supun orbesce unui cap și, ca să stea la putere, admit orî-ce li se impune de afară sau li se cere din întru.

Ce a făcut pe un organ de publicitate la care am fost necurmat abonat de la aparițiunea lui, căruia 'i-am luat partea când redacțiunea sa a fost devastată, și am blamat ca pe un act inconstituțional faptul arestării proprietarului său ; ce l'a făcut să'mi adreseze acésta injurie nemeritată, injustă, din chiar senin, neprovoCAT în nici un mod ? Eraũ óre în joc interese grave ale țerei, abuzuri reale, de-

turnări de bani, acte venale? A se face cineva apărătorul intereselor Statului, societății, e o datorie, nu însă să atace pe năluciri ca un Don Chișot.

Ași putea să calific în termeni foarte aspri purtarea necuviincioasă a tinerilor conservatori, dar mă abțin pentru demnitatea mea.

Intreb numai, de unde a găsit fôia conservatore că eu, în materie de principii politice, ași fi alt-ceva de cât *liberal de o altă școlă de cât cea oportunistă*?

Nu cum-va afară de conservatori nu mai sunt în țeră de cât colectivisti? Nu cum-va tot ce nu e reacționar trebuie fatalmente să fie membru al societății de exploatare? Intre două extreme de o potrivă vătămătoare țerei nu există, ôre o medie?

Se înșelă conservatorii, dacă cred că în această țeră nu sunt de cât două tabere politice: a despoților exploatare și a exploatareilor despoți; că națiunea nu se compune de cât din tirani și sclavi, din exploatare și exploatați.

Gașca de la *Epoca* trebuie să știe că între conservatori și colectivisti cari concureză la licitațiunile ce se țin pentru putere, precum concurau familiile fanariote la mezatele ce se făcea pentru domnie, este un grup care nu se

luptă pentru altă putere de cât a legilor, și nu sunt partisanii altei domnii de cât a moralității.

Inamicul și al celor ce sugrumă și al celor ce despoie, acest grup adesea a fost silit să facă pactul cu unul din adversari spre a combate pe cel-lalt. Astfel se scuză alianța liberalilor din scôla clasică, când cu colectivisti său liberalii oportuniști în contra conservatorilor, când cu conservatorii în contra oportuniștilor. Astfel, la 1879, 1881, 1884 și 1887 în chestiunea israelită, în chestiunea Dunării în chestiunea apanagiului și convențiunii consulare. eu am combătut alături cu conservatorii; astfel pînă la căderea colectivității, Brătianu Dumitru, Fleva, au fost uniți cu reacționarii în contra exploataților; astfel acești liberali, mâine vor fi nevoiți a lupta umăr la umăr cu inamicii de astăzi împotriva aliaților de ieri.

Acésta e sôrta ómenilor de bine, liberalilor fără epitete, adversari rînd pe rînd, când ai unuia, când ai celui-lalt din câmpurile extreme.

De aceea ei au fost numiți, de colectivisti: transfugi din partidul liberal; de conservatori, colectivisti.

Pentru că *locărășiile* acestea nu'ți iartă să

fii de cât orî tiran, orî exploatator; om de bine nici-odată.

Și în felul lor aũ dreptate. Pentru că ei nu se tem de cei răi, ci de cei buni: fiind-că cei răi le înlesnesc mișlóce de a veni la putere prin rapacitatea lor sau prin despotismul lor.

E regretabil să veđi ómeni ce aũ pretențiunea d'a conduce opiniunea publică, dând celor ce aũ alte vederi de cât ale lor epitetele cele mai sordide, tratându'í cum le vine mai rău la gură, pentru că principiile lor diferă în materie politică.

Noi înțelegem deosebirea de credințe, dar nu putem să admitem că îndată ce cine-va este de o altă părere de cât a noastră, are tóte defectele din lume și nici o virtute. Înțelegem să combatem actele reprobate de morala publică, orî de unde ar veni, să stigmatism pe autorii fără-de-legilor, orî cine ar fi; avem chiar datoria de a o face ca buni și vigilenți cetățeni. Dar să imputăm cu sciința ómenilor fapte străine de dînșii, să'í inculpăm de prejudiții ce n'aũ adus nimenui, de frustrări ce nu există, numai pentru că ideile lor sunt altele de cât ale noastre, numai pentru că nu sunt înrolați în coteriile noastre, acésta e inic, infam, degradator.

Dacă principiile mele liberale, dacă democratismul meu turbură pe detractorii mei, o spun sus și tare: da, sunt liberal; da, sunt adversar al principiilor conservatoare; însă un adversar leal care combate, dar stimă pe cei de altă credință, când sunt demni de stimă; da, sunt liberal fără vocabulele ce 'și adaugă unii, ca să se arate ceea ce nu sunt; da, sunt democrat, partisan al guvernământului țerei prin țără.

Dar între liberalism și colectivism e un abis. Liberalul are o religie; colectivistul n'are. Liberalul este idealist; colectivistul e materialist. A fi liberal înseamnă a fi just, prob, uman; desprețuitor al aurului pe care colectivistul îl iubesc; partisan al egalității dinaintea dreptului pe care conservatorul o urêsc. A fi liberal este a pune voința Națiunii mai pre sus de voința Cesarului, și interesele țerei mai presus de partidă și de dinastie.

Cu conservatorii m'am întâlnit adesea pe câmpul de luptă, și 'i-am părăsit dupe ce lupta a încetat.

Cu liberalii oportuniști, am avut și am relații amicale, dar nu și comunitatea de vederi. Vederile mele le-am arătat fără esitare și

simțimintele mele le-am manifestat în cele mai însemnate împrejurări. N'am hărțuit guvernul oportuniștilor în lucrurile mici, dar m'am opus cu tărie în cestiuile mari; căci am crezut că așa trebuie să facă un reprezentant al țerei necondus de nici o ambițiune, nemișcat de cât de datoric.

Devastarea biurourilor gazetelor opozițiunii m'a mâhnit căci era un atac la libertatea presei de anarchia stradelor.

Declarația ministrului justiției că opoziția nu mai are drept la protecția legilor, m'a întristat, pentru că nu era just, și pentru că era un precedent funest, ce avea să se întoacă în potriva liberalilor.

Arestarea membrilor Adunării legiuitoare fără ca aceștia să fi comis flagrant delict, fără ca guvernul să aibă învoirea prealabilă a Adunării, m'a înspăimântat, căci actul era despotic și imunitățile Legislativei desființate de fapt.

Actele acestea arbitrare, tiranice, unite cu speculile nedemne, au răsturnat guvernul liberalilor oportuniști, iar nu conservatorii, nu cei ce se îngâmfăză astăzi de un triumf la care au contribuit mai mult căduții de la putere prin greșalele lor, de cât cei de la organele conserva-

tóre. Un guvern liberal în sensul adevărat al cuvântului, omogen, sprijinit nu de renegați și de transfugi din coteriile ciocoiesci și oligarhice, ci de liberali independenți, amici ai poporului, sprijinitori ai libertăților constituționale, partizanii ai legalității, ar fi ținut mult timp încă pe conservatori la carantină. Norocul răilor însă este că se găsesc alții mai răi de cât dînșii, și societatea ca să se ferescă de Scylla cade adesea în Charibda; dă dintr'un rău într'alt rău: din lac în puț, cum se exprimă adagiul român.

Acî e nenorocirea Statelor și societăților.

Societatea română și-a pierdut latinésca, ea nu știe ce să mai credă și în cine să și mai pună speranța, când toți i-au trădat așteptările.

Un lucru însă nu trebuie să uite, că ceea-ce are și ca demnitate omenescă, și ca libertăți, și ca drepturi, și ca mărire națională, nu se datorază conservatorilor. Partidul trecutului a ținut secolii societatea română în întunec, în umilire; partidul trecutului a fost un partid de apăsare, de exploatare; de la el ori-ce ar dice și ori-ce ar promite, nu putem aștepta nimica bun. Dispreț, nesocotință, morgă aristocratică, fumuri feudali, da; considerațiune, afabilitate, simpatie, bună-voință, nu. Conservatorul se so-

sotesce coborît cu hîrzobul din Sirius sau din Saturn; se laudă că nobilitatea lui se sue pînă la Nemrod, pe care Victor Hugo îl numește *lupul primitiv*, iar Heliade *primul tâlhar*.

Noi dicem Românilor:

Feriți-vă de colectivisti, colectivistul e conservatorul renegat, dezertatorul furișat în partidul liberal care îl descreditează și îl face să fie detestat; dar mai mult ferivi-vă, fugivi de reacionarii ce se ascund sub numele de conservatori. Colectivistul te ciupe, dar te omenesce, conservatorul te desbracă și te desprețuiesce; te desbracă de libertăți, de drepturi, de bunurile morale, de averea materială.

Anul 1888, Aprilie 22.

DISCURS

*Pronunțat la inaugurarea Scólei de meserii—Zaman
din Caracal, în ziua de 2 Ianuarie 1880**

Domnilor și Dómnuelor,

Inaugurarea ce se face astăzi Scólei de meserii, înființată de județ pe locul și în localul dăruit de bărbatul al cărui nume îl va purta ea, este una din cele mai memorabile serbători ce a dat urbea fundată de Caracala.

Prezența atâtor cetățeni iubitori de prosperitatea și ași putea dice de mărirea districtului și urbei lor — mărire pe care o fac artele și sciințele,—și veselia ce se vede pe fețele tuturor într'o epocă în care țera se află sub loviriile injustiței ómenilor și timpilor, este o probă de speranța ce cu drept cuvînt dv. puneți în rezultatele bine-făcătoare ale operei pentru a căreia celebrare suntem adunați aici.

* Publicată în diarul *România Liberă* de la 12 și 13 Ianuarie 1880.

Sărbătórea la care asistăm, are un caracter religios.

La popóarele luminate ale antichităţii, artelor, sciinţelor, travaliuluí, li se ridica temple. In templul lui Apoline se adoraú artele frumoése; în al Cererei se aduceaú onóri divine agricultu-rei; în al lui Vulcan travaliurilor metalurgice.

Artele, sciinţele, laboarea, adorate ca nisce divinităţi, făceaú mărirea popórelor care le da aceste onóri.

Grecia datoresce vechia ei splendóre, nu resbelelor ce a purtat, ci artelor ce a cultivat.

Gloria Romei antice, n'aú perpetuat'o faptele ei de arme, ci lucrările sale de arte: căile pe-trate, apeductele, punţile aruncate peste rîuri cetăşile, valurile, tumulele ridicate pretutindení pe unde a pătruns civilisaşionea romană. Stră-lucirea ei, care a supravieşuit armelor sale, a făcut'o literatura ei, legislaşionea ei, operile sale grandioése în orí-ce ramură a sciinţei şi a ac-tivităşii, cari vor rechiema mult timp la aduce-rea aminte a lumii acest popor, nu pentru că a fost glorios în resbele, dar pentru că a stat mare în pace prin arte şi prin sciinţe.

Sclave când sunt învinse prin norocul schim-bător al armelor, şi chiar când sunt învinge-

tóre, misere prin devastările răsboiului, popóarele nu se pot bucura de bunul traiú și de adevărata libertate, de cât prin munca luminată de sciință.

Scóla, dar, are un îndoit scop: libertatea fizică și libertatea politică a omului.

Dacă scóla ce se deschide astăzi ar fi numai un lucrătoriú de ferărie și de tēmplărie; dacă ea n'ar da de cât meșteșugari, totuși folósul ar fi considerabil prin dotarea județului cu un stabiliment, a cărui lipsă era simțită și a cărui fundare era reclamată de o mulțime de trebuințe; dar în actuala stare în care se află țera, o școlă de maiestri are o menire mai înaltă.

Construind scóle profesionale, o națiune pune bazele nu numai ale înavuțirii sale, dar și ale independenței sale; căci, prima condițiune a domnirii de sine, este existența prin sine; este starea unui om saú a unui popor neatîrnată de alt om saú de alt popor, stare care nu se póte avea de cât prin labóre, prin arte și prin sciințe.

Un om nu póte să fie independent în adevărata accepțiune a cuvîntului, dacă nu posedă o avere saú o artă care să'l facă neatîrnat.

O țară se poate proclama independentă, dar dacă nu e compusă de cetățeni independenți, ea nu e de cât sclavă de fapt, fie a propriilor ei conducători, fie a străinului care face dintr'însa un feud și din locuitorii ei nisce iloți.

Neatîrnarea nu se decretă, se face. Libertatea nu se mendică, se cucerește.

Și actuala sistemă de educațiune, folositore din punctul de vedere al luminelor, nu poate să dea nici libertatea în năuntru, nici neatîrnarea în afară.

Scólele de sciințe neexacte aũ produs numai postulenți; ele aũ împuiat proletarismul birocratic, falanga involuntară de pretorienți a tuturor formelor de despotism.

Este de un interes vital al țerei să se dea altă direcțiune învățămîntului nostru public.

Activitatea guvernelor se consumă în afaceri cari privesc politica exterioară. Să ne ocupăm noi de politica interioară, lăsată în părăsire.

Și să nu se pară cui-va o enormitate, când dic că trebuie să cugetăm noi la politica din năuntru.

Cuvîntul politică derivă de la *polis*, cetate, stat. Cel ce se ocupă de trebuințele, de interesele politici, cetății, județului, țerei, numescă-se

el om politic sau nu, face politică; și această politică e și cea mai adevărată, și cea mai salvătoare.

Nu numai ómenii așa numiți politici făcură politică. Nemuritorul Eliade, care nu era un personagiū politic, care nu era de cât un literat, un poet, un profesor, făcea politică învățând pe Români Istoria patriei, cântând luptele părinților lor pentru apărarea naționalității, purificând limba de elemente eterogene care o făcea necunoscută, scriind cărți de educația junimii, flagelând vițiul, laudând virtutea, infierând trădarea. Voltaire, Jean-Jacques Rousseau, n'aū fost chiemați nici-odată în consiliile principilor, și cu toate acestea aū făcut cea mai în-naltă politică scriind : unul pe *Brutu* și *Dicționarul filosofic*; celalalt *Confesiunile* și *Contractul social*. Noi agricultori, industriași, comercianți, meseriași, meșteșugari, artiști; noi fiii, membrii, reprezentanții comunei, județului, când străinii nu lasă guvernelor noastre nici timp, nici răpaus de a cugeta la nevoile țerei de a se ocupa de prosperitatea ei, de viitorul ei, să facem noi politică interioară, construind temple sciințelor positive, artelor mecanice aproape prescrise din învățămîntul public, singure

În stare a ne scăpa de străinii cărora am devenit tributuri, și a remedia răul unei organizațiuni greșite și unei instrucțiuni necomplete.

Instrucțiunea și educațiunea, atât de imperfecte astăzi, așa de neîngrijite, sunt petrele unghiulare pe care se aședă edificiul social, sunt basa pe care se construiesce societatea. Dacă acéastă basă nu e solidă, edificiul e amenințat de cădere. Societățile umane nu se distrug, Statele nu cad de cât prin insuficiența instrucțiunii și prin nesoliditatea educațiunii; când legile nu se mai respectă, când moravurile se corump prin descatenarea pasiunilor pe care o educațiune șubredă clătinătoare, morbidă, nu le mai reține.

Dând instrucțiunii altă menire, însemnând educațiunii altă cale, complectând învățămîntul prin creare de scoli profesionale și de institute de creștere, procurăm nouilor generațiuni mijloce de existență independentă, lucrăm spre a face pe cetățean avut și liber, și țera prosperă și neatîrnată.

Instrucțiunea noastră primară nu e de cât elementară; junii părăsind băncile scólei nu știu în mare parte de cât a scrie și a citi; învățămîntul real, care coprinde cunoscințele

necesarii citadiului, meșteșugarului, lucrătorului ce se dă la industrie, adică toate noțiunile usuale asupra științelor matematice și fizice care este a doua parte a instrucțiunii primare, le lipsesce. De cât-va timp districtele au luat inițiativa a împlini această lacună. Mai multe școli de măiestrie s'au creat de reprezentățiunile districtuale.

«Adevărata Universitate, Universitatea care a dat o legiune atât de numeroasă de oameni de elită, de filosofi, de literatori, de politici, de bărbați de știință, dice Frederic Morin, scriitor francez, este fiica nu a imperiului, ci a libertății».

Vorbind de școlile reale, am putea să dicem și noi: școlile care dau cetățeni cu adevărat liberi, sunt fiicele nu ale Statului, ci ale Județelor autonome, cu toate intențiunile cele bune ale guvernelor.

Să întindem instrucțiunea profesională, să aplicăm învățămîntul la arte, la meserii, la industrie, și să fim convinși că facem cel mai important serviciu țerei.

Oamenii politici, jurisconșulții, oratorii, prin servilismul lor au adus armatele streine în Franția și au făcut să i se ia două provincii

Agricultura, comerziul, industria, artele, mese-riile franceze aũ salvat'o de invasiune.

Șérpele cu multe limbĩ, ce se numesce *Stră-inism*, sugesucul de viétã al României prin usurã, prin comerziũ imoral, prin concesiuni oneróse cu precipitațiune votate și rėũ aplicate de financiari, de vorbitori, de politici. Junimea, crescutã, nu în societãțile secrete, nu în lojele masonice, ci la sînul patriei; junimea eșită nu din scólele de sciințe incerte, ci din scóle de comerziũ, de industrii, de agriculturã, de mãiestrii va salva țera de bãlaurul veninos.

Ercule a sfãrãmat capul hidrei din Lerna și a săgetat mistrețul din Erymanthea.

Ercule la cei vechi simbolisa travaliul, labórea Mistrețul, porcul sėlbatic, este imaginea lă-comiei, voracității puternicilor din afarã.

Comerziul român, Industria română, mãiestriile române, travaliul, labórea română, *dacã vom sci să le cultivãm, să le desvoltãm, vor ucide hidra care bea sãngele țerei, mistrețul care'i sfășie cãrnurile.*

Nu prin vorbe frumóse se salvézã un popor, ci prin fapte.

Pe cãnd Cicerone, cel mai celebru din oratoriĩ romani, își pleca genuchiĩ înaintea lui

Cesar ucideătorul republicei, Caton muria în Utica pentru apărarea ei.

Nu prin frase seducătoare se măresce o națiune, ci prin labóre, prin travaliu; și templul travaliului și al libórei sunt scólele profesionale.

*Districtul care crează o scólă reală, constru-
esce o fortăreță româanismului.*

Imi pare bine că antica urbe, care pórta numele fiului lui Septim Sever, n'a rămas în urma altor urbe în această operă românescă.

Tóte marile mișcări au găsit această cetate și acest district la postul lor. Ele au dat eroi resbelelor întreprinse de marii noștri Domni pentru apărarea pămîntului și naționalității. În scularea pentru reocuparea tronului român, usurpat de străini, ele au avut martiri. Cel dintâiu district care a luat armele în Mișcarea regenerătoare de la 48, și cel din urmă care le-a depus, a fost județul nostru. Pe arena politică și în lupta în contra pretențiunilor nedrepte ale străinilor, el s'a arătat demn de sine și de numele ce pórta.

Un oraș și un județ dar, care a avut tot d'a-una apostoli și atleți ai libertății, ai dreptului, ai româanismului. nu puteau să rămână

impasibile în lupta de apărare ce se începe pe tărîmul economic în contra străinilor.

Din ziua în care țera s'a proclamat independentă politicesce, străinii aũ conspirat să o a-servescă, pe calea economică.

Să resistăm cotropitorilor și pe acéstă cale, precum părinții nostri aũ știut să le reziste pe calea armelor.

Să facem rebel cuceritorilor, nu cu spada și cu salpetra, ci cu ciocanul, cu minghineaũa, cu strungul, cu dalta, cu compasul; să le facem rebel opunênd usurei institute de credite, muncă și economie; opunênd industriei străine, societăți, asociațiunii de industrie națională; măiestriilor străine, măiestrii române, dacă voim să nu ajungem în starea Indienilor sau a sëlba-ticilor Americei cari dau grunjuri de aur pe cioburi de sticlă.

Experiența ne-a convins că nu avem să a-șteptăm nimic de la nimeni de cât de la min-tea noastră, de la brațele noastre, de la virtuțile noastre cetățenesci, de la patriotismul nostru. S'a aflat un timp, în care am fost legănați de ilusii cari s'aũ întors în decepțiunii. Am sperat mai mult în străini de cât în noi însine, în geniul nostru, în bărbăția noastră, și am primit recompensa credulității noastre.

Mitologia spune că Vulcan a făurit palatul sórelui, colierul Armoniei, cununa Arianei, scutul lui Ercule.

Vulcan e personificațiunea artelor, al căror agent principal e focul.

Când scólele nóstre de măiestrii, când lucrătoriurile nóstre de meșteșuguri nu vor face de cât a lucra castele întărite luminei, paveze travaliului, podóbe Armoniei, coróne Arianelor auxiliare eroilor, a căror misiune e de a curăți pămîntul de monstri materialí și de monstri morali, ele își vor împlini menirea lor.

Terminând, felicit pe reprezentanții județului și în deosebí pe stimabilul președinte al consiliului districtual de românesca inimă ce aũ pus spre a adăoga la cununa capitalei acest noũ mǎrgăritar ce se numesce scóla de măiestrii, care va mări splendórea ei; pe stimabilul nostru cetățean, prefect al județului, de concursul patriotic și zelos ce a dat în cercul atribuțiunilor sale ca reprezentant al guvernului central; pe generosul donator al locului și edificiului scólei, de darul neperitor ce a făcut și care'i va nemuri numele; pe cetățenii iubitori de progres, prin a căror liberalitate, demnă de tótă lauda, scóla s'a putut deschide cu o oră mai

nainte. Urez meritosului director și personalului stabilimentului succesul dorit de urbe, de județ, și ași putea dice de țară, căci o scólă creată la extremitatea teritoriului, în fundul unei provincii, interesază și folosesce întregii românimii: doresc profesorilor și elevilor să se arate demni de speranța ce cetățenii pun în rezultatele pe care districtul și națiunea le așteptă, precum și de numele de român, spre a desmînți pe aceia ce dic că Românul este indolent, și a despera pe aceia cari au crezut a ne ține în servitute prin artele lor, prin comerciul lor, prin măiestriile lor, prin industria lor.

Fie ca peste câți-va ani, la aniversarea deschiderii acestei scoli,—dacă Dumnezeu mă-ar permite să exist—să pot dice cu psalmistul: scóla noastră de măiestrii este ca un arbore fructifer plantat lângă sorgințile apelor, care dă fructul său la timp, și frunza lui e tot-d'una verde; fie ca în acea zi, cei ce ne calomniază astăzi de urători de muncă să se convingă că Românului, căruia nu'i lipsesce geniul și aptitudinea, nu'i lipsesce nici bărbăția și iubirea de labóre, și că el scie să lupte pe toate tărâmurile și să învingă, spre gloria țerei sale, și mărirea némului său!

CUVÎNTARE

*La distribuția premiilor elevilor școlii model din
comuna Leii**

Iubiți săteni,

Impărțirea premiilor la elevii, cari s'aũ deosebit prin învățatură în cursul anului școlastic, este sãrbãtorea muncii intelectuale. Acãstã sãrbãtore se cuvine sã fie scumpã nu numai pãrinților elevilor cari primesc astãzi recompensa ostenelilor lor de peste an, dar și nouã tuturor ; pentru cã cu cãt învățãmîntul se rãspãndescã într'o societate, cu atãt acea societate se aședã pe temelii mai bune, și cu atãt traiul devine mai lesnicios.

Învãțatura însutescã puterile omului și'ĩ ușurã munca, puindu'ĩ în serviciũ agenții naturei. Prin învățaturã omul vede cele nevãdute și pãtrunde tainele firii. Bine-facerile ei sunt nemãrginite.

*) Publicatã în «Voința Naționalã» din 1 Iulie, 1895.

Omul neînvăţat este sclavul nu numai al trebuinţelor neapărate ale vieţii, dar şi al ne-
trebuinţelor ce şi le crează fără nevoie prin
nesciinţă. El e în acelaşi timp sclavul aplecă-
rilor sale rele neînfrânate de învăţatură.

A adora pe Dumnezeu, care e adevărul şi
justiţia, a iubi munca, a respecta legile, a a-
păra ţera, e datoria fie-cărui om; dar numai
omul luminat îşi împlinesce acastă datorie cu
religiositate.

Toţi ómenii se închină Creatorului lumii;
dar numai omul învăţat cunoşce voinţa lui şi
o execută.

Munca fiind o lege a lui Dumnezeu, prin-
tr'însa omul se îndumnezeesce: pe când prin
nelucrare omul devine fiară, pentru că, spre
a trăi, dacă nu muncesce, trebuie să prade, să
nedreptăţescă, să ucidă.

Din toate simţimintele pe cari le nasce în-
văţătura, simţimîntul iubirii de patrie este a-
cela care a conservat naţiunile şi a înălţat
popóarele ce l'aú cultivat. Omul neînvăţat nu'l
înţelege; şi pe când omul luminat îşi dă viaţa
pentru ţera sa, neînvăţatul nu scie să sacri-
fice cel mai neînsemnat al său interes per-
sonal.

Învățătura, dar, însoțită de educația sufletului, măresce popóarele și le face să trăiască; ignoranța le perde precum s'aũ perdut atâtea seminții originare ale Americii, pentru că le-a lipsit învățătura, adică puterea dătătoare de viața a omului și a națiunilor.

Nouă, Românilor, scóla, biserica, plugul și arma ne-aũ păstrat ființa națională și politică printre atâtea vécuri și tribulațiuni.

Fără scóla n'am fi între cele-l-alte popóre de cât ca o paria; viața nóstră, ca națiune, s'ar fi scurs în cel mai profund întunec, besnă adâncă, care este iadul intelectual și politic al unui neam.

Fără biserică, astăzi póte am fi saũ Turci saũ Teutoní, saũ Calmuci. Biserica română ne-a salvat naționalitatea.

Fără plug am fi fost un popor nomad, ne-având pe glob un colțișor de pământ unde să rădicăm altarele nóstre și căruia să'i dicem: «coprinsul acesta este al nostru.» Fără aratru, fără sapă și fără cósă am fi în starea Evreului rătăcitor și vagabond, pretutiudenea present și de pretutiudenea gonit ca lepră a némurilor. Plugul ne-a ținut înfipti pe pământul cucerit de brațul vítéz al strămoșilor nostri, ro-

dit cu sîngele și cu sudorile părinților nostri.

Fără armă, țera ar fi devenit moșia altor popóre și numele nostru s'ar fi stins. Prin armă am conservat'o, și prin plug am legitimat'o.

Să iubim dar plugul și arma și să le cultivăm; să iubim Scóla și Biserica și să le înălțăm.

Un popor cult, iubitor de Dumneđeū și care se reazimă pe plug și pe spadă, nu piere nici odată.

Străbunii nostri aū fost agricultori și răsboinici; bardii lor, cîntând plugăria și faptele lor viteze, ne-aū transmis reamintirea de ceea ce ei aū fost. Să'i imităm. Să înavuțim țera prin muncă și să o apărăm prin arme.

Scumpi elevi,

Iubiți-vă părinții și ascultați'i; iubiți ca pe părinții vostri pe aceia cari aū dat acestei țeri libertăți și drepturi: memoria acelora din ei cari nu mai sunt să vă fie dragă; fără iubirea născătorilor și bine-făcătorilor nostri nu este iubire de patrie, și fără iubire de patrie nu póte să fie iubire de umanitate. Cine dize: «sunt umanitar» minte, dacă nu e mai în-tăiū patriot.

Terminând, fericesc pe părinții cari, privându-se de ajutorul copiilor lor—ceea ce pentru dînșii e un sacrificiū, căci brațele muncitorului sunt o avere—'i-aū dat la scōlă, de unde să iasă folositori într'o țî, lor înși-le și patriei lor, și exprim mulțumirile mele învățătorului scōlei de zelul ce pune în marea și nobila misiune ce 'i este încredințată. Numele modest de învățător are o semnificațiune mai înaltă de cât o crede cine-va. Christ însuși se numia învățător (rabi), pōte pentru că el nu instruia pe farisei, ci învăța pe prunci și pe ȳmeni simpli, adică pe tot ce o societate are mai curat și mai primitor de adevăr.

Eū doresc, iubiți săteni, și fac urări ca precum nici unul din copiii vostri nu rămâne nebotezat cu apă, botez pe care 'l avem de la Ion, asemenea să nu rămāie nebotezat cu lumină, botez care ni l'a lāsāt Isus. Botezați corpul fiilor și fiicelor vōstre cu apă, dar botezați-le și sufletul cu sciință, cu lumină, cu spiritul sânt al adevărului, ca să fie creștini întregi, dupe cum a voit întemeietorul santei nōstre religiunii să fie.

Um mare învățat, aflāndu-se pe patul de mōrte, a țîs : «Lumină, lumină, mai multă lu-

mină». Acestea aũ fost ultimele sale cuvinte, înainte de a'și remite sufletul în mâinele lui Dumnezeu.

Lumină ȃic și eũ pentru copii vostri, pen-fii țerei cari mâine vor fi conducătorii ei, a-părătorii ei.

Trăiască némul românesc, unul și nedespărțit ;
Trăiască junimea română, viitorul patriei ;
Trăiască părinții acestei junimi !

PORTUL MIRGEA*)

Sunt coprinsuri pe pământul cărora se află întipărită istoria prefacerilor ce ele au suferit în cursul secolilor.

Din numărul acestora este județul Romanaților.

Urmele cetăților și drumurilor imprimare pe pământul acestei regiuni, sunt paginile unei lungi istorii de mărire și de cădere, pe cari înjuriile timpului n'au putut să le steargă.

Ruinele cetății *Antina* sau *Antonina*, unde se află astăzi urbea *Caracalul*, fundată de imperatorul Bassian Antonin Caracalla către începutul evului al treilea; urmele cetăților *Reșca* sau *Recica* aproape de Olt. și *Sucibida*, la capul punții construită de imperatorul Constantin pe Dunăre, din care abia se mai ved câte-va vestigiuri; ruinele cetății *Celeiul* sau *Celeum*,

*) Publicat în *Trompeta Carpaților* din 1883.

pe malul Dunării, care dupe eruditul nostru numismatic și archeolog, d. Cesar Boliac, ar fi construită în epoca Antoninilor, de la Adrian pînă la Commod, și la care, dupe săpăturile făcute, se vede că a lucrat legiunea V Macedonică, iar dupe o vechie tradițiune respândită între locuitorii acestei regiuni, se presupune că ar fi fundată de Aurelian, pe care ei îl numesc Ler împreăt, dupe usul ce aū Români ca și alte popóre de a abrevia numele, făcënd din Ioniță Niță, din Stefan Stan, din Antonina Antina, din Aurelian Aurel, și prin transpoșițiune Ler; în fine, cele două drumuri petrare cari străbat întinderea Romanaiilor de la Istru către Alpii Bastarnici, unul pe valea Oltului și cel-lalt de la Celeiū pe la Caracal la Rômnicul-Vâlcei; tôte acestea documenteză prosperitatea trecută a acestui district, atît de cădut astăzi din splendórea sa antică.

Negreșit, un număr așa de mare de cetăți, de drumuri artificiale, și de punți aruncate peste Dunăre, cum nu se găsesc în nici un alt district al țerei, nu fac de cât să ateste că districtul Romanaiilor se bucura, sub imperatoriū Romei, de o favóre particulară; póte pentru cuvîntul că acest ținut era colonisat cu Romani

născuți chiar în Roma, cari pentru acésta a-aveau simpatia și îngrijirea ei distinctă. *Roma-nații*, se traduce: *născuți la Roma (Romanatis)*.

Romanații, dupe tóte probabilitățile, fu prinsul veniamin al Romei lui Traian; Antonin Caracalla, Aurelian, rivalisară în zel spre a'l popula și a'l înfrumuseța, și însuși Constantin, când voi să facă o punte peste Dunăre ca să trecă din Dacia aureliană în Dacia traiană în resbelele ce avu a susține, preferi pămîntul Romanaților.

Aurelian se pare chiar, dupe tradițiunea ce am menționat, că a petrecut cât-va timp în districtul Romanaților la cetatea Celeum; mai înainte de a se determina să trecă legiunile în Mesia. Țeraniii din Romanați, dic că imperatorul acesta nu era format din argil, ci din rouă, pentru care ei îl numesc *Domnul de rouă*: póte pentru că s'a arătat debil părăsind Dacia traiană, și spun că avea un castel în cetatea Celeiul și că calea petrată, ce duce de la Celeiū către Carpați, fu construită întradins din ordinul lui spre a'i facilita comunicațiunea cu Romanicul, (Rômnicul de astăzi) unde el avea o amantă, dină a munților.

Legenda spune că îndată ce sórele dispărea de pe orizont, Domnul de rouă pleca din castelul său de la Celeiū, luând drumul pietrat al muntelui, spre a se duce lângă oreada sa. El o vedea în timpul nopții, și tot în timpul nopții trebuia să se întorcă în castelul de la Istru, pentru că o ființă de rouă nu se pôte aventura de cât sub un cer fără sóre. Intr'una din nopți Domnul de rouă, adormind în brațele dēnei sale, când se deșteptă era prea târziū ca să pótă ajunge mai 'nainte de rēsăritul sórelui în rēcorosul său castel de pe țermurile Dunării. Cu tóte acestea el plēcă; cursierii săi sbórá, lāsând departe în urmă'i regiunea muntósă a Carpaților; el era pe pămîntul Romanaților, când sórele îl apucă aprópe de opidul Caracalul și acolo îl svaporă. Locul unde el se potopi, se numesce și pînă astăzi *Potopinul*, el este nu departe de Caracal, pe drumul de pétră ce merge la Rômnicul-Vâlcei, numit *drumul muntelui*.

S'a dis că tradițiunea schimbă veritatea în scorniturī ale poporului, dar de cele mai multe ori s'a constatat asemenea că este și *gura vécurilor*, și noă ne place a o crede ast-fel. Dacă nu e adevērul pur, tradiția acēsta are o semnificațiune, și atunci e instructivă.

Aurelian construi un drum și o cetate în districtul Romanaților, adică un factor al prosperității și un factor al apărării: cel puțin așa cred locuitorii acestui ținut; dar avu împuținarea de inimă de a abandona Dacia traiană. Și suvenirea și a amorului său pentru Dacia și a deboleței sale, este conservată de Romanațeni printre cincisprezece secole de vicisitudini.

Românii știu să nu uite nici binele, nici răul.

Masele de nive cari, deslipindu-se din munți de uragane, se rostogolesc în văi îngroșându-se în mersul lor și desrădăcinând păduri în căderea lor, ei le numesc *troiane*, asemănându-le cu legiunile lui Trajan, rostogolindu-se peste armatele inamice pe cari le răstornă și le învâlește ca pe arborii unei păduri ce dispăre sub masele formidabile de ninsore ce o acoper; când pe Aurelian, care la aparițiunea barbarilor, se trage dinaintea lor, lăsând pentru tot d'a-una Dacia, ei îl numesc *domnul de rouă*.

Urmașii Românătenilor de astăzi, vor avea a face și ei o asemenea comparațiune, între anul 1864 care a împrăștiat trei milioane de Români, care le-a dat drepturi politice, care a întors

țerei moșiile sale usurpate de străini, în fine care lor în particular le-a acordat înființarea unui port liber pe Dunăre, și între anul 1879 ai cărui conducători care s'au tras înapoi dinaintea invasiunii Jidovilor, și cari, în panica lor imaginară, în frica lor de jupân Leib, în preocupațiunea lor de modul cum ar putea să indigeneze pe jupân Moise, uită interesele județelor, și lipsesc de la misiunea de a fi scutul României în contra hordelor străine ce amenință de a o înăbuși. Nisce asemenea conducători sunt mai puțin de cât de rouă, sunt de fluid.

Ce cer locuitorii din Romanați? — Ceea ce li s'a acordat de un Domnitor care, pe lângă înflorirea ce a voit să aducă unuia din județele țerei sale, voia să se rădice și un fel de monument, mai durabil și mai prețios de cât monumentele de bronz și de marmură lui Mircea cel mare, dând numele său unui port înființat într'unul din cele mai agricole comprinsuri ale României.

Dar anului 1864 i-a succedat anul 1866—79 și acesta, preocupat de cestiuni de o altă ordine, a uitat și pe Mircea și județul Romanaților. Guvernul a neîngrijit un județ pe pământul căruia s'a petrecut cele mai memorabile fapte,

un coprins care, când Traian voi să populeze Dacia concuistată, într'însul aşedă cea mai romană colonie, și când, dupe o mie șese sute trei-deci și opt de anī de la colonisare, atletii românismului și ai libertății se sculară în contra sistemei care ținea România în abjecțiune, într'însul se rădică primul stindard al *Regenerațiunii române*, și pe pământul lui se citi pentru prima oră acea Constituțiune a anului 48, ale cărei principii mari trebuiaū să salve într'o di România, și care va rămânea documentul cel mai memorabil și cel mai important al Românilor, pentru principiile democratice și umanitare înscrise într'însul, la care alți populi nu vor ajunge de cât dupe mulți seculi și cu multă vĕrsare de sânge.

Dar ce este acest port Mircea ?

Sunt opt anī de când locuitorii jūdețului Romanăți, prin municipalitatea urbei Caracalul, au cerut de la guvernul fostului Domn Alexandru Ión I, să li se dea voie a înființa un port liber la Dunăre pe moșia Corabia a Statului ce e în apropiere de Celeiū, sub nume de *Alexandru Ión*, cedându-li-se spre acest fine o mie de pogone din đisa moșie a Statului, prin desdaunare de către aceia din ei cari vor voi

a forma acolo un opid și a rădica edificii pentru înlesnirea comerțului, Domnul, în ceea ce se atinge de înființarea portului, a acordat asentimentul său; însă, în ceea ce privește numirea lui, a declinat onórea de a'i da numele său, sub cuvînt că el n'a avut încă timpul să facă nici un act glorios ca să merite această quasi apotheosă, dupe care alérgă nulitățile vanitóse; că o națiune care are sentimentul demnității sale nu apotheosă pe cei vii, ci ea face asemenea onorî numai celor trespasați cari aũ bine-meritat de la țera lor prin fapte demne de laudă, și ast-fel a găsit că era o datorie a nóstră de recunoscința a da noului port numele lui Mircea, care fu nu numai Domn al țerei Românesce și Duce al Olmașului și Făgărașului, dar și stăpînitor al Dobrogei și Durstiorului, prin tãria brațului seũ.

Ast-fel a fost dat portului în perspectivă de la Corabia numele de *Mircea*.

Dar un eclips a urmat dupe aceea.

Un opid s'a fundat în Basarabia sub numele de *Carol*. Ne bucurãm când se eternisă numele Domnilor nostri.

Dar face-se acesta din sentimente patriotice?

Suntem datorî să spunem: cu întristare că nu.

Este vre-o urbe, vre-o cetate, vre-un port care să pórte numele lui Mircea, lui Vlad, lui Ștefan, lui Michaiu ?

Dacă eroii aceștia ar fi în viață, ar avea și ei stradele lor și opidele lor ; dar la morți cine se mai gândesce ? Morții nu dau nici baluri, nici mese, nici concesiuni. Și atunci care e interesul ca să ne mai gândim la ei ?

Nimeni n'a voit să mai audă de un port care pórta numele unuia din cei mai mari Domni ai României.

Este óre acésta o negligență, sau o sistemă de a se strangula tot ce e românesc, și de a stavili propășirea localităților ?

Districtul Romanaților este unul din cele mai agricole județe ale României ; marca sa este un *snop de grâu*, semn al imensei sale agricultură.

Și cu toate acestea, acésta regiune care scóte atâtea grâne, nu are un port. Căci *Islazul*, singurul punct prin care se expórtă produsele din Romanați, este numai o schelă iar nu un port. Printr'acest punct se face numai expor-tațiune, iar nu și importațiune pentru trebuințele și comerțul urbei Caracal și județului. La Islaz, vasele cu abur nu staū. Islazul este un

sat, iar nu un opid. Apoi, așa obscur cum se află, are și inconvenientul de a fi o margine a județului, unde, ca să se care bucatele, se plătesce îndoit, și în timp de iarnă și de slôte, mor pe drum mulțime de vite de transport de viscole și de fόμε, și cărătorii adese-orî își părăsesc carerele pe imensele câmpii ce se întind între Caracal și Islaz. Din cauza acésta, de multe orî nu se găsesc cărători cu nici un preț, produsele vîndute nu se pot transporta la termene în schelă, și contractele cad, în tot-d'a-una în paguba vîndătorilor.

Prin înființarea unui port la jumătatea județului, folósele sunt necalculabile, și pentru proprietarii de produse, și pentru cărători, și pentru comercianții din Caracal și din județ, și mai ales pentru agricultori. La portul Mircea, transportul se va plăti pe jumătate, și cărătorii în loc de opt zile de drum, vor face trei, iar pe cele-l'alte cinci zile le va utiliza la arat și la căratul recoltelor de pe câmp. Caracalul își va aduce mercaturele printr'un port al județului, când astăzi le scóte prin portul Bechetul din districtul Dolj, ceea ce face să devină mai scumpe din cauza plății transportului, care și pe apă și pe uscat e mai mare, distanța fiind

mai lungă de la Brăila prin Bechet, de cât prin portul Mircea.

Portul Mircea nu are numai bunul apropierii, dar are și înlesnirea transportului. El are o cale patrată județiană aproape terminată care îl lĂgă de Caracal în lungul județului, și cu muntele prin Brâncoveni și Drăgășani, pe șoséua județénă ce plĂcă din Caracal către Rômnicul-Vâlcei.

Marea cale petrată la care se lucrĂză și care va lega Dunărea cu muntele, va face ca viitorul portului Mircea să fie mare. Drumul între portul Mircea și Rômnic este cel mai drept care duce din Macedonia în Transilvania, și vice-versa. Prin Romanați cele douĂ provincii surori pot comunica mai facil. Constantin, construind o punte de pétră peste Dunăre în județul Romanați, pare că ar fi avut de scop să facilite Macedoniai și Transilvaniei mijlocul de a'și da mâna.

Roma vechie, colonisând întâiĂ acest ținut al Daciei, și Roma nouă aruncând o punte peste Dunăre într'însul, pare că aĂ avut consciințĂ de ceea ce fac. Traian și Constantin, acești imperatori mari, cunosceaĂ importanța regiunii Romanaților mai mult de cât guvernele liliputiene din diua de astăđi.

Districtul Romanașilor, așezat între trei fluvii navigabile: Oltul, Dunărea și Jiul, și având un pământ fecund și mari câmpii de labóre și de pășiune, cari nutresc o populațiune de o sută două-zeci de mii de locuitori, și nenumărate armente de vite, este județul cel mai favorat de natură și ca punct strategic, și spre a putea fi înfloritor și avut. Dar din fatalitate este părăsit.

Cu toate sacrificiile ce el face pentru guvern, e ținut în miserie. El plătesce de un cart de secol șosele, și într'un cart de secol nu s'a construit într'însul doi metri de drum petrat; el a făcut poduri peste râuri cu țile județene, și taxele de la acele poduri se percep de guvern, fără ca cel puțin să fie despăgubit de țilele ce a dat. El a dat tot-d'a-una guvernului mai mult de cât a primit, când dupe dreptul social, individul său comunitatea trebuie să primescă mai mult de cât dă, ca în orî-ce asociațiune.

Acest district, docile, liniștit, laborios, producător, a fost tratat de guvern ca un coprins cucerit. I s'a impus ca administratori săi ca judecători nu cetățeni din județ, probi, independinți și cu durere de inimă de județul lor, ci creaturile cutărui său cutărui om politic, său

instrumentele cutărui său cutărui partid, nu spre a provide la necesitățile materiale, morale și intelectuale ale districtului, ci a vîrî mîna în punga județului, în punga comunei, în punga individului, și a dirige alegerile, adică a falsifica consiliile comunale, consiliile județene și reprezentațiunile naționale. Districtul românilor a dat guvernului tot ce a cerut, și când a reclamat și el un port liber la Dunăre, aprópe de cetatea lui Aurelian, un port care să pórte numele lui Mircea cel Bêtrân, eroul Românilor, guvernul s'a arătat greú, rece, nepăsător, disprețuitor și chiar dujman; și lucrul se trágănesce de opt ani. În opt ani s'a delapidat 225 milioane, s'a dat țara tributară Germanilor pe 99 de ani, s'a negociat împămîntenirea Jidovilor—ceea ce se traduce despămîntenirea Românilor—s'a negociat cu patriarhul Constantinoplei pentru atárnarea Bisericei române, s'a cerut de la puterile garante mutilarea instituțiunilor nóstre liberale, pe când județului Romanaților, județului celui mai agricol, județului celui mai clasic, nu i s'a dat voie să și facă un port. Ceî ce aú avut timp de a se gânda pentru Germani și pentru Jidovi, nu

aŭ avut timp a se gândi și pentru județul Romanaților.

Ca mandatar al districtului Romanaților, reclam de la guvern să se aducă pe biuroul Adunării proiectul pentru portul Mircea, și rog Adunarea legislativă să bine-voiască a da voie să se concédă acestui port o mie de pogóne din moșia Corabia a Statului, cu saŭ fără desdau-nare; pentru-că e drept ca unui județ care a dat tot-d'auna cu mâini pline tuturor localităților ori-ce i s'a cerut, când a fost vorba de prosperitatea acelor localități, să i se dea și lui asemenea cu mâini pline, dacă vorbele: egalitate, fraternitate, ecuitate, aŭ vre-un sens.

Nu cerem ca cele o mie de pogóne să se distribuésă gratis, ci banii ce se vor aduna din vîndarea lor, să se întrebuințeze pentru înfrumusețarea portului, spre a se face un port demn de Mircea cel Mare.

Cetatea lui Aurelian nu mai există; suflarea timpului și a barbarilor aŭ trecut peste dînsa; sunetul armelor legionarilor care cuceriră Dacia, spre a'și face din ea o nouă patrie, nu mai răsună; dar în vecinătatea acestei cetăți s'ar ridica un opid tot așa de sgomotos și tot așa de înfloritor. Și dacă astăzi, rațele sórelui lo-

cului, pe care se înălța odinioară castelul lui Aurelian, nu mai cad pe coifurile de argint ale oștenilor acestui imperator, ar cădea pe turnurile unui opid comercial locuit de legionari ai civilizațiunii și ai umanității.

CHRIST ȘI LIBERII CUȚETĂTORI

Eminentul publicist frances Julien Villecroze, a scris o prețioasă carte: *Christ și Reforma sa socială*. Părintele Cosma Moșescu, fost institutor și director al școlii primare din Brăila, în zelul său de a dota literatura bisericăscă cu o operă așa de însemnată, a tradus-o în limba română și a imprimat-o cu o prefață care a voit să fie eșită din pana unui laic, pentru a asigura pe cititori, având sau nu o religiune, că opera nu are un interes nu numai religios ci și social, și ca ast-fel ea se adresază tuturor oamenilor de bine cari doresc o organizare socială mai conformă cu destinele omului, o organizare care să salve pe Om de cele două tiranii ce se numesc *Tiara* și *Coróna*, care țin de secolii omenirea în ignoranță și în sclavie și au făcut multe victime. Onorat de venerabilul traducător cu această însărcinare, am pus următoarea:

P R E F A Ț Ă

Sunt oameni cari, vedând titlul acestei cărți și numele traducătorului, vor exclama: «Iar Christ și iar un preot la mijloc!»

Molipsiți de bóla secolului așa disă liberă cugetare, ei ar fi preferit fundatorului christianismului un corifeu al școlii filosofice.

Noi le dăm pe Platon, capul scólei platoniene, care a umplut de glorie lumea antică.

Și 'i întrebăm :

Platon, *Albina Atticeii* ; Platon, pe care antichitatea l'a numit *Divinul*, este el însuflețit de simțimînte mai înalte de cât Proletarul din Nazareth ?

Să facem o comparație.

Platon mulțumescе ȃeilor că s'a născut Helen iar nu Barbar ; bărbat, iar nu femeie ; liber, iar nu sclav. Dupe scóla filosofică anterioară christianismului, barbarul era mai puțin de cât om ; femeia, o ființă inferioară ; sclavul, un lucru. Inegalitatea condițiilor era o stare legală la care nimeni nu se gândeа s'o desființeze.

Christ vine și ȃice : Hebreu, Roman, Helen barbar, liber, sclav, bărbat, femeie, una sunt înaintea lui Dumnezeu. El proclamă pe toți ómenii *fii ai Tatălui ceresc* și, ca fii ai aceluiași părinte, *frați* și, ca frați, *egali* și *liberi*.

De care parte sunt simțimintele umane ?

Filosofia menținea o religiune care înălța altare Prostituției.

Christianismul a dărîmat templele ȃeilor impudici.

De care parte este moralitatea ?

«Iar Christ și iar un preot!»

Ei, domnilor, căroră vă vine mai comod a nega de cât a cerceta!

Iar Christ și iar un preot, este iar Verbul și iar Apostolul.

Idolatria, tolerată de filosofie, avea coribantii ai căror urmași sunt dervișii învêrtitori.

Religiunea creștină are preoți.

Funcțiunile coribantului se mărginiau în cele religiöse, patria lui era Templul.

Preotul — noi vorbim de preotul român — e tot-de-odată servitorul bisericeii și al țerei sale. Pentru el religia e nedespărțită de patrie.

Preotul a fost tot-d'a-una în fruntea mișcărilor naționale. El le-a bine-cuvîntat, el le-a îmbărbătat, el le-a servit.

Mitropolitul Euthimie, pe care poezia epică îl numesce *Zelosul*, fu sufletul resculării care, sub Mihaiu Bravul, curăți țera de Turci, într'o epocă în care sectarii lui Mahomet erau spaima Europei.

Popa Stoica din Fărcași, un simplu preot de sat, când a văduț țera invadată de păgâni, a depus vestmintele sacerdotale, a încins sabia și a devenit unul din cei mai iluștri căpitani ai acelor timpî cumpliți. El e cântat de bardii Olteniei ca un eroū legendar.

Grigorie mitropolitul, a fost exilat de puterea ce pregătea României sôrta Crimeei, pentru că a apărat drepturile turmei sale ca un adevărat Păstor.

Ilarion al Argeşului fu amicul și mentorul lui Tudor Vladimirescu. În palatul seü episcopal se cântă pentru prima óră, ca o Marsiliesă română : «Mugur, mugurel», după ziua în care eroul și martirul românismului luase armele în Oltenia, spre a întórce Românilor tronul patriei usurpat de venetici și a scăpa țera de ciocoi, complicii și sateliții streinului.

În marea nóstră mișcare politică și socială de la 1848, un preot dintr'o comună rurală, iereul Radu de la Celeiü, sânti, în ziua de $\frac{9}{21}$ Iunie, stindardul rădicat la Islaz pentru regenerarea României, și suferi închisórea și exilul.

Nu citez de cât aceste nume din multele ce strălucesc ca nisce astre pe cerul Bisericei române.

Dacă ómenii, care își fac un titlu din lipsa simțimîntului religios, singurul care distinge pe Om de brută, n'ar avea o hotărîre luată de a nesocoti tot ce este religiune și ce o servă, opera ce aü înainte ar judeca-o, nu dupe titlul, ci dupe conținutul ei, și nu dupe numele tra-

ducătorului, ci dupe al autorului, care este nu un preot, ce ar putea fi bănuit că a scris cartea sa în interes de castă saŭ de sectă, ci un laic, un cugetător, un servitor al umanității.

De unde vine această nesocotire din partea unor ómenī pentru cea mai umană religiune ?

Causele mai ales sunt douē :

Ântâiŭ, eī confundă sacrilegiul cu sanctuarul, iezuitul cu apostolul, pe Papa cu Christ, păgânismul cu creștinismul ; adică iaŭ abusul religiunii, care a întemnițat, a torturat, a pus pe rug, a desființat miī de existențe umane, drept religiune, care e străină de tot sângele vērsat în numele eī.

Când Papiī ardeaŭ pe Ión Huss, și când regiī, compliciī lor, ucideaŭ în grămadă pe Huguenoți, pe Iisus ardeaŭ și pe Iisus ucideaŭ ; căci fiul omului a ȑis, arētând discipolilor sēī poporul : « Cine face bine unuia din aceștia, mie face, și cine face reŭ, mie face », pentru că Christ este poporul și poporul Christ.

Cuvîntul : « Pace vouē », cu care Iisus a salutat pe discipoliī sēī după înviere, e cuvîntul de ordine al religiunii sale. Iisus, Verbul lui Dumnezeu, care a mers pînă la mórte și viu a rēmas — pentru că Verbul nu póte să móră

— recomandă urmașilor săi pacea, resbelul fiind fapta Diavolului, și Diavol pe pământ e acela care 'l prepară prin asuprire și apăsare și care 'l face din ambiție și lăcomie. Ferul și rugul nu sunt armele Martirului Golgotei, care a ȕis : «Cine trage sabia, de sabia va muri». Arma cu care Christ a întreprins cucerirea lumii este Verbul, e cuvântul care răsună de pe catedră, de pe amvon, și pe care îl împrăștie cărțile și 'l răspândește pana publicistului; și cine se servă de altă armă de cât de cuvânt, nu spre a se apăra pe sine și patria sa ci a distruge libertăți și drepturi, este un Anti-christ

Este însă și un alt-fel de resbel și o alt-fel de pace : este resbelul ce se face în idei, revoluția ce se operă în spirite, propagarea adevărurilor mântuitoare, și este pacea care îndură tirania, pacea sclavului care suferă și tace, pacea numită a mormintelor ; pe acestea le-a înțeles Christ când a ȕis : N'am venit să aduc pe pământ pacea, ci sabia, și : «Unde vor fi cinci într'o casă, trei se vor scula în contra a doi și doi în contra a trei.» A recunoscut și el revolta, dar revolta ce se face în forul nostru la vederea nedreptății ; una e revolta simți-

mintelor generóse în contra cruđimii și asupri-rii, și alta autodafeele și închisiția ; alta e lu-area Bastiliei, și alta sântul Barthelemey.

E resbel și resbel, precum e pace și pace : și e religie și abus de religie, care, când sunt confundate, nu pot să aducă de cât confusiune și rătécire.

A doua causă de necredință e interpretarea literală ce se dă adesea Scripturei, contrariu preceptelor lui Christ care dicea : « *Spiritul este care face viu, corpul nu folosesce nimic. Cu-vintele ce vă grăiesc eu vouă spirit sunt și viață sunt* », iar sântul apostol Pavel a đis : « Nu vă luați dupe literă, ci dupe spirit, că litera omórá, iar spiritul vivifică. »

Cărțile sacre, afară de înțelesul literal au și un înțeles mistic, care e cel adevărat.

În parabola omului care, coborând din Ieru-salim ca să mérgă în Ierichon, a căđut în bri-gandă, brigandii sunt vițiile în care cade omul coborându-se din demnitatea lui de om. Ceí doi dinari, pe care omul de bine i-a dat pentru vin-decarea lui, sunt Biblia și Evanghelia. Ranele sunt plagele morale ce le fac vițiile.

În miracolul celor cincí pâini cu care Christ a săturat cincí mií de ómení, pâinile—dice un

erudit — sunt cărțile. Cu o carte se nutrește cinci mii, zece mii, o sută de mii, un milion de oameni, omenirea întrăgă.

Ruga este dorință.

Christ ne-a spus: «Când vă rugați, cereți de la Dumnezeu pâinea cea spre ființă.» Pâinea cea spre ființă nu e numai pâinea materială — dreptul de a trăi — ci și pâinea intelectuală și morală — dreptul de a exista. — Pâinea cea spre ființă este instrucția, sunt luminile. Invățându-ne să cerem pâinea cea spre ființă, pâinea edificătoare, pâinea care întregesce pe om, Isus ne învață să cerem învățămîntul public integral și gratuit. Animalul trăiesce, omul există; Isus ne învață să cerem a exista.

În misterele religiunii, împărtășirea e simbolul solidarității oamenilor între dânșii. Mîncînd din aceeași pâine și bînd din același vin, care reprezintă corpul și sângele Fiului-omului, devenim toți un corp, care e corpul social: societatea. Și precum în corpul uman, cînd un membru suferă tot corpul este bolnav, tot asemenea și în corpul social, binele sau rîul ce se face unuia din membrii lui, se face tuturor, se face societății întregi.

Sfîntul Augustin spune despre Christ și Mag-

dalina : « Christ este Omul colectiv, Omenirea întrégă. Magdalina e Biserica cădută, prostituată. Revenindu'și în sine, la misiunea sa, cade și îmbrățișază picióarele lui Christ, partea omenirii ce suferă tina și gerul și pórtă corpul întreg, partea poporului apăsată și proletară. În acel devotament sacru, sparge un vas închis de o mână avară, mirosul se revarsă și îmbălsăméază răsufllarea, iar mirul îl varsă peste picióare, peste partea abjectă și suferindă a omenirii. Oliul în limbele orientale e simbolul abundenței, al păcii, al fericirii. Oliul făcut mir era ungerca numai e regilor și a preoților. Isus ungând pe tot omul, a arătat că tot individul este un rege și un preot : iată liberarea miserului, proletarului de două mari tiranii : a Cesarului și a sacerdoților. Apoi Magdalina cu periș sêi învelesce picióarele Domnului. » Și nemuritorul He-liade, care dă Românilor acest pasagiú de la unul din cei mai celebri părinți ai Bisericeii, adaogă : « Periș capului sunt produsul capului, ceea ce crește din cap ; ei sunt simbolul cuge-tărilor, ideilor, sciințelor, instrucției. Cu instrucție dară, cu sciință și cu lumină înfășură Magdalina picióarele Fiului Omului ; cu lumină înfășură ea poporul, îl deșteptă, îl evangelisă ca

să fie împărat și pontifice, și luminat și drept și bun. Apoi, spre semn de alianță, de iertare reciprocă, ea pune buzele și dă sărutare piciórelor. Capul cade la picióre, capul se umilă, capul sărută piciórele.» Și dascălul Românilor ȃice: «Cine putea să ne dea o asemenea religie de cât Dumneȃeu și Dumneȃeu Omul? Și cine face ast-fel de esplicaȃii? St. Augustin.»

În cartea profetilor, Ezechiel ȃice:

«Pe malurile rîului Cobar am avut o vede-nie în care mi s'a arătat un vînt tempestos ce venea de la aquilon, și un nor gros și un vârtej de foc, și împrejurul norului era o splendóre, și în miȃlocul norului se pãrea ca colórea de hasmal cãnd iasã din foc. Și din miȃlocul acesteii colorii a hasmalului se pãrea o asemênare de patru animale și iatã forma lor: ele aveaũ asemênarea unui om, și fie-care din ele aveaũ patru feȃe, și asemênarea feȃelor era: faȃa unui om, faȃa unui leũ, faȃa unui boũ și faȃa unei acvile; ele mergeaũ cãtre partea în care le împingea Spiritul (lui Dumneȃeu).» Victor Hugo ȃice: «animale cu patru feȃe: om, boũ, leũ, acvilã, care aveaũ asemênarea unui om, aratã pe Omul înpãtrit: domn al cugetãrii, domn

al câmpului, domn al pustiului, domn al aerului: progresul întreg.» În acei timpî de tiranie în care omul era sclavul omului, Ezechiel spune despoților că, în mijlocul unui nor care părea ca colórea hasmalului când iésă din foc, el l'a vëdut pe Om: stăpân al cugetării, stăpân al câmpului, stăpân al deșertului, stăpân al aerului, rege al pămîntului și al vëzduhului.

Nimic în Scriptură nu este care să nu aibă o semnificație înaltă. Nimic în practicele religioase nu e o vană formalitate.

Augustinii, Hugii, Heliadii și semenii lor vin să ne descopere comorile ascunse ale cărților sacre, să ne facă să vedem dincolo de ce e vizibil. Marii cugetători ne deschid ochii la adevăruri necunoscute. Atât mai rău pentru cei ce perseveră în orbirea lor. Pentru ei a dis Isus : «Ochi aũ și nu vëd ; urechi aũ și nu aud.»

Brigandii și amăgitorii s'aũ făcut creștini ca să întórcă christianismul de la scopul său. Este timpul ca aceia care fac resbel religiunii să găsescă drumul Damascului ; este timpul ca ei să înțelegă că numai prin religiune se póte

răpi arma din mâna impostorilor, că numai opunind învățăturilor fiilor Intinericului preceptele Verbului pot să salve pe om de întreita sclavie materială, morală și intelectuală în care îl ține sistema satanică a exploatatorilor lui.

Preceptele cuvântului se resumă în: *Amórea de Dumneđeũ* și *Amórea de ómeni*.

Christ ne-a ȓis: «Iubiți pe Dumneđeũ din tótã inima vóstrã, și pe aprópele vostru ca însuși pe voi.» Și a adãogat: «Audiți-ați, că s'a ȓis celor vechi: «Nu faceți altora ce nu voiți să vă facã alții voue» iar eũ vă ȓic voue: «faceți pentru alții ceea ce ați voi să facã alții pentru voi.» Aceia erau opriți numai de a nu face rãul, acestora li se ordónã de a face și binele.

A iubi pe Dumneđeũ este a iubi Adevãrul și Justiția, cãci Dumneđeũ e adevãrul și justiția. A iubi adevãrul este a nu jura strãmb, a nu da mãrturie mincinósã, a nu calomnia. A iubi justiția este a nu nedreptãți pe nimeni, este a ține în tóte cumpãna.

A iubi pe aprópele nostru întocmai ca pe noi, și a face altora ceea ce am voi să ne facã nouã alții, este nu numai a nu priva pe alții de libertatea lor și de dreptul lor, dar a'i

și ajuta la nevoi, a 'i consola în tribulațiunile lor, a le ușura sarcina vieței, dându-le din prisosul nostru și din abundența inimei noastre.

Iubim noi pe Dumnezeu?

Iubim pe ómenii?

Sclavul negru în Asia și Africa, sclavul alb în Europa, resbelele fraticide, subjugarea statelor mici de către cele mari dovedesc că nu.

Suntem creștini numai cu numele. Conser-văm din religiune numai formele exterioare. O spoielă ca a mormintelor văruite pe din afară și care pe din întru sunt pline de putređiune.

Ne baptesăm corpul cu apă și nu îngrijim, ceea ce e mai esențial, a baptesa sufletul cu adevărul și cu justiție, uitând că Ión a. đis: «Eū vē botez cu apă, dar vine altul după mine, care vē va boteza cu sântul spirit al verității.» Baptesm însemnéză spălare, curățirea corpului de infecțiile ce aduc morburile, și a sufletului de vițiile ce nasc crimele.

Ne ungem cu mir regi și pontifici și uităm că mărirea are datorii pe care nu le împlinim.

Ne cuminecăm, și facem ca levitul din Evan-gelie care, trecând pe lângă coreligionarul seū rănit de tâlhari și zăcând în pulbere, 'și-a în-tors fața de la dînsul. Privim unde milióne

de semenii nostri sufăr apăsarea și chinurile
miseriei și nu căutăm a le ameliora sôrta crudă.

Ne facem semnul crucii și uităm că crucea
însemnăză hotărîrea de a învinge saũ a muri
în luptă pentru drept și libertate, pentru patrie
și lege.

Ne mândrim cu religia creștină și uităm că
acéstă religie s'a fundat, nu pe muntele Sina,
în pustiũ, departe de suflarea tiraniei, nici în
pădurea Egeriei, în singurătate și în liniștea
sufletului, ci în grădina Olivilor și pe Golgota;
că prin urmare, ea este religia abnegației, a
devotamentului, a sacrificiilor.

Actele nôtrec sémănă cu exemplele ce ne-a
lăsat Iisus?

Departede a avea abnegația și devotamentul
Aceluia ce a fundat imperiul seũ, nu dând mórte
altora, ca Moise și ca Mahomet, ci primind'o,
el; departe de a sacrifica cât bobul de muștar
pentru adevăr și pentru dreptate, setea nesățiosă
de avere câștigată repede și lesne, fόμεa de
mărire fără merit, sunt idolii cărorajertfim.
Un nume de nabab, un titlu, o bucată de me-
tal, o cordelă, e nebunia vécului. Sufletul este
eclipsit de corp, spiritul dominat de pântece.

«Prea multă materie este réul secolului a-

cestuia, dice un mare cugetător; o înălțare morală este necesară. A arăta omului scopul uman, a ameliora cugetarea mai întâiu, animalul în urmă; a desdemna carnea pe câtă vreme se va desprețui cugetarea, acesta e datoria urgentă a ómenilor de bine.» Și adaugă: «Să punem idealul în sufletul uman.»

Dar vom fi întrebați, unde este idealul?

Idealul e în profeți, în evangelisti, în apostolii și părinții Bisericeii; idealul e în marii cugetători, idealul e în cărți. Citiți pe Isaia pe Ezechiel, pe Iov, pe sântul Pavel, pe sântul Augustin, pe Ión din Patmos, pe Tertulian, pe Lucrețiu, pe Juvenal, pe Tacit, pe Milton, pe Dante, pe Victor Hugo: idealul e în scrierile lor.

Cartea ce se pune astăzi în mâinile publicului, e una din felul acestor scrieri. Câți sunteți creștini. citiți-o cu dragoste; câți sunteți liberi cugetători, fiți cugetători *liberi*, studiați-o și — dacă sunteți amici ai muncitorului, sprijinitori ai proletarului și luptați pentru fericirea lui, — veți afla într'însa aceleași aspirațiuni, aceleași dorințe. care sunt și ale vóstre. Viéța lui Christ nu sémână cu viéța nici a unui om de pe pămînt. Ómenii își dau sângele pentru

familia lor, pentru patria lor. Christ și-a dat pe al seü pentru umanitate. A muri cine-va pentru némul seü, e läudabil; a se da în olocaust pentru genul uman, e sublim.

Iubirea de omenire însä, care e basa religiunii lui Christ, n'a exclus de la el iubirea de patrie. Christ fu tot atât de fervent patriot cât și de mare umanitar. Vëdënd cum aceia printre care se născuse pregătiaü, prin desträbälarea moravurilor și coruptiunii, peirea țerii lor, el a strigat coprins de o adâncä întristare: «Ierusalime! Ierusalime! de câte ori am voit sä adun pe fiii tēi în ce chip găina adună puii seü.» Și: «adevër ñic ție, că nu va rămânea din tine piaträ peste piaträ.» Acest strigät de durere, dovedesce ardentul seü patriotism.

Cosmopoliți! câți v'ați născut români și câți doriți umanității o sórtä mai bună, urmați exemplul lui Christ, iubiți omenirea fără a micșora în voi iubirea de patrie, fără care iubirea de ómeni e un cuvânt deșert!

Dupë ce descrie organizația socialä a lui Christ, autorul operei ce ne ocupä, întrëbä: Ce este acest reformator, care a voit sä facä din tóte națiunile globului o *Demarchie universalä*, cäreia sä'i dea de conducëtor unic pe Dumne-

deu, într'un timp în care trei părți din lumea cunoscută îndurau dominațiunea lui satan încarnat atunci în Tiberiu, iar ceea-laltă a patra parte în a semenilor lui Tiberiu ?

Mai înainte de mine aŭ respuns alții mai competenți de cât mine.

Christ este Omul-Dumnezeu. Christ suferind, Christ pe cruce, resumă în sine omenirea întregă. Meritul lui Christ nu e dumnezeirea sa, ci suferințele sale, durerile sale, sângele său dat pentru salvarea umanității. Om, el e mai mult de cât Dumnezeu prin devotamentul lui, prin abnegația și sacrificiul vieții sale. Christ e semănătorul divin. El personifică într'însul aspirațiunile umanității. Ión Evangelistul, care propoveduia la Heleni—la o națiune logică—dice: «La început era Cuvântul (*Logos-ul*), și cuvântul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era cuvântul.»

Eată ce este Christ: Verbul lui Dumnezeu făcut om.

Termin această prefață exprimând mulțumirea mea traducătorului, care, la etatea sa înaintată n'a pregetat a da Românilor traducția unei cărți de o valoare atât de însemnată ca organizația socială, așa cum a voit'o Fiiul-Omului și cum aŭ visat'o toți aleșii lui Dumnezeu.

«Scriitorii, dice Victor Hugo, sunt fiii și părinții poporului. Scriitorul nu aparține sieși; el aparține apostolatului său. El e însărcinat cu această grijă imensă: punerea pe cale a genului uman. A întreprinde vindecarea plagelor sociale: iată misiunea lui.»

Dacă îndrumarea ómenilor pe calea binelui prin cărți e menirea scriitorului, venerabilul preot *Cosma Moșescu*, a sciut să'și împlinescă pe a sa, dotând literatura română religiósă cu scrieri ca acésta, proprii a îndulci multe amărăciuni.

Și închieiú :

Păgânismul a avut și el marele său Martir: pe Prometheú.

Dar Prometheú pe Caucas e o închipuire.

Christ pe Calvariú e o realitate.

Prometheú întins pe un munte e *Visul*.

Christ pironit pe cruce e *Deșteptarea*.

Păgânismul a visat pe Iisus, precum vędătorii lui Israel l'aú profetisat.

La un popor iubitor de libertate cum erau Elenii, Joe, *Revoluțiunea*, a detronat pe Saturn: *Despotismul*.

Christ, *Omul ideal*, va ucide Bestia apocaliptică, Hidra cu miú de capete și cu miú de limbí ce se numesce *Tiranie*.

Papii se duc.

Regii se vor duce.

Popolii rămân.

Și — precum Ión din Patmos, cel mai iubit discipol al lui Christ — urmașii nostri vor vedea : *Un cer nou și un pământ nou.*

Adică, o lume nouă, o societate nouă.

Acésta va fi *Sânta Cetate*, cântată de Heliade ; *Noul Ierusalime*, anunțat de Salvatorul.

ALBII ȘI ROȘII*)

Ieu, 1871, Iunie 27.

*Amicului meu R**

Scumpul meu amic,

Am citit cu multă atențiune amicala domniei tale epistolă de la 14 Aprilie, privitoare la articolul meu politic inserat în *Țiarul Românul*, și dacă nu ți-am răspuns pînă acum cauza este că eram convins că orî-ce ași fi Țis în acea epocă, ți s'ar fi părut că nu auȚi vorbind de cȃt pasiunea sau rȃtȃcirea; pentru că *sunt adevȃruri cari, ca sȃ fie creȃute, au nevoie de sancțiunea timpului*, nu pentru că ele nu ar fi clare ca lumina sȃrelui, dar pentru că ȃmenii cȃtre cari se ȃic se aflȃ suȃt nisce influenȃe fascinȃtoare, de sub puterea cȃrora numai timpul îi pȃte sustrage.

*) Publicat în Țiarul «*Romȃnul*» de la 9 Iunie 1871.

Astăzi, însă, când însuși foile cele mai guvernamentale încep a confirma prevederile noastre, când gândesc că opiniunile d-tale s'aũ mai modificat în ceea ce privesce onestitatea și moralitatea unui guvern, care a falsificat representațiunea națională într'un mod ne mai pomenit pînă acum; care și-a rîs de națiune dându'î de mandatarî tot ce a fost mai străin și de numele, și de sentimentul de român, și și-a bătut joc de colegiul al 4-lea, impunêndu'î de represintanți tot ce a fost mai neîmpăcat inamic și lipitoare și lup al țeranului, și care a văduvit magistratura de judecători integri, ca A. Lupașcu, spre a o umplea de tot ce este mai ciocoiu, mai imbecil și mai malonest în țeră, cu fôrte rari excepțiuni; când cred că petițiunea depusă pe biuroul Camerei de membrii ei demni de regimul sub care—printr'o urgie divină—ne aflăm, prin care se cere reînființarea spânzurătorilor, tăierea mâinilor, starea de asediũ, desființarea Constituțiunii și colonizarea țerei cu Germani, va fi deschis și ochii cei mai închiși ai celor mai adormiți Români, sper că voiũ fi mai cu indulgență ascultat și mai bine priceput.

'Mî vei permite să reproduc aci câte-va pa-

sage din epistola d-tale, spre a fi mai bine în-
teles asupra celor ce am a'ți răspunde.

«..... Tótă lumea se miră — ȃicǐ d-ta — cum, din-
tr'o aversiune atât de mare pentru cei de la
Românul, te-ai putut determina să'ți publicǐ
ideile tocmai într'o asemenea fóie, ale căreia i-
dei nenorocite — de cosmopolitism — sunt de toți
cunoscute. Imǐ permit, adaugǐ, a'ți aręta întru
acęsta opiniunea ómenilor, fiind cǎ nu mę în-
doiesc cǎ escǐ bine convins despre deplina iu-
bire și stimǎ ce'ți conserv; și mǐ-ar pǎrea fórt
ręu, ași suferi fórt mult de s'ar acredita cǎ
escǐ o apă cu aceia ce ne-au făcut țera tribu-
tarǎ pe un secol strǎinului, prin incapacitate
nepatriotism și rea-voință». Și mai departe
d-ta urmezǐ: «Orǐ care ar fi cuvintele ce ai
alega, instinctul nu póte să ne facǎ a uita cu
atâta facilitate cǎ tocmai capiǐ partidelor, care
fac astǎđi o opozițiune înversǐunată guvernu-
lui aș precipitat țera în prǎpastia în care se
aflǎ. Eú nu ȃic, adaugǐ d-ta, cǎ ómenii actualǐ
de la putere aș să ne facǎ fericirea, cu tóte cǎ
sunt departe de a ne fi causat nenorocirile în
carǐ înótăm, dar a ne mulțumi numai cu cǎte
un simplu pardon de crimele comise de capiǐ

oposițiunii, nu ar fi óre o prea mare simplitate din partea noastră?»

Maí întâiú sunt dator să'ți arăt mulțumirile mele pentru viul interes ce vęd că porți micei mele reputațiunii, care ai dori să nu cadă precum aú căđut atâtea altele maí vechi, maí bine fondate și maí ilustre. Acésta este o probă de iubirea d-tale pentru mine, care m'a mișcat profund, și pentru care îți sunt adânc recunoșcător.

Dar după ce 'mí-am exprimat sentimentele mele de grațitudine și de iubire reciprocă, îmi vei da voie se fiú către d-ta tot așa de sincer și de franc, precum d-ta esci către mine, și să spun ceea ce simt fără, multă urbanitate, fără întorsături și fără frase.

Sunt două moduri de a acusa pe un om: saú de rea-voință, saú de simplitate.

Inamicii inculpă de cea dintâiú; amicii de cea de a doua; indiferenții inculpă de amândoué.

Mie mi se impută cea din urmă, fiind-că muștrarea 'mí vine din partea unui amic.

Să vedem însă, dacă merită calificațiunea de om simplu ce mi se atribuie, de amăgit, de victimă a credulițăii mele, saú dacă aceste innocente titluri nu sunt-gratuite.

Citind istoria patriei, spune'mi scumpul meu amic, de câte ori n'ai găsit pe părinții noștri aliați, când cu Turcii, când cu Tătarii, în contra ori a Ungurilor sau a Polonilor, adică cu păgânii în contra creștinilor, când acești din urmă au voit să ne răpescă autonomia? Și cu toate acestea, veniți-a vre-odată în gând să duci că, rău au făcut ei de au pactisat cu cei de o altă credință? Trecuți-a vre-odată prin minte să le impuți că ei, adoratori ai lui Christ s'au făcut o apă cu sectarii lui Mahomet?

Lumea vorbește de ura mea de ieri în contra unui partid lângă care mă găsesc astăzi, și se miră de schimbarea mea.

Dar o ură mai implacabilă se afla între dreptul Aristide și între problematicul Themistocle, și în fața pericolului care amenința libertatea Helladei, animositățile lor au încetat.

O ură mai legitimă exista între părinții noștri și între Turci, și ei s'au pus mai bine sub suzeranitatea fiilor Profetului, de cât sub a închinătorilor lui Iisus, pentru că sciau că păgânii îi jăfuiău, dar le lăsaă limba și guvernarea de sine, pe când creștinii le-ar fi stins pînă și numele național.

Domnul Tudor a intrat în înțelegere cu Tur-

cii spre a scăpa țera de Fanarioți, și Anglia, Franța și Italia — țări creștine — 'și-au unit armatele cu ale mahometanilor spre a protege populi orientului în contra despotismului ortodox.

Dacă dar în acei secolii de ignoranță și de bigotism, când ideia de religiune era mai tare de cât ideia de patrie; când ura în contra necredincioșilor era dusă pînă la fanatism, părinții noștri au știut să se rădice mai presus de ură și de prejudiciile religioase, și au fost atât de patrioți în cât să facă a tăcé sentimentul religios, și atât de luminați în cât să judece că în contra inamicilor românismului nu fac un act neplăcut lui Dumnezeu aliându-se cu inamicii christianismului; dacă ei au știut să lucreze românesce, unindu-se cu păgânii spre a smeri trufia magnaților și ale nimici planurile, nu pricep cum în acest secol de lumină, de experiență și de multe exemple mari străbune, Români se scandalisază de unirea fracțiunilor liberali în contra seniorilor Nemți și boierilor Fanarioți, cari s'au aliat să ne prade? Români de astăzi, sunt ei ore mai ortodoxi de cât străbunii lor, sau mai puțin vędători, mai puțin patrioți?

Ce crimă facem noi, fracțiunile liberale, fiii Mircilor și Stefanilor, unindu-ne nu spre a răsturna, ci spre a conserva ceea ce avem, în contra ciocoilor bulgari și fanarioți răsturnători?

Nu simplitatea, dar, amicul meu, m'a făcut să intru în opozițiune, ci acea judecată care vede pericolul nu în partidele cădute, ci în fracțiunile de la putere, și care consilie înfrățirea în timpii critici.

Am urmat exemplul părinților nostri.

M'am aliat cu Brătienii, cu Colgănicenii, cu Ionescii, cu nisce păgâni, cu nisce demoni, dacă vrei, în contra creștinilor și angelilor de Cartargii, Mavrogheni, Vogoriđi, neaoși Români din fii în străbuni și onești bărbați pînă a'și bate joc de lege și de conștiința alegătorilor, creând o Cameră după chipul și asemănarea lor, care a scandalizat pînă și pe însuși diarul «*Presa*», spre a salva Constituțiunea și naționalitatea de acești buni genii ai României cari au jurat a le perde.

Și nu ca înșelat — căci eu nu m'am înșelat nici atunci când mai tótă inteligența română credea că străinul are să ne facă fericirea, și bancheta un eveniment mai mare de cât veni-

rea d-lui Catargiu la putere, când trebuia să plângă și să 'și pună cenușă pe cap; nici din spirit de opozițiune, căci n'am mania de a face opozițiune numai din plăcerea de a face, ci după ce am văzut că ciocoii venetici s'aũ coalisat cu ciocoii pămîntenii spre a da țera Ostrogoților.

Cogălnicenu, care a împrăștiat pe cultivatori și care a dat drepturi politice meseriașilor și sătenilor, este un scelerat, iar Vogoridiu, cari vor să le răpescă, ómenii binelui public! Și lumea se miră cum eũ, pe care ea m'a văzut că sunt adoratorul ciocoilor, am pactisat cu nisce monstrii ca acei ce aũ ucis feudalismul.

Așa este lumea.

Să nu ne închietăm, însă, de ceea-ce ȃice ea, ci de datoria ce noi avem a împlini către țeră. D-ta seii cum fu judecat Columb de contemporanii seii, cum fu tratat acest mare om de Spania căreia, prin geniul lui, îi dete în posesiune o emisferă a pămîntului.

Lumea se găsesce încă în simplitatea și întunericul în care se afla în epoca lui Iisus. Ea da lui Christ numele de salvator și 'l primia în Ierusalim cu ramuri de palmifer, cum se primiaũ numai imperatoriũ, apoi tot acea lume, după puțin, îl duse pe Golgota cu huiduituri și cu

insulte, pe când pe Ana și pe Caiafa îi înconjură cu respect.

Ceea-ce se petrecea atunci în Iudea, vedem cu amărăciune petrecându-se astăzi în România: Anii și Caiafii epocii, sunt în onoare; iar Iónii, Lucii, Mateii, batjocoriți, calomniați, calificați de răsturnători de către perturbatorii reacționari așa numiți oameni ai ordiniei, cari s'aupus să dărîme și să desființeze tot ce avem, tot ce am câștigat de cincideci de ani cu prețul sângelui nostru, cu exilul, cu privațiunile.

Și d-ta dici că oamenii acestia sunt departe de a fi făcut vre-un rău! Dar nu sunt ei fiii părinților lor, cari aũ bcut sângele acestei țeri o sută de ani? N'aũ versat ei sângele celui mai blând popul din lume la Craiova, la Iași, la Pitesci? Aũ nu din ordinul Lahovariilor, Carghiilor, Iepurenilor s'aũ veduvit femei, s'aũ făcut orfanii, s'aũ ucis unicii fii ai părinților lor venind cu ghiosdanele de la scólă, și n'aũ curs atâtea lacrimi? Sub guvernul acestor oameni ai sângiurilor, aũ nu s'aũ audit în România același glas, aceeași jale ce s'aũ audit odinióră la Ierusalim în timpul lui Erod?

Și versarea sângelui omenesc, puțin lucru o socotesci d-ta, mai ales când causele împotri-

virii poporului erau juste, și când mai vîrtos se putea evita efusiunea de sânge? Puțin lucru este și mic rău este falsificarea Represințațiunii naționale, pornirea spre desființarea juriului și legiferarea pedepsei cu mórtea, torturarea, mutilarea și mai presus de mórtea materială a indiviđilor, mórtea politică a poporului Român, colonisarea țerei cu vre-o dece milióne de Germani, menită spre a înăbuși elementul român și a'l stinge germanisându'l? Tóte aceste monstruosități, aceste crime, drept nimic le stimi d-ta când ȓici că ómenii din guvernul actual sunt departe de a ne fi făcut vre-un rău? Dar ce rău mai mare voiesci d-ta să ne fi făcut de cât uciderea nóstră materială și politică! Dacă faptele de risipă de banı ale capilor opozițiunii sunt calificate de crime, ce nume se póte da faptelor ómenilor din guvernul actual și Camereı dumnealor de ómenii aduși într'adins din cei mai neconsciințioși și cu apetituri de tigri, de hiene?

Noi nu inventăm nimic, nu calomniem, nu exagerăm. Aceste grozăvii sunt narate însuși de foile cele mai guvernamentale.

Reînființarea spânđurătorilor, demne de regimul sub care s'a cerut reîntórcerea lor și de

turma de foști privilegiați care le aduce; căderea Constituțiunii, și cu dînsa a dinastiei scrisă într'însa, sunt horende ca gândul care le-a inspirat, dar nu mă înspăimântă atît ca colonisarea.

Pentru că furcile și gîdii se pot desființa și o dinastie pöte reveni; dar colonisarea este un lucru grav.

Să ne unim, dar, scumpul meu amic, spre a ne conserva țera, instituțiunile, căminele și religiunea, amenințate de pangermanism prin veneticii cari ne guvernă.

Rusia a voit să aducă în acéstă țéră colonii, și acest imperiü care pe lângă rele ne făcuse și bine, n'a putut să reușescă în planul său, pentru că pe atunci în Adunarea țerei nu erau renegați ca Muflis și fii desnaturați ai unor părinți ilustri prin românismul și talentele lor, ca Iacob și Titu.

Reuși-va Prusia într'al său, de la care n'avem suvenirea nici unei bine-faceri de cât că ne-a despoiat, prin pricinpii săi, de 245 milioane sub pretext de drumuri ferate pe care nu ni le-a dat ?

Vom vedea.

Retrograții, lacomi de înavuțire, și indiferenți de neamul care ar stăpîni acéstă țéră au deschis frun-

tariile Moldaviei Jidovilor, și par'că invasia acestui neam n'ar fi o destulă calamitate, propun să se dea fertilele pământuri ale României migrațiilor de orî-ce ginte.

Jidovimea este zestrea ce ne-a adus Moldova. Zestre tristă care va ucide poporul României precum a ucis pe al surorii ei de peste Milcov.

Nenorocirile ce ȳci d-ta că le-aũ adus capiũ opozițiunii, se pot ore compara cu zestrea ce o proiecteazã guvernul actual prin camera lui ad-hoc?

Cređi d-ta că petițiunea, prin care se cere sfășierea Constituțiunei, nu este provocată de cabinetul actual? Dar atunci pentru ce și-a făcut el o Cameră numai de reacționari, dacă nu ca să admită acea petițiune pe care o Represintațiune cu adevărat națională ar fi respins'o cu oróre? Și apoi aũ nu ne-a spus acest cabinet că Constituțiunea nu e pe talia nóstră?

Nu există termen de comparațiune între aceea ce a făcut ministerul Brătianu, Cogălniceanu, și între ceea ce lucrază guvernul Catargiu. Brătianii, Gogălnicianii, aũ putut să facă greșeli, aũ putut să risipescã banii publici, dar aũ menținut instituțiunile. Ministerul Catargiu conspiră în contra drepturilor nóstre, în contra

existenței noastre potitice. Despre acesta nu mai e îndoială. Fapta se vede și este hidósă.

Am fost de la început în contra cabinetului actual, pentru că prin compozițiunea sa și din modul cum a venit, am vădut că este un guvern reacționar, perturbator, răsturnător, inamic al libertăților, aducător de invasiuni. Sciū că el s'a presintat Adunării legiuitoře încongiurat de tunuri, de soldați și de bande de uci-gași, când în țără și în Adunare domnia cea mai mare liniște, când cu câte-va zile mai înainte Adunarea dedese un vot prin care arăta devotamentul ei către tron. Ții miute că chiar d-ta, omul cel mai ticit din lume, care tot-dé-una ai sciūt să evitezi scandalurile, erai să cađi victimă bandelor care s'aū născut ca prin farmec în ȓiva însuși în care a venit acest minister la putere.

Ei bine, un guvern care are bande de uci-gași, precum guvernele de sub domniī fanarioți aveaū bande de brigandī, se pôte ȓice óre că este un guvern al ordinii ?

Nu 'mī-a făcut mie personal nici un rău guvernul actual ; din contra am, convingerea că ar fi putut să'mī facă bine, când, ca re-

presentant al națiunii, 'i-ași fi dat votul meu de încredere.

Prin urmare, nu sunt în contra sa ca individ, dar ca român.

Pe bărbații dintr'însul îi stim și respect ca ómenii privați, și către unii dintr'înșii am o deosebită afecțiune. Ca ómenii publici, însă, îi abhor, pentru principiile despotice și pentru faptele lor neromânesci.

Putem să avem simpatii pentru unii ómenii și aversiune pentru alții ; însă nu e nici o iubire, nici o ură mai puternică de cât amorul de patrie.

Veți dar, că eui nici-odată n'am făcut opozițiune din ură, nici alianțe din simplitate.

Și dacă 'ți pare rău de inconsecința mea în aversiune, și eui nu sunt mai puțin trist de consecința d-tale în ură către bărbații din opozițiune, cari tot-d'a-una aui fost mai români de cât fanarioții de la putere, cu tóte greșelele lor.

Eram abătut de tristețã vedând că însuși d-ta, bărbat luminat și cu întinse cunoștințe, că d-ta democratul și fiul lui 48, aperi guvernul care a venit pe ruinele cabinetului ales de țerã prin reprezentanții ei, liberi aleși

și dat jos de un consul străin pentru o manifestațiune națională făcută fără scirea guvernului constituțional, calificată: *revoluțiune*; de veneticii din cabinetul actual, ca să ne compromită în ochii Europei și să justifice invasiunea străină și nelegiuita lor venire la putere; dar epistola d-tale de la 1 Iunie m'a consolată. D-ta Ției: «Nu eă, fiă al poporului, eă care din frageda'mă etate am lucrat pentru dobândirea drepturilor și libertăților publice după puterea mea, mă voiă putea pune sub stindardul mânjit al ciocoilor».

Da, scumpul meu amic, a fi fii poporului, fii plebei, iată titlul nostru de nobilitate; căci numai plebea a măi rămas română; prin plebe Christ a regenerat lumea decădută, și prin fii plebei s'a moralisat guvernele corupte. Nu pui de ciocoi vor avea vre-odată energia a purifica moravurile stricate, nici vor deveni cândva campionii legalității și ai dreptului. Nu fanarioții vor face binele României; nu ei, veneticii, vor avea misericordie de muncitorul român, ci aceia ai cărora moși împreună cu acest popor s'a luptat pentru acest pământ.

Se acasă opozițiunea că a dat țera în spolie Germanilor.

Dar ómenii din guvernul actual aũ ei mai multã durere de inimã de dinarul public? Nu lucrãzã ei din tóte puterile, nu numai sã apere pe Teutonii de restituirea sumelor ce aũ sus-tras din casa nóstrã de la Berlin, dar sã ne aducã și jugul și concuista strãinã pe calea e-conomicã?

Un deputat conservator din Camera actualã, dicea mai deunã-đi într'o adunare: «Ministrul Golesecu-Brãtianu, concedãnd cãile ferate princi-pilor prusiani, a pus țera de le-a plãtit cam scump, dar tot ne-a dat ceva; și, dacã le-gea concesiunii s'ar fi executat cu bunã cre-dințã de cabinetele ce i-aũ succedat, am fi a-vut încã drumuri ferate în tot lungul țerei și bine construite. Guvernul actual voiesce sã o-blige națiunea a plãti polițele đisilor principi cãtre deținătorii lor fãrã a'i da nimic în schimb.»

În ce, dar, sunt mai bunii Catargii, Lahovarii, Mavroghenii, de cãt capii opozițiunii?

O altã acusațiune ce se mai aduce opozițiunii este cosmopolitismul.

Dar cei ce vor sã deschidã porțile țerei tu-turor limbilor de pe glob; cei ce cer cu jale colonisarea ei cu Germanii și cu Jidovii, ce sunt ei dacã nu cosmopoliți? Însãși Camera

compusă din Bulgari, din Fanarioți, din Jidovi împămînteniți ori baptesați, ce reprezintă ea dacă nu cosmopolitismul? Acéastă Cameră și guvernul care a creat'o, prin însăși compozițiunea lor sunt un *babel*.

In ce sunt ele dar preferabile opozițiunii?

— S'a mai dis că opozițiunea, pe când forma ea majoritatea Adunării disolvate, nu mergea în armonie cu Palatul, din spirit de șicană.

— Nu e exact.

Fosta Adunare a făcut tót ce 'i-a fost prin putință, ca să conserve buna înțelegere între ea și Capul statului, probă că în urma faimóseii epistole de abdicare, care a făcut atâta sgomót și prin care se insultă națiunea, ea a votat o moțiune exprimând devotamentul ei către tron; și după căderea ministerului majorității, de și acéastă cădere era umilitóre pentru țeră, fiind că venia din partea unui consul străin, ea în unire: drépta, stânga și centrul, s'a înțeles să dea Regimului tot concursul și să susțină noul minister, dacă d. Bosianul s'ar însărcina cu compunerea lui.

— Dar o Adunare care demascase hoțiile principilor germani și dedese un vot să se urmărească acesti fraudători pe calea civilă și penală,

nu putea să mai fie tolerată; le trebuia străinilor un minister care să se oblige nu numai a dizolva această Adunare, dar a o și ucide, și d. Bosianul nu le era omul. Ei au preferit ministerul Catargiu, care a promis tot ce i s'a cerut.

Palatul, dar, n'a dizolvat fosta Adunare pentru că i-ar fi făcut opozițiune sistematică, dar pentru că n'a voit să abdice la dreptul ei de control, și pentru că n'a primit să se facă complice cu puterea. Ea a preferit mai bine să fie dizolvată de cât să legitimizeze fără-de-legile unui Regim spoliator, călcător de jurământ și de Constituțiune.

Ea a fost dizolvată, și guvernul, în loc să facă apel la națiune ca să judece între el și Adunare, el a făcut apel la prefecti, la puterea armată, la bandele de ucigași, la procurorii și judecătorii de instrucțiune, și acestea i-a dat Camera actuală, al căreia singurul act demn a fost: respingerea convențiunii și conversiunii Strousberg, o calamitate de care țera n'a scăpat de cât cu o infimă majoritate de trei voturi, pentru care țera nu este datore de cât e-locinței d-lui Vernescu și patriotismului luminat al d-lor Plagino și Cantili, cari au făcut

convicțiunea multor deputați amăgiți de puterea executivă. Încolo, astă Cameră boierescă, n'a lucrat de cât rău.

In adevăr.

In ceea-ce privește stingerea datoriei flotante, precedentă: Legislatură dedese administrațiunea casei ei casei de licuidarea bonurilor rurale, cu totul îndeplinită de ministerul financelor. Camera actuală, dupe cererea guvernului, face dintr'acéstă casă o secțiune a ministerului, și o supune arbitrarului guvernului.

Adunarea disolvată echilibrase budgetul anului 1871 fără impositul timbrului, pe care îl respinsese; Camera Catargistă îl votază cu un deficit de două milioane și jumătate vechi, socotind în veniturile budgetare și adausul din impositul timbrului, care nu este încă votat și care pôte să nu se voteze, și acest budget care la finele anului are să lase un deficit de câte-va milioane, îl votază pe două ani, dând naștere unei noui datorii flotante, pentru stingerea căreia se va face un nou împrumut.

Cele-l-alte acte ale ei sunt de felul acesta, și nici nu pútea să fie alt-fel.

O Cameră care a primit în aplause frenetice pe représintantele celor ce ne-a despoiat și i-a

votat scrisori de mulțumire, nu putea să facă mai bine; și dacă ea a răspuns concordatul cu mofluzii presintat de minister și coțcăria numită *conversione*, care era o cursă întinsă țerei din partea puterii executive, cauza e că crima era așa de mare în cât însuși aleșii banelor s'au spăimântat.

Când, dar, Camera cea mai simpatică guvernului îi respinge proiectele ca monstruoase, se mai poate dice că guvernul acesta este onest, și ni se mai poate imputa nouă că i' facem opozițiune?

Sciū de unde vine erorea celor ce mai au iluziuni de acest minister; ei îl judecă dupe câte-va onorabile excepțiuni dintr'însul iar pe acele excepțiuni dupe unul sau două acte frumoase din viața lor. Însă în oricare examen nu trebuie să se uite principiile și să se ia de criterium faptele săvârșite în împrejurări extraordinare, ci în timpii normali.

Anii 1848 și 1864, au făcut pe unii ómeni cu principii înapoiate și neamici ai poporului să ia parte în acele evenimente cari se efectuaū în favórea poporului; însă, dupě ce a trecut vârtejul care îi răpise și i' tărâse să participe la reforme salutarii, acei ómeni, dislocați

un moment de la locul lor, s'aũ întors iar în rîndurile omênilor trecutului; unde astãzi se gãsesc servind reacțiunea. Ómenii acestia nici o-datã n'aũ fost bãrbații regenerațiunii și ai ideilor celor mari, ci numai nisce amatori de funcțiuni sub orĩ-cine, un fel de aventurieri politici, pe cari îi gãsescse cine-va și în revoluțiuni și în restaurãri, puindu'si condieul și spada în serviciul orĩ-cãruĩ-le oferã o înaltã funcțiune.

Cum consideri d-ta, scumpul meu amic, un bãrbat de Stat, pe care îl veði cã umblã sã ia înapoi poporului sub un Domn drepturile ce i s'aũ dat sub altul? Ce ideie poți sã îți formezi de un general al revoluțiuni care'si închinã sabia restaurațiunii? Nisce asemenea ómenii mãi meritã respectul nostru?

Ómenii acestia, saũ aũ principii saũ n'aũ. Dacă n'aũ, sunt nisce ómenii ordinari; dacã aũ și le renegã pentru funcțiuni, sunt nisce mercenari, nisce ómenii fãrã virtuți. Ei pot sã fie onorabili, dar numai onorabilitatea nu face omul. Pot sã fie bãrbații cei mãi inteligenți, cei mãi raționabili; dar rațiunea fãrã sentimentul jústului rãtãcesce. Inteligența și rațiunea s'a dat și la cele-lalte animale, dar numai virtutea este

calitatea omului; și prin virtute înțelegem nu numai sentimentul onestului, ci și al jústului. Un om fără sentimentul jústului pöte să fie onest dar nu și virtuos. Onestitatea este una din virtuți, dar ea singură nu e virtutea integrală.

Sunt în guvernul actual și onorabilități care îi dau lustru; dar cari sunt actele acestor onorabilități? Unele vin cu proiecte de joncțiunea drumurilor noastre ferate cu ale Rusiei prin Sculenă, pentru înflorirea și prosperitatea Odesei și căderea porturilor noastre de pe Dunăre și de la Marea Negră; altele depun legi de ascervirea Bisericeii române și supunerea ei unei ehiarhii străine din liberă și autocefală ce este pîună astăzi. Frumöse, bune sunt asemenea acte? Nu sunt ele o trădare neintenționată, pöte, dar care arată piticia și servilitatea omului? Ilustrațiunii politice se pot numi asemenea ómeni?

Dar chiar dacă ei în particular n'ar fi venit cu asemenea proiecte, cari au indignat pe însuși retrograții din Senat, ei fac parte dintr'un guvern adus prin influența străină pentru scopuri criminale, ale cărui acte tóte, parte au fost condamnate de însuși Camera creată de

el și de Senat, parte de opiniunea publică și abhorate de țera întregă.

Sunt onorabili toți bărbații din guvern; dar sunt retrograți; ei află suprema fericire în trecutul feudal, și nu cu cadavre galvanisate se poate regenera o națiune. Ei sunt oameni inteligenți, dar nu sunt reformatori, nu sunt organizatori. Sciū multă carte, sunt oratori mari, dar nu sunt oameni de Stat. Aū spirit, dar n'aū inimă. Adică n'aū tocmăi partea cea mai esențială care face pe om.

Și nu trebuie să și bată cine-va mult capul, ci ca să le vadă piticia, să se uite la actele lor. Există vr'unul din aceste acte care să nu fie o probă evidentă de incapacitatea lor? Pot ei să iasă la lume cu o singură faptă măreță, cu un singur act care să fie sigiliul geniului? Tote faptele lor sunt nisce afaceri de pungă; sperie țera cu abdicări, cu invasiuni ca să i ia punga; și aceste afaceri de borfași ei le numesc naltă politică, ca să arunce pulbere în ochii națiunii.

Iubirea de guvernare a perdut mulți oameni onești.

Este o atmosferă infectă sus la putere.

Neron când s'a suit pe tron avea virtuți, pe care acolo le-a perdut.

De aceea fondatorii republicelor aũ fost pentru termene mărginite ale puterii.

Ómenii de astăzi de la guvern sunt onorabili ca ómenii privați, dar nu sunt și buni, pentru că ei aũ considerat tot-d'a-una pe laborator, nu ca pe un om, ci ca pe o vită de muncă. Acest principiu e în contra justiției și moralei evangelice.

Nu e bun omul acela care nu face rău, ci cel ce face binele.

Este cine-va care să susțină că omul este lăsat asupra pământului numai pentru sine, pentru familia sa, pentru posteritatea sa, ca oricare ființă? Dar atunci unde ar mai fi sentimentul de umanitate care distinge pe om de dobitoc? Atunci crucificarea lui Christ pentru omenire ar fi fost o nebunie. Cei ce ar sprijini o asemenea idee, ar legitima starea de rebel și de distrucțiune. Ordinea socială n'ar mai fi înțelesă, și omul n'ar mai crede în binefacerea legilor. Cel mai tare răpind celui mai debil subsistența sa sub pretextul legii naturale de propria sa conservare, principiul proprietății pe care este basată orice societate or-

ganisată ar dispărea, și cu dînsul s'ar distruge societățile umane. Atunci omul s'ar întorce la starea sălbatică, sau ar vegeta în sclavie, de dece ori mai rea de cît starea selbelor.

Iată pentru ce nu înțeleg eu onestitatea fără umanitate, bunătatea fără fapte.

Un om onest fără virtuți sociale și un solitar al desertelor, cărora simplitatea li se închină, pentru mine sunt un zero.

Unde vor să ducă nisce omeni, ca cei cari ne guvernă pe noi, umanitatea nelăsând'o să se bucure de liberul exercițiu al drepturilor ei și despoind'o neîncetat?

Sugrumătorii seculari ai popórelor sunt autorii tuturor relelor care bîntue omenirea. Ei au provocat resbelele civile și revoluțiunile sociale; ei au înarmat pe frate în contra fratelui, pe fiu în contra tatălui. Ei au făcut să se nască scepticismul.

Cînd omul cel mai religios prin natură lui s'a vădut necurmat deprădat de semenii săi mai puternici de cît el, turmentat de neavere, decimat de suferințele fizice și morale, el n'a mai vădut nici o Provedință bine-făcătoare, nici un Dumnezeu protector al inocenței, și n'a mai cređut în nimic. Lui i-s'a părut că desordinea

și rebelul sunt legi inerente ale naturei; că unde nu este ordine, acolo nu poate să fie un ordonator; că singura calitate a omului stă întru a fi mai feroce, mai apucător, mai crud de cât semenul său. Ca să se apere de despoții săi, el a devenit despot; ca să nu fie jefuit de brigandă oficială, s'a făcut brigand. Ne mai putând locui în comune din cauza exactorilor, omul a intrat în păduri, și din arma sa și-a făcut un apărător. Pentru că atunci când eficacitatea legilor protectoare încetază, fatalmente eficacitatea sabiei începe.

Vor guvernanții nostri să ne aducă în starea de ireligiune și de sălbăticie a omului disperat? Tot violându-ne Constituțiunea, făcând neputincioase legile, vor ei óre să ne siléscă a căuta siguranța noastră aiurea de cât în legi și în Constituțiune? Și atunci nu sunt óre agenți provocatori ai inamicilor nostri.

Un filosof a dis că *omul este lupul omului.*

Omul lup este despotul, el e lupul omului colectiv, lupul poporului.

Și un popor nu se cuvine a fi lăsat să se mănânce de lupi, chiar când acești lupi ar avea o genealogie ante-deluviană.

Este de datoria unui popor să imite pe bu-

nul cultivator, care smulge din holdele sale
pirul și pălămida ce înăbușesc și usucă spi-
cele fructifere. Ce lege ne interzice să nu cură-
țim pomii liveșilor noastre de vermi care'i de-
vora?

Cunosc un proprietar mare ale căruia gră-
dină de arbori roditori nici-odată n'a fost de-
vastate de omiți.

Care geniū bun le-a preservat în contra a-
cestor roșetóre? Vigilința proprietarului lor; mē-
sura d'a curma rēul îndată ce apare, de a nu'l
lăsa să sporēscă.

Iată tot secretul întâmpinării rēului.

E de ajuns să aibă cine-vă nițică iubire de
ale sale și voință, și ori-ce rēu, fie cât de mare,
se pôtă înlătura.

O determinare din partea Românilor și a-
cel amor de patria lor, pe care proprietarul
vigilent îl are de grădinile sale, și fertilele
noștre câmpii, și arborii noștri fructidori, n'ar
mai fi devorați de spurcăciunile de lighiōne care
de vr'o câți va anī consumă și florile și fruc-
tele, adică și presintele și viitorul pomilor ace-
stuī paradis terestru ce se numesce România.

Noī suntem nefericiți, pentru că suntem in-
diferenți la lucrurile cele mai elementare, pen-

tru că nu suntem veghietori și scrupuloși; pentru că nu scim să nu vrem să punem fiecare element, fie-care aptitudine la locul ce-i este desemnat de natură; pentru că prin lipsă de fermitate de caracter, lăsăm să se pervertescă ordinea naturală.

Cea mai mare simptomă de decadentă unei națiuni, este indiferința de cele publice, este somnolență morale și politică.

Roma nu începu să cadă de cât de când poporul lăsă Cesarilor grija afacerilor publice, de când el nu mai ceru de cât spectacole și pâine, de când numirea în funcțiuni devenind o prerogativă a Cesarilor, favoriții neapți luară locul ómenilor meritoși, și vițiul se substitui virtuții.

Nu póte scaietele să producă smochine, dice evangelistul.

Și într'alt loc Iisus adaugă: «Nu se cuvine a se pune petic vechiú la sacul nou.»

Aceste precepte ale religiunii și ale filosofiei, noi le-am neglijat, și astăzi suntem pedepsiți, pentru că nu se înfrâng nepedepsit legile naturei.

Cum am cređut noi, Români, că o țéră așa de democratică de vécuri ca a noastră, nu cu o

Organisație feudală, ci cu o Constituțiune liberală și cu o religione atât de egalitară ca a Fiului-Omului, s'ar putea guverna—fără o mare dosă de moralitate—de ómenī cu fumuri de dreptul divin, de ómenī fără nici o cunoscință de moravurile poporului peste care guvernă, de credințele lui, de obiceiurile lui, de aspirațiunile lui, de superstițiunile lui chiar, de ce' i place lui și de ceea ce nu' i place, de ómenī incapabili, fără cunoscită de arta de a guverna, cu apucături jidovesci de speculă, de trafic, cu gusturi și cu scopuri de exploatare, de înavuțire personală, de traiu sardanapalesc ?

Aci e greșela noastră.

Nu se conciliază despotismul cu libertatea.

Arde câte-o-dată focul în apă, dar dupe alte combinațiuni și dupe alte legi.

La guvernarea unui popor liber nu se chiamă ómenī dupe nascerea lor, ci dupe meritele lor personale, dupe virtuțile lor.

Dar la noi nu s'a făcut și nu se face așa

S'aũ chiamat ómenī putredului trecut la cârna țerei, și acești ómenī fără credință, fără sentimente nobile, mulți fără străbuni în țeră, printr'o ingratitude care a spăimântat gene-

rațiunea presentă, aũ venit cu proiecte pe atãt de despotice, pecãt și de spoliatõre.

Pustiirile ce aũ adus comuniștii în Francia sunt mãi mici de cãt pradele ce s'aũ comis în România de aceștii veneticii în comparațiune cu starea nõstrã.

Nenorocirile nõstre vin de unde aũ venit și ale Franciei: de la guvernarea neaptã și malonestã.

Jafurile ne-aũ venit de la Germani, tolerate de comuniștii de la guvern.

Adevãrurile trebuiesc spuse crude, fãrã pãrtinire și fãrã urã, cu durerea în inimã, dar cu rezoluțiunea care nu se teme de nimic.

Trebuie sã se simțã bine rãul, ca sã cãutãm a ne scãpa de el.

Noi aceștia care spunem adevãrurile crude, facem servicii gratuite domnitorilor și popõrelor. Putem sã fim persecutați, dar ce ne pasã cãnd avem consciința cã am fãcut bine. Așa înțelegem noi datoria cetãțianului și misiunea omului pe pãmînt.

Se nu se supere guvernantiũ.

Nu apostoliũ adevãrului, ci amicii și adulatorii puterii perd tronurile și Statele. Insciiñãrile salvatõre vin potestațiilor și guvernelor de la

acea pe cari guvernele și domnitorii îi cred inamicii lor. Și vai! dacă principii nu știu să profite de acele însciințări, dacă le disprețuiesc, dacă rid de indignarea generală, vin zile când râsul se preface în plîns, când orgiile puterii încetază și judecata începe: judecată teribilă ca mînia unui popor îndelung desprețuit și îndelung exploatat.

Primesce, scumpul meu amic, asigurarea simțimîntelor mele căldurose de amicitia și de iubire.

IN BALGANI*)

Ursa Nordului, nesătiosă de prade, pusese o labă apăsătoare pe peptul României slăbită de dominația a o sută de ani a principilor străini și de un protectorat care îi opria respirațiunea. Domnii pămîntenî, veniți pe străbunul tron al țerei abia de câți-va ani, nu avuseseră timp s'o întremeze. Resbelul întreprins de Turci, în unire cu Francia și Anglia, se făcea ca să scape Latiniî de la Dunăre din ghiarele fiarei ce se numia Rusia. Era dar de interesul și de datoria Românilor să alerge în tabăra otomană de la Șumla, destinată a arunca pe Ruși peste Prut și a le smulge Basarabia, răpită la 1812 prin vîndarea capilor oștilor musulmane. Româniî proscriși, exilați, veniră din tóte părțile a se pune la dispoziția generalisimului Omer-Pașa. Scopul lor era ca, intrând în țară, să

*) Din notele puse la «Scrisorile din Exil», 1891.

formeze un corp auxiliar de armată română, dupe exemplul Piemontului, cu care să mǎrgă în Crimeea în ajutorul aliaților, ceea ce s'ar fi făcut dacǎ nu intervenia Austria, seculara noastră inamică. Spre acǎstă trebuință Heliade fusese chemat de la Chio în tabăra otomană cu titlul de *Representant al națiunii române* și consiliar al generalisimului în cele ce se atingea despre România. Generalului Magheru i se scrisese să vină de la Viena, și beizadea Grigore Mihail Sturdza era cap al corpului de geniū musulman de pe lângă mareșalul. Din acest corp, cū, făcând parte ca inginer, am fost însărcinat cu repararea fortificațiunilor de la Kioteș-Kioi din Balcani și cu construirea unui nou fort. Aci 'mi scria ilustrul meu maiestru acele epistole, care respiraū iubirea sa pentru mine și a sa îngrijire părintéscă, ce rar un învățător a avut'o pentru elevul său; aci el îmi da nuvele despre cele ce se petreceau în politică și de mișcările armatei aliaților; aci venia de mă vedea, însoțit de căpitanul Lăzurénu și de iuncărul Mălénu (acum maior în retragere) său de venerabilul preot Radu Șapcă și de căpitanul Devos. Misiunea mea în Balcani împlinită, He-

liade a venit la Kioteş-Kioi cu beizadea Sturdza—care trebuia să vadă lucrările săvârşite—spre a ne înturna împreună la cuartirul general din Şumla. Kioteş-Kioi este aşezat pe o vale, de unde, ca să mérgă cine-va la Şumla, ce este situată pe cósta nordică a Emuluî, urméză să suie muntele. Heliade, ca poet şi ca om genial, găsia tot-d'a-una să aplice orî-cărei situaţii citaţiunii potrivite spre a rechiema o suvenire. Aşa, când după evenimentele de la 1848, emigraţii români refugiaţi în Transilvania trebuia să părăsescă acéstă ţeră la intrarea oştirilor muscălescî şi să trecă unii în Germania, alţii în Francia, alţii în Turcia, Heliade recită la ultima cină ce avurăm împreună în Sibiū, următóarele versuri, ce mulţi din comesenî le audiserăm din ţeră încă fiind copii :

Ei, Arghire, lungă cale,
Lungi necazurile tale !
Nededat cu cale lungă,
Câte vor să te ajungă !

Cu acésta el depingea starea de suferinţă a emigraţilor pe care, în lungul lor exil, departe de ţeră, urma să'î ajungă multe nevoi.

În Balcanî, când din valea închisă cu fortificaţiunii de la Kioteş-Kioi, grupul care pleca-

sem către Șumla, apucasem calea munților, Heliade contemplând câmpiile ce rămăneau la picióarele noastre, diise :

Se suie munții
Și se cobórá câmpii.

Acesta era un verset din psalmii regelui-profet.

Urmându-ne drumul pe munții acoperiți de păduri, intrarăm într'o selbă de aluni; Heliade rechemă în amintirea noastră versurile următóre ale poetului popular necunoscut :

Ce'mi e drag mie pe lume
Potecuța din pădure,
Așternută cu alune.

Imaginațiunea lui Heliade era fecundă, memoria sa prodigiósă și repede.

HELIADISMUL MEU

și

HELIADISMUL LOR*)

Diarul *Răsboiul* din Martie 1882, publicând o corespondență din Caracal, prin care mi se dicea că am desertat de la principiile propagate de dascălul meu, ilustrul Heliade, am adresat redactorului *Răsboiului* următoarea scrisoare :

Domnule Redactor,

În stimabilul d-tale organ de la 11 ale curenteii, un corespondent din Caracal, sub-semnat X, relatând un complot de furt din acel oraș, organizat de câte-va *onorabile* persoane din partida conservatoare, mă face pe mine răspunzător de purtarea administrațiunii locale, care dicea că

*) Publicat în *Răsboiul* de la 1882, Martie 26, al cărui director era d-nul Granda.

nu 'și-ar fi făcut datoria, ca pe unul care a'și avé conducerea județului.

Dar ceea-ce e mai curios, corespondentul își începe scrisórea prin a spune că eú am urît pe nemuritorul Heliade, pe când pentru d-nii Rosetti și Brătianu nu am de cât afecțiunii.

Mai întâiú, în ceea ce privesce acéstă ultimă alegațiune, presupuind că afecțiunii ar exista, în ce ar suferi societatea dacá simpatii ași avea pentru corifeii partidei de la putere? Renunțatam eú când-va la controlul ce un reprezentant al națiunii se cuvine să aibă asupra guvernanților? Dar cine i-a criticat mai aspru de cât mine, când mi s'a părut că unele acte ale lor sunt vătămátóre? Impedicatu-m'aú simpatiile personale să nu'mi fac datoria când interesele națiunii aú cerut?

Afecțiunii saú nu, eú m'am despărțit de dînșii în unele cestiuni; dar ca liberal, m'am aflat alături cu ei când libertățile aú fost amenințate, saú când a fost vorba de protegierea poporului muncitor în contra asupritorilor lui.

Și lângă cine altul ași fi putut să fiú când s'a vėđut că cele-l-alte grupuri politice din parlament, numai pentru ușurarea laboratorului nu sunt, din nesciință saú din rea-voință; desba-

terile asupra legii tocmelilor agricole au pus în evidență multe lucruri ce rămăneau ascunse lunei care se amăgesce de declamațiuni sonore și de titluri bătătoare la ochi ce în fond nu sunt de cât etichete false; ele au dat pe față cugetele ostile ale unor grupuri, pe care pînă aci acoliții lor le credea amice poporului, dupe epitetele falaciöse, de *conservatöre oneste*, de *liberale sincere*, ale acestor grupuri ai căror membri, partisanii ai dreptului comun, adică ai dreptului celui mai tare, celui mai astuț, de a despuia pe cel mai debil, pe cel mai simplu în numele libertății absolute a jafului, s'a probat că numai conservatorii onești și liberalii sinceri nu sunt; că lupta acestor grupuri unite, n'a fost pentru libertatea absolută, ci pentru aservirea absolută a muncitorului. Masca matadorului acestei din urmă grupe a fost smulsă de un adevărat conservator, coborîtor din una din familiile istorice ale țerei, în ședința adunării legiuitoare de la 18 ale acestia, care a adus la tribună contractele acestui specimen de liberal încheiate cu locuitorii muncitori, prin care se răpesc acestora brațele pentru mai mulți ani pe o plată de două-deci bani pe ȝi cu muncă carea lor în socoteli numai de dobândi; sti-

pulațiunii inumane și inice mai mult de cât de aservire; adevărate pacte de sclavie, identice cu acelea din secolul XVI și XVII, prin care muncitorul indigent, în virtutea unei străvechi libertăți ce nu mai avea nici o margine, se vindea pe un obroc de meiū sau pe o măsură de póme, pe sine, familia sa și moșia sa în etern campionilor dreptului comun, susțitorilor libertății absolute a transacțiilor ai acelor epoce; căci toate epocele au partisanii ai învoielilor libere, spoliatiunilor libere, pradelor libere dospitoare de revoluțiunii sociale, de resbele civile, de loviri de stat, de răsturnări, pe care nu le preved liberalii și conservatorii *cu numele*, unii obiși de lăcomie, alții cu inima împetrită de antica ură în contra laboratorului, dar pe care le prepară prin tirania lor, prin nesațiul lor sêlbatic de a storce fără mizericordie pe aceia ce ei 'i numesc materie exploatabilă, care sunt producătorii.

În lupta dintre susținătorii legilor protectoare muncitorului cu atleții libertății acestuia de a-și vinde brațele pe termene nemărginite, neputând rămânea indiferent, naturalmente a trebuit, din sentimentul de dreptate, să ia parte cu cei

dintâiu, orî-care ar fi simpatiile sau antipatiile mele pentru unii sau pentru alții.

Prin urmare nu din interese personale mă găsesec în partida căreia domni Brătianu și Rosetti îi sunt liderii, ci prin credințe politice.

Viind la a doua alegațiune, că bărbații de la putere mî-ar fi încredințat județul, neexactitatea e și mai colosală.

Nu ómenilor care se conduc de principii se încredințază districtele. Guvernele, chiar cele mai bune, rare-orî dau ceva fără a lua în compensațiune ceva, și eă nu cer de la guvern să'mi acorde nimic, fiind-că nu cedez nimic, și fiind-că nu sunt omul târguielilor și compensațiunilor.

Și dacă mă voiă fi bucurând de óre-care trecere în județul în care locuiesc, acéstă trecere o datoresc amórei concetățenilor mei, care în tot d'a-una, sub orî-ce guvern, m'aă onorat cu încrederea lor și cu votul lor, iar nici-decum vre-unor genuflecțiuni ia care nu se cobórá și pe care nu le fac de cât mușterii de întreprinderi bănóse, sau vînătoriă de funcțiuni lucrative, funcțiuni pe cari eă n'ași putea să schimb mandatul de reprezentant al națiunii fără să mă consider desonorat. Nefiind dar obligatul de cât al țerii mele, simpatiile ce le am

pentru coreligionarii mei politici, nu sunt de cât morale, curate de ori-ce interese materiale.

Venind la strania insinuațiune că nu ași venera pe ilustrul Heliade, insinuațiune de un neadevăr piramidal, voi lăsa să răspundă însuși acest mare cunoscător de ómenii.

Iată ce'mi scria el în anul care preceda ultimul an al vieții sale :

Bucuresci, 1870, Martie 6.

Amatul meu Domn,

Eșiră acum de sub tipar, din *Anatolida* vre-o șapte cânturi și *Fingal* întreg. După acestea vine *Divina Comedie* a lui Dante ce e sub presă, *Pytonida* sau vocea Domnului în Israel, *Proserisul* și *Noua Apocalypse*.

Ți le trimit.

Am pus la cale a se organiza o Academie cu membrii în număr de la 25—30 între care vei fi chemat și d-ta. Vom elabora cu toții un *Dicționar Encyclopedic* ce se pôte lucra și tipări în mai puțin de cincii ani. Colaboratorii competenți sunt numeroși și activi, și cât despre spesele tiparului se găsește în nație.

Fără a'ți arăta gratitudinea mea despre de-

votamentul către adevăr, și constanța în verele principii atât literare cât și morale și politice, îți comunic încredințarea intimă ce am că din toți discipolii mei, d-ta singur nu m'ai abandonat nici-o-dată și ai rămas, ca un alt Ion, amicul lipit cu capul pe peptul meu.

Încă o strângere de mână cordială, ca tot-d'a-una, și la revedere.

J. Heliade R.

Acela care, amărît de răutatea și de ingratitudea ómenilor, a dis într'un moment de profundă mâhnire:

«Urisem omenirea în tot ce cunoscusem

«Și'mi era drag tot omul ce încă nu'l vădusem,»

pe mine m'a exceptat de omenirea de care era desgustat când 'mi-adresază scrisori în care cele mai căldurose simțiminte sunt exprimate.

Reproducând această epistolă din mai multe de cincî-șeci ce posed de la sublimul meu preceptor, toate pline de învățăminte — pe care le voi da publicității ca pe un tesaur de înalte eugetări filosofice, politice, morale și religioase — când mi se dice de anonimul că ași fi un al doilea Petru care s'a lepădat de învățătorul său, întreb: cine se înșelă, maie-

strul meu sau detractorul? Calchas, sau Ther-site? Geniul, sau necunoscutul X.

Eū mulțumesc celor ce mă atacă, căci mă sfortéză să vorbesc și să spun multe adevăruri folositoare, să arăt cine sunt aceia ce se pretind de conducători ai opiniunii publice, de amici ai adevărului și de apărători ai libertății și ai dreptului, de moralisatori ai societății când faptele lor sunt diametralmente opuse vorbelor lor, ca mulți din vicarii lui Isus care consumă an-geli și produc demoni.

Țara cunósce și pe ómenii cari pun interesele ei mai pre sus de ale lor, și pe aceia cari o amăgesc, cari o pradă, cari o apésă ; ea scie și pe aceia cari au lucrat pentru ea și au veghiat, și au sacrificat, și pe aceia cari nu s'au însemnat de cât prin avuție de vorbe și sărăcie de fapte; cari au strălucit prin cri-tice sordide, prin atacuri nedemne.

Termin, domnule redactor, rugându-te să bine-voiesci a da loc acestei întîmpinări în coló-nele stimabilului d-tale diar, și a primi expresiunea simțimintelor mele de înaltă stimă.

Anul 1882, Martie 20.

* * *

La acéstă scrisóre, d-nul Haralambie Gran-dea, directorul diarului, îmi răspunde la 24

Martie 1882, sub titlu *Eliadismul*, cele ce urmază :

Primim de la d-l N. B. Lăcustănu o epistolă prin care întimpină unele aserții ale corespondentului nostru din Romanați.

Aprăuind simțimintele discipolului nemuritorului Eliade care i-a dictat întimpinarea, nu putem a nu face aci câte-va observații.

Nu între toate antitesele se poate stabili un echilibru; nu admitem că de ce ar putea fi acel echilibru între două școle antipodice, între școla naționalistă, creștină, morală și francă, întemeiată de Lazăr, și înălțată de Eliade, și școla cosmopolită bisantină, fariseică și fățarnică a lui Rosetti-Brătianu.

Intre aceste două școle ura și războiul vor fi eterne.

Sau cu una, sau cu alta! A fi și cu una și cu alta, se poate numi *opportunism*, nici odată însă Eliadism.

În privința acușăției de anti-elidism ce corespondentul face d-lui Lăcustănu, ne pare bine că vedem protestul energic al acusatului; dar să ne permită d-l Lăcustănu a'i spune că trebuie să judece cu mai multă toleranță simțimintul sceptic al corespondentului nostru care, amărit de cele ce vede petrecându-se la noi în țară, găsește pe d-l Lăcustănu la stânga cu caprele, neputându'l afla în *câmpușorul micșunelei*, cu oile la dreapta, unde cu drept cuvânt îl căuta.

* * *

Acestea le scria d-l Grăndea la Martie 1882.
Peste cât-va timp întâlnesc pe directorul *Războiului* la gara Pitești.

Ce căuta acolo ?

Venise să primescă pe C. A. Rosetti, ce se aștepta să sosescă de la Paris și să'i ureze bună venire.

Ce se întâmplase?

La o promisiune saū pentru o speranță, *rigidul* publicist, lăsase oile lupilor la dreapta și trecuse cu caprele la stânga.

Caprele erau liberalii de la guvern ; oile, liberalii din opoziție, uniți cu inocenții și inofensivii de conservatori ce pînă atunci nu vēr-sase de cât sângele Bivolarilor, și nu comiseseră asasinate politice de cât asupra alegătorilor.

Nici-o-dată n'am mers spre întîmpinarea lui Rosetti, conducătorul partidului liberal, nici a lui Brătianu în lungul timp cât acesta a presidat Consiliul de ministri, nici a moștenitorului tronului, nici a omului de pe tron, căci mi s'a părut că ași face un act de servilism, că demnitatea mea ar suferi. D-l Grandea se înjosia pentru o mică subvenție de câte-va sute de lei pe lună organului său de publicitate, care părăsia *cîmpul micșunelilor* și devenia apologistul capilor *scôlei cosmopolite, fariseice și fățurnice*, și prin urmare al acestei scôle combătute de el cu câte-va luni mai înainte.

Apoi pe d-l Grandea îl urma d-nul I. B. A.* alt eliadist, adversar și acesta pînă aci neîmpăcat, nu al partidului liberal, ci personal al capilor lui.

Atunci am adresat amicului meu I. M. Rî-
ureanu următoarea scrisóre :

Leu de sus 1885, Septembrie 2.

Scumpul meu amic,

Incep epistola mea de astăzi cu politica, căci acesta este mobilul care m'a determinat să'ți adresez aste câte-va linii.

Teribili luptători ai scólei naționaliste, uriașii presei opoziționiste ce nouă celor de pe aici de la țeră ni se părea cât muntele Parîngu de mari, se piticesc unul câte unul și se reduc de bună voie în insecte tîrîtoare și, de nu ne-ar fi simpatice, ași dice și desgustătore.

Amicul nostru Granda, ieri, și fratele nostru A*, astăzi, *il jupuito al nostro obraxo*; (iți scriu acesta în italianesce?! ca să nu înțelegă cititorii și să se facă amicii nostri de vorbă).

Mie 'mă-e milă de tîrbăcelile meritate ce le dă diarele independente. Domnul Orășenu, pe lângă dumnealor e un luceafăr de probitate politică; a înjurat pe conservatori și a rămas consecuent; a satirat pe Rege în versuri și în prosă, dar când Regele l'a decorat, Orășenu n'a venit să'l laude. Amicii nostri, după ce au *scui-*

pat pe ómenii actuali de la putere, îi *lingușesc*. Acestea, amicul nostru A*, marele eliadist, nu le-a învățat de la consecuentul Heliade.

Și apoi nu tac, nu amuțesc la criticele ce li se fac cu multă dreptate, ci răspund ast-fel cum se fac mai mult de ocară.

Caractere! Caractere! iată ce lipsește epoței acestea de scribi și de palavragii. Instrucție ar avea ómenii, discursuri sciú să țină, rime să le potrivească, articole în diare fórte frumoșe să scrie; dar încrederea și considerația lumii o dă numai tăria caracterului, consecința cu sine, lupta contra rului ori de unde vine, de la alții ori de la ai nostri. Ce dice amicul nostru d-l N. Basarabescu de aceste transfigurații politice cam dese ale amicilor nostri? Negreșit că trebuie să'i pară rú ca și nouă. Nu critic pe d-nii Grandea și I. B. A.* de ce să trecă în tabăra guvernamentală; dumnealor sunt liberali și au mers la liberali; dar de ce să facă apologia unor fapte, pe care le-au vestejit altă dată cu saú fără cuvânt. Înțeleg să tacă, dacă nu le dă mâna să vorbească; dar ceea ce este de regretat e lucrul acesta, că lumea nu'i crede de pocăiți, ci de plătiți ca să

devină exabrupto din acusatori înverșunați, apărători înflăcărați. Are dreptate autorul cărții: *L'homme devant ses Oeuvres* (Omul în fața operei sale) când dice că răceala și căldura absolute nu există, și atunci ce se face cu înflăcărarea dumnealor de astăzi? Cei mai călduroși apărători ai guvernului de astăzi sunt aceia care l'aă înjurat mai mult. Eă stăă și privesc o societate în care nu mă mai cunosc, ale cărei vorbe nu se potrivesc cu faptele, și a cării purtare de astăzi e cu totul diferită de purtarea de ieri. Cel puțin dacă aceste metamorfoze ar fi în folosul țării și al moralității! Dar nu; aceste fapte sunt în dauna demnității omenesci.

Eă lucrez necurmat ziua și noaptea spre a mă ține într'o poziție independentă; sunt sclavul muncii, ca să nu deviu sclavul neaverii. Eă sunt aci în mijlocul unei lumi diferite de a salónelor, unei lumi unde totul lucră de la furnică pînă la om. Aci avem *valea verde* cântată de Depărețenu, dulcele poet al vieții câmpestre. Greerii viilor, cântăreții plăcuți ai tómnii își acordă lirele. Ei încep ariile lor când păsările aă tăcut. Dumneăă, ca un tată

bun, îngrijitor, trimite ómenilor naturei, rînd pe rînd, avuția și desfătarea. Ne avem și noi la țeră mulțumirile nóstre fără să ne coste nici bani, nici sănătate.

Amicul d-tale devotat.

DISCURSUL

*pronunțat la desvëlirea statuei lui Heliade *)*

Sunt în istoria popórelor figurî mari despre care, orî-câte s'ar spune spre lauda lor nu s'ar putea spune îndestul și căroră orî-cât de multe titluri de glorie li s'ar prodiga sunt prea puține pe lângă acelea ce le merită și de care ele s'aũ făcut demne prin patriotismul lor, prin devotamentul cu care aũ lucrat la luminarea și mărirea națiunii lor, prin privațiunile lor, prin luptele lor pentru libertate, pentru adevăr și pentru justiție, prin geniul lor.

Dintre aceste glorióse figurî este marele român Ión Heliade-Rădulescu.

Spirit universal, acest ilustru bărbat fu pentru România ceea-ce Enciclopediștiî fură pentru Franța: un semănător divin de adevăr și

*) Publicat în *Binele Public*.

de lumină. Prin labórea sa continuă și infatigabilă în curs de mai mult de o jumătate de secol pe câmpul literar, el deșteptă națiunea spre a'și cunoște puterea ei și drepturile ei; precum operele lui Voltaire, lui Rousseau și enciclopediștilor au făcut revoluția francesă de de la 1789, scrierile lui Heliade preparară mișcarea română de la 1848, care transfigurează România.

Prin întinderea cunoștințelor sale; prin sublimitatea concepțiunilor sale, prin activitatea sufletului său, prin zece lustri de muncă totă consacrată patriei sale, Heliade fu mai mult de cât un om, fu o epocă. Ca și Pericle, ca și August, ca și Ludovic al XIV care reprezintă secolii în care au trăit și cărora posteritatea le-a dat numele lor pentru că au protegiat literele, Heliade resumă o epocă: «epoca redeșteptării României», care cu drept cuvânt s'ar putea numi «epoca lui Heliade».

Ast-fel fiind, a spune noi astăzi tot ce Heliade a fost, tot ce el a lucrat, tot ce a suferit, ar fi a face istoria unei epoce, epocei luptelor pentru «românism», epocei regenerării limbei, care începe de la 1822 și se termină cu ultima sa suflare.

Nu venim dar, să ținem un discurs, ci să depunem pe statua Prometheului român o cunună de recunoștință din partea districtului Romanaților și municipiului Caracal, a căror grațitudine către acela ce fu motatorul și ducele mișcării de la 1848 este mai mare de cât a celor-l-alte districte și celor-l-alte municipii, și amintirile ce ele conservă despre dînsul mai scumpe și mai mărețe; căci clasicul lor pămînt și l'aŭ ales acest mare reformator ca să proclame pe dînsul veritățî, ce mai curînd saŭ mai târziu aveaŭ să salve România și le-a rezervat fericirea de a vedea ele cele dintâiu fâlfăind primul stindard al regenerațiunii.

Nu.

Cuvîntarea ce noi am ține n'ar fi de cât incomplectă și palidă. Discursurile cele mai elocinte, ce s'ar putea citi în onórea Apostolului și Atletului naționalismului, ar fi pasage din numeroșele sale scrieri care tóte nu respiră de cât amórea de patrie și de religie, douë mari simțiminte mai potente de cât tóte puterile lumii, care ne-aŭ conservat moșia și ne-aŭ salvat naționalitatea printr'atâția secolî de vicisitudinî, de invasiuni barbare și de lupte.

Patria și religia ai amat, tu Heliade, și ne-
ai lăsat în moștenire să amăm; pentru ele ai
asudat, pentru ele ai suferit; și Patria te în-
cunună astăzi prin bărbații săi de știință, de
arte și de meserii, prin junimea ei, prin tot
ce ea are mai luminat și mai pur, și Biserica
te bine-cuvinteză prin prelații săi.

Națiunea ți-a ridicat o statuie; orașele, scó-
lele, societățile, junimea ți-au depus cunune.

Dar cea mai grandioasă statuie ți-ai construit'o
tu singur, cea mai splendidă cunună ți-ai îm-
pletit'o tu singur.

Monumentul tău sunt operele tale, și diadema
ta sunt virtuțile tale.

Colosele de granit sunt peritoare; corónele de
metal sunt fragile. Numai operele de geniú tră-
iesc cât și lumea, și numai virtutea rămâne
eternă.

Glorie ție bărbatul nemuritor, care ai știut
să ți edifice un ast-fel de monument și să ți
prepari o ast-fel de cunună, ce sunt partea nu-
mai a omului ideei, și pe care cei mai formi-
dabili cuceritori ai lumii nu le vor avea nici-
odată.

Onóre ție, recunoscință ție!

SERVILISM*)

Diarul «Democrația» în numărul ei de la 27 August, ocupându-se de *Darea mea de sémă către alegători*, pretinde că, într'un restaurant al capitalei, ași fi ȕis, că sunt cuzist și că prefer regelui Carol pe fiul lui Cuza-Vodă.

Criticii consciințioși te judecă dupe scrisele tale ; Zoilii îți atribue cuvinte pe care nu le-ai proferat și intențiuni ce nu le-ai avut, ca să găsească pretext a te înjura, și ocașie a se recomanda. Orî cât de mult vener memoria lui Alexandru Ión I, care a luat din mânele călugărilor greci moșiile strămoșesci, spre a se da de detronatorii săi prinților germani ; orî cât de scumpă îmi este suvenirea marilor nostri Donini pâmîntenî, cari au ilustrat paginile istoriei patriei cu actele lor mărețe, venerația și

*) Publicat în *Poporul* din 7 Septembrie, 1888.

amórea pentru dînşii n'a mers pînă a admite ca Naţiunea să fie dată în eritagiū unei familii.

Tronul român n'a fost de moştenire nimenui ; el a aparţinut tot-d'auna Ţerei, care l'a dat celui mai demn. Ereditatea—buruiiană exotică, plantată de douē-deci de ani pe pămîntul democratic al României—are, între multe defecte, şi pe acela de a sui pe tron orî brigandî, orî imbecili, rare-orî principî mari.

Şi exemple sunt numeroase atît în istoria veche, cât şi în cea modernă a naţiunilor. Una din cele mai luminoase figuri ale Romei imperiale, Germanic, a avut de fiū un monstru : pe Caligula ; şi Marcu Aureliu Antonin, care pusese pe tron filosofia, lasă imperiul lumii fiului său Comod ce fu un al doilea Neron prin cruzimile sale. Aceste rele consecinţe ale eredităţii aū voit să le evite străbunii nostri stabiliţi în Dacia, când instituţiunile lor aū pus principiul electivităţii ca formă de guvernămint, principiu care a făcut mărirea şi puterea Romei Cincinaţilor şi Scipionilor şi căruia noi póte îi datorăm salvarea naţionalităţii şi conservarea pămîntului românesc.

Nu eū, dar, nutrit în acéstă religiune, aşi fi putut să-mē fae sprijinatorul vre-unui pre-

tendent la domnie, pețitor, nu prin meritele sale personale, nu prin serviciile eminente aduse țerei, ci așa d'a gata și foarte comod, prin dreptul de nascere, pentru-că ar fi fiu sau strănepot al vre-unui mare principe, când aplecările și aptitudinile lui n'ar fi de Cap al Statului, ci de precupeț.

Cuvintele, dar, pe care cei de la «Democrația» mi le atribue că le-ași fi rostit în favoarea junelui Cuza—pe care cei de la această foiă îl compară cu Romulu și cu Alexandru cel mare prin nascerea sa nelegitimă—sunt o nerușinată invențiune demnă de aceia ce și-a luat însărcinarea de a batjocori tot ce e românesc, spre a face să reiasă stăpânului calități pe cari nu le are, numai pentru că e străin și pentru-că le-a dat și speră a le mai da pâine.

Ca minciună, dar, *Cantorul de avis* al răposatului Karkaleki a rămas foarte departe de organul celor din poliția d-lui Moruzi.

Ca injurii, organul acestora a întrecut pînă și pe «Epoca». Aceste două foi și-a făcut concurență de înjurăturile cele mai triviale, și «Democrația» a luat premiul. În lupta pornogra-

fică, tinerii democrați au învins pe tinerii reacționari; dar liberalismul român n'are să se laude.

Ca servilism, nici-o-dată un ciocoiu nu s'a coborât mai jos. Democrații aceștia, ce s'au pus să apere Dinastia în contra uriașilor ce în realitate nu sunt de cât nisee mori de vînt, pretutindenî nu vîd în alucinația lor, de cât Ruși, pretendenți la tron, conspiratori, anti-dinastiei, răsturnători, în cât îți vine să le plîngi de milă de halul în care au ajuns. Omenii aceștia, care la 1848 când sufla în Europa vîntul republicelor, seriau că lumea nu va fi fericită de cât în ziua în care nu vor mai fi nici regi nici călugări, astăzi, când pe tronul lui Mihai și al lui Ștefan stă un rege teuton, au întors bandiera, și la 24 August i-am văzut bătîndu'și peptul în restaurantul menționat de *Democrația* și vociferând cu spume la gură că, dacă ar fi la putere, ar pune tunurile în toți pretendenții la tron, socialiști, radicali, conservatori, anti-dinastiei, cari toți sunt vînduți Muscalilor, spre a'i mătura dupe fața pămîntului; așa că, auzîndu'i i-ai lua ea săriți din pepeni.

A pune să mitralieze tot ce nu e dinastic, adică tot ce eugetă romănesce, care e aproape

totalitatea țerei, afară de cei de la «Democrația» și de cei ce'și au făcut educația în Germania, acesta e un principiu democrat.

Cei de la «Democrația» tratând pe cei de la «Voința Națională» prin locuri publice de *pun-gași*, fără cea mai mică jenă, vor să dovedescă că nu sunt numai dinasticii, ci și ómenii onești.

Cei de la «Democrația» desonoră partidul liberal prin platitudinea lor și prin pornirea lor de a suprima manifestarea ideilor.

Cei de la «Democrația» nu sunt liberali, și nici dinasticii. Dinasticismul lor sunt *vorbe de clacă*, cum a ȓis «Telegraful». Un an să'i mai țină fără *slujbe* și iar vor începe cu *spionul* cu *Carolina*, cu *Șarla*, epitete ce eũ anti-dinastic, nu mĩ-am permis a le da suveranului țerei.

Și când te gȃndesei că cei de la acȃstă fóiă sunt un grup de tineri, și se strĩnge inima de atȃta scȃdere a caracterelor, și te întrebĩ: Asta e generațiunea care are să facă viitorul Romȃniei?

Mult s'au depravat moravurile romȃne și mult coruptóre a fost epoca de la 1866 încoa, pe care un om de spirit în derĩdere a numit'o *era virtușũ*, dar al cȃrei adevȃrat titlu este *epoca exploatȃrii țerei și depravȃrii caracterelor*.

OPOZIȚIE

și

DEOSEBIRE DE VEDERI

Opoziție și deosebire de vederi în politică sunt două lucruri foarte distincte.

Opoziție există între două oameni sau două partide cari au principii opuse, care profesază credințe diferite.

Oosebire de vederi poate să fie între doi oameni de aceeași credință și având aceleași principii.

Se face opoziție unui guvern sau pentru-că oposantul este de altă religiune politică, sau pentru-că guvernul nu mai represintă principiile cu care a venit la putere.

Se află cine-va în divergență de opiniuni cu un guvern care nu și-a schimbat programa în basa căreia a venit la cârma țerei, dar care

pășese prea încet sau merge prea repede la realizarea acelei programe.

Cu toate acestea, aceste două lucruri adesea au fost confundate de omul care nu și dă osteneala a cerceta și a deosebi, sau de spiritul autoritar care nu suferă să mai existe altă părere de cât a sa, alte vederi de cât ale sale,

De aci s'a Țis adesea unui amic devotat, unui coreligionar leal: «Omul acesta îmi face opoziție, omul acesta mi-e ostil», pentru-că s'a întâmplat ca acest om, acest amic, acest coreligionar să fie de altă opinie, să aibă alte vederi într'o chestiune importantă și să creadă că expunind vederile sale și făcându-le să triumfe, face un bine țerei sale, câmpului din care face parte și guvernului, că acest triumf dă satisfacțiune principiilor lor comune, vine în ajutorul aceleiași cauze pe care o servește împreună, cu mijloce diverse, pe căi diferite într'un scop unic.

Acest lucru, faptul ca numai un singur om să cugete pentru totă lumea, să vadă, să judece și să decidă singur pentru o țară întregă, noi nu'l înțelegem într'un stat constituțional, cu guvern reprezentativ, cu corpuri deliberante și legiuitoare, cu instituțiuni democratice. Acesta

se face numai de un regim absolut. «Numai un guvern despotic, dice d-l Emile Chédieu, nu admite dreptul de examen, nu suferă deosebiri de vederi, nu discută cu nimeni. Unui asemenea guvern nu i se resistă de cât prin forță și n'are altă alternativă de cât a fi tot-d'a-una învingător, sau de a peri ca acei imperatori romani pe cari revolta triumfătoare îi tîra la gemonii, acoperiți de rușine și de oprobriu».

Un guvern reprezentativ nu urmază așa, nu se pune în această *varia belli fortuna*.

Principiile de care se conduce guvernul actual sunt acelea pe care le avem și noi. Dar, cu totă identitatea de credințe, adesea ne-am găsit în divergență de opiniuni; adesea s'a întâmplat ca în unele chestiuni să vedem alt-fel și să ne dăm votul dupe cum am crezut că e mai bine, fără acrimonie din parte-ne, fără cuget de ostilitate și cu părere de rău. Așa este linia de purtare ce ne-am tras și pe care o urmăm cu religiositate ca, atunci când se află concurență între două interese, între interesul nostru personal și între interesul partidei ce reprezintă principiile noastre, sau al eclesiei politice din care facem parte, să subordonăm interesul nostru interesului partidei sau eclesiei al cărei

suntem membri; iar când concurența se află între interesul partidei și interesul nației, să sacrificăm interesul eclesiei celei mici, interesului marelui eclesii ce se numesce țără, ce se numesce patrie, ce se numesce Românie.

Ast-fel, folosul general a fost pus de noi înaintea folosului personal și de partidă: așa interesele noastre și ale taberei politice în care luptăm, au fost lăsate în al doilea și al treilea plan, iar planul întâi l'am păstrat tot-d'a-una și nestrămutat pentru interesele Națiunei.

Acésta în loc de a ni se ține în sémă, ne-a adus amărăciuni, plăceri și chiar persecuțiuni, nu numai nouă dar și consângenilor și amicilor noștri, cari au trebuit să sufere pentru noi, să ia răsplată păcatelor comise de noi de a asculta consciința pe care Ființa sempreternă ne-a dat'o de judecător, de a ne împlini cu sântenie, cu fidelitate, cu fermetate datoria de cetățeni, de Români și de reprezentanți ai țerei, de a rămânea liberali; și prin cuvântul *liberal* nu înțelegem a fi cine-va numai părtașul de profesiune al libertății, ci noi îi dăm o accepțiune mai înaltă: liberalismul este un apostolat, iar nu o meserie. Dar a avea asemenea idei este a fi calificat de liberal disident, este a țî-se aplica

epitetul de oposant, este a'ți face dușmani pe chiar coreligionarii tăi, pe soții tăi de luptă, pe aceia cu cari ai mâncat pâinea amară a, exilului, cu cari ai suferit privațiunile, lipsa, dorul de patrie, pe aceia pe care te-ai deprins a'ți iubi și a'ți respecta.

Acastă dușmănie ne întristeză, dar nu ne descuragiază; aceste prigoniri ne mâhnesc, dar nu ne intimidă; din contra, ele ne oțelesc. ne deșteptă la datorie, ne deschid mai bine ochii la libertate, ne stimulează la rezistență.

Esti liberal ortodox, și pentru-că ai cutezat a vedea cu ochii tăi, a auzi cu urechile tale, a judeca cu mintea ta, cei de o credință cu tine, te exclud din eclesie, te excomunică, te carterisesc, și dacă ai interese, dacă ești proprietar tu, fratele tău, nepotul tău, amicii tei și aveți afaceri, vă abandonă capului administrației locale, care adesea este recrutat dintre ómenii fără inimă, fără principii, dintre transfugii politici, dintre advocații fără procese cari în lipsă de clientelă caută să ia o funcțiune, fie măcar de sbir, și ca să o capete, intimidă pe ómenii de la putere prin declamațiuni delirante și injurii furióse în întruniri publice și cafeuri,

gratulându-i cu gingașele epitete de bandiți devastatori ai țerei, de asasini ai națiunii, (propria lor expresiune) și dupe ce li se dă un os de ros, se fac agenți și unelte ai acelorasi oameni pe care i-au calificat de ucidători ai țerei, pentru câte-va bucăți de aur, ca acei republicani elvețieni care intră în garda Beilor de Tunis pentru câte-va monede de argint; te lasă prada acestor cameleonii, care, pînă cînd erau clienți de cafeuri, excita la ură și dispreț în contra guvernului, și de cînd se află în capul unei administrații, întărită la aversiune pe cetățeni în contra cetățenilor, ațîță la răscolă pe săteni în contra vecinilor lor proprietari, întreține intriga, nutrește discordia, intervertind rolul lor de administratori în acela de instigatori vulgari, de sbiri nerușinați.

Ai păreri, opiniuni, vederi diferite de ale guvernului, ești oropsit. De ce? Este ore în folosul moravurilor ca credința să fie batjocorită de apostasie, lealitatea să fie jertfa vulpeniei, duplicitatea să fie onorată și caracterul desdemnat, pentru-că caracterul, lealitatea nu știu să se înmlădie, să capituleze, să se tocmescă, să trafice?

Nu există regim constituțional unde osebirea

de vederi este pedepsită pînă la al patrulea grad de consăngenitate.

Dar ceea ce este mai grav și tot de-odată mai trist în zilele, pe care le-am ajuns sub așa dîsa *era nouă*, este lucrul următor:

Cum capul administrației unui județ servă un guvern, pe care el l'a declarat în întruniri publice că este compus de bandiți și de asasinii ai țerei?

Cum capul administrației unei țeri dă conducerea unui district omului, care i-a adus în public acuzarea de spoliator cu mîna înarmată și de ucigaș al națiunii?

Din partea subalternului, acesta dovedește lipsă de simțul moral și de simțul demnității.

Din partea superiorului, decăderea moravurilor.

Și o națiune fără moravuri, e o națiune perdută.

Nu se face educația unui popor, prigonindu-se demnitatea, datoria, probitatea, și remunerându-se servilitatea, trădarea, mișelia.

Nu se înalță o națiune puindu-se la suprafață ómenii fără moravuri, fără credință, fără simțiminte, avênd numai stomac, apetite, instincte ca vulpea, ca hiena.

Și acésta numai ca să se impună tăcere oricărei opinii care ar fi în divergență cu opiniunea puterii, în cât în județ să nu mai fie de cât o singură voință: a prefectului, în țară o singură cugetare: a ministrului, iar voința națiunii o utopie, cugetarea parlamentului o iluziune, guvernul reprezentativ un anachronism.

Nu așa urmăzează un guvern cu adevărat liberal.

Nu prin răsbunări și violațiuni se administrează bine lumea. Răsbunările aduc comploturi și violațiunile revolte. Și la vremea judecății, un om singur saū o oligarchie, saū o tovăroșie tot e mai neputincioasă de cât totă lumea, de cât un întreg popor. Ludovic XVI a fost mai impotent de cât Franța; Carol I mai debil de cât Parlamentul englez; Maximilian mai slab de cât poporul mexican; Napoleon I mai puțin puternic de cât Europa. Un om care se pune în contra tuturor ómenilor, trebuie să fie bolnav, și de nu va căuta să se vindece, și de va scăpa să nu móră de mórte violentă, dar de sigur va muri, fatalmente, inevitabilmente, de mórte prematură.

Óre istoria nu servește întru nimic condu-

cătorilor de popóre? Nu învață ea nimic pe aceia care aũ o parte din acéstă conducere și care fac rău dacã se aflã în capul serviciilor publice numai ca mercenarii, ca sã'și ia plata la capetul lunei pentru slujbe și pentru treburi, care numai treburile societãții nu sunt și nu le fac?

Osebirea de vederi fãrã îndoialã este un lucru neplãcut guvernelor personale, dar este bine-fãcătoare și necesarã. Insuși opoziția ostilã óme-nilor de la putere, dacã nu e bine-voitoare acestora, e trebuinciosã și utilã țerei. La 1866 și la 1879 opoziția a salvat țera de cotropirea jidovescã. La 1874 opoziția a combãtut convenția comercialã cu Austria, care ne-a fãcut tributari pe mulți ani strãinilor și a rui-nat comerțul român. Astãzi chiar minima opo-siție din corpurile legiuitoare a ridicat vocea în contra închiderei granițelor de cãtre Austro-Ungaria, și a depus o moțiune pentru aplicarea tarifului autonom pe care l'am avut înainte de convenția de la 74 și care ne-ar salva de tributul ce'l plãtim astãzi în plin regat, dar nu și în plinã independență.

Opoziția fie liberalã, fie conservãtoare, a dat tot-d'a-una alarma când a fost sã ni se facã

vre-o spoliațiune, sau să ni se încalce vre-un drept; ea a strigat, a protestat, a resistat cu bărbăție, cu hotărîre, și adesea strigătele ei, împotrivirea ei, au fost încoronate cu isbândă; și chiar când n'a triumfat imediat, împotrivirea ei a avut consecințe bine-făcătoare.

Guvernele, dar, al căror scop e binele țerei, să recunoscă serviciile opoziției, și cu atât mai mult să nu fie ostile osebirilor de vederi ale acelor din partisanii lor, care cu totă predilecțiunea ce au pentru guvernul partidei din care fac parte, nu pot să renunțe la judecata lor, la conștiința lor, la datoria lor, fără a considera această renunțare ca o trădare, ca o crimă de les-nație, ca un sacrilegiu.

Omul conștiințios, mandatarul închiuat datoriilor sale, iubesc pe coreligionarii săi politici, are pentru dînsii tot devotamentul, le dă totă preferința, dar mai mult de cât pe coreligionarii săi, de cât pe amicii săi, iubesc adevărul moral, adevărul politic, își iubesc țera. Și dacă pentru adevăr și pentru țera e hulit, e persecutat, e abandonat Marvoodilor politici puși în capul județelor, el suferă avînd conștiința senină și mulțumirea sufletescă că și-a făcut datoria nu ca membru al cutării coterii, al cu-

tării tovăroșii în scopuri răsturnătore sau de mărire, sau de înavuțire personală, ci ca bun cetățen, ca mandatar corect în scopul măririi și înavuțirii țerei sale.

Póte că acésta este o nebunie, dar mai bine într'un asil de alienați cu nebuni ca Socrat, ca Christ, ca Grachiú, ca toți câți au fost uciși pentru adevăr și pentru patrie, de cât în palatele regilor și împěraților cu spoliatori și speculatorii de ómeni, cu sugrumători de popor, cu coruptorii de moravuri, a cărora pretinsă înțelepciune este și ea o nebunie în alt mod și cu alte consecințe.

1888, Februarie 10.

ÎNVĂȚĂMÎNȚUL ÎNTEGRAL

Unul din principiile fundamentale proclamate de marea noastră Mișcare politică și socială de la 1848, este : *Instrucție egală și întregă pentru tot Românul de ambele-sere.*

Prin *instrucție întregă*, ómenii mișcării au înțeles instrucția fizică, intelectuală și morală.

Numim *instrucție fizică* gimnastica, natația, călăria și alte exerciții corporale care dezvoltă corpul și 'l întăresc.

Numim *instrucție intelectuală*, studiul sciințelor și artelor care dezvoltă inteligența, luminează mintea și pătrunde tainele firei.

Numim *instrucție morală*, cultura sufletului, deșteptarea simțimintelor înalte de demnitate, de onóre, de justiție, de probitate, de pudóre, de misericordie, de iertare.

Prin instrucția fizică, omul mai șubred de-

vine robust, se deprinde cu greutatea și le suportă, își redobândește sănătatea dacă e debilă și o conservă.

Prin instrucția intelectuală, mijlocele ce ea le pune la dispoziția acelor ce o cultivă, unora le face mărirea și tuturor le asigură bunul trai material.

Prin instrucția morală, omul se distinge de brută. Ideea de o ființă supremă, amoroarea de patrie care merge pînă la sacrificiul, simțimîntul bunului, frumosului, justului, nu sunt cunoscute de cât omului.

Instrucția fizică, intelectuală și morală, făcînd *instrucția întregă sau învățămîntul integral*, una din ele de va lipsi, omul nu e întreg, nu e desăvîrșit, nu e dupe cum Puterea care l'a creat a voit să fie.

Fără instrucție fizică, corpul suferă consecințele înfrîngerii acelei legi a naturii ce se numește *mişcare*, fără care corpul cade în trîndăvie care e o boală aducătoare de alte bôle.

Fără instrucția intelectuală, omul devine lucrul altui om, sclavul trebuințelor sale, pe care numai știința seie să le ușureze sau să le înlătore ridicându'l din degradare.

Fără instrucția morală, omul cel mai lumi-

nat p^ote s^a fie r^eu, asupritor, nedrept, lacom, sanghinar, fiind-c^a într'însul sentimentele nobile sunt dominate de instinctele bestiale.

Sciința, luminarea omului este mult, dar nu este totul.

Un om p^ote s^a fie talentat, dar numai at^ât nu e de ajuns; mai trebuie s^a aib^a și caracter. Și cultura intelectuală form^ez^a talentele, dar numai educația sufletului face caracterele.

Un om talentat, lipsit de caracter, e o calamitate socială. El amăgesce, înșală, fură, face victime, vinde, se vinde. Dumnezeuul lui este Mamona (banul).

Și tocmai cultura sufletului este cea mai neîngrijită în sc^olele n^ostre; ba ea chiar lipsește din învățămîntul public de c^ând profesorii numai sunt apostoli urmași ai Lazărilor, Heliadilor, Căpăținenilor, Aronilor.

Din cauză că educația este exilată din sc^ole, studiul sciințelor ne-a dat multe talente și puține caractere; ele au produs multă lumină și puțină căldură d^atătoare de viață: suntem bogați în automați și săraci de *omeni*.

*

Dar învățămîntul nu numai nu e integral; el nu e nici răspândit.

Instrucția gratuită și obligatorie, e un drept al copilului. Ce au făcut cu acest sânt drept ómenii de la putere? De 29 de ani, avem ca formă de guvern așa zisul regim al stabilității. Ce a făcut el cu instrucția publică? Cum stă țera mai ales cu învățămîntul rural care e basa învățămîntului public?

Să ascultăm pe d-nul P. Gârbovicénu, directorul scólelor Societății pentru învățatura poporului român. Eată ce dice d-sa în discursul pronunțat în ziua de 25 Iunie 1895, cu ocazia distribuirii premiilor la elevii scólelor acestei societăți:

«Aũ trecut 29 de ani de regim al legiĩ din 1864 și 2 ani de regim al legiĩ din 1893, și cu tóte acestea când studiãm rezultatele, întemeindu-ne pe cele mai noi date statistice, trebuie să mărturisim în gura mare și cu sufletul plin de amărăciune că stãm cât se póte de rău cu instrucția poporului nostru rural. Dupě recensimîntul copiilor de la țera în virstă de școlă făcut pentru anul 1894, avem un număr de 634,342. Aũ urmat în anul 1893—94 la școlă 186,402. Avem numai 3,149 scóle rurale cu 3,629 învățatori. Prin urmare, peste numărul existent de șcóle ar mai trebui un plus

de 2,668, cu un număr de învățători în plus de 7,062. Cifra e cel mai puternic argument de a produce convingerea, care ne răpescce credința de a ne mai numi Belgia Orientului; căci la țără e paterea noastră de viață, acolo e inima românismului. Cu învățămîntul primar urban nu ne putem lăuda, fiind-că aproape în majoritatea orașelor noastre, și mai ales peste Milcov, elementul român este strivit fără milă de străinism».

Avem dar un învățămînt public neîntreg și necomplet. Din 634 de mii de copii în etate de scólă, 448 de mii sunt lăsați pe fie-care an în bezna nesciinței care este iadul moral.

Și când întrebî pe cei ce conduc Statul, de ce acéstă mare crimă? Ei răspund că țera nu are îndestul venit ca să creeze atâtea scóle și să plătescă atâția învățători.

Cum?

Țera a avut venit să plătescă 900 kilometri de drum ferat pe 274,000 de lei kilometrul, când s'ar fi putut construi pe 170,000 cel mult, adică a avut să dea, peste costul real, 90,000,000 pentru înavuțirea principilor și ducilor din Germania, fără ca să datorăm nici o bine-facere Germaniei?

Țera a avut să dea în apanagii 12 domenii mari ale Statului cu un venit anual de peste patru milioane din arendi și din tăierea pădurilor, fără nici o trebuință, căci lista civilă, adăugată cu 60 milioane anual peste lista civilă a Domnilor noștri, era mai mult de cât îndestulătoare, probă că din ea regele a cumpărat moșii ?

Țera a avut să facă dar 700,000 lei din tesaurul public *torârșiei* Göetz și să o scutesească de taxe în viitor, desființând un articol din legea tarifului autonom printr'o simplă încheiere ministerială, pentru-că tatăl unuia din miniștri era acționar în această tovărășie ?

Țera a avut să dăruiască trei moșii, aparținând Statului, coborâtorilor lui Betmar, un străin, în contra hotărârilor judecătorești, pentru-că avocatul acestora este favoritul unuia din miniștri ?

Țera a avut venit să îndoiască numărul judecătorilor de ocôle, numărul sub-prefecților și să îndoiască acestora lefile pentru trebuința guvernanților de a înmulți numărul agenților electorali, spre a falsifica alegerile și prin urmare Parlamentul și Consiliurile județene și comunale ?

S'aū găsit milioane să se dea străinilor, și

nu s'a găsit câte-va sute de mii să se plătească apunamentele la 7062 învățători?

S'aũ găsit bani să se creeze sinecure, și nu s'aũ găsit să se construiască școle?

Venitul de care Statul a fost spoliat de cei ce guvernă țera ca în vécul de mijloc, e mai mult de cât ar fi fost trebuință să se completeze învățămîntul public. Venitul dar nu a lipsit țerei. Ceea-ce i-a lipsit și i lipsesce sunt ómenii cari știaũ altă-dată să se împotrivescă Domnilor impuși de Turcia sau susținuți de Rusia; ceea ce i lipsesce e guvernarea de sine. Instrucția poporului e paralisată sistematicesște de străin.

*

A doua causă a relei stări a instrucției, mai dic guvernantii, pîna la 1893 a fost defectuositatea legii învățămîntului din 1864.

Dar dacã acéstă lege era rea, de ce în timp de 27 de ani n'ați făcut voi alta mai bună?

D-nul V. A. Urechia, fost ministru al instrucției publice, în ședința de la 12 Februarie, anul 1884, a Adunării legiuitoare, răspunde că dacã de la 1866 pîna la 1884 o lege a instrucției,

nu s'a confecționat, culpa nu e a ministrilor învățământului public, ci ea e în altă parte. Iată ce dice d-sa :

«... S'a făcut răsboiū acestei legi chiar de capii noștri politici,s'aū numit comisiuni de guvern ca să modifice legea. Acele comisiuni n'aū dat rezultate din cauza deselor schimbări a ministrilor instrucțiunii publice.... D-nul Rosetti care luase angajamentul să facă o lege, într'o bună dimineță ne-am pomenit fără dînsul... Generalul Tell (sub guvernul conservator) a produs cel dintâiū proiect de lege care să înlocuiască pe cea din 1864... Dar fenomen curios! fu de ajuns ca patriotul ministru.... să propună o lege a scōlei, și cădu. Așa se întâmplă și răposatului Strat. Cum făcu proiectul său de lege scolară, cădu.... D-l Maiorescu... omul cel mai competent (în materie), făcu și el un proiect de lege și cădu.

«Din partidul liberal, după ce veni la putere aū propus proiecte de legi școlare, d-nii Cantili, Chițu și în fine răposatul Conta. Cădu și el.

«... Eū nu voiū să explic de-o-camdată cum eu toți dorind schimbarea unei legi defectōse, cum acēstă lege atāt de șubredă, bătută și asal-

tată de toate părțile, isbită și lovită de toate părțile (20 ani), a rămas în piciore...»

Fără a avea nevoie de explicările cuvântătorului, când observăm că din ziua ce un ministru al instrucției își propunea să vină cu o lege de organizare a învățământului, cădea, și când se scie că căderea nu putea să vie decât de la Acela ce numesce și revocă ministrii, lesne înțelegem cine a fost și cine este cauza de nu avem instrucția nici întregă, nici răspândită. Și acesta o adevereză analele scólei și o spune un fost ministru de la înălțimea tribunei Adunării legiuitoare, fără a fi desmintit de lingușitorii Palatului și de presa mercenară. Proiectele de lege ale ministrilor Tell, Strat, Maiorescu, Chițu, Conta, se vede că nu corespundeau scopurilor Alesului de la 1866, și a adăstat pînă să găsească un ministru de paie ca cel din 1893 să vie cu o lege reacționară a instrucției pentru a'i permite să fie votată și a'i da sancțiunea.

*

Care este starea actuală a instrucției publice, pe care guvernul o perpetuă?

Fostul ministru al scólelor pe care l-am nu-

mit mai sus, și profesor universitar, dice: «...Scó-
lele primare create prin comune, nu sunt de
cât pentru citire și scriere, care adesea se uită
dupe câți-va ani de la eșirea din scólă, po-
porul fiind lipsit de cărți în care să continue
a învăța printr'o plăcută citire. Trebuie să dar
scóle primare cu destinațiunea practică în sen-
sul ocupațiunii predominitoare în comună. Ca în-
vățători, preferința la titluri de capacitate egali,
s'ar da *femeii*, care este probat mai aptă a face
instrucțiã și mai ales educațiã primei vârste».

Trecând de la învățămîntul primar la cel
secundar, vedem că Gimnasiile și Liceele nu
pregătesc de cât funcționari, a căror prea mare
mulțime a devenit o plagă socială. Remediul e
pe de o parte a dota țera cu o *lege de admisibi-
litate* la funcțiunile Statului, lege care să sti-
puleze că pe viitor nu se vor mai recruta func-
ționarii din simpli bacalaureați, ci li se va
cere, pe lângă un examen și studii speciale;
iar pe de alta. să se creeze și scóle reale «Să
combinăm liceele nóstre, dice același profesor
universitar de care am vorbit, ca să conducă și
la învățămîntul real și la cel clasic, pînă când
midlócele pecuniare ne va permite să avem
catedre separate. Cu modul acesta, scolarul după

cererea părinților, p^ote ast-fel în aceeași zidire de sc^olă afla un program real sau umanitar, comercial, pedagogic, etc.»

N'avem nici sc^ole rurale cât ar trebui, nici aparat didactic suficient, nici învățămîntul secundar și superior îndestulător, cu t^otă bogăția pămîntului nostru, fiind-că nu avem în capul țerei o inimă românească, și sorgințile Statului intră în pungile pungașilor veniți, după unde și-a întărcat dracul veneticii, cu punga g^olă.

*

Din cauză că nu mai avem învățămîntul integral, marea majoritate a elevilor, părăsind sc^olele fără a cun^osce o sciință specială, o artă, o meserie, și neav^ond cu ce trăi, sunt siliți a se arunca asupra budgetului Statului, județelor și comunelor ca nisee lupi afamați, devenind uneltele acelora ce numesc în funcțiuni; alții, omeni făcuți, trăiesc în sarcina părinților, cari au știut să munc^esă; alții vegeteză făc^ond datorii în așteptarea cu nerăbdare a morții acelor pe care au să'i moșten^esă; alții tărăsc pe părinții lor, bătrâni și neavuți și ei, prin Tribunale să le dea pensiuni alimentare ca unor

schiloși sau paralitici, cum avem din nefericire exemple. Lucruri cari degradă pe om.

Și toate aceste miserii și această stare de înjosire, pentru-că cei de la guvern vor să aibă un proletariat intelectual slugarnic, spre a-l întorce în contra societății plătindu-l, și un popor ignorant spre a-l exploata.

Dacă copilul ar eși din școală cu o specialitate, și dacă i s'ar spune într'însa că e mai folositor societății și lui însuși de a fi un meșier bun de cât un scriitor prost, că e mai onorabil a fi un meșteșugar de cât un sbir cu titluri sforăitoare; dacă ar învăța din școală a fi laborios, econom, prob, moderat; că e mai demn de a trăi din munca sa onestă, fie ca cărbunar, ca servitor, căci toți suntem servitorii proprielor noastre munci, proprielor noastre profesiuni, de cât a muri de miserie, nelucrând, siliți a înșela, a fura, a se târî; dacă instrucția ar merge paralel cu educația, n'am avea nefericirea să vedem țera guvernată de cei mai răi și de cei mai incapabili, de farisei și de scribi, de traficatori cari cumpără consciințele și vînd drepturile țerei, de brigânți care se țin la putere prin bande de bătăuși și prin corupție; n'am avea proletariatul intelectual care e ar-

mata cea mai de temut a orî-cărui aventurier care pune mîna pe putere.

Starea de astăzi a învățămîntului nu mai pôte fi tolerată. Este de datoria fie-cărui cetățén să cêră și să lucreze pentru realizarea instrucției integrale.

În luminarea poporului și desvoltarea lui în tôte direcțiunile, stă salvarea; și acésta n'o putem aștepta de cât de la noi înși-ne, de la patriotismul nostru, de la iubirea de nêmul românesc a mandatarilor noștri, pe care îi vom trimite în Parlamentul țerei.

1895, Iulie 15.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Scumpului meu amic Jón M. Riureanu

adresez aceste rînduri.

Cît de dragi sunt omului aducerile aminte din primii ani ai vieții lui, scumpul meu amic și frate! Cît de mult iubesc el obiectele ce i-au făcut ântâiele impresiunii, locul în care s'a născut, colinele peste care a alergat fiind copil, văile pe care le-a străbătut, arborii sub care s'a umbrit!

Colea era casa părintescă în care am articulat primele gîngăniri; dincoia se aflau viile plantate de tată-meu în care culegeam gorganul, berbecelul, braghina, săina, corbul; aici să rîdica stejarul cel mare pe care vijeliile timpului l-au măturat; pe lunca acésta veneau verginile satului vecin să culégă florî. Colinele,

văile, lunca, sunt și astăzi ceea ce erau odinioară ; nici un cataclism n'a venit să schimbe fața lor. În pădure, astăzi ca și atunci, crește stejarul, gărnița, mesteacănul, cornul, cerul, frasinul, jugastrul, arțarul, alunul, mojdrenul, ulmul ; pe deluri și pe vălcele răsare brabanul alb și roșu, viorelele, mieșunelele, mărgăritărelul bujorul, oglicea, dădețelul, macul cu foile sale roșetice ; în selbe și pe câmpii cântă și în-cuibeză privighetórea, ciocârlia, cucul, grangurile, presura, cinteza, codobatura, ciocârlanul, pupăza, gaița, buha, prepelița, turtureașa ; dar ființele umane care însuflețeau aceste locuri nu mai sunt, și despre ele nu mai rămâne de cât amintirea. Ca și ele, multe din speciile pasărilor cerului, ca porumbielul popesc, porumbielul lupesc, cocosul selbatic, găinușa, sfranciogul și scaeciorul multicolor, care populau pădurile au dispărut.

Micii fiind, eu și frate-meu, ierna întindeam curse pasărelelor care veniau să ciugulască seminte, atrase de fóme. Copiii, în nesciința lor, sunt nemiloși cu plăpândeale viețuitoare. Vara totă ziua nemâneafi, cutreeram moșia noastră în lung și în lat, și de multe ori treceam și pe alte hotare, dupe cuiburi de paseri ; ajungeam

pîna în ciulpane pe moșia Giormanelor, unde, în scorburile copacilor, oăa gaița puciosă cu penele ei verzi și cenușii. Braniștea Voicului ce adăpostea de vîntul de la Apus viile Voiculescilor cu cireșii lor seculari, care da cireșe negre și nărămzii, era și ea una din punctele noastre de explorare. Ciulpanele era Polul nostru Sud, și Braniștea Voicului una din pădurile vergine ale Americii. Săra veniam a-casă stătuți de oboselă, cu cămășile rupte de mărăcinii și de arborii pe care ne suiam, și cu câte-va ouă de pasere.

Noi ședeam atunci cu casele pe délul disastădi la Prunișor, avînd la Sud valea Lacului-Lung; la Vest adîncătura numită *Printre-munți* ce se află între délul de la Prunișor și Délul-Turcului; la Nord valea ce vine din Bărbuceni, și la Est Braniștea și viile Andreescilor. Peste valea Lacului-Lung este délul Cârjinescilor, pe care își aveau locurile de muncă un neam ce se numia Cârjani; délul acesta mai spre apus ia numire de délul lui Gherghe, pentru că pe sprîncéna lui, la marginea pădurii, locuia solitar un moșneg numit Gherghe, un fel de anacoret, a cărui grópă de bordei se mai vede și astădi. La Vest de

adâncătura numită Printre-Munți, se află Délul-Turcului înconjurat de toate părțile de văi, numit așa fiind-că în timpuri în care Turcii începuseră a se încuiba în țără, un Turc ridicase pe acest dél o culă de locuință, în care a fost omorât de Români dupe uciderea Turcilor în Bucuresci de Mihaiu Bravul. Peste valea ce vine din Bărbuceni, este délul lui Mărfan sau al lui Bolbița coperit de pădure unde în vremea ciumei celei mari au murit de acest flagel și și-au lăsat aci resturile pământesci un Țigani bătrân și o țigancă tinăra, un fel de Abelard și Eloisa, ce nu au vrut să mai trăiască unul fără altul. La Nord de acest dél este valea cea mare a Leului, care mai spre Vest, în dreptul délului lui Gherghe, unde se împreună cu valea ce vine de la Lacul-Lung, ia numire de Lala. Apoi e Délul-Magaziilor așa dis pentru că pe el, în timpul războielor dintre Ruși și Turci au fost magaziile de aprovizionare pentru oștiri. Acest dél este cel mai lung dintre toate. Pe unul din piscurile sale în dreptul între-Munților, unde se îmbină valea Barbucenilor cu valea cea Mare, ne avem astăzi asele, de unde ochiul contemplă la Sud toate celelalte déluri și valea Lalei, cu balta de pe matca ei

formată din ape curgătoare în care crește papura și cățina, strânsă de o parte și de alta între livezi mirositoare de fân, sămănate cu fântâni cristaline, având cóstele délurilor la Sud acoperite de păduri și la Nord plantate cu vii și cu arbori roditori. Trei eleștee de pesce au fost în vechime pe Lala : unul pe moșia noastră înființat de moșul meu în dreptul dealului lui Gherghe ; altul pe moșia Tetoienilor numit al Vlăduțului, și cel din urmă pe moșia Ghindenii dis al Chinezului, ale căror urme se mai cunosc încă. Lala, avută în isvóre rēcoritoare, cu vederea ei admirabilă, se începe din comuna moștēnescă Leu, și se întinde maiestósă pînă aprópe de Jiú, străbătēnd patru moșii. Pe ea alergam după fluturi cu aripile diafane de diferite desemnuri și care aveau tóte colorile curcubeului. O natură ca acésta a inspirat lui Alexandru Depărățeu, poetul nemuritor, idila sa : *Vara la țară*, fermecătoare de frumusețe.

Ca și a poetului

Locuința mea de vară

E la țară

Și ea și el

Acolo eú voiú să mor

Ca un fluture pe flóre

Beat de sóre
Și parfum încântător!

Móră tonții în palate
Imbrăcate
În covóre d'Ispahan
Ei ce chiem pietrile triste
Ametiste
Și părinte pe tiran!

Mie dați-mi valea verde
Unde perde
Omul negrele gândiri,
Unde 'ți uiți de infamia
Și sclavia
Auritelor zidiri

Unde mândra păsărică
Se ridică
Pînă 'n cerul luminos
Și din căru'i plu de sóre
Cu oróre
Abia vede omul jos.

Iubirea locului unde s'a născut cine-va și a crescut, unde a făcut prima cunoscință cu obiectele ce l'aū înconjurat, este preludiul iubirii de Patrie.

D-ta, scumpul meu amic, care ești ca și mine din Oltenia și ca și mine ai copilărit la țără pe marginile grațiosului Oltet, îmi vei răspunde ca păstorul din poveste:

«Și eu din Arcadia sunt*».

*) Arcades ambo. (Virgiliu, Eglogu VII).

GENEALOGIA NEAMULUI MEU

Istoria unei familii, ca și istoria unei nații, este actul ei civil. Așa fiind, precum avem sacra datorie de a scóte din pulbera arhivelor documentele care servesc la analele patriei, asemenea datorii suntem să desgropăm de pe unde găsim actele care ne arată numele strămoșilor, timpul în care ei au trăit și faptele ce au săvârșit; căci din istoria familiilor unei țeri se compune istoria acelei țeri.

Acéstă datorie mi-o împlinesc astăzi publicând în rîndul chronologic actele de mai la vale, câte au putut ajunge pîna la mine, privitoare la némul meú.

I.

Documente vechi

§. 1.

Anul 7037 (1529), traducere din slavonesce în limba română dupe chrisovul lui Moisi Vodă

dat lui *Dan vistierul*, privitor la dania unei vii și cumpărătoarea unor pământuri, în cuprindere :

Cu mila lui Dumnezeu Io Moisi Voevod și Domn a totă Țara-Românească, feciorul marelui și prea bunului Vladislav Voevod, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele jupânului *Dan Vistieru* ca să-i fie lui moșie o vie la Stănimiri, pentru că au venit feciorii Voinei : Stoian cu frații lui, înaintea Domniei Mele de au înfrățit pe Dan peste acea vie ca să-i fie lui moșie, și o au dat Stoian lui cu frații lui de a lor bună voe. Dupe aceea iar a cumpărat Dan din Dădeni de la Simeon două pământuri drept 100 aspri gata și drept o iepă. Și-a mai cumpărat Tatul de la Leinisă un pământ drept 50 aspri, și de la Manca un pământ drept 50 aspri și de la Stanislav un pământ iar drept 50 aspri. Pentru aceea am dat lor și Domnia Mea ca să le fie lor moșiile stăpânitoare și o-havnice și feciorilor lor, nepoților și strănepoților lor. Și ori căruia din dînșii i s'ar întempla..... morțe, în urma aceluia, gâlcévă să nu fie, ci să fie celor ce vor rămânea, și de nimenea clătina, dupe dîsa Domniei Mele. Iată dar și martori am pus Domnia Mea (pe) jupân Drăghici biv vel Dvornic, i jupân Neagoe vel Dvornic, i jupân Theodor vel Logofet, i Dragomir vistieru, i Radu Spătaru i Drăghici Comisu, i Staico Pah., i Radu, i Barbu, i Marin Postelnicu, și a fost ispravnic Radu Palmaș Portaru. Și s'a scris în luna lui Mai 20. Veleatu 7037.

(ss.) Io Moisi V. V.

În josul acestei traduceri se dice :

Acest isvod s'a scris pe limba românească de pe.... cel slavonese de Lupp, dascăl slavonese la scôla domnescă din Bucuresci.

(ss). Lupp Vasimovici, dascăl Slov. ir pisah.

Pe dosul traducției, se vede următoarea însemnare :

Acest chrisov este al lui Dan Vistieru strămoșul tatălui meu Grigorie Rusu.

(ss). D. Rusu sin Grigorie.

Cel ce sub-sémnă : D. (Dincă) Rusu, este fiul cel mai mare al moșului meu Grigorie Lăcusténu, pe care el îl numesce *Rusu*, pentru că Mateiū tatăl lui Grigorie Lăcusténu, pe lângă numele patronimic de *Lăcusténu*, mai avea și pe acela de Rusu, cum se va vedea mai la vale.

Dan Vistierul, dar, este cel mai vechiū străbun al nostru despre care avem documente. (§ 16)

§ 2.

Anul 7073 (1565), în original chisovul lui Petru Vodă scris în limba slavonă și tradus în românesce la 1897 Martie 24 de Z. C. Arbore, translator de limbile slavice la archiva Statului, prin care Chrisov se întăresce moșia Locustenii de jos lui Dumitru și Băilă, în următoarea coprindere.

Cu mila lui Dumnezeu, Io Petru Voevod și Domn al țerei românescei, fiul marelui și prea bunului Mircea Voevod, dat-am Domnia Mea acésta a Domniei Mele poruncă lu Dumitru cu fiii și Băilă cu fiii pe câți Dumnezeu le va da, ca

să le fie de moșie în Locusteni din jos partea lui Stan a treia parte; iar partea lui Radu întreagă, și de la câmp, de la pădure și de peste tot hotarul, de ôre-ce au cumpărat Dumitru și Băilă de la Radu fiul lui Stoica pentru 465 aspri; și martori au fost: Balotă și Dan bătrânul din Locusteni, și Din Mușator Stoica, și din Fierăsci Dumitru și Stanciu și Vladu, și din Bucuresci Dan, și din Doluu-Locusteni Manea și Lupul; acești ômeni sunt toți martori când a cumpărat Dumitru și Băilă aceea moșie, care este arctată mai sus, de ôre-ce Radu fiul lui Stoica a vîndut cea moșie cu propria sa voie-bună și cu știrrea tuturor megieșilor de prin prejur; și dacă cui-va se va întîmpla.... ¹⁾ De aceea dat-am și Domnia Mea lui Dumitru și Băilă.... ¹⁾ fiilor, nepoților și strănepoților și de... ¹⁾ nimeni neclintită să rămăie dupe șisa Domniei Mele. Iată și martorii aședă Domnia Mea pe jupân Nedeleu marele Dvornic, și jupân Ivan marele Logofet, și... ¹⁾ marele vistier, și Dan Stolnicul, și Stan Spătaru, și Bărcan Comisu, și Manea Paharnicul, și jupân Gherman marele Postelnic, și ispravnic Ivan marele Logofet. Scris în luna August 20 anul 7073.

Io Pătru Voivod (locul peceții) cu mila lui Dumnezeu.

Dumitru și Băilă trebuie să fie moșii moșnenilor din Locusteni de jos, fugiți în țeră, despre care vorbește hotărnicia de la 1731 (§ 6), a căror moșie după pribegirea lor s'a stăpînit de părtașii din Locusteni; sau pôte că moștenitorii lui Dumitru și Băilă la rîndul lor au vîndut aceste părți de moșie moșilor mei.

§. 3.

Anul 7138 (1620), înseris al moșnenilor din Șemnic prin care dic că vîndându-se servi

¹⁾ Locul rupt în original.

împreună cu moșia lor lui *Vodă Banul*, se răscumpără de la nepoții acestuia, lăsându-le jumătate din moșia Șemnicul cu care se vînduseră, în coprindere:

Scrisam noi rumîni din Șemnic, anume: Stănilă i Ivan, i...¹⁾ și Drăghicî acest zapis al nostru ca să fie la ni...¹⁾ nepoții *Vodei Banul* și a jupănesei *Velicăi*, jupîneasă...¹⁾ că ne-am fost vîndut *Vodei Banul* și jupănesei lui *Veli*...¹⁾ jupîneasă lui *Velica* lor li s'au prius mörte de către...¹⁾ Dacă după schimbarea *Radului Vodă*, a venit *Alexandru Vodă*...¹⁾ cât de am dat banii lui *Alexandru Vodă galbeni* 300 de...¹⁾ pîna a fost *Alexandru Vodă* în țeră, au venit *Gavrilă Vodă*...¹⁾ *Banul* și a jupănesei *Velicăi*, ei au purtat pîna cu...¹⁾ și ne-au rămas ca să le fim rumînilor, și ne-au luat...¹⁾ După aceea noi am căzut cu rugăciune la nepoții jupănesei...¹⁾ și la *Radul* de ne-am răscumpărat partea noastră jumătate...¹⁾ gat...¹⁾ ne-am voit de bună voia noastră...¹⁾ tocmeala noastră au fost marturie din *Craiova*: *popa Grigorie*...¹⁾ *Pătru* i *Popa Stanciu*, i *popa Nicola*, i ot *Pleșoi Iane*, i ot *Morânglav Mihaiu*, i ot *Craiova Neagonir* i *Dumitru Bate-în-loc*, i *Neago județul*, i *Jipa*, i *Radu Pașa*, i *Novac Grămăticul*, așa ne-am tocmi, iar cine se va mai ispiti dintre noi și din ruda noastră a sparge acéstă tocmelă, acela om să fie blestemat de *Dumnezeu* și de maica *Precista* și de 318 sfinți părinți din *Nicheia*, și anatema și să se judece într'un loc cu *Juda* și cu *Aria*, și să fie și de glóbă domnescă, să dea 200 de galbeni, acéstă să se scie, au scris *Iane logofetul*, luna *Maiu* 30 zile și de la *Adam* pîna acum în anul 7128 (1620).

Actul e semnat numai cu punerea pecetilor.

Intâia și a patra pecete sunt la fel; pe ele sunt săpate câte un chip de ostaș pedestru, cu

¹⁾ Loc rupt în act.

sabia trasă din tătă. Pe a doua pecete e săpat un animal în fața unui bust de om, și dedesubt cuvintele : Mihaiu logofetul ; animalul, pare a fi un urs. Pe al treilea sigiliu e reprezentată o femeie în picior.

D-nul C. D. Mumaiianu—distins paleograf cap de secție în Direcțiunea generală a Arhivelor Statului, căruia s'a cerut să explice aceste sigilii—printr'o scrisore din 2 Decembrie către d-nul I. M. Rîureanu, fostul său profesor venerat, dice : «Cele patru sigilii din actul 1620 a căror explicare se cere de d-nul Lăcusteanu, nu au nici o importanță oficială, de ore-ce sunt sigilii particulare ale moșnenilor *boierănași* ; având fie-care dreptul de a pune pe sigilul său, pe lângă nume, și câte un insign ore-care, de obicei un cavaler cu o cască pe cap, sau un toiag, o pavăză, etc. sau chiar călare, imitând pe cavalerii occidentului (epoca feudalității) sau pe cavalerii români (roșiorii, verșiorii cavaleriei românesce).

Vodă Banul (§ 17) e coboritor din Dan Vistierul ; acesta o dovedesce, întâiu aflarea acestui document în hârțile neamului meu, și al doilea actul din 1820 (§ 16), din care se vede că unul din străbunii mei a avut rangul de Ban.

§ 4.

Anul 7145 (1637). Actul lui Dumitru și al Ianei prin care vînd lui *Radu Logofētu* moșia Stanciului din Mușetoî, în copriinderea următoare :

Scris-am eu Dumitru i Iana al nostru zapis ca să fie la mâna Radului Logofētu din Locustenî, cum să se scie că i-am vîndut moșia Stanciului Locusteanu din Mușetoî partea lui tótă și să se scie că sunt în Mușetoî 3 funii mari și 1 mică; cea din cele 3 funii mari i-am vînduto jumătate de funie Radului Logofētu din Locustenî partea unchiului nostru Stanciului Lumoteanu tótă cât se va alege și din câmp, și din apă și din pădure și cu livezi și cu curături și cu vad de móră și cu scaun de vie, și i-am vîndut acéstă moșie drept 500 de asprigata ca să fie lui moșie moșnenă și coconilor lui și nepoților lui căți Dumneđu îi va da; și când am vîndut acéstă moșie mulți ómenî bunî aũ fost martori și din sus și din jos anume : Stanciu Goșnianu, și Manea și fiu-sěu, Popa Stoica din Băroi, și Stoian din Lăcustenî, și Preda feciorul Mihului din Tetoîu și Drăgoșin și Barbu din Craloganî (Cârloganî), și Dan din Vălași (Vasilaiți).... Acești megiași aũ fost toți la tocmela noastră și la adălmaș. Acésta scriem. Pis Moți Octombrie 4.

(ss) **Dumitru**

Veleatu 7145.

(ss) **Iana**

Radu legofētu (§ 18) este al treilea strămoș al nostru cunoscut dupe Dan Vistieru și Vodă Banul.

§ 5.

Anul 7152 (1644), act prin care Ghinea se vinde serv împreună cu copiii și cu moșia sa

lui Barbu și Stoica Postelnicu, în coprire :

Adecă eă Ghinea feciorul lui Dragoșo din Mătăsari, scris-am al meu zapis la mâna Barbului și la mâna Stoicai post ot Roșia cum să fie zapisul meu de mare credință la mâna dumnealor cum că m'am vîndut cu de a mea bună voe dumnealor să le fiu *rumîn* cu ai mei feciori anume Părvu și Pavel și cu a mea moșie din Mătăsari, însă partea mea câtă se va alege partea mea peste tot hotarul din câmp, din pădure, din apă, din șeșutul satului, însă două săliști de case; și iar partea mea din Buorel, din gura văii Groiolui-Mare pe macea Buorelului în sus până în Obișia Buorelului până la Jianul.... să le fiu *rumîn*.... și mi-au dat bani gata ug. (ugri).... Și la tocmela noastră fost-aă mulți megiași buni din prejurul satelor anume... Frățilă ot Mătăsari, Datcu i.... Lațeu ot tam.... Balotă ot Roșia... și mărturisim noi cu ale noastre suflete cum a vîndut de a lui bună voe; și pentru credință pusu-mi-am degetul meu, Pis Moța Dechemvrie 1, Veleatu 7152.

(ss) Eă **Ghinea**

(ss) Eă Radu; eă Dau port; eă Dumitru; eă Datcu; eă Drăghiei port. (martori).

Ghinea, lângă numele său pune degetul. Martorii își aplică la semnături sigiliile lor.

Acest act îl găsesce în hârțile strămoșilor; nu scim însă cine a fost Barbu și Stoica postelnicul din Roșia care cumpără serv pe Ghinea.

Am reprodus actul, numai pentru că pôte alte probe vor veni mai în urmă să arate némul acestor cumpărători, și să facă lumină.

§ 6.

Anul 7239 (1731), carte a 6 boieri de ale-

gerea moșiilor Locusteni și Mușetoiu, în co-prindere :

Șerban Știrbei fteri portar, împreună cu șase boieri care mai jos se vor iscăli, dupe cartea prea cinstitei Cesaro-Crăiascii Administrații, fiind luați de Matei și de fratele său Radu Diaconu Lăcusteni ca să le alegem, să le hotărîm și să le împărțim moșiile Lăcusteni și Mușetoiu, sud Vâlcea; deci noi dupe poruncă ne-am strius cu toții la di și la sore, la acele moși în fața locului, și întâi le-am citit tôte chrisóvele, cărțile și zapisele ce aũ avut tôte părțile de moștenire și de cumpărătoare; dupe aceea am tras moșia Lăcusteni pe trei locuri dupe obicei, și s'aũ găsit într'acest hotar al Lăcustenilor capul moșiei despre răsărit pe lângă Olteț stj. 675; la mijloc stj. 585 la capul moșiei despre apus stj. 615.

Apoi dupe ce arată semnele hotarului de jur împrejur, urméză :

Dupe cercetarea ce am făcut într'acest hotar s'a dovedit cum că afară dintr'acești doi frați care mai sus sunt numiți, mai are moșie și un Stoica Sbhonghecî, dar nefiind niminea din neamul acestuia,.... a rămas nealésă; iar când va veni cine-va din acest neam, să aibă a'și căuta moșia dupe moștenirea ce va avea.....

Dat-am voie Diaconului Radu și feciorilor lui, fiind că este frate mai mare, de aũ împărțit hotarul pe din două... Am dat voe lui Matei Lăcustenu, fiind că este frate mai mic, să'și ia el întâi care parte îi va plăcea, și a voit de a luat partea lui pe din sus pe lângă hotarul Contei. .. (la) Olteț stj. 337 $\frac{1}{2}$; la mijloc stj. 292 $\frac{1}{2}$; la capul despre Apus stj. 307 $\frac{1}{2}$;.... iar frate-său Radu Diaconu cu feciorii săi 'și aũ luat partea lor de moșie pe din jos.... (la) Olteț stj. 337 $\frac{1}{4}$; la Mioța stj. 292 $\frac{1}{2}$. la Apus despre hotarul Ghioroiul stj. 307 $\frac{3}{4}$

Terminând hotarnicii cu moșia Lăcusteni, dic:

Apoi trecînd în hotarul Mușetoiu, și dupe ce le-am citit scri-sorile la tôte părțile.... aflat-am dintr'o carte cu leatul (7127)

(de la Christ 1619) cum că au fost șase părți mari. Dintr'acestea a fost o parte a Diaconului Radu cu frate-său Matei Lăcusténu, cumpărătoare vechie, dupe cum scrie cartea a 6 boeri... cu leatu 7217 (1709), și o parte a Ghioțai și fratelui său Crăciun (fii lui) Fota Fleancă, și o parte a jupânesei Ilincăi Tihacăi, și o parte a lui Drăghici și Bogdan și Vladului feciorii Stanciului Manușue, iar două părți... ale moșnenilor celor fugiți ce sunt în țără... Deci partea dumneaei Ilincăi Tihacăi și a feciorilor lui Manușue și partea Ghioțai Fleancă, fostu-le-au vîndut... dumnealui Iova Zătrénu; iar când a fost la leatul 7227 (1719) fostu-s'au sculat Radu Diaconu cu frate-său Matei cu pîra asupra d-lui Iova Zătrénu feciorul lui Constandin Zătrénu de s'au rîscumpărat aceste două părți mari (a Tihacăi și a lui Manușue)... și s'au împărțit dându-se lui Matei cu frate-său Dinconu trei părți mari și Fotei Fleanca o parte, iar două părți... ale moșnenilor (Sbonghecesci) ce sunt în țără, am dat Fotei o parte, și Diaconului Radu cu frate-său Matei altă parte să le fie pînă când vor veni acei moșneni... Deci, dupe obicei-nuita măsură a acestui hotar Mușetoiu, s'au găsit: Pre lângă Olteț despre apus, din hotarul Cârloganilor pînă în hotarul Băroiului stj. 795; și la mijloc stj. 776; și la capul despre răsărit despre Cerna stj. 720... și a luat Fota Fleancu pe din jos despre hotarul Cârloganilor, și Radu Diaconu pe mijloc, și Matei pe din sus pe lângă hotarul Băroiului...

Drept aceea.... am dat acéastă carte a noastră la mâna lui Matei și a frățini-său Radu Diaconu, Lăcusteni... Mai 10, leatul 7239 (Urměză semnăturile celor 6 boeri).

Diaconu Radu a avut trei fii pe Preda, Ilie și Dincu din care se coboră maziliu din Lăcusteni, iar Matei Lăcusténu, două: pe Grigorie Lăcusténu; moșul meu, și pe altul al cărui nume de botez nu'l cunoșcem, dar care ca nume de familie și-a luat numele de Rusu.

§ 7.

Anul 1733 Aprilie 27, înscrisul fiilor Diaconului Radu de vîndarea viei din dealul Lăcustenilor către Barbu Zătrénu (de la care se rescumpără de Mateiü Lăcusténu) în coprindere :

Adică eü Preda Lăcusténu împreună cu frate-meü Ilie și cu frate-meü Dincu feciorü Diaconului Radu din Lăcusteni, ce suntem nepoți unchiului nostru Matei Rusu, dat-am acest al nostru încredințat și adevărat zapis la cinstita mână a dumnealui Barbu Zătrénu căpitan de călărași, precum să se scie că avēnd noi mare trebuință de bani, cu toți am venit la dumnealui de ne-am tocmit și ne-am aședat de 'i-am vîndut totă via noastră care o avem în dealul Lăcustenilor la Piscul Rusului, care vie cată spre Olteț, pe cât ține via cu îngrădișul ei pe cât este cuprinsul cu gardul și cu căsăia ce este în capul viei, cu lin și cu tôte dichisurile ce sunt în căsăie și ce este înprejurul căsăiei, împreună cu.... gata sloți 190 de ne-a dat dumnealui acești bani toți în mâinile noastre, pe deplin.

Am dat zapisul acesta al nostru de încredințare ca să aibă a ține și a stăpâni, cu tôte căte s'aü dis, în pace, dumnealui și cocónii dumnealui, nepoți, strănepoți căți dumneaeü îi va dăru, în veci, pentru că de a noastră bună voie am vîndut-o cu scirea rudelor și împrejurenilor noștri. Și când am făcut acest zapis fost-aü mulți boieri mărturie care mai jos se vor iscăli și noi pentru mai adevărată credință am întărit cu iscăliturile și cu pecețile să se credă; iar fiind că via a căđut pe moșia unchiului nostru Matei, de va avea vre-o pricină să avem a răspunde noi iar nu dumnealui, 27 Aprilie, 1733. Craiova.

(ss) Preda Lăcusténu, Ilie Lăcusténu, Dincu Lăcusténu.

(ss) Dincă Zătrénu martor; Ilie Zătrénu martor; Ion Logofetu Potbănicénu mărturie; Balaș Căpitanu mărturie.

Câte-și trei vîndătorii sunt subscriși cu con-

deele lor, și la numele fie-căruia se vede câte un sigiliu în ceară roșie. Apoi în dosul actului se citește următoarea revîndare :

Acești bani ce serie într'acest zapis ce am dat lui Preda, Ilie și Dincu Rusulescîi, mi-a dat Matei Lăcustenu toți deplin în mîna mea, împreună cu dobînda lor zloști 17, și de acum înainte nepoții dumnealui nimic treabă să nu mai aibă, și pentru credință am iscălit.

(ss) Barbu Zătrénu căpitan.

(ss) Negoia Postelnicu mărturie.

Acesta e primul act prin care se dă lui Matei (moșul tatălui meu) și nepoților săi Preda, Ilie și Dincu pronumele când de Lăcusteni, când de Rusulescî. Ast-fel, Preda și frații săi die unchiului lor Matei Rusu, pe când Barbu Zătrénu îl numesce Matei Lăcustenu cum e numit și în cartea de hotărnicie de la 1731. Tot așa nepoții lui Matei Locustenu, Preda și frații săi în actul lor se sub-scriu Lăcusteni, când Barbu Zătrénu îi numesce Rusulescî. Din acésta se vede că tatăl lui Radu Diaconu și al fratelui acestuia Matei pe lângă numele familiei de Lăcustenu a mai avut și pe acela de Rusu, pôte ca coborîtor din Barbu și Stoica Postelnicul din Roșia ce dupe numele acestei moșii li-s'a dis Roșulescî sau Rusulescî.

§ 8.

Anul 1764 Noembrie 15, act sub-scris de fii lui Constandin Rusănescu, prin care vînd cumnatului lor Grigorie Lăcusténu stj. 650 din 1300 stj. câți conține hotarul Leu de Sus, în coprindere :

Adecă cū Stefan sin Constandin Rusănescu din preună cu frații mei anume : Mihai și Dumitrache care mai jos ne vom iscăli ; dat-am zăpisul nostru la mîna dumnealui cumnatului nostru Grigorie Lăcusténu pah. și la mîna surorii noastre Anuca soția dumnealui, precum să se scie că de-a noastră bună voie și nesiliți de niminea le-am vîndut tótă partea noastră de moșie din Leu de Sus, însă pe din jos despre hotarul Leovenilor, din apă, din pădure, din câmp, din săliște, de peste tot hotarul (Leului de Sus) jumătate stj. 650 masă, stj. pe bani 69.... care fac peste tot talere 373 $\frac{1}{2}$ și 30 bani; și acești bani ce scriem mai sus 'i-am luat toți pe deplin în mîinile noastre și încă și doi boi. Deci dumnealui să stăpînescă cu bună pace de către noi și de către tot neamul nostru în veci neclintit, dumnealui, cocóniū dumnealui, nepoți, strănepoți căți Dumnezeū le va dărui, și când am făcut acest încredințat zăpis aū fost mulți boieri și ómenī bunī, mărturie care mai jos se vor iscăli. Și noi pentru mai adevărată credință am iscălit mai jos ca să se cređă.

(ss) Stefan Rusănescu, Mihai Rusănescu, Dumitrache Rusănescu, vîndători.

(ss) V. Corbescu biv vel logofăt de vistierie, martor.

§ 9.

Tot hotarul Leu de sus din județul Roma-

nați vîndut de moșnenii Leoveni lui Tănasi pah. din Bâzdâna și fiilor lui Manea căpitanul fiind de 1300 stj. masă; se vede că pînă la anul 1764 Rusănescii aveau numai jumătate hotarul, stj. 650, cumpărat de la fiii lui Manea căpitanul, pe care stînjeni îi vînd și ei cumnatului lor Grigorie Lăcusténu, moșul meu.

Dar între anii 1764 și 1765, Rusănescii cumpărând și cea-laltă jumătate de hotar, stj. 650, la 11 Iunie 1765, vînd și acești stînjeni cumnatului lor, în cât Grigorie Lăcusténu devine singur proprietar pe întregul hotar Leu de sus, de 1300 stj. masă.

§ 10

Din acești stj. vinde și el 650, adică jumătate hotarul la 1775 nepotului său de soră Vlăduțu Tetoianu polcovnicu, și rămâne cu stj. 650 în Leu de sus.

§ 11

Anul 1778 Noembrie 27, carte de hotărnicie și de împărțelă a două boieri: Răducan Băbénu și Stefan Vișorénu făcută moșiei Leu de sus, care dîc că din porunca dumnealui Tudorache

Negri biv vel Clucer, caimacantul Craiovei, fiind rânduți să tragă moșia Leu de sus a dumnealor Grigorie Lăcusténu și Vlăduțu Tetoianu spre a o descotrui de împesurările ce i-se vor fi făcut și să o împartă între dumnealor, aũ tras mai întâi moșia patrei locuri din piatră până în pétră pe unde aũ tras'o și cei 24 de boeri de la 7222 (1714), și aũ tras'o și printre pietri, și aũ deosebit'o în două, dând lui Vlăduțu Tetoianu partea din sus de pe lângă Ghindenî, stj. 650, și lui Grigorie Lăcusténu partea din jos de pe lângă Leovenî, stj. 650.

Grigorie Lăcusténu, lasă acéstă moșie la trei fii: Constandin saũ Dincă Rusu; Ión Lăcusténu și Barbu Rusu.

§ 12.

Anul 1787 Iulie 26, carte domnéscă prin care Grigorie Lăcusténu, este numit judecător în Dolj, în coprinderea următoare :

Milosti Boji eũ Nicolae Petru Mavrogheni Voivod și Gospodar Zemli Vlahscoe, boierului Domniei Mele Grigorie Lăcusténu biv logofăt za vistier, pre carele 'l-am orînduit Domnia Mea judecător la sud Dolj să aibă a căuta tóte pricinile de judecăți ale locuitorilor cu bună cercetare ca să le hotărască cu dreptate, și pentru fie-care pricină ce va judeca să facă hotărîre înscriș la mâna cui se va cădea, ferindu-se de hatîr și voe-veghiată, iar pe cei ce nu se vor odihni de acolo, să le dea la mână

soroc înseris cu di orînduită spre a veni la Divan; și pentru toate pricinile ce va căuta, să aibă a ține codică deosebită întru care să aibă a trece toate cu bună orînduială; și așa judecătorul să caute judecățile și să facă hotărârile înseris. Iar împlinirea după hotărîre să o facă ispravnicul județului, la care împlinire să nu se amestece judecătorul. Pentru care poruncim și d-*v-*ispravnicilor ai județului să 'l cunosceti de judecător și să 'l dați mână de ajutor cu oameni de slujbă pentru cei ce vor fi a se aduce și a se scôte la judecată. Asemenea poruncim și Mazililor, breslelor și tuturor locuitorilor de obște, să fiți însciuțați de acesta și fie-care pentru pricinile ce vor avea să mergă să se judece la orînduitul de Domnia Mea boier judecător, că pentru aceea am orînduit deosebit de ispravnicii și judecător, să se caute mai cu lesnire și fără de zăbavă în tota vremea pricinile judecăților ce vor avea. Tolco pisah gumid.

28 Iulie, 1787.

(ss) Eū Nicolae Petru Mavrogheni Voievod.

§ 13.

Anul 1787 August 13, carte domnăscă prin care Ion Lăcusténu (fiul al doilea al lui Grigorie Lăcusténu) este numit Armaș la scaunul Craiovei, în coprindere:

Milosti Boji, eū Nicolae Petru Mavrogheni Voevod și Gospodar Zemli Vlahscoe; Dat-am cartea Domniei Mele boierului Domniei Mele Ionița Lăcusténu postelnic, pe carele după alegerea dumnealui cinstitului și credincios boierul Domniei Mele Dumitrache Ghica vel Ban l-am făcut ftoři Armaș la scaunul Craiovei să aibă dar purtare de grijă la tréba obicinuită armășiei a fi cu sîrguială și cu silința la slujba armășiei urmând întru toate după obiceiul zapcialicului acestuia și să slujască eu dreptă credința, ferindu-se de jafuri și nedreptăți. Poruncim Domnia

Mea și vouă zapciilor și armășeilor câți sunteți la această bréslă, să vă arătați cu supunere la numitul boier și să 'i dați ascultare la tóte cele ce va porunci, căci celui nesupus are voo a'î face certare dupe vina lui. I. samre ceh gumid.

13 August 1787.

(ss) Io Nicolae Petru Mavrogheni voievod.

Ion Lócusténu, unchiul meú, avea rangul de postelnic când Mavrogheni l'a numit armaș.

§ 14.

Anul 1820 Ianuarie 21. Însemnare de actele date de Dumitrana Armășóia (soția armașului Ion Lócusténu) cumnatului ei Constantin Rusu în coprire :

Câte cărți am răspuns eu (Dumitrana Armășóia) cumnatului Dincă, cum la vale se arată. 1820, Ianuarie 21.

1. Ocolnică a Lócustenilor, peste tot hotarul cu Iiescú.

1. Ocolnică a Mușetoiului.

1. Ocolnică a Leului și alte cărți tot pentru moșia Leu.

1. Ocolnică a Bărluiului și alte cărți tot pentru Bărlui.

Tóte cărțile pentru móră.

4. *Cărți ale strămoșilor: una de Ban mare; una de Vístier mare; una de Postelnic mare; una de Logofăt mare.*

1. Carte a socru-meú (Grigorie Lócusténu) de Logofăt de vistierie.

(sub-scris de primire) *Constandin Rusu.*

Tóte aceste documente date de mătușă-mea Dumitrana Armășóia unchiului meú Constantin Rusu vistierul în păstrare, după decesul

acestui, actele rămâind la soția sa Uța Vistieresa din Râmnicul-Vâlcei, astăzi nu se mai găsesc.

§ 15.

Anul 1820 Septembrie 24, suplică a tatălui meu către Domn, în coprire :

Prea înălțate Dómne,

Jăluiesc și mă rog milostivirei Înălțimii Tale, că și eu după starea mea sunt fecior de boier *din némurile cele vechi*, și în partea locului unde mă aflu cu locuința, în toate vremile de nevoie apurarea am slujit țerei și pământului prin foc și cuțite, cu capul a mână, când toți se trăgeau păzindu'și capetele lor. . . având și eu patru scutelnici, aici la moșia mea Leu-de-sus, jud. Romanați, și din vremea așezământului ot létu 1814, mi s'au dat în dajdie....

cerere făcând a 'i se reda acei scutelnici. Pe care suplică tată-meu se sub-semnează.

Barbu sin reposatul Grigorie Lăcustenu biv ftori Logofet

Pe petiție sunt puse următoarele apostile :

D-ta vel Vistier să teorisescă jalba acésta.

1820. Septemvrie 24.

Biv vel Sluger

Cinstite d-ta biv vel Stolnic Ióne Cătunene de la Calemul poslujnicilor, cercetând pricina acestei jălbi, să dai pliroforiez.

Vel Vistier

1820, Septemvrie 30.

Biv vel Sluger

Prin némurile cele vechi de care vorbesce

suplica, tatăl-meu înțelege familiile române a căror existență se suie în timpii depărtați, precum sunt străbunii săi, care, după documentele reproduse mai sus (§ 1, 3, 4), au trăit în suta XVI, XVII și XVIII.

II.

Comentarii și dezvoltări asupra documentelor

§. 16

Dan Vistieru (§ 2) după titlul de *jupân* sau *jupan* ce i se dă prin chrisovul lui Moisi Vodă din anul 1529, a fost boier de trepta întâia (mare Vistier).

D-nul A. D. Xenopol, în marele său op *Istoria românilor* ne spune: «Termenul de *jupân* (sau *jupan*) este apelativul *nobilului*; el se da nobililor chiar înainte de a exista boerii titulare; mai apoi în Moldova a fost înlocuit cu cuvântul polonez, *pan*. În documentul de la Roman-Vodă din 1392, întâlnim în Moldova o sumă de boieri, cu toții netitrați, între mai mulți *pani* și câți-va *jupăni*. Apoi într'un hrisov al lui Alexandru cel Bun din 1422, se ved figurând câți-va *jupăni* înaintea *panilor*,

în cât se pare că boierii cei cu rang mai mare în Moldova purta titlu de *jupâni* iar cei mai mici acela de *pani*».

Că numirea de *jupâni* sau *jupani* se da boierilor celor mari, acesta se constată mai ales și din chrisovul lui Pătru-Vodă, Domnul Munteniei din 1565 (§ 2) prin care se dice: «Iată și martori aședă Domnia Mea pe *jupân* Nedelco marele Dvornic, pe *jupân* Ivan marele Logofet, pe Pană Postelnicul, pe Stan Spătarul, pe Bărcan Comisul, pe *jupân* Gherman marele Postelnic...» Toți demnitarii precedați de cuvântul *jupâni*, sunt numiți *mari*, iar cei cari nu au titlul de *jupâni*, au numai numirea rangului, sau funcțiunii, ori dregătoriei.

Deci boierii cari erau în dregătorii înalte se numiau *jupâni* sau *jupani*, spre deosebire de cei ce ocupați funcțiuni de rangul al doilea.

Dan, pe care sub Moisi Vodă, la 1529, îl găsim mare Vistier, trebuie să fi avut atunci etatea de cel puțin 40 de ani, ca să ajungă la această înaltă treptă; prin urmare el trebuie să se fi născut către anul 1489 și să fi murit pe la anii 1570 sau cel mai târziu la 1580 sub Petru IV Cercel. Vîrsta bărbăției a avut-o sub Domnii: Radu V Călugărul, Radu IV de la

Afumați, Moisi fiul lui Vlad al VI și următorii acestuia pînă la Petru II cel Bun.

Radu al V Călugărul 'și-a a perdut viața în răsboi cu Turcii, cari voiau să prefacă țera în pașalic.

Radu de la Afumați după 20 de bătălii în contra lui Mehmed Bey date la: Gluvabî, la Târgoviște, la râul Argeșel, la Alimănesci pe Teleorman, la Grumaji «cea mai iute din tôte purtată cu șapte sângeacuri», la Nicopole, la Șiștov, sub cetatea Poenarilor, la Gherghița, la Bucuresci, la Slatina, iar la Bucuresci, la Rucăr și în fine la Didrih, Turcii în cele din urmă au fost scoși din tôte punctele în care se încuibaseră și fugăriți peste Dunăre, cum spune însuși Domnul într'o inscripție pusă în amintirea terminării zidirii bisericei lui Neagoe-Vodă că: «M'a înălțat Dumneđeu pe scaunul Domnesc, și s'au năpădit Turcii cu multe greutăți, și erau să ia patria noastră, și s'a ridicat Domnia-Mea și cu nobili, multe răs-bóie apărând, câte odată fiind goniți și câte o dată gonind, pînă când puterea și ajutorul Celui de Sus ne-a dat biruință».

De aceste lupte, Dan Vistierul, în calitatea sa de boier, n'a putut să fie străin; căci pe

vremea aceea, îndatorirea de căpetenie a boierilor era de amerg e în răsboi. Și dacă numele său nu se menționează, nu se ved menționate nici ale altor mulți belatori sau boieri, cari au luat parte la răsboiele de sub Radu Călugărul și Radu de la Afumați.

§ 17.

Vodă Banul (§ 3), după denumirea ce se da soției sale de *jupânésă* prin documentul de la 1620, a fost boier mare (jupan). Acesta se vede și din actul de la 1820 (§ 14) prin care se dice că una din cărțile de boierie ale strămoșilor era de Ban mare.

Documentul de la 1620 (§ 3) spuind că lui *Vodă Banul* și soției sale «li s'au prins mörte de către... (Radu *Vodă Mihnea*)», cunosceam din istorie că mai mulți boieri, între cari și un *Vodă Banu*, au fost uciși de acest Domn, pentru-că se răsculară în contra grecilor, dar pînă la descoperirea acestui document, nu sciam că el este unul din strămoșii mei.

Radu Mihnea care a domnit de la 1611 pînă la 1616, este fiul lui *Mihnea turcitul*; educația și-a făcut'o la muntele *Atos* printre greci

și învățatura și-a luat'o în Veneția în scóla grécă. Numit Domn de Turci în locul lui Radu Șerban Basarab, refugiat în Polonia, el intră în țeră în luna lui Octombrie 1611 înconjurat de greci. *Istoria Românilor* de d-nul Xenopol, volumul III la pagina 444, dice:.... «In 12 Septembrie 1612, boierii din Muntenia «trimit o adresă către Radu Șerban (care acum «se afla la Viena la împăratul Mateiü) în care «îl rógă să vie în țeră cu ajutor împărătesc, «că de 13 luni de când a părăsit Muntenia, «aü fost uciși o sumă de boieri: Dragotă postelnicul, fratele lui Logofétul, Bărcan Stolnicul «Stanciu Paharnicul, *Vodă Banul*, Carca Vornicul, Dragul Logofétul, Drăghici Postelnicul «de Somonesci, Anghel Comisul, Mihail Cămarășul, Pavel Postelnicul, iar portarul Proca a «fost tras în țepă; aü mai fost uciși Marcu «Logofétul și Dragomir paharnicul. Noi cu toții «am fugit spre hotar la Mehedinți, părăsind «moșiile și proprietățile nóstre cari se stăpănesc de ómeni străini.» Aprópe în aceeași co-prindere scriü și căpitaniï milițiilor muntene. In Decembrie același an găsim chiar o scrisóre adresată de doi boieri: (Stoica Logofétul și Stan-

ciu Clucerul) d'a dreptul împăratului Mateiū, rugându'l să le trimită grabnic ajutor, «spre a'i mântui de nespusa tiranie a lui Radu Mihnea».

Mobilul răsculării boierilor sub Radu Mihnea «era, dic cronicarii, mândria și răutatea «Grecilor, că adusese Radu-Vodă prea mulți de'i «cinstea și'i miluia».

Și d-l Xenopol adaogă :

«Aici pentru prima oră se vede o răscolă pornită în potriua unui Domn *din pricina Grecilor*, și va trebui să cercetăm pricinile acestei răscôle în contra unui element, pe care urmarea timpilor era să'l aducă la deplină și neîmpărțită stăpânire a țărilor românescei».

Vodă Banul și cei-lalți boieri își pierd vieța spre a nu lăsa să se înrădăcineze în țără un element străin, ce mai târziu era să'i fie fatal.

§ 18.

Radu Logofetul (§ 4) a trăit în timpul lui Mateiū Basarab a cărui domnie a fost un necurmat război în contra Moldovenilor, ajutați de Turci și de Tătari, pe care Mateiū Basarab 'i-a învins în toate luptele. Dintre aceste lupte gloriose pentru armele române, cea mai îngrozi-

tóre a fost *Lupta de la Finta*, în care ai noştri, fără nici un ajutor străin, au luat inamicului 16 tunuri şi 25,000 de prizonieri Tătari şi Moldoveni.

Când dar este cunoscut că pînă în secolul al XVIII dregătoriile nu se prefăcuseră în titluri, şi când se scie că pe timpul acela numirile ce purtau boierii erau numele funcţiunii sau postului ce ei ocupaū, iar nu titluri vane, şi funcţiunile sau posturile în vreme de răsboiū erau militare, nu mai e nici o îndoială că titlul ce avea Radu Logofătul era o dregătorie, un post în acea epocă de lupte pentru apărarea ţerei. Istoria nu menţionează numele căpitanilor oştirilor, care şi-au încrucişat spada cu năvălitorii. Românii n'au o istorie amănunţită, pentru-că istoria lor é în fapte. În veci în luptă pentru apărarea pămîntului, răsboele nu le da răgaz să scrie.

§ 19.

Actul din 1620 (§ 3) prin care moşnenii din Şimnic spun că au fost vînduţi servi de bună voe lui Vodă Banul şi s'au răscumpărat de la nepoţii acestuia împreună cu moşia lor,

și actul de la 1644 (§ 5) prin care Ghinea se vinde serv împreună cu copii și cu moșia sa lui Barbu și lui Stoica Postelnicul, dovedesc că servagiul — pe care actele de pe atunci îl numesc *rumînie* și pe serv *rumîn* — era vechi. Inceputul lui îl găsim pe la jumătatea secolului al XVI-lea, adică cam pe timpul lui Mircea Ciobanul, înainte de Mihaiu-Bravul, după trei-sute de ani de la fondarea Domniatelor române. Dreptul de a se putea cineva vinde, documentează libertatea nemărginită ce a existat la Români, libertate de a atenta la libertatea sa chiar.

La origină însă și pînă mai târziu, cel ce se vindea serv cu moșia sa, își păstra această moșie și numai venitul ei era al cumpărătorului, fondul îi rămânea «spre a avea, «dice istoricul Xenopol, și servul o parte din «moșia cea mare, patria, în a lui stăpânire ca «și cel liber, după ideile de atunci că numai «acela ce are o parte din pămîntul țerei era «dator să sară în a ei apărare; da aceea în- «tîlnim pe dorobanți (oștire pedestră) recrutați «mai cu sémă din rîndul țeranilor ce și per- «duseră libertatea.... Pe servii ce se vindeau «cu moșiile lor, stăpânul nu'i putea strămuta de

«pe ele fără învoirea lor, și nu se puteau vinde
«servii unei moșii către altă persoană deslipiți
«de pământurile lor, ci numai cu moșia pe care
«se află, adică cu fostele lor ocine...» Apoi când
un serv se desrobea, se desrobea cu pământul
său. Dar servii rar căutaă să se libereze, căci ei
eraă mai ocrotiți sub stăpâniilor către care se
vindeau de cât ómenii liberi, acei stăpâni mai
tot-d'a-una fiind dintre puternicii timpului. Așa
vedem că locuitorii din satul Horezescii «fiind
«mai dinainte vreme *rumîni* pe moșia Bu-
«zescilor, și ei rĂscumpĂrĂndu-se de *rumînie*
«de la stăpâniilor lor, de la Buzesci, cu tóte păr-
«țile lor de moșie, și fiind nisce ómeni judici
«și slobozi, dice actul de la 1669, sculatu-s'aă
«și de a lor bună voie s'aă vîndut *rumîni* Di-
«nei Chiurciubașei cu tóte părțile lor de moșie...»

Servagiul s'a desființat la 1746, puindu-se
în locul lui instituția scutelnicilor, ca o com-
pensație pentru acei ce'si perdeau servii.

§ 20.

Descendenții lui *Mateiă LocustĂnu* (§ 6) aă,
ocupat funcțiuni în Stat și aă obținut ranguri,

pe când coborîtorii din fratele acestuia *Radu Diaconu* se găsesc în rîndul *mazililor*.

Ce erau mazili?

Istoria fraților Tunuslii dîce: «Mai înainte... «toți boierii, ce se scoteau din funcțiuni se numeau *mazili* (mazili erau boieri fără funcțiuni). «Constantin-Vodă (Mavrocordat), prin reforma «din 1746, a făcut óre-care diferență: pe boierii cei mari—funcționari sau în disponibilitate—'i-a numit *veliți* (*vel*, va să dîcă mare) «pe cei fără ranguri ce erau de neam mare «(boierii de neam) și pe boierii mici, 'i-a numit *nobili*, iar pe cei ce se trageau din ným «boieresc 'i-a numit *mazili*».

Boierii cu ranguri și boierii de ným, erau scutiți de dajdie, mazili dau dajdie, dar nu intrau în sistema cislei ca dajnicii de rînd, ci și plăteau contribuția d'a dreptul la Vistierie. Ei formau o clasă sau bréslă deosebită ca și boierii de ným.

§ 21.

La 1787, sub Nicolae Petre Mavrogheni, găsım pe Grigorie Lócusténu, moșul meu, judecător în județul Dolj, și pe Ion Lócusténu unchiul meu, armaș la scaunul Craiovei.

Nicolae Mavrogheni, ca cap al Justiției era terórea hoților și malversatorilor, ca ostaș era brav, și ca Domn scia să apere țera peste care domnea împotriva inamicilor ei. De și de alt ném, în resbelul de la 1786 dintre Rusia aliată cu Austria, în care se înțeleseseră să împartă țerile române, și Turcia care le apéra, Mavrogheni a reînviat pentru un moment vechiul eroism român, puind în mâinile românilor arma împotriva cotropitorilor și ducându'i la victorie. Istoricul Xenopol care nu e părtinitorul lui Mavrogheni, în *Istoria Românilor* dice: «Țeraniî «se înrolău în armata acestui Domn sub care «întîlnim priveliștea stranie a unui corp de «oștire românéscă în timpul Fanarioților». Dionisie Ecclesiarchul ne spune că Mavrogheni făcuse «oste de țera cu căpitanî și stégurî frumóse.... îmbrăcând cu capóde domnesci, dându-le lefi....» El puse oștenilor instructorî și «vroi, adaogă Xenopol, să aibă complinirea neapărată unei armate, artileria, pe care o înjghiebă cum putu, probabil mai cu sémă din «tunurî turcesci». Două-deci și cincî de boierî, din cei mai tinerî fură puși căpeteniî ai stégurilor (sau companiilor) de oșteni întocmite. Cu acéstă oștire creată în pripă Mavrogheni, pe

la 1788, învinse la Vaslui un corp de armată austriacă eșit din Transilvania, și principele de Coburg, care pătrunsesese în Muntenia, este nevoit să iasă din țară constrâns de armata română care număra 25000 de oșteni. Austriacii năvălind iar, urmară bătăliile de la Părul Rufeii, de la Curtea de Argeș, de la Odobesci, unde austriacii fură respinși cu pierderi însemnate în morți și prizonieri; apoi Românii intrând în Ardeal, se dăde bătălia de la Timiș unde Nemții fură iar bătuti. Isbânda de la Porceni și atacul de la pasul Buzăului, unde Românii luară multe tunuri și pătrunseră la Brașov pe care îl înconjurară. Oștirea româno-turcă luă Orșova unde cădură 2500 de Nemți, și Românii intrară în Banatul Temišiorei. Veniră apoi bătălia de la monăstirea Adam, victoria de la Tobai, bătălia de la Focșani, atacul de la Bârlad, războiul de la Martinesci, bătălia de la Vlădeni. La Calafat însă Mavrogheni este bătut de Nemți. El trece Dunărea cu oștirea sa, și este ucis fără judecată de vizirul Celebi Hasan, generalisimul oștirilor turcesci, dușmanul său de mărte.

«Asupra pricinii acestei executări năprasnice,
«dice Xenopol, ne spune nisce nuvele primite
«de la Congresul de pace, ce se ținea la Bu-

«curescî că Mavrogheni a cădut jertfa gelosiei pe care, marele vizir și cei-lalți pași, întunecați de isbândile lui, concepuse asupra lui».

Un istoric arată pe Mavrogheni că pe un om excentric, bizar, când atheu, când bigot, ceea ce după documente nu e adevărat. «Tôte spusele năsbădăilor lui, dice Xenopol, se baséză mai ales pe legende scornite de popor» sau mai bine de ómenii aceia pe care el nu'i lăsa să asuprască poporul. Ori cum ar fi, el fu singurul grec, care pe lângă defecte avea și calități mari. Originar din insula Paros, el nu era dintre Fanarioti, de aceea fu credincios Porții, pe care ca s'o servescă și să salveze țera ce 'i era încredințată, înarmă pe Români și 'i duse în douăzeci de lupte, mai tôte victorióse spre gloria lor. Silind pe Nemți, care ocupaseră Moldova, să retrécă în Transilvania, el luă administrația și a Moldovei, ceea ce nu s'a vădut de cât sub Mihaiu-Bravul.

Eșit din rîndurile poporului, Mavrogheni iubia poporul, îi era milă de el și 'l ocrotea în contra nedreptăților celor puternici. Acésta o atestă numerósele documente publicate de d-l V. A. Urechiă în opera sa: *Istoria Românilor*, tomul III.

Adevărata istorie a domniei lui Mavrogheni, istoria basată pe documente incontestabile, a scris-o d-l V. A. Urechiă; cele arătate de Ión Ghica și de d-nul Ionescu-Gion, nu sunt de cât legende; și legendele desfăteză, ca și basmele cu balauri și cu smeï; dar nu instruiesc.

§. 22.

Care era gradul moșului și unchiului meu în ierarchia boierescă?

În domnescile cărți de orînduirea lor în funcțiunile de mai sus li se dice: *boieri ai domniei* (§ 11 și 12). Frații Tunuslii în *Istoria Țerei Românesce* dic: «Titlurile boierilor sunt diverse: «De la Banul cel mare pînă la Clucerul cel «mare, se numesc: *credincioși*; cei de clasa a «doua se dic: *boerii domniei*; iar cei mici: «*slugile domniei*».

Moșul meu și unchiul meu, dicându-le în cărțile domnesci *boerii domniei*, erau prin urmare boeri de rangul al doilea, după ce străbunii lor: Dan Vistierul și Vodă Banul au fost boieri de trepta întâi. Ei au avut de la Mavrogheni numai funcțiunile, dar rangurile de lo-

gofet de vistierie (al moșu-meu), și de postelnic (al unchiu-meu), le-au fost conferite de Domni de mai înainte.

§ 23

În războiul ruso-turc de la 1806, când ispravnicii districtelor mărginașe își părăsiau posturile și fugiau de frica Turcilor, cari eșiau din cetățile dunărene, treceau fluviul pe pământul român și puneau foc și sabie, tată-meu numit în județul Romanați să împlinescă locul ispravnicului Vulturescu, retras spre a 'și afla scăpare, nu odată și-a vădut viața în primejdie. El primise această funcțiune, nu ca o chivernisélă, după cum se primia pe atunci slujbele, ci ca un sacrificiū, în credința că 'și servă țera și legea servind oștirea creștină-rusă care, după proclamația generalisimului muscal, venia să salve pe Români de păgâni.

La aceste vremi grele făcea tată-meu alusiune prin suplica sa din 1820 (§ 15), când dice că a servit țera în timp de nevoe prin foc și cuțite.

La 1821, tată-meu a luat parte în revoluția națională. Prins de Turci după intrarea

lor în țără, și închis împreună cu căpitan Oarcă, a evadat pe o noapte întunecată, iar Oarcă a fost trimis la Vidin, unde i s'a tăiat capul, sortă care aștepta și pe tată-meu. Viața lui a fost un șir de fapte curajoase pe care, fără teamă de a ofensa adevărul, le-ași putea numi eroice.

§ 24

În copilăria mea, tată-meu îmi spunea că străbunii noștri au avut douăzeci și patru de moșii, și în casa lor erau pagii.

De unde aveau vechii boieri atâtea pământuri, și ce erau pagii?

Moșiile de pe acele timpuri, dic cronicarii, erau în mare parte danii făcute de Domni capilor de oștiri, ca recompensă a vitejiei lor. Familia Buzescilor avea o sută douăzeci și opt de moșii.

Pagii erau fii de boieri, copii în casele altor boieri rude, sau mai mari în rang de cât părinții lor. «Pe vremea aceea, dice Heliade în «*Issachar*, casa boerilor era o școală de arme și de patriotism; tot boierul mare era un general ce trecea prin toate gradele ierarhiei, și pagii lui nu erau de cât ca nisce cadeți de-

«stinați a deveni ofițeri și a împlini într'o di
«locul ofițerilor superiori, al generalilor».

«Curtea unuia ca Dudescu, Brâncoveanu, Vă-
«cărescu, adaogă Heliade, și a contimpuranilor
«acestora, avea tot-d'a-una pînă la 40 și 50
«de pagî sau feciori în casă ce astăzi făceau
«onorile casei, mâine mâncau la masă și se du-
«ceau la curte cu patronul lor, și în vîrsta
«bărbăției ajungeau administratori, vătași de
«plaiuri, polcovnici de județe și de vînători,
«căpitanî de dorobanți, și așa pînă la gradele
«cele mai de sus ale ierarhiei».

§ 25

Pînă în anul 1897, neposedând de cât actele
de la 1731, 1764, 1787 Iulie și 1820, nu
sciam mai mult despre strămoși de cât că ne
coborâm din Dan Vistierul și din Radu Logo-
fétul, dar în ce timp au trăit aceștia, nu aveam
nici o cunoștință, și numai pe presupunerî pu-
neam pe Radu Logofétul în domnia lui Mihaiu
Bravul. Acum aflându-ne în stăpânirea și a
documentelor din anii 1529, 1620, 1637, 1733
și 1787 August, găsite în hârtiile decedatului
meu nepot de soră, Tache Locusteanu, de

ginerile acestuia d-nul G. Theodorescu, scim mai mult de cât sciam la 1891, când am scris pentru întâia oră despre némul meu servindune de conjecturî.

Arborele genealogic al neamului meu este următorul :

Dan Vistierul (1529), cel mai vechi străbun cunoscut după documente.

Din el s'a coborît Vodă Banul (1620).

Și din acesta Radu Logofătul (1637).

Apoi din Radu Logofătul descinde tatăl lui Radu Diaconu și al lui Matei Locusténu (1731).

Matei Locusténu a avut doi fii: Grigorie Locusténu (1787) și altul al cărui nume nu 'l scim, dar care și-a luat pronumele de Rusu din care s'a coborît Nicolae Rusu și Petrache Rusu, veri.

Grigorie Locusténu a avut trei fii: Costantin sau Dincă Rusu, Ión Locusténu și Barbu Rusu tată-meu.

Din căsătoria tată-meu cu mama mea Ioana s'a născut patru fete; Rada Petrésca, Maria, Dumitrana Locusténca și Bălașa Tetoiana, și doi fii Nică Locusténu și Dimitrie Locusténu.

Mama mea e fiică de moșnean din comuna Leu, din brésla cumpănașilor.

§ 26

Pronumele meu a suferit mai multe schimbări.

Pînă la marea noastră mișcare, m'am subsemnat: N. Rusu, după numele de familie adoptat de tată-meu, prin imitație, de la frate-său cel mare.

După evenimentele de la 1848, la Brusa unde eram internat, am primit de la neuitatul Ión Heliade următoarea scrisóre:

Paris. 1849, Iunie 20.

Frate Ruso,

«Iți dau acest nume pentru că câtă carte
«scii ai învățat'o singur ca și Rousseau, și
«apoi mi se pare că te profanez numindu-te
«Rusu. Rusul e un sclav; sistema despotică
«ce apasă pe Ruși îi face detestabili; când
«vor fi liberi nu vom mai avea pentru ce a'i
«detesta; sunt și ei ómenî și creștinî. Pînă a-
«tuncî primesce de la mine acéstă schimbare,
«și fie ca o profetie, dacã nu ca să ajungî pe
«marele filosof în geniũ, cel puțin în spiritul

«și sentimentul de egalitate, de omenire și de
«onóre.

.....
«Salutare și frăție.

«*Heliade*».

Numele acesta l'am avut în tot timpul exi-
lului.

Intorcându-mă în patrie, la 1857, 'mă-am luat
strămoșescul nume de Lăcusténu.

În actele oficiale, începând de la 1866, sunt
numit N. Rusu Lăcusténu.

§ 27

Moștenind simțimintele părinților, frate-meu
și eu ne-am servit și noi țera în modesta nó-
stră sferă.

Eu am intrat în mișcarea de la 1848, hotă-
rît, ca toți care au îmbrățișat'o, a'mi da viața
pentru triumful principiilor mântuitoare, procla-
mate de ea, fără a cere ceva; și numai când
a fost nevoie de organe devotate revoluției am
acceptat însărcinarea de sub-prefect și apoi de
prefect al județului Romanați; când prefectii
sau guvernatorii districtelor își părăsiau postu-
rile și își căutaă refugiū, după intrarea oștirii

otomane. Și când ȳic că atleții mișcării erau decisi a merge ca Christ pînă la mórte, nu exagerez nimic ; căci, care alta era perspectiva lor, în cas de a nu reuși, de cât întemnițarea, exilul sau mórtea, când aveau în contra lor două Domni pe tron, și trei mari imperiuri.

După cãderea revoluției am fost internat în Asia la Brusa cu mai mulți Români.

Reîntors în patrie la 1857 după resbelul turco-rus, am fost ales reprezentant al națiunii de șese ori în Adunarea legiuitoare și de două ori în Senat, unde am făcut parte din grupul liberal independent.

Frate-meu, 22 de ani a fost membru în Consiliul județen, și 30 de ani primar al comunei în care ne avem locuința. Primar și în același timp consilier județian, de la înființarea primăriilor și consiliurilor districtuale pînă la promulgarea legii, prin care mandatul de consilier județen s'a declarat incompatibil cu acela de primar ; numai de la venirea acestei legi frate-meu nu și-a mai pus candidatura la alegerea de consilier districtual. Adesea numit, fie de prefectii județului, fie de guvern în diverse însărcinări publice temporale și gratuite, în tóte

și-a atras laude prin capacitate și probitate, două lucruri ce rar se găsesc în același om.

În timpul nostru s'a făcut unirea țărilor surorii la care am pus și noi inima și mâna, și pe pământul a două Domniate separate de secolă, s'a ridicat un regat mai independent decât al Ungariei, guvernat de instituțiuni mai liberale decât ale multor state constituționale, la care am contribuit și noi.

Mărturie de serviciile aduse Națiunii și de pozițiunea ce am ocupat în stat, sunt actele de mai jos.

Le reproducem în interesul istoriei.

III.

Acte noi

§ 28.

Anul 1851, Iunie 9, scrisoare a lui Ion Heliade-Rădulescu datată din Paris, către Gr. Zosima, N. Ruso (Lăcusténu), Gr. Serurie, G. Giurescu, D. Duțulescu, și alți internați la Brussa în următoarea coprindere :

Amicii mei și frați,

.....
Dacă Franța cunoșce astăzi mai bine decât în 1848 naționalitatea română, Mișcarea sa, principiile sale, aspirațiunile sale

către viitor, Patria nu e datore această bine-facere de cât abnegației vóstre, generosității vóstre. Voi ați dat tóte speșele publicațiilor proprii a lumina opiniunea și a salva într'o țî România.

Umili oșteni necunoscuți, voi ați combătut fără ambițiune, ați suferit exilul, sărăcia, miseria și ați împărțit pâinea vóstră spre a subveni la trebuințele pe care cauza comună le cerea.

Susțitori devotați de la începutul Regenerațiunii, voi ați servit Patria ca cei d'întăiū înaintea primejdiei, și ca cei din urmă înaintea ambiției. Fără nici un nume în Mișcare, voi n'ați avut alt scop de cât de a trece de martiri necunoscuți ai Regenerațiunii române. Vē adresez această scrisóre spre ai vē exprima recunoșcința mea și a face cunoscut posterității devotamentul voștru, marile vóstre sacrificii și modestia vóstră; respectați'mi entuziasmul, el este un tribut ce vē datoram.

Mulțumită oferirilor vóstre patriotice, intrigile Țarului s'aū făcut cunoscute Europei. Națiunea nóstră își atrage din țî în țî simpatii puternice și respectabile, și Rușii aū fost în fine goniți din sîntul nostru pămînt.

Poporul a făcut Mișcarea; inamicii, agenții lor și amăgiții lor aū falsificat'o, și prin sacrificiile vóstre bănesci, am reușit a o presenta lumei curată, nobilă, generósă, așa cum s'a făcut în onórea unei națiuni ce merită o sórtă mai bună.

I. Hellade.

Paris. 1851, Iunie 9.

Așa sciaū ómenii Mișcării de la 1848 să servescă cauza pentru care se sculaseră. Chiar afară din patria lor, când nu sciaū ce aū să mănânce a doua țî, ei își dau de la gură pâinea neagră a exilului spre a se imprima memorii și proteste cerënd marilor puteri dreptate în contra încotrupiditorilor.

§ 29.

Anul 1870, Aprile 18. Scrisórea lui Heliade către N. B. Lócusténu prin care 'l chiamă a lua parte în societatea literară.

Amatul meü domn,

Dinpreună cu scrisórea mea 'ți-am trimis *Tipograful Român* cu apelul ce fac pentru librărie....

Veđi că pentru librăria centrală din Bucurescî las pentru director locul alb. Causa este că sper că acesta te veđ decide a fi d-ta, pentru multe cuvinte:

1). Că vom avea ocașie a elabora împreună la un Dicționar român și la cel enciclopedic.

2). Că fiind în lista membrilor unei adevărate Academii române și numele d-tale, ești necesar a fi în Bucurescî.

3). Că încât pentru ale intereselor private, direcția librăriei centrale póte da un profit, și n'ași vrea ca acest profit să se dea unui străin.

4). Că fiind laborios și inteligent din natură, ești dator Provedinței și d-tale însuși a'ți ocupa postul predestinat.

Putem face mult împreună.

Răspunde'mi curînd.

Te salut din inimă.

Al domniei-tale devotat amic.

I. Heliade.

Bucurescî, 1870, Aprilie 18.

Heliade așteptându'si sfîrșitul, doria să lase țerei sale aceste monumente literare ce se numesc: *Dicționar de limbă și Dicționar Enci-*

clopedic; dar mórtea l'a răpit mai înainte de a 'și împlini acéastă dorință. Luminarea neamului său, era setea lui arđetóre.

§ 30.

Anul 1877, Martie 7. Adresa Ministrului de Interne Ión Brătianu către N. B. Lăcusténu deputat, prin care îl invită a lua parte în comisiunea întocmită pentru modificarea legii Consiliurilor județene.

CABINETUL

București. 7 Martie, 1877.

Ministerului de Interne

Domnul meu,

Ca să îndeplinesc datoria ce am d'a supune cât mai neîntârziat în debaterile Corpurilor noastre legiuitoare un proiect de lege prin care să se modifice, pe baza descentralisării art. 107 din Constituțiune, legea în ființă a Consiliilor județene din 31 Martie 1872, am onóre a mă adresa Domniei-vóstre, și vă rog să luați parte în comisiunea în care se vor debate și se vor fixa modificațiunile mai de căpetenie ce sunt de introdus în noul proiect de lege.

Acéastă comisiune se compune din Domnii Senatori: Ión Ghica, Cogălnicéuu, Roșianu, Dimitrie Ghica, Manolescu și Lecca, din Domnii Deputați: Manolaki Costaki, Vernescu, Dimitrie Berindei, Constantin Grădiștenu, Nicolae Fleva, Codrescu, Costinescu și N. Rusu Lăcusténu.

Intâia întrunire a comisiunii va fi mâine, Marți 8 Martie curent la orele 8^{1/2} sêra, în casele Ministerului de Interne.

În credința ce am că veți bine voi și cu această ocaziune să dați sub-semnatului concursul Domniei-vóstre, vă rog, Domnul meu, ca împreună cu mulțumirile mele, să primiți încredințarea deosebitei mele considerațiuni.

Ministru de Interne.

President al Consiliului de Miniștri

I. C. Brătianu.

Domniei-Sale

Domnului N. Rusu Lăcusteanu.

Acastă comisie a fost cea mai ilustră, eșită din corpurile legiuitoare; înainte și după dînsa n'a stat alta mai alésă prin însemnătatea membrilor ei.

§ 31.

B R E V E T

Pentru Medalia Apărătorilor Independenței

Medalia Apărătorilor Independenței s'a conferit Domnului Lăcusteanu R. Nicolae, deputat în legislatura care în anul 1877 a proclamat Independența României.

I s'a dat acest Brevet din ordinul Măriei Sale Carol I, Domn al Românilor, comandantele suprem al armatei.

Ministru de Resbel

(ss) Dabija

Anul 1878.

No. 970.

Anul 1880 Februarie 19, adresa Ministrului de Interne, M. Cogălniceanu, către N. B. Lăcusteanu, deputat, prin care îl invită să ia

parte în comisia întocmită pentru modificarea legii tocmelilor agricole.

§ 32.

CABINETUL
Ministerului de Interne

1880, Februarie 19.

Domnul meu,

Legea tocmelilor agricole trebuie neapărat modificată. Această o reclamă principiile liberale pe care le profesază Camerele și Guvernul; o reclamă și însuși interesele noastre agricole. Eu am proiectat aceste modificări; înainte însă de a le preface în proiect de lege, țin a mă consulta cu persoane competente și inițiate în trebuințele agriculturii noastre.

Una din aceste persoane fiind și D-vastră, vii a avea recurs la luminile D-vastră, și dar vă rog să bine-voiți a lua parte la o întrunire menită de a studia materia.

Intrunirea va avea loc Mercuri seară la 8 ore, și a nume la Ministerul de Interne.

În speranță că D-vastră nu mă veți refusa de a lua parte la o lucrare de o necesitate urgentă, vă rog să bine-voiți a primi asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Kogălniceanu.

Domniei-Sale

Domnului Nicolae Rusu Lăcusteanu.

La 1880, legea în ființă a tocmelilor agricole, promulgată în 1872 de guvernul conservator era apăsătoare pentru muncitori și chiar

barbară. Execuția învoielilor se făcea cu geandarmii. Se ridica cultivatorul de la munca sa cu biciul și se ținea în lucrul proprietarului său arendașului pînă când porumbul său era cotropit de bătăria și grăul i se scutura pe câmp. Prin clause penale și prin dobîndile ce plătia la rămășițe, dobîndi care une-orî se ridicau pînă la 30 și 50 la sută, muncitorul era sărăcit.

Prin noua lege i s'a lăsat două zile lucrătoare în săptămână pentru munca sa; s'a desființat execuția silită; s'a prohibit clausa penală, solidaritatea și procentele la rămășițele din tocmele agricole.

În contra umanisării vechilor tocmele monstruoase, conservatorii au strigat acuzându-ne de inamicii ai proprietății, ca cum munca n'ar fi și ea o proprietate, avînd același drept de a fi ocrotită și apărută. Principiile noastre au fost calificate de subversive; am fost asemănați cu Catilina; și cu toate acestea, munca proprietarilor s'a făcut cu aceeași înlesnire și în urma noii legi, și veniturile marelui proprietar au mers crescînd.

De ce această tiranie din partea așa dișilor boieri?—Fiind-că boieria nouă, fanariotisată,

nu mai e o meserie de apărarea țerei, ci o to-văroșie, un consorțiu, o castă de impilători și exploataitori ai poporului, boierie degenerată, pe care vechia boierie o nerecunoște și o renegă.

§ 33.

Anul 1880, August 3. Adresă de mulțumire a profesorilor de la Școala de Comerț, către N. B. Lăcusteanu, Deputat pentru sprijinul dat acestei școli.

MINISTERUL
Cultelor și Instrucțiunii Publice

București. 3 Aprilie, 1880.

DIRECȚIA
Școlii de Comerț
No. 71.

Domnule,

Visita cu care ați onorat Școala de Comerț la începutul acestui an a fost privită de noi profesorii acestei școli ca un bun augur pentru viitorul ei. Un distins cetățean și un energie parlamentar—ne-am ținut—vine a vedea școala noastră; un interes național bine-înțeles îl chiamă; deci o nouă pârghie puternică va avea această instituție importantă pentru prosperitatea ei.

În adevăr nu ne-am înșelat; căci, când ocaziunea a venit prin discuțiunea d'a se ameliora remunerările noastre de către Stat, Domnia ta, stimulat de motive puternice, pe care puțin le-am înțeles la noi, ai apărut travaliul nostru, și cuvintele Domniei-tale basate pe dreptate au convins pe cei aleși a se pronunța.

Aducându-vă cu această viile noastre mulțumiri, vom repeti
continuū: *Ferice naștinca care are bărbați ca Domnia-rostră,
ce înțeleg ce'î trebuie pentru viața ei și prin ce mijloce se
realisă aceea ce'î trebuie.*

(Urmează semnăturile a patru-spre-zece profesori ai Scôlei
de Comerciū, -în frunte cu D-nu Th. Ștefănescu, Directorul
scôlei și Secretar general al Ministerului Cultelor și Instruc-
țiunii publice).

Domniei-Sale

Domnului N. B. Lăcusteanu.

§ 34.

Anul 1882, Martie 18. Societatea corpului
didactic din Botoșani, aduce mulțumirile sale
Deputatului N. B. Lăcusteanu pentru interesul
ce pōrtă instrucțiunii publice.

SOCIETATEA

1882, Martie 18.

Corpului Didactic

din România

SECȚIUNEA BOTOȘANI

Domnule Lăcustene,

Societatea Corpului didactic din Botoșani, convinsă de lea-
litatea caracterului Domniei-tale și de independența ce arătați
la toate ocaziunile, și mai recent vedând cum și cu câte greu-
tăți ați luptat pînă ce ați întrodus în discuția camerei suplica
colegilor noștri profesori din București, prin noi, biuroul a-
cestei societăți, vă exprimă sincere felicitări, dorind a vă pă-
stra tot-d'a-una acest caracter leal și independent, și a lucra tot-

d'a-una în așa mod, când vă veți convinge că cestiunea ce o susțineți e justă.

.....
Primiți, vă rugăm, Domnule Lăcustene, înalta stimă ce vă păstrăm.

(Urmează semnătura președintelui societății și a secretarului).

'Mi-a plăcut și am considerat tot-d'a-una de o sântă datorie să sprijinesc scôla, sprijinind drepturile și munca organelor ei, care sunt profesorii de tôte gradele. Nu vom avea scôla bună fără învățatori, fără institutori, fără profesori buni, și nu vom avea profesori buni fără drepte recompense.

Se dau Sub-prefecților 500 lei pe lună léfă a căror cea mai importantă însărcinare este să falsifice alegerile, și nu se dă de-ajuns învățămîntului public; n'avem îndestule scôle, îndestui profesori. Avem atâția funcționari netrebuincioși, atâtea sinecure, și nu căutăm să facem lumină cât de multă, construind temple ale învățămîntului. Ce erau altă dată, sub-casierii și sub-controlorii? Ce sunt astăzi sub-inspectorii și sub-prefecții, de cât un lux pe care'l plătim prea scump, când copiii poporului nu se primesc în scôle din lipsă de localuri și de învățatori. Iată ce am imputat tot-d'a-una gu-

vernelor și majorității parlamentelor, când am făcut și când n'am făcut parte dintr'însele.

§ 35.

CAROL I.

Din grația lui Dumnezeu și Voința națională

REGE AL ROMÂNIEI

La toți de față și viitori sănătate.

Dorind a da un semn de a noastră bună-voință Domnului N. R. Lăcusteanu, Deputat.

Noi îi conferim gradul de *Comandor* al ordinului *Coroana României*.

Spre credință îi dăm acest brevet sub-scris de Noi și investit cu sigiliul ordinului.

Dat în București la 26 Maiu 1882.

(ss) **Carol**

Ministru Secretar de Stat la departamentul
afacerilor străine

(ss) **Eugen Stătescu.**

Șeful serviciului (ss) *N. A. Zottescu.*

No. 211.

Dupe lege, gradul de *Comandor* al acestui ordin, corespunde cu gradul militar de *Colonel*.

§ 36.

CAROL I.

Din grația lui Dumnezeu și prin voința națională
REGE AL ROMÂNIEI

La toți de față și viitori sănătate.

Dorind a da un semn de a noastră bună-voință Domnului
Dimitrie B. Lăcusteanu, agricultor.

Noi îi conferim gradul de *Cavaler* al ordinului *Coróna Ro-*
mânică.

Spre credință îi dăm acest Brevet subscris de Noi și în-
vestit cu sigiliul ordinului.

Dat în București la 10 Iunie, 1882.

(ss) **Carol**

Ministru Secretar de Stat la de-
partamentul Domeniilor

Ministru Secretar de Stat la de-
partamentul afacerilor străine

(ss) **Dabija.**

(ss) **Eugen Stătescu**

Șeful serviciului (ss) *N. A. Zoltescu.*

No. 505.

Prin legea instituirii acestui ordin, gradul
de *Cavaler* este asimilat în gradul militar de
Locotenent.

§ 37.

Anul 1883, Aprilie 2; adresa Ministrului
Domeniilor, Ión Cămpinenu, către N. B. Lăcus-
teanu, deputat, prin care îl anunță că e numit
membru în Consiliul superior al Domeniilor.

Ministerul Agriculturii, Industriei,
Comericiului și Domeniilor.

Domnule,

Prin jurnalul Consiliului de Miniștri, No. 4 din 1 Aprilie curent, Domnia-ta fiind numit, sub reserva sancționării ulterioare a Majestății Sale Regelui, membru în Consiliul superior de pe lângă acest minister, sub-semnatul are onore a comunica Domniei-tale despre acesta; încredințat fiind-că vei bine-voi a primi această însărcinare și că vei da tot concursul Domniei tale luminat, de care acest minister are necesitate pentru ameliorările ce sunt în ramurile serviciului a cărei administrație îi sunt încredințate prin legea constitutivă.

Primiți, Domnule, asigurarea osebitei mele considerații.

(ss) Ministru I. Cămpineanu

1883, Aprilie 2.

No. 171.

Domniei-Sale

Domnului N. Rusu Lăcusteanu.

§ 48.

Anul 1884, Aprilie 6. Ministrul Domeniilor, anunță senatorului N. B. Lăcusténu sancțiunea regală a numirii sale în Consiliul superior al Domeniilor.

Ministerul Agriculturii, Industriei,
Comericiului și Domeniilor

Domnule,

Prin Inaltul decret Regal cu No. 1195 din 4 Aprilie anul curent, d-ta fiind numit membru în Consiliul superior de pe

lângă acest minister, sub-semnatul are onóre a'ți face cunoscut acésta, rugându-vé a veni spre a lua parte la lucrările Consiliului superior, care este convocat pentru ziua de 28 Aprilie, ora 8 séra, în localul acestui Minister, calea Victoriei No. 103.

Primiți vé rog asigurarea osebitei mele considerațiuni.

(ss) Ministru, I. Cămpinenu.

Secretarul Consiliului (ss) I. G. Saita.

1884, Aprilie 6, No. 19299.

Domniei-Sale

Domnului N. Rusu Lăcustenu.

Ca membru în Consiliul superior al Domeniilor, am propus plantarea imenselor nisipuri din regiunea Dunării de pe moșiile Statului cu salcâmi și plute; propunerea admitându-se de Consiliu, s'a pus în fapt de d-l Ministru, începându-se plantarea pe moșiile Desa și Ciuperceni din județul Dolj; și astăzi deci de mii de hectare nisipuri, altă dată mișcătoare și aride, sunt încoronate cu frumoase păduri de dafini, puind barieră nisipurilor ce se întindeau pe fie-care an împinse de vîntul de la Vest și acoperea pămînturi productive, causând pagube enorme. Printr'acésta două mari beneficii s'aú realizat: pe de o parte s'a ridicat o stavilă devastării locurilor cultivabile, iar pe de alta se trag folóse anuale din pădurile puse în exploatare, folóse considerabile care pînă la

ministrul liberal și patriot, Ión Câmpinénu, erau
perdute pentru Stat.

§ 39.

CAROL I

Prin grația lui Dumnezeu și Voința națională

REGE AL ROMÂNIEI

La toți de față și viitori sănătate

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat de la
Departamentul Afacerilor Străine, sub No. 12998 din 1887.

Am decretat și decretăm :

Art. I. Numim membru al Ordinului **Stéua României** în
gradul de *Comandor* pe d-l Locusténu Nicolae R. proprietar,
deputat, *Comandor* al Ordinului **Coróna României**.

Art. II. Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul
afacerilor Străine, este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în Castelul Peleş la 8 August 1887.

(ss) **Carol.**

No. 2050.

Ministru al Afacerilor Străine
Cancelar al Ordinului ad-interim

(ss) **D. Sturdza.**

Pentru copie conformă cu De-
cretul original.

(ss) Secretar general al Departamentului
Afacerilor Străine
P. I. Ghica.

§ 40.

Anul 1895, Iunie 30. Adresa primarului orașului Caracal către N. B. Lăcustenu, mulțumindu'î de alegerea și hotărnicia gratuită făcută domeniului orașului Caracal, în coprire:

Primăria com. urbane
Caracal

Domnule,

Cartea de alegere a moșiei libere a orașului nostru Caracal, precum și planul relativ la acesta ce s'a lucrat de d-ta, primindu-se la Primărie... am onóre ca de odată cu comunicarea ce trebuie să vă fac despre această primire pentru a d-tale regulă, să vă exprim și viile noastre mulțumiri și recunoștință pentru o lucrare așa de colosală și un document atât de prețios, ce s'a elaborat de d-ta fără nici un interes bănesc din parte'î.

Primesce, te rog, onorate domnule Lăcustene, și cu această ocazie asigurarea osebitei noastre considerații.

(ss) Primar, Mihail Bibian.

(ss) Secretar, D. Theodorescu.

1895, Iunie 30.

D.-Sale

Domnului Nicu B. Lăcustenu.

Tot omul e dator serviciu comunei sale, județului său, țerei sale ca și familiei sale, căci țera, județul, comuna, e o mare familie. El are

datoria a le da din timpul său și din labórea sa. Eú n'am dat orașului Caracal nimic, făcând alegerea fără plată a domeniului său, ci am plătit o parte din ceea ce'i eram dator. Județul Romanașilor și capitala sa, mai mult de un cart de secol m'aú onorat cu încrederea lor, alegându-mă ca reprezentant al lor în Parlamentul Țerei. Acéstă onóre este mai mare de cât ori-ce am făcut și ori-ce ași face pentru acet district și acéstă urbe. Le eram dator; și omul onest caută a'și plăti datoriile, mai ales pe acelea de grațitudine. Omul aparține societății în care trăiesce; el este o avere a ei: bună, profitabilă, dacă omul e virtos; rea, vătămătoare, dacă e vițios, dacă nu'și cunósce menirea sa pe pămînt.

§ 41.

CONCLUSIUNE

Résfoind cele scrise de noi mai sus despre străbuni și despre noi înși-ne, se vor găsi cititori cari, judecând după aparențe, vor dice: «Iată un vanitos care se fălesce cu strămoșii săi morți de patru secolí aprópe, și cu nisce

semne așa duse de distincțiune ce nu se dau numai meritului».

Dar aparențele înșelă.

Judecată adevărată se face având în vedere scopul.

Și interesul de care am fost condus scriind genealogia némului meu, a fost să fac istorie, cum ași fi făcut pentru oricare altă familie.

Cunosc adagiul că: «cine se laudă cu străbunii săi, se asemănă cu cartofii a căror valoare e totă în pământ» și cea-laltă dicătoare că: «eti-cheta nu face marfă»; titlurile nu fac pe om, ci faptele, și am căutat în tot-d'a-una ca nu prin reșosați și prin titluri vane, ci prin mine însu'mi și prin fapte folositoare societății să însemnez ceva.

De am vorbit de străbuni și de poziția lor socială, gândul meu n'a fost ca să mă mândresc cu titlurile și cu boieria lor; căci:

Mărimea cea romană a fost numai în nume,
Ceși face omul singur și în titluri ce posedă
Pe întreaga demnitate și numai pe personă.

Boier e meserie de apărarea Țerii
Iar nu nobilitate; căci nobil tot Românul
A fost în tot-d'a-una ca cetățen de Roma*)

*) Heliade, *Mihaida*.

Tot Românul născându-se nobil, și denumirile de vistier, de ban, de logofăt nefiind pe timpul acela ranguri, cum aū devenit mai târziu, ci nume de funcțiuni, n'aveam de ce să mă fălesc cu ele. Boieria de pe atunci era neînsoțită de privilegii. *Boier* însemna *belator*, om de boiū saū de răsboiū, căpetenie a unei cete de oșteni, supus la aceleași datorii și la aceleași nescutiri. Un paharnic comanda o trupă de ómenī care, după numele funcțiunii sale, se numiaū *păhărniceī*; un postelnic era capul *postelniceilor*, și așa mai departe.

În interesul istoriei am menționat și titlurile ce mi s'aū conferit fără a le fi invidiat și fără a le fi solicitat. Nu cunosc decorațiilor ce mi s'aū dat nici forma, nici colórea lor, de cât din legile prin care s'aū instituit, contra cărora, fiind membru al Parlamentului, am votat; pentru-că dacă acestea sunt recompense, după principiile mele, recompensele se cuvine să vie de la Națiune prin reprezentanții ei, iar nu de la Capul Statului; recompensele ce vin de la Domn, fiind une-orī un mijloc de corupție, iar alte-orī dându-se asupra poporului și însuși inamicului némului româ-

nesc, cum s'aũ dat ungurului Ieszensky, persecutorul Românilor de sub coróna Ungariei.

Pe câți ómenĩ nu'ĩ vedem vîndẽdu'si consciința pentru o cruce, o cordelã ce nu'ĩ fac nici mai bunĩ, nici mai stimați! Pentru-cã pe om îl face, nu titlurile, ci numele ce'si agonisese singur.

Marchizul de Corrèze, nici odatã nu se subsemna decãt simplu *Corrèze*. La o seratã, d na Nelanghine, îl întrebã de ce la numele sãu nu'si pune si titlul. — Nu, dómna, n'am nici un titlu, rãspunse Corrèze; el a fost îngropat într'altã generație sub zãpedi, la Sion, si cũ nu l'am desgropat. De ce sã'l desgrop? — Adevãrat, de ce? duse dómna Nelanghine; nu e de cãt un Corrèze, si sunt patru miĩ de marchizi cari se cãrtã pentru vechime.

Heliade a fost locotenent de Domn, dar nu titlul acesta îl nemuresce ci geniul sãu, multele sale servicii aduse Patriei, îndelunga si gigantica sa muncã pusã la înãlțarea némului românesc, politica sa luminatã care a dat rezultate mai presus de așteptare, marele sãu patriotism.

Nu titlurile dar ilustreazã pe un om si nu ele fac puterea unui popor, ci faptele. Cãte țeri

cu titluri mari de regate n'aũ cădut sub puterea altor țeri, pe când țerile române modest numite Principate, aũ rămas în picióre.

Prin fapte eroice, nu prin titluri pompóse străbunii Românilor aũ lăsat moștenire strănepoșilor pămîntul țerei; prin tractate sprijinite de fapte, ei aũ conservat Statului lor autonomia prin sute de ani de vicisitudini.

Și apoi vanitatea nu e datã numai unora: vanitoși sunt toți ómenii, unii mai mult și alții mai puțin, unii într'un chip și alții într'altul; cãci vanitatea e de mai multe feluri: unuia îi plac titlurile, altuia cordelele; unul se laudã cu avuția, altul cu sãrãcia. Divinul Platon avea casa luxos mobilatã, așternutã cu covóre prețioase și ieșea în litierã; Diogen cinicul dormia într'o butie fãrã fund și umbla prin noroiũ. Intr'o zi acesta intrã la Platon și cãlcãnd pe covórele sale cu piciórele pline de tinã, diise: «calc mândria lui Platon». La care acesta îi rãspunse: «Nici tu Diogene nu ești lipsit de mândrie». Unul se fãlea cu luxul, cel-lalt cu simplitatea.

Am avut și eu mândria mea; în cursul vieții am ambiționat și eu ceva; acãstã ambițiune a fost sã fiũ stimat de bãrbații mari prin ge-

niul și patriotismul lor, iluștri prin virtuțile lor, și acéști ambițiune am realizat'o iubindu'mi ca și dînșii țera și servind'o, fapt care 'mă-a creat un titlu la stima lor.

Dacă acéști ambițiune se pôte numi vanitate, primesc cu plăcere calificarea de vanitos.

FINELE VOLUMULUI I.

TABLA DE MATERII

	Pag.
Dedicație	3
Prefață	5
De secolî omul suferă	7
Instrucție și Educație	21
Filosofie, Atheie și Religione	47
Bibliotecile Educative (scrisoare către d-nul I. M. Rîureanu)	68
Alterarea limbei	87
Vechile instituțiuni ale Românilor	95
Neînstrăinarea pămîntului național și nealie- nabilitatea unei porțiuni din pămîntul mun- citorilor	165
Cumpărarea de moșii de către stat	119
Reforma legii tocmelilor agricole	135
Liberalii și conservatorii	147
Omul politic și Politicianul	165
Poporul și Norodul	125
Omul de partid și omul țerei sale	185
Republică-Monarhie	191
Greșelile lui Napoleon III	195
Fără uz nu e abuz	223

II

	<u>Pag.</u>
Discurs la inaugurarea scólei de meserii din Caracal	239
Cuvintarea la distribuirea premiilor scólei mo- del din comuna Leu	251
Portul Mircea	257
Christ și Liberii cugetători	273
Albi și Roși	293
In Balcani	325
Heliadismul meu și Heliadismul lor	329
Discurs pronunțat la desvélirea statuei lui Heliade	343
Servilism	347
Opoziție și deosebire de vederi	353
Invățămîntul integral	365
Amintiri din copilărie	379
Genealogia neamului meu	385

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

ERATA:

Pe pagina 43, rîndurile 10 și 11, în loc de: *bastile și aristocrafiuni* de nascere, să se citescă: *Bastiliile și aristocrafiile* de nascere.

Pe pagina 400, rîndul 17, în loc de (ss) *Eu Nicolae Petru Macrogheni Voievod*, să se citescă: *Io Nicolae Petru Macrogheni Voievod*.

Prețul 2 lei.

VERIFICAT
2017